

PRÁVO NA SPRAVODLIVÉ SÚDNE KONANIE (ČLÁNOK 6 DOHOVORU)

Znenie odseku 1 článku 6 Dohovoru

Každý má právo na to, aby jeho záležitosť bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prerokovaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom, ktorý rozhodne o jeho občianskych právach alebo záväzkoch alebo oprávnenosti akéhokoľvek trestného obvinenia proti nemu. Rozsudok musí byť vyhlásený verejne, ale tlač a verejnosť môžu byť vylúčené buď počas celého, alebo časti procesu v záujme mravnosti, verejného poriadku alebo národnej bezpečnosti v demokratickej spoločnosti alebo keď to vyžadujú záujmy maloletých alebo ochrana súkromného života účastníkov, alebo, v rozsahu považovanom súdom za úplne nevyhnutný, pokiaľ by vzhľadom na osobitné okolnosti verejnosť konania mohla byť na ujmu záujmom spravodlivosti,

PRÁVO NA PRÍSTUP K SÚDU

Judikatúra Súdu

„Právo na súd“, ktorého jedným z aspektov je právo na prístup k súdu, nie je absolútne; podlieha implicitne pripusteným obmedzeniam, najmä pokiaľ ide o podmienky prípustnosti opravného prostriedku, pretože samotnou svojou povahou nabáda k úprave zo strany štátu, ktorý má v tomto smere určitú mieru voľnej úvahy. Tieto obmedzenia však nesmú zamedziť alebo obmedziť prístup jednotlivca k súdu takým spôsobom alebo v takej miere, že by uvedené právo bolo zasiahnuté v samej svojej podstate. Takéto obmedzenia nebudú zlučiteľné s článkom 6 ods. 1, ak nesledujú legitímny cieľ, alebo ak neexistuje primeraný vzťah medzi použitými prostriedkami a cieľom, ¹ktorý má byť dosiahnutý.² Zatiaľ čo článok 6 ods. 1 Dohovoru garantuje stranám v spore právo na prístup k súdom, ktoré rozhodnú o ich „občianskych právach a záväzkoch“, necháva na štátoch, aby sa sami rozhodli, ktoré prostriedky použijú na uskutočnenie tohto cieľa, a vyžaduje

¹ Pozri rozsudok *Gnahoré v. Francúzsko* z 19. septembra 2000, ods. 38.

² Pozri napr. rozsudok *Levages Prestations Services v. Francúzsko* z 23. októbra 1996, ods. 40 a rozsudok *Zedník v. Česká republika* z 28. jún 2005, ods. 27 – 29, alebo rozsudok *Edificaciones March Gallego S. A. v. Španielsko* z 19. februára 1970, ods. 34, rozsudok *Bulena v. Česká republika* z 20. apríla 2004 a rozhodnutie *Asikis a 106 d'alších v. Grécko* z 22. júna 2000.

iba, aby štáty umožnili pomoc právneho zástupcu, keď je takáto pomoc nevyhnutná na dosiahnutie účinného práva na prístup k súdu.

HORNÁČEK V. SLOVENSKO³

Skutkový stav

Dňa 18. novembra 1997 vydal Okresný súd Martin platobný rozkaz, ktorým zaviazal sťažovateľa zaplatiť navrhovateľovi určitú peňažnú sumu. Sťažovateľ tvrdil, že 10. decembra 1997 jeho právny zástupca podal na pošte proti platobnému rozkazu odpor, pričom predložil kópiu poštového podacieho lístka, podľa ktorého 10. decembra 1997 podal na poštovú prepravu doporučenú zásielku č. R 690, adresovanú Okresnému súdu Martin. Podací lístok neobsahoval údaj o obsahu zásielky. Dňa 12. decembra 1997 Okresný súd Martin zamietol sťažovateľov odpor proti platobnému rozkazu. V uznesení sa uvádzalo, že platobný rozkaz bol doručený 25. novembra 1997 a lehota na podanie odporu proti nemu uplynula 10. decembra 1997, pričom sťažovateľ podal odpor 11. decembra 1997, t. j. v deň, ktorý bol uvedený na pečiatke súdu, teda oneskorene. Sťažovateľ sa odvolal a s odkazom na § 57 ods. 3 Občianskeho súdneho poriadku tvrdil, že podaním opravného prostriedku ako doporučenej zásielky na pošte 10. decembra 1997 dodržal zákonnú lehotu. Okresný súd vypočul sťažovateľa a jeho právneho zástupcu, ktorý uviedol, že doporučená zásielka č. R 690 bola jedinou zásielkou, ktorú v ten deň podal na pošte v Turanoch. Ďalej vypočul zamestnankyňu podateľne okresného súdu, ktorá po nahliadnutí do spisu potvrdila, že dotknutý dokument opečiatkovala a podpísala a že ho prijala osobne. Ďalej uviedla, že v prípade doručenia predmetného listu poštou by podateľňa súdu v súlade s bežnou praxou pripojila k nemu obálku a že táto skutočnosť by bola uvedená na dokumente. Zdôraznila, že právny zástupca sťažovateľa zvykol množstvo svojich dokumentov nosiť na súd osobne, avšak pripustila, že občas posielal podania poštou. V odpovedi na otázku právneho zástupcu zamestnankyňa uviedla, že je nemožné určiť obsah doporučenej zásielky č. R 690, adresovanej súdu a to, komu bola pridelená. Dňa 30. novembra 1999 Krajský súd v Žiline potvrdil rozhodnutie okresného súdu z 12. decembra 1997. S odvolaním sa na pečiatku okresného súdu z 11. decembra 1997 na príslušnom dokumente a na vyššie uvedenú výpoveď zamestnankyne okresného súdu mal krajský súd za preukázané, že odpor bol podaný

³ Rozsudok zo 6. decembra 2005.

oneskorene. Dňa 11. februára 2000 sťažovateľ podal dovolanie, ktoré 27. septembra 2000 najvyšší súd zamietol. Mal za to, že pečiatka okresného súdu na sťažovateľovom odpore proti platobnému rozkazu osvedčovala, že dokument prišiel na okresný súd 11. decembra 1997. Podľa ručne napísanej poznámky, ktorú naň urobila pracovníčka podateľne okresného súdu, bol dokument podaný osobne v podateľni súdu. Tieto skutočnosti spolu s výpoveďou zamestnankyne podľa neho preukazovali, že opravný prostriedok bol podaný oneskorene. Sťažovateľ podľa neho nepreukázal bez akýchkoľvek pochybností, že doporučená zásielka č. R 690, podaná na pošte v Turanoch 10. decembra 1997, skutočne obsahovala odpor proti platobnému rozkazu.

Rozhodnutie Súdu

Sťažovateľ sa sťažoval, že súdy porušili jeho právo na prístup k súdu tým, že považovali jeho opravný prostriedok proti platobnému rozkazu za podaný oneskorene.

Súd podotkol, že príslušné vnútroštátne právo a prax podľa všetkého nevyžadovali uvádzanie obsahu zásielky na podacom lístku. Sťažovateľ preukázal, že poslal okresnému súdu doporučenú zásielku v čase, kedy lehota na podanie opravného prostriedku proti dotknutému platobnému rozkazu ešte neuplynula. V súlade s judikatúrou najvyššieho súdu mal byť takýto poštový podací lístok považovaný v zásade za hodnoverný náznak, že opravný prostriedok bol podaný v deň, ktorý bol na ňom uvedený. Podľa názoru Súdu by za okolností prípadu bolo bývalo vhodné, ak by zainteresované súdy boli zistili, kedy bola doporučená zásielka č. R 690 doručená okresnému súdu a do ktorého spisu bola založená, neexistuje však žiaden náznak, že by sa o to boli pokúsili. Súdy len akceptovali výpoveď zamestnankyne okresného súdu, že nie je možné zistiť obsah doporučenej zásielky č. R 690, adresovanej súdu a to, komu bola predložená. Súd sa domnieval, že za osobitných okolností tohto prípadu vnútroštátne súdy nezabezpečili primeraný vzťah proporcionality medzi legitímnym cieľom spočívajúcim v zabezpečení dodržiavania formálnych požiadaviek na podanie opravného prostriedku a sťažovateľovým právom na prístup k súdu za účelom preskúmania napádaného rozhodnutia. Preto došlo k porušeniu článku 6 ods. 1 Dohovoru.

MIKULOVÁ V. SLOVENSKO⁴

Skutkový stav

Dňa 10. septembra 1998 Okresný súd Prešov vyhovel sťažovateľkinej žalobe o neplatnosť skončenia pracovného pomeru. Odporca sa odvolal. Dňa 28. júna 1999 Krajský súd v Prešove zmenil rozsudok prvostupňového súdu tak, že žalobu sťažovateľky zamietol. Rozsudok odvolacieho súdu bol doručovaný účastníkom konania prostredníctvom okresného súdu. Na doručení k zásielke pre sťažovateľku je vyznačené, že poštový doručovateľ sa pokúsil neúspešne doručiť písomnosť na adresu sťažovateľkinho advokáta 3. a 4. augusta 1999 a že písomnosť bola 4. augusta 1999 uložená na pošte. Advokát zastupujúci sťažovateľku bol od 30. júla 1999 do 14. augusta 1999 na dovolenke v zahraničí. Zamestnankyňa oprávnená prebrať poštu za advokáta 30. júla 1999 ochorela a podľa lekárskeho potvrdenia bola práceneschopná do 13. augusta 1999. Ďalšia zamestnankyňa advokáta bola na dovolenke od 2. do 6. augusta 1999 a do práce sa vrátila 9. augusta 1999. V ten deň táto zamestnankyňa prevzala rozsudok odvolacieho súdu a podpísala doručku. Podľa sťažovateľkinho advokáta sa v jeho kancelárii v dňoch 3. a 4. augusta 1999 zdržiavali ďalší zamestnanci, títo však boli zaradení na prácu súvisiacu s konkurznými konaniami zverenými advokátovi a neboli oprávnení prebrať v jeho mene poštu. Dňa 23. augusta 1999 kancelária okresného súdu opatrla rozsudok odvolacieho súdu tzv. doložkou právoplatnosti, podľa ktorej tento rozsudok nadobudol právoplatnosť 13. augusta 1999. Dňa 8. septembra 1999 sťažovateľka podala proti rozsudku krajského súdu dovolanie. Okresný súd Prešov 15. novembra 1999 postúpil dovolanie najvyššiemu súdu spolu s predkladacou správou, v ktorej sa uvádzalo, že rozsudok odvolacieho súdu nadobudol právoplatnosť 13. augusta 1999 a teda dovolanie bolo podané v zákonom stanovenej lehote jedného mesiaca od tohto dátumu. Dňa 22. februára 2000 najvyšší súd odmietol dovolanie pre zmeškanie lehoty na jeho podanie. Najvyšší súd s odvolaním sa na spis uviedol, že pokus doručiť rozsudok krajského súdu právny zástupcom účastníkov konania sa uskutočnil 3. augusta 1999, avšak adresáti neboli zastihnutí na príslušných adresách. Druhý pokus o doručenie, uskutočnený 4. augusta 1999, bol taktiež neúspešný, hoci adresáti sa v mieste doručenia zdržiavali. Zásielky s rozsudkom boli následne uložené na pošte, o čom boli adresáti upovedomení. Keďže si adresáti zásielku na pošte v lehote troch dní od jej uloženia na pošte nevyzdvihli, tretí deň tejto lehoty,

⁴ Rozsudok zo 6. decembra 2005.

7. august 1999, sa v súlade s § 47 ods. 2 Občianskeho súdneho poriadku považuje za deň doručenia. Jednomesačná lehota na podanie dovolania teda uplynula 7. septembra 1999.

Rozhodnutie Súdu

Sťažovateľka namietala porušenie svojho práva na prístup k súdu v dôsledku zamietnutia dovolania proti rozsudku Krajského súdu v Prešove z 28. júna 1999.

Súd uviedol, že sťažovateľka mala na základe § 238 ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku právo, aby jej dovolanie, za predpokladu, že bolo podané v súlade s formálnymi požiadavkami, preskúmal najvyšší súd. Najvyšší súd mal za to, že dovolanie nebolo podané v súlade s podmienkami stanovenými zákonom, keď považoval rozsudok o odvolaní za doručený náhradným spôsobom 7. augusta 1999, kedy aj nadobudol právoplatnosť. Súd poukázal na to, že záver najvyššieho súdu bol v rozpore so záverom okresného súdu, ktorý uviedol na pečiatke na rozsudku o odvolaní a tiež v sprievodnom liste k dovolaniu, že rozsudok o odvolaní nadobudol právoplatnosť 13. augusta 1999. V uvedenom liste bolo výslovne uvedené, že dovolanie bolo podané v zákonom stanovenej lehote jedného mesiaca od právoplatnosti rozsudku. Súd podotkol, že najvyšší súd zjavne nevyzval účastníkov konania, aby sa k veci vyjadrili predtým, ako dospel k odlišnému názoru na vec. Súd zdôraznil, že v súlade s § 47 ods. 2 Občianskeho súdneho poriadku bolo podmienkou pre náhradné doručenie rozsudku, aby sa sťažovateľkin právny zástupca, alebo osoba ním splnomocnená na preberanie pošty, zdržiaval v mieste doručenia v čase, kedy bol neúspešný pokus o doručenie rozsudku uskutočnený. Z dokumentov, ktoré sťažovateľka predložila, vyplynulo, že tomu tak nebolo. Na základe uvedeného nebolo možné považovať názor najvyššieho súdu, že odvolací rozsudok bol sťažovateľke doručený náhradným spôsobom 7. augusta 1999 a v rovnaký deň nadobudol i právoplatnosť, za opodstatnený. Keďže na základe tohto názoru bolo dovolanie sťažovateľky zamietnuté ako podané po uplynutí zákonom stanovenej lehote, v dôsledku čoho nebolo najvyšším súdom preskúmané meritum veci, právo sťažovateľky na prístup k súdu nebolo rešpektované a článok 6 ods. 1 Dohovoru bol porušený.

MÚČKOVÁ v. SLOVENSKO⁵

Skutkový stav

V roku 1989 sa sťažovateľkina dcéra vážne zranila pri dopravnej nehode. Vodička, ktorá bola pôvodne obžalovaná a odsúdená za nedbanlivostný trestný čin ublíženia na zdraví, bola rozsudkom z 20. februára 1992 oslobodená spod obžaloby. Vodič autobusu, ktorý bol zamestnancom ministerstva vnútra, bol následne v súvislosti s touto dopravnou nehodou obžalovaný zo spáchania trestného činu. Sťažovateľka tvrdila, že v dôsledku nesprávneho úradného postupu štátnych úradníkov trvalo trestné stíhanie neprimerane dlho, a preto skôr, než bolo určené, ktorý zo zúčastnených vodičov je za autonehodu zodpovedný, poisťovňa odmietla vyplatiť náhradu za zranenie jej dcéry. Dňa 18. júna 1992 sťažovateľka podala na ministerstve spravodlivosti žalobu proti ministerstvu vnútra a domáhala sa podľa zákona č. 58/1969 Zb. o zodpovednosti za škodu spôsobenú rozhodnutím orgánu štátu alebo jeho nesprávnym úradným postupom náhrady škody spôsobenej v dôsledku vyššie uvedených skutočností. Namietala tiež ochranu svojich osobnostných práv a žiadala priznať náhradu nemajetkovej ujmy. Dňa 25. júna 1992 minister spravodlivosti sťažovateľku informoval, že jej žaloba bola z dôvodu vecnej príslušnosti postúpená Okresnému súdu Bratislava I. Dňa 29. júna 1995 okresný súd vyhovel návrhu sťažovateľky, aby na strane žalovaného vstúpila do konania generálna prokuratúra. Rozsudkom z 19. septembra 1996 okresný súd zamietol žalobu v časti nároku podľa zákona č. 58/1969 Zb. z dôvodu nedostatku pasívnej legitímácie žalovaných, nakoľko žaloba mala byť podaná proti štátu, a ďalej vylúčil na samostatné konanie žalobu v časti nároku na ochranu osobnosti. Sťažovateľka sa odvolala a špecifikovala označenie odporcov. Dňa 30. apríla 1997 Krajský súd v Bratislave zrušil rozsudok okresného súdu vo výroku o zamietnutí návrhu na náhradu škody podľa zákona č. 58/1969 Zb. Následne okresný súd pripustil zámenu na strane žalovaných tak, ako ju navrhla sťažovateľka. Dňa 11. júna 1998 okresný súd opätovne zamietol žalobu o náhradu škody podľa zákona č. 58/1969 Zb., pretože okrem iného nepovažoval za preukázanú príčinnú súvislosť medzi konaním štátnych úradníkov a namietanou škodou. Sťažovateľka sa odvolala a 23. júna 1999 krajský súd potvrdil rozsudok okresného súdu. Vo svojom rozsudku odvolací súd skonštatoval, že nárok sťažovateľky na náhradu škody nespadá pod zákon č. 58/1969 Zb., a že tento nárok musí byť preskúmaný podľa legislatívy platnej v čase nehody. V tom

⁵ Rozsudok z 13. júna 2006.

čase však právna úprava neumožňovala podať takýto návrh na náhradu škody. V každom prípade, z dokumentov obsiahnutých v trestnom spise nevyplývalo, že by dotknuté orgány konali neprávny spôsobom a spôsobili sťažovateľke nejakú škodu. Nakoniec krajský súd poznamenal, že rozhodnutie v tomto prípade je dôležité z hľadiska objasnenia interpretácie a aplikácie príslušnej právnej úpravy súdmi. Preto zároveň pripustil možnosť podať proti tomuto rozsudku dovolanie. Dňa 13. septembra 1999 sťažovateľka podala dovolanie a zároveň požiadala, aby jej bol ustanovený právny zástupca z radov advokátov, nakoľko sa nachádzala v hmotnej núdzi. Dňa 14. apríla 2000 Okresný súd Bratislava I, ktorý rozhodoval o žiadosti o ustanovenie právneho zástupcu, zamietol žiadosť sťažovateľky o bezplatné právne zastúpenie. Skonštatoval, že v jej prípade neboli splnené zákonné požiadavky, nakoľko z priebehu doterajšieho súdneho konania vyplývalo, že u sťažovateľky ide o zjavne bezúspešné uplatňovanie práva. Sťažovateľka teda nesplnila zákonné podmienky stanovené pre oslobodenie od súdnych poplatkov, a preto jej súd nemohol ustanoviť právneho zástupcu, ktorý by ju bezplatne zastupoval. Sťažovateľka sa odvolala. Krajský súd v Bratislave 30. novembra 2000 potvrdil prvostupňové rozhodnutie. Na doplnenie dôvodov okresného súdu odvolací súd uviedol, že sťažovateľka poberá dôchodok vo výške 5 470 Sk mesačne a ochrana jej práv nevyžaduje, aby jej bol ustanovený advokát, ktorý by ju zastupoval bezplatne, a to predovšetkým z dôvodu, že dovolacie konanie neumožňuje preskúmanie hodnotenia relevantných dôkazov. Navyše, pokiaľ by aj nejakí advokáti odmietli zastupovať sťažovateľku, mala možnosť požiadať Slovenskú advokátsku komoru o určenie advokáta. Dňa 16. marca 2001 sťažovateľka oznámila okresnému súdu meno právneho zástupcu, ktorý ju mal zastupovať v dovolacom konaní, avšak dotknutá advokátka neprijala sťažovateľkinu plnú moc, nakoľko pracovala pre žalovaného v tomto konaní – ministerstvo. Dňa 4. mája 2001 sťažovateľka požiadala ministra spravodlivosti, aby jej pomohol pri hľadaní vhodného právneho zástupcu. Dňa 19. septembra 2001 bola sťažovateľka opätovne vyzvaná na ustanovenie si právneho zástupcu v dovolacom konaní. Dňa 21. septembra 2001 sťažovateľka odpovedala, že využila všetky dostupné prostriedky. Dňa 29. októbra 2001 najvyšší súd zastavil dovolacie konanie z dôvodu, že sťažovateľka nebola v súlade so zákonom zastúpená právnym zástupcom.

Rozhodnutie Súdu

(časť týkajúca sa namietaného porušenia práva zaručeného článkom 6 ods. 1 Dohovoru)

Sťažovateľka okrem iného namietala, že jej právo na prístup k súdu bolo porušené v dôsledku zamietavého rozhodnutia súdov o jej žiadosti o ustanovenie právneho zástupcu v konaní o dovolaní.

Súd uviedol, že sťažovateľka mala byť povinne zastúpená v konaní o dovolaní, ktoré podala voči rozsudku odvolacieho súdu z 23. júna 1999. Okresný súd Bratislava I zamietol jej žiadosť o ustanovenie bezplatného právneho zástupcu z dôvodu, že v jej prípade šlo podľa neho o zrejme bezúspešné uplatňovanie práva. Krajský súd v Bratislave toto rozhodnutie potvrdil. Okrem dôvodov, ktoré uviedol okresný súd, odvolací súd skonštatoval, že sťažovateľka dostáva mesačne dôchodok 5 470 Sk a že ochrana jej záujmov nevyžaduje, aby jej bol určený právny zástupca, ktorý by ju bezplatne zastupoval, a to konkrétne preto, že dovolacie konanie neumožňovalo preskúmanie relevantných skutkových okolností. V prípade, že by nejaký advokát odmietol sťažovateľku zastupovať, mala možnosť požiadať Slovenskú advokátsku komoru o pridelenie právneho zástupcu na zastupovanie v konaní. Posudzujúc prípad ako celok, Súd dospel k záveru, že súdne orgány neobmedzili právo sťažovateľky na prístup k súdu spôsobom nezlučiteľným s článkom 6 ods. 1 Dohovoru. Pri prijatí tohto záveru Súd vzal do úvahy najmä zistenia Krajského súdu v Bratislave, podľa ktorých sťažovateľka mala určitý príjem, ako aj skutočnosť, že sťažovateľka nepreukázala, že by ju nejaký advokát odmietol zastupovať v dovolacom konaní, alebo že by v jej situácii bol požadovaný súdny poplatok neprimerane vysoký. Súd preto príslušnú časť sťažnosti zamietol z dôvodu zjavnej nepodloženosti.

PRÁVO NA PREROKOVANIE VECI V PRIMERANEJ LEHOTE

Judikatúra Súdu

Primeranosť dĺžky konania musí byť posúdená vo svetle okolností prípadu a s odkazom na kritériá ustanovené svojou judikatúrou, najmä zložitosť prípadu, správanie sťažovateľa a relevantných štátnych orgánov, ako aj význam predmetu sporu pre sťažovateľa.⁶

⁶ Pozri napr. rozsudok *Frydlander v. Francúzsko* z 27. júna 2000, ods. 43.

GAJDÚŠEK V. SLOVENSKO⁷

Skutkový stav

V roku 1988 sa sťažovateľ a jeho brat stali podielovými spoluvlastníkmi majetku, ktorý patril ich rodičom. Dňa 18. apríla 1989 sťažovateľov brat podal na Okresný súd Senica návrh na začatie konania, v ktorom žiadal o zrušenie podielového spoluvlastníctva. Navrhovateľ požadoval, že nehnuteľnosti by mali byť prikázané do jeho výlučného vlastníctva a že odporcovi by mala byť vyplatená náhrada.

Dňa 6. apríla 1990 Okresný súd Senica jeho návrhu vyhovel. Na základe odvolania sťažovateľa Krajský súd v Bratislave 18. júna 1990 zrušil rozsudok súdu prvého stupňa a nariadil doplnenie dokazovania.

V priebehu roku 1991 okresný súd uskutočnil viaceré pojednávania a dostal dodatky k znaleckému posudku. Sudca tiež ohliadol predmetnú nehnuteľnosť. Pokusy o zmier neboli úspešné, pretože strany mali rozdielne názory na hodnotu nehnuteľnosti.

Dňa 30. marca 1992 znalec predložil svoj druhý dodatok k znaleckému posudku, ktorý si okresný súd vyžiadal 17. marca 1992.

Dňa 28. apríla 1992 okresný súd vypočul účastníkov a znalca. Znalcovi nariadil doplnenie znaleckého posudku. Znalec žiadosti vyhovel 21. mája 1992.

Dňa 8. júna 1992 okresný súd uložil účastníkom, aby zaplatili preddavok na trovy, ktoré si vyžiada znalecké dokazovanie. Účastníci sa proti tomuto rozhodnutiu odvolali 12. a 16. júna 1992. Z týchto dôvodov bolo pojednávanie nariadené na 25. jún 1992 odročené. Dňa 13. júla 1992 Krajský súd v Bratislave potvrdil rozhodnutie o preddavku na trovy znaleckého dokazovania. Spis bol vrátený okresnému súdu 21. júla 1992.

Medzitým, 1. júla 1992, sťažovateľ namietal u predsedníčky okresného súdu Senica, že sudca rozhodujúci vo veci je zaujatý.

Dňa 24. novembra 1992 okresný súd vydal rozhodnutie o priznaní svedočného dvom svedkom, ktorí boli vypočutí v roku 1990.

Dňa 20. januára 1993 predsedníčka okresného súdu informovala sťažovateľa, že jeho námietka zaujatosti z 1. júla 1992 nebola náležite

⁷ Rozsudok z 18. decembra 2001.

zaevidovaná a vyzvala ho na predloženie jej kópie. Sťažovateľ ju predložil 4. februára 1993.

Dňa 27. januára 1993 okresný súd odročil pojednávanie z dôvodu rozhodovania o námietke zaujatosti vznesenej sťažovateľom. Krajský súd v Bratislave námietku zamietol 18. marca 1993. Spis bol vrátený okresnému súdu 26. apríla 1993.

Dňa 10. júna 1993 sťažovateľov brat požiadal okresný súd o odročenie prípadu až do roku 1994 zo zdravotných dôvodov.

Dňa 12. augusta 1993 okresný súd vypočul sťažovateľa a pojednávanie odročil.

Dňa 27. septembra 1993 predseda Okresného súdu Senica, v nadväznosti na sťažovateľovu sťažnosť adresovanú ministrovi spravodlivosti, pripustil, že konanie trvá dlho. Predseda vyjadril názor, že prieťahy boli spôsobené najmä zdravotnými problémami navrhovateľa.

Dňa 16. decembra 1993 okresný súd vypočul účastníkov a rozhodol o ustanovení znalca za účelom ohodnotenia nehnuteľnosti.

Dňa 26. apríla 1994 sa sťažovateľ sťažoval na dĺžku konania na ústavnom súde. Tento požiadal okresný súd o predloženie spisu 30. mája a 21. júna 1994. V liste z 5. októbra 1994 sudca ústavného súdu informoval sťažovateľa, že podľa jeho názoru nedošlo k neodôvodneným prieťahom v konaní.

Dňa 28. júna 1994 okresný súd ustanovil znalca a vyzval účastníkov na zaplatenie trov znaleckého dokazovania. Dňa 12. júla 1994 sťažovateľov brat namietal zaujatosť znalca.

Okresný súd sa neúspešne pokúšal vypočuť znalca 17. a 24. októbra 1994. Dňa 8. novembra 1994 sa znalec dostavil a bol vypočutý.

Dňa 17. januára 1995 okresný súd zamietol navrhovateľovu žiadosť na vylúčenie znalca z 12. júla 1994. Dňa 2. februára 1995 sa navrhovateľ odvolal.

Dňa 3. februára 1995 okresný súd prijal rozhodnutie o znalečnom. Dňa 6. a 22. februára 1995 sa navrhovateľ proti tomuto uzneseniu odvolal.

Dňa 30. marca 1995 okresný súd predložil prípad Krajskému súdu v Bratislave. Tento dňa 29. septembra 1995 potvrdil rozsudok okresného súdu zo 17. januára a 3. februára 1995. Spis bol vrátený okresnému súdu 10. novembra 1995.

Dňa 5. decembra 1995 okresný súd vyzval znalca, aby predložil znalecký posudok. Dňa 15. januára 1996 znalec informoval súd, že nemá spôsobilosť na oceňovanie stavebných prác.

Dňa 30. januára 1996 sťažovateľ informoval Okresný súd Senica, že je ochotný riešiť vec zmiernom.

Dňa 15. februára 1996 okresný súd ustanovil iného znalca. Dňa 1. marca 1996 navrhovateľ znalcovi neumožnil ohliadku nehnuteľnosti. Navrhovateľ požiadal súd o odročenie ohliadky zo zdravotných dôvodov. Dňa 25. apríla 1996 lekár oznámil súdu, že navrhovateľ nie je zdravotne spôsobilý zúčastniť sa na ohliadke a že zlepšenie jeho zdravotného stavu nie je pravdepodobné.

Dňa 30. mája 1996 predseda Okresného súdu Senica zamietol sťažovateľovu sťažnosť na dĺžku konania. Sťažovateľ bol ďalej vyzvaný, aby spresnil, či namieta zaujatosť sudcov okresného súdu.

Dňa 12. júna 1996 sa sťažovateľ opäť sťažoval predsedovi Okresného súdu Senica na dĺžku konania. Zároveň žiadal, aby bol prípad postúpený inému súdu.

V ten istý deň okresný súd požiadal znalca o ohliadku nehnuteľnosti. V samostatnom liste súd vyzval navrhovateľa, aby umožnil znalcovi vykonať ohliadku a informoval ho, že ak nie je spôsobilý zúčastniť sa pri ohliadke, môže byť zastúpený svojím právnym zástupcom. V liste bolo ďalej uvedené, že navrhovateľ je povinný umožniť ohliadku nehnuteľnosti a že v prípade sťažovania postupu konania má súd možnosť uložiť mu poriadkovú pokutu v zmysle § 53 Občianskeho súdneho poriadku.

Dňa 1. júla 1996 navrhovateľ požiadal o odročenie ohliadky na rok 1997 s poukazom na svoje zdravotné problémy.

Dňa 22. júla 1996 znalec informoval okresný súd, že nemohol uskutočniť ohliadku nehnuteľnosti, pretože navrhovateľ s tým nesúhlasil.

Dňa 20. novembra 1996 znalec vrátil spis okresnému súdu. Vysvetlil, že navrhovateľ vylúčil možnosť ohliadky nehnuteľnosti v najbližších mesiacoch.

Dňa 20. januára 1997 okresný súd požiadal právneho zástupcu navrhovateľa o oznámenie, kedy by navrhovateľ umožnil ohliadku nehnuteľnosti. Dňa 24. februára a 2. mája 1997 sudca zopakoval svoju žiadosť. Dňa 23. mája 1997 právny zástupca odpovedal, že mu nie je známe, kedy sa zdravotný stav navrhovateľa upraví tak, aby sa mohol zúčastniť ohliadky, vie len, že

jeho zdravotný stav je dlhodobo nepriaznivý. Pojednávanie bolo nariadené na 14. januára 1998.

Dňa 8. januára 1998 navrhovateľ požiadal okresný súd o oslobodenie od súdnych poplatkov. Dňa 13. januára 1998 navrhovateľ informoval okresný súd, že z dôvodu nedostatku finančných prostriedkov vypovedal plnú moc svojmu právnenému zástupcovi. Požiadal, aby mu bol ustanovený ten istý právny zástupca na náklady súdu.

Dňa 12. januára 1998 sťažovateľ namietal zaujatosť sudcov Okresného súdu Senica a požiadal o postúpenie veci inému súdu.

Dňa 14. januára 1998 okresný súd vypočul navrhovateľa. Sťažovateľ sa pojednávania nezúčastnil. Dňa 27. mája 1998 bol spis postúpený Krajskému súdu v Trnave. Tento 11. júna 1998 zamietol námietku zaujatosti vznesenú sťažovateľom. Spis bol vrátený okresnému súdu 10. júla 1998.

Dňa 2. septembra 1998 okresný súd ustanovil navrhovateľovi právneho zástupcu. Uznesením z 23. októbra 1998 okresný súd oslobodil navrhovateľa od povinnosti zaplatiť súdny poplatok.

Dňa 6. novembra 1998 právny zástupca navrhovateľa požiadal o ustanovenie iného právneho zástupcu. Dňa 2. decembra 1998 okresný súd ustanovil navrhovateľovi iného právneho zástupcu. Tento sa proti tomuto uzneseniu odvolal 28. decembra 1999.

Dňa 3. decembra 1999 okresný súd opäť vyzval navrhovateľa, aby oznámil, kedy sa môže uskutočniť ohliadka nehnuteľnosti. Navrhovateľovi bolo oznámené, že počas ohliadky môže byť zastúpený svojím právnym zástupcom.

Znalec uskutočnil ohliadku nehnuteľnosti vo februári 2000. Znalecký posudok predložil 15. marca 2000. Tento bol zaslaný účastníkom na vyjadrenie.

Dňa 11. apríla 2000 súd odročil pojednávanie z dôvodu neprítomnosti navrhovateľa a právneho zástupcu sťažovateľa.

Okresný súd nariadil pojednávanie na 25. apríl 2000 a 18. máj 2000.

Dňa 22. mája 2000 okresný súd vyhlásil rozsudok, ktorým nehnuteľnosť prikázal do vlastníctva navrhovateľa a sťažovateľovi priznal finančnú kompenzáciu. Rozsudok bol sťažovateľovi doručený 16. februára 2001. Dňa 23. februára a 2. marca 2001 sa účastníci odvolali. Dňa 12. a 15. marca 2001 predložili vyjadrenia k odvolaniu druhej strany.

Dňa 13. novembra 2001 Krajský súd v Trnave potvrdil rozsudok Okresného súdu Senica z 22. mája 2000.

Rozhodnutie Súdu

Sťažovateľ namietal, že konanie trvalo neprimerane dlho a že z tohto dôvodu došlo k porušeniu článku 6 ods. 1 Dohovoru. Vláda tvrdila, že vec bola zložitá, pretože za účelom ohodnotenia nehnuteľnosti a posúdenia jej deliteľnosti bolo nevyhnutné vypracovať viaceré znalecké posudky a že bolo potrebné vykonať veľké množstvo dôkazov. Vláda ďalej trvala na tom, že sťažovateľ a navrhovateľ sa výrazne pričínili o dĺžku konania tým, že odmietli zmierné riešenie sporu, že sa odvolali proti väčšine rozhodnutí vyhlásených v konaní, vrátane tých, ktoré boli výlučne procesného charakteru a že nespolupracovali so znalcami. Čo sa týka správania sťažovateľa, vláda zdôraznila, že opakovane žiadal o vylúčenie sudcov Okresného súdu Senica. Nakoniec, dĺžka konania bola zapríčinená aj reformou súdnictva v roku 1997, výsledkom ktorej okrem iného bolo, že počet sudcov Okresného súdu Senica sa znížil na polovicu. Vláda dospela k záveru, že dĺžka konania nebola neprimeraná.

Súd uviedol: „Súd akceptuje, že prípad je do určitej miery zložitý kvôli nevyhnutnosti posudzovať nehnuteľnosť znalcami a že sťažovateľ sa pričínil o dĺžku konania tým, že požadoval vylúčenie sudcov okresného súdu. Tieto faktory samy osebe nemôžu ospravedlniť celkovú dĺžku posudzovaného obdobia. Čo sa týka správania slovenských orgánov, Súd uviedol, že uplynulo viac ako osem mesiacov, kým Krajský súd v Bratislave rozhodol o sťažovateľovej žiadosti o vylúčenie sudcov okresného súdu z 1. júla 1992. Tento prieťah zjavne zapríčinila skutočnosť, že sťažovateľova žiadosť nebola náležite zaevidovaná v podateľni okresného súdu. Okresnému súdu trvalo viac ako šesť mesiacov, aby rozhodol o žiadosti navrhovateľa o vylúčenie znalca z 12. júla 1994. Dňa 30. marca 1995 okresný súd predložil spis Krajskému súdu v Bratislave, ktorému trvalo viac ako šesť mesiacov, aby rozhodol a odvolaniach navrhovateľa, týkajúcich sa znalečného a výkonu funkcie znalca. Značný prieťah v konaní bol spôsobený skutočnosťou, že znalec nemohol ohliadnuť nehnuteľnosť kvôli zdravotnému stavu navrhovateľa. Z tohto dôvodu nedošlo k efektívnemu posunu v konaní počas rokov 1996 a 1997. Napriek tomu, že zdravotné problémy navrhovateľa nemôžu byť ako také pričítateľné vláde, Súd poukázal na to, že 12. júna 1996 okresný súd informoval navrhovateľa, že znalec môže urobiť ohliadku v prítomnosti jeho právneho zástupcu a že ak bude brániť ohliadke nehnuteľnosti môže mu byť uložená poriadková pokuta. Navrhovateľova choroba teda očividne nebola relevantným dôvodom nepokračovania v konaní a vnútroštátne právo poskytovalo možnosti na vyvinutie nátlaku na navrhovateľa, v prípade, že by znemožňoval pokračovanie v konaní. Okresný súd túto možnosť nevyužil.

Súd poznamenal, že rozsudok okresného súdu z 22. mája 2000 bol sťažovateľovi doručený 16. februára 2001, o. i. viac ako osem mesiacov po jeho vyhlásení. Vláda neposkytla vysvetlenie tohto prieťahu, ku ktorému došlo, keď konanie už trvalo viac ako jedenásť rokov. Berúc do úvahy predložené dôkazy a stav konania k 18. marcu 1992, Súd dospel k záveru, že celková dĺžka posudzovaného obdobia nemôže byť považovaná za primeranú. Článok 6 ods. 1 Dohovoru bol porušený.“

KANDRÁČOVÁ A ĎALŠÍ V. SLOVENSKO⁸

Skutkový stav

Dňa 24. februára 1992 sťažovatelia podali na Okresný súd Bratislava – vidiek žalobu na vydanie veci podľa zákona o mimosúdnych rehabilitáciách z roku 1991 a žiadali, aby im boli vydané nehnuteľnosti, ktoré tvorili časť pozostalosti po ich prarodičoch a ktoré boli v držbe dvoch osôb.

Dňa 17. marca 1992 doručil okresný súd návrh na začatie konania žalovaným.

Dňa 21. marca 1992 sťažovatelia splnomocnili na zastupovanie v tomto konaní advokáta.

Dňa 23. marca 1992 bol súdu doručený návrh sťažovateľov na zabezpečenie dôkazov výsluchom dvoch svedkov. Sťažovatelia upozornili súd na ich vysoký vek a zlý zdravotný stav, ktorý im nedovoľuje dostaviť sa pred súd. V ten istý deň informovali súd o tom, že si ustanovili advokáta a predložili súdu ďalšie listinné dôkazy.

Dňa 27. marca 1992 bola súdu doručená žiadosť žalovaných o predĺženie lehoty na vyjadrenie sa k žalobe.

Dňa 4. apríla 1992 žalované splnomocnili na zastupovanie v tomto konaní advokáta a predložili súdu svoje vyjadrenie k žalobe.

Dňa 27. apríla 1992 sťažovatelia požiadali o odročenie pojednávania nariadeného na 20. máj 1992, z dôvodu, že ich právny zástupca sa ho nemohol v uvedenom termíne zúčastniť.

⁸ Rozhodnutie o prijateľnosti z 27. januára 2004.

Dňa 21. mája 1992 právny zástupca sťažovateľov požiadal o odročenie pojednávania nariadeného na 3. júna 1992 na obdobie po 20. júni 1992 kvôli zdravotným problémom jedného zo sťažovateľov.

Podľa lekárskeho nálezu z 8. júna 1992 bola účasť jednej zo žalovaných na ústnom pojednávaní považovaná za nevhodnú vzhľadom na riziko zhoršenia jej zdravotného stavu.

Dňa 13. júla 1992 sa uskutočnilo na okresnom súde pojednávanie. Nezúčastnila sa na ňom jedna zo žalovaných a dvaja zo sťažovateľov, ich právni zástupcovia však ich neúčasť ospravedlnili a na pojednávaní sa zúčastnili. Právny zástupca žalovaných s poukazom na zdravotný stav neprítomnej žalovanej navrhol, že bude vhodné vypočuť ju doma.

Dňa 16. júla 1992 jedna zo sťažovateľov požiadala okresný súd o vypočutie jedenástich svedkov. Zdôraznila, že dvaja zo svedkov sú starší a ich zdravotný stav je zlý.

Dňa 28. júla 1992 sa pred okresným súdom uskutočnilo druhé pojednávanie. Jeden sťažovateľ a jedna zo žalovaných sa na pojednávaní nezúčastnili, ale ich právni zástupcovia ich neúčasť ospravedlnili a boli na ňom prítomní.

Dňa 16. septembra 1992 sa pred okresným súdom uskutočnilo tretie pojednávanie. Dvaja sťažovatelia sa na ňom nezúčastnili, ale ich právni zástupcovia, ktorí na ňom boli prítomní, ich neúčasť ospravedlnili.

V bližšie neurčenom čase právny zástupca sťažovateľov požiadal okresný súd, aby nevypočúval svedkov skôr ako 10. novembra 1992.

Dňa 30. novembra 1992 právny zástupca žalovaných požiadal okresný súd, aby vypočul svedkov až po 15. decembri 1992.

Ďalší sudca okresného súdu odročil pojednávanie nariadené na 19. apríla 1993, pretože sa naň nedostavil ani jeden z predvolaných svedkov. Jeden zo svedkov medzičasom zomrel a jeden vážne ochorel.

V dňoch 25. júna 1993 a 27. septembra 1993 sťažovatelia doplnili žalobu a na jej podporu predložili dodatočné dôkazy.

Dňa 8. októbra 1993 žalované predložili svoje vyjadrenie k doplnenej žalobe.

Dňa 14. marca 1994 sa sťažovatelia sťažovali predsedovi okresného súdu na prieťahy v konaní a 16. mája 1994 zaslali podobnú sťažnosť ministrom spravodlivosti.

Dňa 31. mája 1994 predseda okresného súdu informoval sťažovateľov, že konajúci sudca má veľký nápad vecí a že na súde chýbajú sudcovia. Ďalej uviedol, že bude vec osobne sledovať, aby v nej nevznikali ďalšie prieťahy.

V júli a v auguste sťažovatelia žiadali okresný súd, aby urýchlene vypočul ďalšieho svedka Š. Zdôraznili, že Š. má vysoký vek a zdravotný stav mu nedovoľuje dostaviť sa pred súd. Dňa 6. septembra 1994 právna čakatelka okresného súdu vypočula Š. na adrese trvalého bydliska. Svedok uviedol, že je ochotný zúčastniť sa na pojednávaní až po ukončení liečenia, na ktoré nastupuje 12. septembra 1994. Na tomto výsluchu neboli prítomní účastníci konania. Dňa 8. septembra 1994 zaslal súd účastníkom konania zápisnicu o vypočutí svedka.

Dňa 27. septembra 1994 žalované spochybnili pravdivosť svedectva Š. a požiadali, aby bol znovu vypočutý pred súdom.

Na konci roku 1994 bola vec na základe nového rozvrhu práce na rok 1995 pridelená ďalšiemu sudcovi.

Dňa 23. januára 1995 okresný súd uskutočnil štvrté pojednávanie. Traja sťažovatelia a jedna zo žalovaných sa na ňom nezúčastnili, ich právni zástupcovia však boli na pojednávaní prítomní a ospravedlnili ich neúčasť.

Dňa 24. marca 1995 sťažovatelia požiadali okresný súd, aby vypočul niekoľkých svedkov. Upriamili pozornosť súdu na skutočnosť, že svedkovia sú starší ľudia a že niekolkí svedkovia, o ktorých vypočutie žiadali skôr, už zomreli.

Dňa 27. marca 1995 okresný súd uskutočnil piate pojednávanie.

Dňa 25. apríla 1995 sťažovatelia požiadali okresný súd, aby vypočul jednu zo žalovaných.

Dňa 4. apríla 1995 okresný súd nariadil výsluch žalovanej na 20. apríla 1995. Výsluch sa neuskutočnil a musel byť odročený, pretože v uvedenom čase pošta nepredložila doručenkú, ktorá by preukazovala včasné doručenie predvolania účastníkom konania. Výsluch sa uskutočnil 30. mája 1995 v mieste bydliska žalovanej.

Dňa 1. júna 1995 jedna zo sťažovateľov požiadala okresný súd, aby nenariadil pojednávanie skôr ako 24. júna 1995, pretože bude na služobnej ceste.

Pojednávanie nariadené na 26. júna 1995 bolo odročené a okresný súd vyzval sťažovateľov, aby predložili ďalšie listinné dôkazy. Sťažovatelia tak urobili 28. júna 1995.

Dňa 28. júla 1995 sudca okresného súdu vypočul ďalšieho svedka.

Vo svojom podaní z 8. augusta 1995 sťažovatelia zmenili žalobu tak, že žiadali o vydanie rozsudku, ktorým by boli určení za vlastníkov predmetnej nehnuteľnosti.

Dňa 11. augusta 1995 žalované predložili svoje vyjadrenie k zmenenej žalobe.

Na šiestom pojednávaní, ktoré sa konalo pred okresným súdom 17. augusta 1995, sťažovatelia prostredníctvom svojho právneho zástupcu potvrdili, že si želajú zmeniť pôvodný žalobný petit. Zaviazali sa, že predložia novú zmenenú verziu žaloby v lehote troch dní.

Dňa 21. augusta 1995 sťažovatelia predložili zmenenú žalobu, v ktorej žiadali, aby súd zrušil darovaciu zmluvu a nariadil žalovaným, aby im vydali predmetnú nehnuteľnosť.

Dňa 19. septembra 1995 žalované predložili svoje vyjadrenie k zmenenej žalobe.

Na siedmom pojednávaní, ktoré sa uskutočnilo 21. septembra 1995, okresný súd rozhodol, že zmenu žalobného petitu nepripúšťa.

Dňa 27. septembra 1995 sťažovatelia predložili svoje konečné vyjadrenie.

Dňa 5. októbra 1995, po ôsmom pojednávaní, okresný súd žalobu zamietol. Medziiným dospel k záveru, že sťažovatelia nepreukázali, že ich právni predchodcovia boli vlastníkami dotknutých nehnuteľností. Ďalej uviedol, že nebolo preukázané, že žalované nadobudli nehnuteľnosti od štátu v rozpore s vtedy platnými predpismi, čo bolo nevyhnutným predpokladom na to, aby ich žalobe vyhovel. Rozhodnutie bolo doručené právnym zástupcom účastníkov 28. decembra 1995.

Dňa 12. januára 1996 sa sťažovatelia odvolali. Tvrdili, že vlastníkmí nehnuteľností sa stali dedením a že štátne orgány im v minulosti bránili v užívaní predmetnej nehnuteľnosti.

Dňa 8. februára 1996 sa žalované vyjadrili k odvolaniu.

Dňa 12. septembra 1996 Krajský súd v Bratislave po tom, ako uskutočnil pojednávanie, potvrdil rozsudok súdu prvého stupňa. Vo svojom rozhodnutí uviedol, že z dôkazov, ktoré má k dispozícii vyplýva, že dotknuté nehnuteľnosti nikdy neprešli na štát. Skutočnosť, že v určitom čase štátne orgány obmedzovali užívanie nehnuteľnosti, nemôže tento záver ovplyvniť. Žalované nadobudli nehnuteľnosť dedením a na základe darovania medzi živými. Z uvedených dôvodov dospel krajský súd k záveru, že požiadavky na vydanie nehnuteľnosti neboli splnené.

Dňa 7. marca 1997 podali sťažovatelia dovolanie na najvyšší súd. Dňa 26. februára 1998 najvyšší súd dovolanie odmietol, pretože v konaní nezistil vady, ktoré by odôvodňovali zrušenie rozsudku krajského súdu.

Rozhodnutie Súdu

Sťažovatelia sa sťažovali na neprimeranú dĺžku konania. Vláda v prvom rade tvrdila že konanie nespadá pod článok 6 ods. 1 Dohovoru, pretože právo na vydanie veci, ktoré si sťažovatelia uplatňovali, nemalo hájitelný základ vo vnútroštátnom práve. Odkázala na závery okresného súdu a krajského súdu, vyjadrené v ich rozsudkoch z 5. októbra 1995 a 12. septembra 1996, v zmysle ktorých sťažovatelia nemali podľa príslušného práva právny titul na vydanie veci. Preto tvrdila, že sťažnosť je *ratione materiae* nezlučiteľná s ustanoveniami Dohovoru. Vláda ďalej uviedla, že prípad bol skutkovo, právne a procesne zložitý. Traja zo sťažovateľov si uplatňovali nárok ako dedičia spoluvlastníka nehnuteľnosti a ďalší dvaja sťažovatelia si uplatňovali nárok ako dedičia iného príbuzného, ktorý mal tiež vlastnícke právo k nehnuteľnosti. Sťažovatelia spochybňovali správnosť pozemkovoknižných zápisov z 50. a 60. rokov, týkajúcich sa dotknutej nehnuteľnosti. To znamenalo, že z deviatich svedkov, ktorí mali byť vypočutí, boli niektorí v pokročilom veku, ich zdravotný stav bol zlý a museli byť vypočutí v mieste trvalého bydliska. Súdny museli okrem toho získať a posúdiť značné množstvo starých listinných dôkazov. Pokiaľ ide o správanie účastníkov konania, vláda zdôraznila, že 27. marca 1992 žalované požiadali okresný súd o predĺženie lehoty na predloženie ich vyjadrenia k žalobe a 27. apríla 1992 požiadali o odročenie pojednávania nariadeného na 20. mája 1992. Dňa 21. mája 1992 právny zástupca sťažovateľov požiadaval, aby pojednávanie nariadené na 3. júna 1992 bolo odročené minimálne do 20. júna 1992. Dňa 1. júna 1995 jeden zo sťažovateľov požiadaval okresný súd, aby do 24. júna 1995 nenariadil žiadne pojednávanie. Vláda ďalej uviedla, že na viacerých pojednávaniach, ktoré sa uskutočnili pred okresným súdom, sa niekoľko sťažovateľov a jedna

zo žalobkýň osobne nezúčastnili. Pokiaľ ide o správanie štátnych orgánov, vláda pripustila, že v konaní došlo k prietiahom pripísateľným okresnému súdu, konkrétne k prietahu, ktorý zistil predseda okresného súdu 31. mája 1994. Po uvedenom dátume súd konal náležite a bez prietahov. Vláda zdôraznila, že predmet konania nemal pre sťažovateľov v zmysle judikatúry Súdu osobitný význam. Sťažovatelia naopak zdôraznili, že po zrušení pojednávania, ktoré boli nariadené na 20. mája a 3. júna 1992, sa okresný súd prvýkrát vecou zaoberal 13. júla 1992. Namietali, že v ich prípade dochádzalo k zbytočným výmenám sudcov a často sa stretli s tým, že sudcovia neboli pripravení na pojednávanie. Sťažovatelia uviedli, že napriek ich opakovaným žiadam trvalo okresnému súdu tri roky a tri mesiace, kým vypočul jednu zo žalobkýň. Uviedli tiež, že keď konečne okresný súd nariadil výsluch tejto žalobkyne na 20. apríla 1995, nepredvolal ich naň včas a výsluch bol z uvedeného dôvodu odročený na 30. mája 1995. Vo vzťahu k tvrdeniu vlády, že účastníci sa osobne nezúčastnili na niekoľkých pojednávaniach sťažovatelia uviedli, že vo všetkých týchto prípadoch boli zastúpení svojimi právnymi zástupcami. Nakoniec sťažovatelia uviedli, že kvôli prietiahom v konaní nebolo možné vypočuť šiestich svedkov, ktorí v priebehu konania zomreli.

Súd pripomenul, že na to, aby bol článok 6 ods. 1 aplikovateľný vo svojej civilnej časti, musí existovať spor (contestation) o „právo“, to znamená, že právo musí byť aspoň hájiteľným spôsobom priznané vnútroštátnym právom. Spor musí byť skutočný a vážny, môže sa týkať nielen samotnej existencie práva, ale aj jeho rozsahu a spôsobu jeho výkonu. Navyše musí byť výsledok konania bezprostredne rozhodujúci pre dotknuté občianske práva. V tomto prípade sťažovatelia požadovali vydanie majetku na základe zákona o mimosúdnych rehabilitáciách, pričom svoj nárok založili na § 2 ods. 1 v spojení s § 6 ods. 2 tohto zákona. Súd uvádza, že vnútroštátne sudy na troch stupňoch posudzovali nárok sťažovateľov a po vypočutí mnohých svedkov a vykonaní zložitého dokazovania dospeli k záveru, že sťažovatelia nepreukázali opodstatnenosť svojho nároku. Za daných okolností bol Súd presvedčený, že existoval skutočný a vážny spor o existencii „občianskych práv“ sťažovateľov. Iba samotná skutočnosť, že žaloba sťažovateľov bola nakoniec zamietnutá, podľa neho nemôže ovplyvniť tento záver. Súd preto dospel k záveru, že predmetné konanie spadá do poľa pôsobnosti článku 6 ods. 1 Dohovoru. K podstate prípadu Súd uviedol, že konanie začalo 24. februára 1992, kedy sťažovatelia podali svoju žalobu, obdobie, ktoré má byť posúdené, však začalo až 18. marca 1992, kedy Dohovor nadobudol účinnosť vo vzťahu k bývalej Českej a Slovenskej Federatívnej Republike,

ktorej jedným z nástupníckych štátov je Slovenská republika. Skončilo rozhodnutím najvyššieho súdu 26. februára 1998. Trvalo teda 5 rokov, 11 mesiacoch a 8 dní. Súd konštatoval, že prípad bol do určitej miery procesne zložitý. Procesnú zložitosť zapríčinil okrem iného počet strán (päť žalobcov a dve žalované), počet svedkov (deväť), pokročilý vek a zlý zdravotný stav niektorých z nich a povaha dôkazov, ktoré mali byť vykonané a posúdené. Vo vzťahu k správaniu účastníkov konania Súd poznamenal, že žalované raz požiadali okresný súd o predĺženie termínu na predloženie ich vyjadrenia k žalobe, raz požiadali o odročenie nariadeného pojednávania a raz požiadali o to, aby svedkovia neboli vypočutí pred určeným dátumom. Sťažovatelia raz požiadali o odročenie pojednávania, raz požiadali, aby svedkovia neboli vypočutí pred určeným dátumom a raz požiadali, aby nebolo nariadené pojednávanie pred určeným dátumom. Súd tiež poukázal na to, že sťažovatelia niekoľko krát zásadným spôsobom doplnili svoju žalobu a v auguste 1995 ju preformulovali a zmenili jej petit. Vo vzťahu ku konaniu štátnych orgánov Súd uviedol, že prípad bol posudzovaný súdmi na troch stupňoch, pričom súd prvého stupňa uskutočnil osem pojednávaní a odvolací súd jedno. Na okresnom súde sa prípadom zaoberali traja rôzni sudcovia a jeden právny čakaťel. Je pravda, že táto skutočnosť vyústila do určitých prietahov. Podľa Súdu, zmena sudcu na konci roku 1994 bola odôvodnená prerozdelením spisov na rok 1995 a vypočutie svedka právnym čakaťelom 6. septembra 1994 bolo odôvodnené okolnosťami prípadu. Súd tiež vzal do úvahy, že predseda okresného súdu vo svojom liste z 31. mája 1994 priznal, že v konaní pred uvedeným dátumom došlo k určitým prietahom. Aj v tomto čase ale okresný súd nebol úplne nečinný. Uskutočnil tri pojednávania a nariadil ešte ďalšie tri. Okresný súd tiež získal vyjadrenie žalovaných k zmenenej žalobe. Súd ďalej poznamenal, že predseda okresného súdu v spomínanom liste uviedol, že osobne dohliadne, aby vo veci nevznikali ďalšie prietahy. Po uvedenom dátume Súd nezistil, že by v konaní došlo zo strany okresného súdu k ďalšiemu významnému obdobiu nečinnosti. Na základe uvedeného dospel Súd k záveru, že celková dĺžka konania nebola v rozpore s požiadavkami uvedenými v článku 6 ods. 1. Sťažnosť preto ako zjavne nepodloženú zamietol.

BLEYOVÁ V. SLOVENSKO⁹

Skutkový stav

Dňa 19. júna 1997 sťažovateľka podala na Okresný súd Bratislava I proti bytovému družstvu žalobu o neplatnosť zmluvy z roku 1996 o prevode bytu do osobného vlastníctva, ktorú uzavrelo bytové družstvo s pánom B. Dňa 1. júla 1997 Okresný súd Bratislava I postúpil vec Okresnému súdu Bratislava III, ktorý bol miestne príslušný na konanie. Dňa 27. augusta 1997 Okresný súd Bratislava III vyzval odporcu, aby sa vyjadril k žalobe a sťažovateľku, aby zaplatila súdny poplatok, čo táto urobila 4. septembra 1997. V dňoch 16. februára a 29. apríla 1998 prebehli pred okresným súdom ústne pojednávania. Dňa 15. júna 1998 okresný súd uskutočnil ďalšie ústne pojednávanie, po ktorom zamietol žalobu ako nedôvodnú. Dňa 10. augusta 1998 sa sťažovateľka odvolala. Na základe výzvy okresného súdu sťažovateľka v dňoch 7. októbra a 26. novembra 1998 odstránila vady svojho odvolania a zaplatila súdny poplatok. Dňa 4. februára 1999 sťažovateľka doplnila svoje odvolanie. Dňa 7. apríla sa pred krajským súdom uskutočnilo ústne pojednávanie, ktoré muselo byť odročené z dôvodu, že sťažovateľka podala proti predsedníčke senátu krajského súdu námietku zaujatosti. Dňa 14. apríla 1999 sťažovateľka doplnila ďalšie dôvody svojej námietky zaujatosti. Dňa 19. augusta 1999 najvyšší súd zamietol námietku zaujatosti ako neodôvodnené podanú. Dňa 30. septembra 1999 krajský súd zrušil rozsudok z 15. júna 1998 z dôvodu procesných pochybení a vrátil vec na opätovné prerokovanie okresnému súdu. Súd *inter alia* podotkol, že žaloba mala byť podaná proti obom stranám zmluvy. Dňa 25. novembra 1999 okresný súd vyzval právneho zástupcu sťažovateľky, aby doplnil žalobu a označil odporcov v zmysle rozhodnutia krajského súdu z 30. septembra 1999. Dňa 6. decembra 1999 právny zástupca sťažovateľky oznámil okresnému súdu, že sťažovateľka mu 30. novembra 1999 vypovedala plnú moc. Dňa 24. februára 2000 okresný súd zaslal výzvu na doplnenie žaloby priamo sťažovateľke, ktorá odpovedala 6. marca 2000. Dňa 1. júna 2000 okresný súd na návrh sťažovateľky pripustil do konania na strane žalovaného pána B. V septembri a v novembri 2000 predložilo bytové družstvo vyjadrenia k žalobe. V období od 18. septembra do 21. decembra 2000 okresný súd uskutočnil tri ústne pojednávania. Pojednávanie nariadené na 29. januára 2001 bolo odročené z dôvodu neúčasti sťažovateľky, jej právneho zástupcu a svedka. Súd tiež podotkol, že sťažovateľka štyri dni predtým podala námietku zaujatosti voči konajúcej

⁹ Rozhodnutie o prijateľnosti zo 17. októbra 2006.

sudkyni. Sťažovateľka túto námietku 30. januára a 19. februára 2001 doplnila o nové informácie a dokumenty. Dňa 30. apríla 2001 krajský súd zamietol námietku zaujatosti ako neodôvodnene podanú. Ústne pojednávanie konané pred okresným súdom 18. júla 2001 bolo odročené na 12. decembra 2001 a potom opäť na 25. februára 2002. Dňa 8. apríla 2002 sa pred okresným súdom konalo pojednávanie, po ktorom okresný súd zamietol žalobu. Sťažovateľka sa odvolala. Dňa 19. júna 2003, po pojednávaní v odvolacom konaní konanom v ten deň, krajský súd potvrdil rozsudok z 8. apríla 2002, plne sa stotožniac so zisteniami a závermi okresného súdu. Rozsudok nadobudol právoplatnosť 3. septembra 2003. V septembri 2003 podala sťažovateľka na generálnu prokuratúru podnet na využitie diskrečnej právomoci a podanie mimoriadneho dovolania v jej prospech proti rozsudkom z 2. apríla 2002 a 19. júna 2003. Dňa 13. mája 2004 generálny prokurátor vyhovel podnetu sťažovateľky a podal mimoriadne dovolanie. Dňa 26. októbra 2004 najvyšší súd mimoriadne dovolanie zamietol.

Rozhodnutie Súdu

(časť týkajúca sa namietaného porušenia práva zaručeného článkom 6 ods. 1 Dohovoru)

Sťažovateľka sa sťažovala, že dĺžka konania o jej žalobe z roku 1997 bola nezlučiteľná s požiadavkou „primeranej lehoty“, zaručenou článkom 6 ods. 1 Dohovoru. Vláda trvala na tom, že predmet konania bol zložitý a nevyžadoval si osobitnú pozornosť. Prietahy boli podľa jej názoru pričítateľné sťažovateľke, pánovi B. a ďalším súkromným osobám, nie však vnútroštátnym orgánom.

Súd v prvom rade konštatoval, že obdobie, ktoré je potrebné vziať do úvahy, začalo 19. júna 1997, kedy sťažovateľka podala žalobu a skončilo 19. júna 2003, kedy bolo zamietnuté jej druhé odvolanie, t. j. po približne šiestich rokoch. Počas tohto obdobia bola vec preskúmaná dvakrát súdmi na dvoch stupňoch súdnictva. „Rozhodovanie“ o sťažovateľkiných „občianskych právach a záväzkoch“ potom opäť začalo 13. mája 2004, kedy generálny prokurátor podal mimoriadne dovolanie a skončilo 26. októbra 2004, kedy najvyšší súd zamietol toto dovolanie, t. j. po približne päť a pol mesiaci. Posudzované obdobie teda celkovo trvalo o niečo menej ako šesť rokov a šesť mesiacov na troch stupňoch konania. Súd zistil, že prejednávaný prípad bol do určitej miery právne a procesne zložitý. Bolo to spôsobené okrem iného množstvom dôkazov, ktoré museli byť vykonané a vyhodnotené a ktorých podstatná časť pochádzala zo 70. rokov. Navyše, medzičasom

došlo k zmene právnych a spoločensko-ekonomických podmienok a vec bolo potrebné preskúmať vo svetle tohto vývoja. Pokiaľ ide o správanie sťažovateľky, Súd podotkol, že podala žalobu na súd, ktorý nebol miestne príslušný na jej prejednanie a že vec musela byť postúpená príslušnému súdu. Sťažovateľka nezaplatila súdny poplatok za podanie žaloby ani za podanie odvolania a urobila tak až na základe výziev. Svoje odolanie dopĺňala a musela byť vyzvaná na odstránenie nedostatkov návrhu. Dvakrát namietala zaujatosť sudcov konajúcich v jej veci, pričom obe námietky boli zamietnuté ako neodôvodnene podané. Jedno z ústnych pojednávaní muselo byť odročené z dôvodu, že sa ona ani jej právny zástupca nedostavili. Súd bol toho názoru, že tieto skutočnosti prispeli k dĺžke konania, pričom nimi spôsobené prieťahy sú pričítateľné sťažovateľke. Čo sa týka postupu štátnych orgánov, vec bola dvakrát preskúmaná súdom prvej inštancie, ktorý uskutočnil desať ústnych pojednávaní, dvakrát odvolacím súdom, ktorý uskutočnil dve ústne pojednávania a raz najvyšším súdom na základe mimoriadneho dovolania. Prvý rozsudok súdu prvého stupňa musel byť zrušený pre procesné pochybenia, čo spôsobilo procesné prieťahy pričítateľné dotknutému štátu. Napokon Súd poznamenal, že počas celého konania až do súčasnosti bolo sťažovateľkino právo bývania v byte priznané zákonom a chránené súdmi a inými zainteresovanými štátnymi orgánmi. To, čo bolo v spore pre sťažovateľku v hre, preto nevyžadovalo osobitnú starostlivosť. S ohľadom na uvedené úvahy, a predovšetkým vzhľadom na zložitosť veci a správanie sťažovateľky, Súd dospel k záveru, že celková dĺžka konania nebola v rozpore s požiadavkami stanovenými v článku 6 ods. 1 a túto časť sťažnosti zamietol ako zjavne nepodloženú.

PRÁVO NA PREROKOVANIE VECI NESTRANNÝM SÚDOM

Judikatúra Súdu

Otázka, či je súd nestranný na účely článku 6 ods. 1 Dohovoru musí byť skúmaná v súlade so subjektívnym kritériom, ktoré sa zakladá na osobnom presvedčení jednotlivého sudcu v danom prípade, a v súlade s objektívnym kritériom, čo spočíva v uistení sa, či sudca poskytuje dostatočné záruky na vylúčenie akejkolvek oprávnenej pochybnosti v tomto smere. Čo sa týka subjektívneho kritéria, osobná nestrannosť sudcu musí byť predpokladaná, až kým sa nepreukáže opak. Podľa objektívneho kritéria musí byť určené, úplne oddelene od osobného správania sa sudcu, či existujú zisiteľné skutočnosti, ktoré môžu vyvolať pochybnosti o jeho nestrannosti. Vzhľadom

na uvedené dokonca aj náznaky takýchto skutočností môžu mať určitú dôležitosť. To, čo je v stávke, je dôvera, ktorú v demokratickej spoločnosti musia sudy vyvolávať vo verejnosti. V súlade s tým, ktorýkoľvek sudca vo vzťahu ku ktorému existuje oprávnený dôvod na obavu o nestrannosť, musí odstúpiť. Z toho vyplýva, že pri rozhodovaní, či v posudzovanom prípade existuje oprávnený dôvod obávať sa, že konkrétny sudca nie je nestranný, je stanovisko dotknutého účastníka konania dôležité, ale nie rozhodujúce. Rozhodujúce je, či táto obava môže byť považovaná za objektívne oprávnenú.¹⁰

INDRA V. SLOVENSKO¹¹

Skutkový stav

V roku 1982 bol sťažovateľ prepustený z pracovného pomeru podľa § 46 ods. 1 písm. f) Zákonníka práce z dôvodu porušenia pracovnej disciplíny obzvlášť hrubým spôsobom, a to tým, že bez ospravedlnenia bol počas niekoľkých dní neprítomný v práci. V roku 1984 Obvodný súd Bratislava 3 zamietol sťažovateľovu žalobu o určenie neplatnosti výpovede z pracovného pomeru. V roku 1985 senát troch sudcov Mestského súdu v Bratislave odmietol odvolanie sťažovateľa a potvrdil rozsudok prvostupňového súdu. V senáte, ktorý rozhodoval o odvolaní, bola sudkyňa S. V roku 1993 sťažovateľ a jeho manželka podali na Okresný súd Bratislava I proti právnenému nástupcovi bývalého sťažovateľovho zamestnávateľa návrh na začatie konania podľa zákona č. 87/1991 Zb. o mimosúdnych rehabilitáciách a domáhali sa vydania osvedčenia, že pracovný pomer so sťažovateľom bol skončený v roku 1982 z politicky motivovaných dôvodov a v dôsledku porušenia základných ľudských práv a slobôd v zmysle § 21 ods. 1 zákona o mimosúdnych rehabilitáciách. V roku 1994 okresný súd zamietol návrh ako neopodstatnený. Sťažovateľ a jeho manželka sa odvolali na Mestský súd v Bratislave a namietali, okrem iného, že okresný súd prehliadol skutočnosť, že žalobu podala aj manželka sťažovateľa. Mestský súd zrušil prvostupňový rozsudok a vrátil vec okresnému súdu. V roku 1995 okresný súd opäť zamietol návrh po tom, ako vykonal dokazovanie výsluchom účastníkov konania, oboznámením sa s osobným spisom sťažovateľa vedeného jeho bývalým zamestnávateľom a so spisovým materiálom týkajúcim sa konania

¹⁰ Pozri napr. rozsudok *Wettstein v. Švajčiarsko* z 21. decembra 2000, ods. 42 – 44 a rozsudok *Kyprianou v. Cyprus* z 15. decembra 2005, ods. 118-121.

¹¹ Rozsudok z 1. februára 2005.

o sťažovateľovom návrhu z 80. rokov. Okresný súd pokladal za preukázané, že sťažovateľ bol prepustený z pracovného pomeru v roku 1982 pre neospravedlnenú neprítomnosť počas niekoľkých dní, t. j. porušenie pracovnej disciplíny obzvlášť hrubým spôsobom, ktoré nemalo žiaden politický kontext. Sťažovateľ naopak nepreukázal, že by dôvodom jeho prepustenia bola politická perzekúcia alebo postup porušujúci všeobecne uznávané ľudské práva a slobody. Okresný súd napokon konštatoval, že sťažovateľova manželka nemá aktívnu legitimáciu v konaní, nakoľko prepustenie sa jej priamo nedotýkalo. Sťažovateľ a jeho manželka podali odvolanie. Dňa 11. apríla 1996 mestský súd potvrdil rozsudok okresného súdu z 31. októbra 1995 a vyslovil prípustnosť dovolania na najvyšší súd. Sťažovateľ podal dovolanie. V roku 1996 najvyšší súd dovolanie zamietol, keď dospel k záveru, že okresný súd a mestský súd v potrebnom rozsahu zistili skutkový stav a v plnej miere odôvodnili svoje skutkové a právne závery. Najvyšší súd ďalej nezistil žiadne procesné ani iné vady v zmysle § 237 a § 241 ods. 2 Občianskeho súdneho poriadku. V senáte najvyššieho súdu bola sudkyňa S., ktorá bola členkou trojčlenného senátu mestského súdu, ktorý v roku 1985 zamietol sťažovateľovo odvolanie v konaní o neplatnosť skončenia jeho pracovného pomeru v roku 1982. Proti rozsudku najvyššieho súdu nebolo možné sa odvolať.

Rozhodnutie Súdu

(časť týkajúca sa namietaného porušenia práva zaručeného článkom 6 ods. 1 Dohovoru)

Sťažovateľ namietal, že v konaní o jeho žalobe nerozhodoval nestranný súd, pretože členkou senátu najvyššieho súdu, ktorý prejednával jeho dovolanie, bola sudkyňa S., ktorá bola predtým členkou senátu mestského súdu, ktorý odmietol jeho odvolanie v konaní týkajúcom sa jeho prepustenia zo zamestnania v roku 1982. Vláda uviedla, že sťažovateľove výhrady voči sudkyňi S. spočívali v jej údajnej zaujatosti vo vzťahu k predmetu konania. Sudkyňa S. sa zúčastnila na konaní týkajúcom sa sťažovateľovho prepustenia zo zamestnania v 80. rokoch, v ktorom bola rozhodujúcou otázkou, či sťažovateľ bol alebo nebol neprítomný v práci bez ospravedlnenia a či v dôsledku toho porušil alebo neporušil zvlášť hrubým spôsobom pracovnú disciplínu. V rehabilitačnom konaní bolo skončenie pracovného pomeru sťažovateľa podľa vlády posudzované z úplne iného hľadiska. Sťažovateľ v ňom namietal, že jeho prepustenie z pracovného pomeru bolo politicky motivované a že porušilo jeho základné ľudské práva a slobody v zmysle § 21 ods. 1 písm. c) zákona o mimosúdnych rehabilitáciách. Toto ustanovenie

však odkazovalo na prepustenia z pracovného pomeru z iných dôvodov (narušenie socialistickeho spoločenského poriadku a strata dôvery), než o ktorý sa v skutočnosti opieralo prepustenie v sťažovateľovom prípade (porušenie pracovnej disciplíny). Vláda teda tvrdila, že predmet konania v 80. rokoch bol odlišný ako predmet rehabilitačného konania, a preto zo strany objektívneho pozorovateľa nemôžu byť žiadne pochybnosti ohľadom nestrannosti S.

Súd uviedol, že pokiaľ ide o subjektívne kritérium nestrannosti, nič v prejednávacom prípade nenaznačuje akýkoľvek predsudok alebo zaujatosť zo strany sudkyne S. Pokiaľ ale ide o objektívne kritérium, Súd pripomenul, že sudkyňa S. bola členkou trojčlenného senátu mestského súdu, ktorý 19. novembra 1985 odmietol sťažovateľovo odvolanie v konaní týkajúcom sa jeho prepustenia z pracovného pomeru v roku 1982. Neskôr sa zúčastnila na prejednávaní sťažovateľovho dovolania v rehabilitačnom konaní týkajúcom sa tohto prepustenia. Aj keď Súd uznal, že po technickej stránke bol predmet pôvodného konania z 80. rokov iný ako predmet rehabilitačného konania, napriek tomu sa domnieval, že do úvahy je nutné vziať skutočnosť, že pôvodné konanie aj rehabilitačné konanie sa vzťahovali na rovnaké skutočnosti. Navyše, preskúmanie prepustenia z pracovného pomeru z roku 1982 v súlade s kritériami zákona o mimosúdnych rehabilitáciách mohlo v určitom smere znamenať opakované posúdenie súdneho rozhodnutia prijatého v pôvodnom konaní. Toto posúdenie je ešte posilnené politickým kontextom rehabilitácií podľa zákona o mimosúdnych rehabilitáciách, tak ako je vyjadrený v jeho § 1. To mohlo podľa názoru Súdu vyvolať u sťažovateľa odôvodnené obavy, že sudkyňa S. nebude pristupovať k jeho prípadu s požadovanou nestrannosťou. Z pohľadu Súdu tieto okolnosti objektívne odôvodňovali sťažovateľove obavy, že sudkyňi S. chýba potrebná nestrannosť. V dôsledku toho došlo v tomto prípade k porušeniu článku 6 ods. 1 Dohovoru, pokiaľ ide o požiadavku nestranného súdu.

VEREJNOSŤ KONANIA

Judikatúra Súdu

Uskutočňovanie súdnych pojednávaní pred verejnosťou tvorí základný princíp obsiahnutý v článku 6 ods. 1. Verejný charakter chráni účastníkov pojednávania pred výkonom justície v tajnosti, bez verejnej kontroly. Je to tiež jeden z prostriedkov, pomocou ktorého má byť dosiahnutá dôvera

v súdnicstvo. Pri budovaní transparentnej správy súdництва verejnosť prispieva k dosiahnutiu cieľa článku 6 ods. 1, konkrétne spravodlivého procesu. Garancia spravodlivého procesu je v rámci významu Dohovoru jedným zo základných princípov každej demokratickej spoločnosti.¹² V konaní pred súdom jedinej a prvej inštancie, právo na „verejné prerokovanie záležitosti“ v zmysle článku 6 ods. 1 Dohovoru znamená oprávnenie na ústne pojednávanie, okrem prípadu, že ide o mimoriadne okolnosti, ktoré odôvodňujú upustenie od takéhoto pojednávania¹³. Konkrétne, ústne konanie sa v zmysle článku 6 ods. 1 nevyžaduje, *inter alia*, keď má súd rozhodnúť o právnych otázkach, ktoré nie sú osobitne zložité.¹⁴

BAKOVÁ v. SLOVENSKO¹⁵

Skutkový stav

Sťažovateľka žiadala o reštitúciu nehnuteľnosti, ktorá jej bola vyvlastnená v roku 1967. V septembri 1992 pozemkový úrad vyhovel jej návrhu. Pozemkový úrad, po obhliadke spornej nehnuteľnosti, dospel k záveru, že nikdy neslúžila účelu, pre ktorý bola vyvlastnená, čo bolo dostatočne relevantným dôvodom na jej reštitúciu podľa § 6 ods. 1 písm. m) zákona o vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku. Vzdelávacie zariadenie, ktoré nehnuteľnosť užívalo, sa proti rozhodnutiu odvolalo. V apríli 1993 krajský súd zrušil rozhodnutie správneho orgánu z dôvodu nedostatočného zistenia skutkového stavu. Krajský súd poučil správny orgán, aby nastolil všetky relevantné okolnosti prípadu a vypočul strany. V decembri 1997 sa sťažovateľka a predstaviteľ inštitúcie užívajúcej spornú nehnuteľnosť stretli so zamestnancami okresného úradu, ktorému pripadlo prešetrenie celej veci. V priebehu stretnutia boli nastolené všetky relevantné okolnosti prípadu. Vo februári 1998 doručil okresný úrad sťažovateľke nové rozhodnutie vo veci. Mal za to, že pozemok slúžil pôvodnému účelu, pre ktorý bol vyvlastnený a že sťažovateľka za pozemok bola odškodnená. Rozhodnutie bolo podpísané vedúcim odborom pozemkového, poľnohospodárstva a lesného hospodárstva okresného úradu. V marci 1998 sťažovateľka požiadala o súdne preskúmanie tohto rozhodnutia. Namietala,

¹² Pozri napr. rozsudok *Diennet v. Francúzsko* z 26. septembra 1995, ods. 33.

¹³ Pozri napr. rozsudok *Allan Jacobsson v. Švédsko (č. 2)* z 19. februára 1998, ods. 46.

¹⁴ Pozri rozhodnutie o prijateľnosti *Varela Assalino v. Portugalsko* z 25. apríla 2002.

¹⁵ Rozsudok z 12. novembra 2002.

že okresný úrad nesprávne zistil skutkové okolnosti prípadu, že rozhodol svojoľne, a že nebola vo veci vypočutá. Krajský súd v Košiciach potvrdil rozhodnutie okresného úradu. Súd skonštatoval, že sporný pozemok slúžil účelu, pre ktorý bol vyvlastnený, odkedy ho sociálne zariadenie používalo ako ihrisko pre postihnuté deti. S odkazom na § 250f Občianskeho súdneho poriadku, krajský súd rozhodol *in camera*. Vo svojom náleze sp. zn. PL. ÚS 14/98 z 22. júna 1999 ústavný súd rozhodol, že § 250f Občianskeho súdneho poriadku je v rozpore s ústavou, ako aj s článkom 6 ods. 1 Dohovoru. Nález nadobudol účinnosť momentom uverejnenia v Zbierke zákonov, 14. júla 1999.

Rozhodnutie Súdu

(časť týkajúca sa namietaného porušenia práva zaručeného článku 6 ods. 1 Dohovoru)

Sťažovateľka pred Súdom namietala, že jej právo na verejné prerokovanie veci pred súdom nebolo rešpektované.

Súd v tomto prípade znova zopakoval, že uskutočňovanie súdnych pojednávaní pred verejnosťou tvorí základný princíp obsiahnutý v článku 6 ods. 1 Dohovoru. Súd si všimol, že po zamietnutí jej žiadosti o reštitúciu spornej nehnuteľnosti správnym orgánom, sťažovateľka požadovala nápravu pred krajským súdom. Tvrdila, *inter alia*, že okresný úrad nesprávne zistil relevantné skutkové okolnosti, a že vo veci sa neuskutočnili žiadne verejné konania. Avšak krajský súd, s poukazom na § 250f Občianskeho súdneho poriadku, netrval na ústnom prerokovaní veci. Preto teda neuskutočnenie verejného konania pred krajským súdom nebolo založené na skutočnosti, že by sťažovateľka o takéto prerokovanie veci nebola žiadala. Súd ďalej skonštatoval, že právomoc krajského súdu nebola striktne limitovaná na právne otázky, ale bolo v jeho právomoci preskúmať, či skutkové okolnosti prípadu boli správnymi orgánmi náležite zistené. Sťažovateľkino podanie na krajský súd naznačuje, že namietala taktiež skutkové okolnosti prípadu. Bez pochybovania o správnosti rozhodnutia krajského súdu, že skutkové okolnosti boli správnym orgánom náležite zistené, Súd zvážil, berúc tak isto do úvahy záujem sťažovateľky, že za týchto okolností článok 6 ods. 1 vyžadoval ústne konanie pred súdom. Súd poznamenal, že po doručení rozsudku krajského súdu z júna 1998, ústavný súd vyhlásil, že § 250f Občianskeho súdneho poriadku je v rozpore s ústavou a tiež s článkom 6 ods. 1 Dohovoru a uvedené ustanovenie zrušil. Súd však uviedol, že tento nález nemôže ovplyvniť jeho stanovisko v uvedenom prípade. Následne Súd dospel k záveru, článok 6 ods. 1 bol porušený z dôvodu nekonania verejného pojednávania pred

nezávislým a nestranným súdom v reštitučnom konaní, namietanom sťažovateľkou.

VALOVÁ, SLEZÁK A SLEZÁK V. SLOVENSKO¹⁶

Skutkový stav

Vo februári 1992 Pozemkový úrad Topoľčany vydal dve rozhodnutia, ktorými dal sťažovateľom súhlas na vydanie nehnuteľnosti v súlade so zákonom o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku. Odporcovia sa odvolali. V decembri 1993 krajský súd tieto rozhodnutia pozemkového úradu zrušil z dôvodu, že predmetná nehnuteľnosť bola v čase vyvlastnenia formálne vo vlastníctve súkromnej spoločnosti, ktorú založili členovia rodiny sťažovateľov. Zákon o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku sa však týkal výlučne vydania majetku, ktorý bol odňatý jednotlivcom. Krajský súd preto vrátil vec správnom orgánu. Pred rozhodnutím v merite veci krajský súd uskutočnil pojednávanie podľa § 250q Občianskeho súdneho poriadku. Medzitým, v novembri 1992, sťažovatelia uzavreli dohodu so Západoslovenskou správou lesov, na základe ktorej sa táto v zmysle zákona o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku zaviazala vrátiť nehnuteľnosti, ktoré boli vyvlastnené ich rodine. Pozemkový úrad uvedenú dohodu schválil a rozhodnutie nadobudlo právoplatnosť v decembri 1992. V júni 1994 pozemkový úrad rozhodol o obnove konania, ktoré sa skončilo rozhodnutím z novembra 1992 podľa § 62 ods.1 písm. a) a b) zákona o správnom konaní. Rozhodnutie odkazovalo na vyššie uvedený záver krajského súdu z decembra 1993, podľa ktorého nehnuteľnosti, ktoré boli odňaté príbuzným sťažovateľov, nemôžu byť vrátené podľa zákona o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku, pretože ich vlastnila právnická osoba. Sťažovatelia podali prostredníctvom svojho právneho zástupcu odvolanie. Uviedli, že nevyšli najavo nové skutočnosti a že nie je spoločenský záujem na obnove konania. Sťažovatelia dospeli k záveru, že na obnovu konania neexistuje právny titul. V máji 1995 ministerstvo pôdohospodárstva potvrdilo rozhodnutie pozemkového úradu z júna 1994. V rozhodnutí bolo uvedené, že neboli zistené dôvody pre zrušenie alebo zmenu rozhodnutia pozemkového úradu. Sťažovatelia požiadali o súdne preskúmanie rozhodnutia ministerstva pôdohospodárstva. V septembri

¹⁶ Rozsudok z 1. júna 2004.

1995 najvyšší súd zastavil konanie z dôvodu, že nemá právomoc preskúmať správne rozhodnutia procesnej povahy. Odkázal na § 248 ods. 2 písm. e) Občianskeho súdneho poriadku. V júni 1995 pozemkový úrad neschválil dohodu uzavretú v novembri 1992 z dôvodu, že sporná nehnuteľnosť bola odňatá právnickej osobe a že v súlade so zákonom o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku je možné reštituovať len majetok, ktorý pôvodne vlastnili jednotlivci. Sťažovatelia sa odvolali a tvrdili, že neexistujú dôvody na obnovu konania a že nehnuteľnosť bola odňatá členom ich rodiny. Krajský súd potvrdil rozhodnutie pozemkového úradu z júna 1995. V rozsudku bolo uvedené, že jediná vec, o ktorej sa malo rozhodnúť, bolo právne posúdiť otázku, či boli navrhovatelia oprávnení na vydanie nehnuteľnosti v zmysle § 4 zákona o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku. Súd poznamenal, že v rozsudku z decembra 1993 zistil, že nehnuteľnosť bola odňatá družstvu, ktorého členmi boli právni predchodcovia sťažovateľov a ktoré bolo právnickou osobou. Krajský súd dospel k záveru, že sťažovatelia nemajú aktívnu legitimáciu na vydanie veci v zmysle zákona o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku. Krajský súd ďalej poznamenal, že rozhodnutie o obnove konania pred správnym orgánom nemôže byť preskúmané súdom. Vo veci rozhodol bez pojednávania s poukazom na 250f Občianskeho súdneho poriadku.

Rozhodnutie Súdu

(časť týkajúca sa namietaného porušenia práva zaručeného článku 6 Dohovoru)

Sťažovatelia uviedli, že posudzované konanie sa týkalo širokej škály zložitých právnych otázok týkajúcich sa pozbavenia ich majetku. Takéto otázky nemohli byť spravodlivo zistené bez vypočutia strán. S odkazom na nález ústavného súdu, že článok 250f Občianskeho súdneho poriadku bol v rozpore s článkom 6 ods. 1 Dohovoru, trvali na tom, že ich právo na verejné konanie pred súdom nebolo rešpektované. Vláda trvala na tom, že predmetom sporného konania bola iba skutočnosť, či sťažovatelia boli oprávnení na znovuzískanie majetku v zmysle § 4 zákona o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku a najmä, či bol tento majetok odňatý jednotlivcovi alebo právnickej osobe. Vzhľadom na to, že krajský súd vyriešil túto otázku v inom konaní, ktorého sa zúčastnili aj sťažovatelia a v priebehu ktorého sa uskutočnilo verejné pojednávanie, vláda dospela k záveru, že neuskutočnenie pojednávania v spornom konaní zo strany krajského súdu nebolo v rozpore s článkom 6 ods. 1.

Súd uviedol, že krajský súd vo svojom rozsudku z januára 1998 výslovne uviedol, že sporným bodom bol jedine právny problém: mal rozhodnúť o tom, či sťažovatelia v zmysle § 4 zákona o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku majú oprávnenie na vydanie veci. Z tohto pohľadu bolo rozhodujúce, či družstvo, ktorého členmi boli právni predchodcovia sťažovateľov a ktorému boli odňaté predmetné nehnuteľnosti bolo právnickou osobou alebo nie. Táto otázka bola vyriešená v rozsudku krajského súdu z decembra 1993, ktorý bol vyhlásený v rámci konania, ktoré sa týkalo iného nároku sťažovateľov na vydanie veci. Pred vyhlásením rozsudku krajský súd nariadil ústne pojednávanie počas ktorého sťažovatelia mohli predložiť svoje argumenty. Za týchto okolností, Súd dospel k záveru, že ďalšie verejné pojednávanie nebolo v zmysle článku 6 ods. 1 Dohovoru pri rozhodovaní o uvedenom probléme nevyhnutné. Z dôkazov, ktoré boli Súdu predložené, Súd nezistil, že by podania sťažovateľov na krajský súd vyvolávali také skutkové a právne otázky pokiaľ ide o ich reštitučný nárok, ktoré by si vyžadovali vykonanie ústneho konania. Súd uviedol, že v danom čase § 250f Občianskeho súdneho poriadku umožňoval súdom, aby v podobných prípadoch vyhlásili rozsudok bez ústneho pojednávania. Berúc ohľad na vyššie uvedené a ohraničenosť problému, ktorý mal vyriešiť krajský súd, Súd dospel k záveru, že neuskutočnenie pojednávania v konaní pred Krajským súdom v Nitre nebolo za daných okolností v rozpore s požiadavkami článku 6 ods. 1 Dohovoru. V súlade s tým, článok 6 ods. 1 nebol porušený.

PRINCÍP ROVNOSTI ZBRANÍ

Judikatúra Súdu

Princíp rovnosti zbraní, jedna z črt širšieho ponímania spravodlivého procesu, vyžaduje, aby každá strana mala primeranú možnosť predniesť svoju záležitosť za podmienok, ktoré ju nestavajú do zjavnej nevýhody voči jej oponentovi.¹⁷ Koncepcia spravodlivého súdneho konania zahrňuje aj právo na kontradiktórne konanie, v ktorom strany musia mať možnosť nielen predložiť dôkazy nevyhnutné na podporu úspešnosti svojej žaloby, ale zároveň zoznámiť sa a vyjadriť sa k všetkým predloženým dôkazom alebo

¹⁷ Pozri napr. rozsudok *Dombo Beheer B. V. v. Holandsko* z 27. októbra 1993, ods. 33 a rozsudok *Ankerl v. Švajčiarsko* z 23. októbra 1996, ods. 38.

stanoviskám s cieľom ovplyvniť súdne rozhodnutie.¹⁸ Navyše, súdy by mali vysvetliť dôvody, na ktorých sú založené ich rozhodnutia. Rozsah, v akom sa táto povinnosť odôvodniť rozhodnutie aplikuje, sa môže rôzniť v závislosti od povahy rozhodnutia, a musí o ňom byť rozhodnuté vo svetle okolností prípadu.¹⁹

KOMANICKÝ V. SLOVENSKO²⁰

Skutkový stav

Sťažovateľ bol zamestnaný na Okresnom národnom výbore Bardejov. V roku 1988 dostal výpoveď z pracovného pomeru za porušenie pracovnej disciplíny. Následne súdy na dvoch stupňoch rozhodli, že táto výpoveď je neplatná. V roku 1990, počas toho, ako prebiehalo vyššie uvedené konanie, národné výbory *ex lege* prestali existovať a ich likvidácia oficiálne skončila 31. júla 1991. Národné výbory boli nahradené okresnými úradmi, ktoré neboli ich právnymi nástupcami. Dňa 2. septembra 1991 Okresný úrad Bardejov dal sťažovateľovi výpoveď podľa § 46 ods. 1 písm. b) Zákonníka práce. Výpovedná doba uplynula sťažovateľovi 31. decembra 1991. Sťažovateľ spochybňoval toto rozhodnutie. Namietal najmä, že výpoveď bola nezákonná a požadoval náhradu škody spôsobenej rozviazaním pracovného pomeru. Dňa 16. júla 1993 Okresný súd Bardejov vypočul účastníkov a zamietol sťažovateľovu žalobu. Sťažovateľ sa odvolal. Uviedol, že uznesenie vlády týkajúce sa likvidácie bývalých národných výborov bolo nezákonné, že potom, ako bola jeho výpoveď z 2. augusta 1991 vyhlásená za neplatnú, sa stal zamestnancom Okresného úradu Bardejov a že okresný úrad mu do konca roka 1991 vyplácal mzdu. Dňa 8. marca 1994 Krajský súd v Košiciach vypočul účastníkov. Prípad bol odročený a právny zástupca žalovaného bol vyzvaný, aby predložil uznesenie vlády Slovenskej republiky z 24. novembra 1990, týkajúce sa praktických aspektov likvidácie národných výborov. Dňa 14. apríla 1994 sa sťažovateľ sťažoval na postup krajského súdu, namietajúc, že už mal rozhodnúť 8. marca 1994, pretože už boli pred ním vykonané všetky relevantné dôkazy. Ďalšie pojednávanie sa uskutočnilo pred krajským súdom 26. apríla 1994. Účastníci boli oboznámení s listinnými dôkazmi, ktoré predložili právni zástupcovia žalovaného. Sťažovateľ vzniesol námietku

¹⁸ Pozri napr. rozsudok *Nideröst-Huber v. Švajčiarsko* z 18. februára 1997, ods. 24 a rozsudok *Mantovanelli v. Francúzsko* z 18. marca 1997, ods. 33.

¹⁹ Pozri napr. rozsudok *Kurti proti Grécku* z 29. septembra 2005, ods. 16.

²⁰ Rozsudok zo 4. júna 2002.

zaujatosť voči sudcom krajského súdu. Dňa 7. júla 1994 Krajský súd v Košiciach zrušil rozsudok súdu prvého stupňa a nariadil okresnému súdu, aby vykonal ďalšie dôkazy. V rozhodnutí bolo uvedené, že súd prvého stupňa sa náležitým spôsobom nevyporiadal s tým, či sťažovateľ bol alebo nie zamestnancom Okresného úradu Bardejov medzi 2. augustom 1991 a jeho druhou výpoveďou. Krajský súd najmä považoval za nevyhnutné preukázať, či sťažovateľovi bola počas predmetného obdobia vyplácaná mzda alebo náhrada mzdy, teda, či išlo o finančné prostriedky okresného úradu z fondu miezd alebo o finančné prostriedky vyčlenené z ministerstva vnútra. Odvolací súd ďalej inštruoval okresný súd, aby preukázal, či ministerstvo vnútra splnomocnilo prednostu okresného úradu na riešenie prípadu nárokov žalobcu. V rozhodnutí bolo uvedené, že na preukázanie vyššie uvedených skutočností bude potrebný výsluch svedkov. Prípad bol vrátený Okresnému súdu Bardejov na nové rozhodnutie. Dňa 8. septembra 1994 sa sťažovateľ a právny zástupca žalovaného nezúčastnili pojednávania pred okresným súdom. Sťažovateľ sa nezúčastnil na ďalších pojednaniach, ktoré boli nariadené na 26. septembra 1994 a 4. októbra 1994. Svoju neúčasť na poslednom pojednaní ospravedlnil listom z 3. októbra 1994 a vysvetlil, že pojednávania sa nemohol zúčastniť z osobných dôvodov a že sa nemohol náležite oboznámiť so súdnym spisom. Sťažovateľ ďalej požiadal, aby svedkovia a právni zástupcovia sťažovateľa neboli vypočúvaní v jeho neprítomnosti. Ďalšie pojednávanie bolo nariadené na 4. november 1994. Okresný súd pojednával v sťažovateľovej neprítomnosti, pretože, ako to uviedla vláda, predvolanie bolo doručené sťažovateľovej dcére a sťažovateľ sa neospravedlnil. Sťažovateľ tvrdil, že nebol predvolaný. Dňa 4. novembra 1994 okresný súd vypočul dvoch predstaviteľov Okresného úradu Bardejov, ktorí potvrdili, že sťažovateľ nebol zamestnancom tohto úradu a že nedostal žiadnu mzdu z prostriedkov okresného úradu. Náhrada mzdy, ktorú sťažovateľ dostal za obdobie medzi 2. augustom 1991 a 31. decembrom 1991, teda kým uplynula výpovedná doba, bola hradená z osobitne určených prostriedkov ministerstva vnútra. Svedkovia ďalej vysvetlili, že výpoveď, ktorú dal okresný úrad sťažovateľovi, sa týkala jeho pracovnej zmluvy s okresným národným výborom, ktorý medzičasom zanikol. Okresný úrad postupoval v súlade s operatívnymi pokynmi, ktoré vydalo ministerstvo vnútra. Dňa 14. novembra 1994 okresný súd odročil pojednávanie, sťažovateľ ospravedlnil svoju neúčasť chorobou. Ďalšie pojednávanie bolo nariadené na 10. januára 1995. Sťažovateľovi bolo predvolanie doručené 27. decembra 1994. Sťažovateľ uviedol, že 10. januára 1995 o 7.30 hod. doručil do podateľne okresného súdu list, v ktorom informoval súd, že sa nezúčastní pojednávania nariadeného na ten istý deň

na 8.30 hod. V liste sťažovateľ vysvetlil, že niekoľko dní pred tým mu nebolo umožnené nahliadnuť do súdneho spisu, a že z uvedených dôvodov, nepovažuje za nevyhnutné, aby ospravedlňoval svoju neúčasť. Vláda tvrdila, že list bol doručený do podateľne súdu o 10.00 hod. Toto spochybňoval sťažovateľ, ktorý tvrdil, že čas podania bol na list pripísaný neskôr a že na jeho kópii listu, opečiatkovanom podateľňou súdu, nie je vyznačená hodina, kedy bol predložený. Dňa 10. januára 1995 Okresný súd Bardejov pojednával v sťažovateľovej neprítomnosti. Vyhlásil rozsudok, ktorým žalobu zamietol. V rozsudku okresného súdu bolo uvedené, že okresný úrad nebol právnym nástupcom sťažovateľovho bývalého zamestnávateľa a že sťažovateľovi nevzniklo právo na to, aby ho zamestnal okresný úrad. Súd dospel k záveru, že daním výpovede sťažovateľovi okresný úrad konal v súlade s platnými pokynmi ministerstva vnútra a ministerstva financií. V zmysle týchto pokynov boli okresné úrady poverené vysporiadaním pracovnoprávných vzťahov, ktoré ostali nevysporiadané po 31. júli 1991, kedy zanikli skupiny poverené likvidáciou národných výborov. Súd dospel k záveru, že okresný úrad postupoval v súlade s § 251 Zákonníka práce. Sťažovateľ sa odvolal. Namietal, že okresný úrad nemal právomoc dať mu výpoveď, a že po tom, ako bola výpoveď, ktorú mu dal prechádzajúci zamestnávateľ, vyhlásená za neplatnú, mu mal ponúknuť prácu. S poukazom na príslušné výplatné lístky tvrdil, že po tom, ako bola 2. augusta 1991 jeho prvá výpoveď vyhlásená za neplatnú, bol platený z rovnakého rozpočtu ako ostatní zamestnanci okresného úradu. Sťažovateľ nepovažoval za relevantné, že ministerstvo vnútra vyčlenilo okresnému úradu finančné prostriedky na účely vysporiadania nedoriešených záležitostí, týkajúcich sa existencie bývalých národných výborov, pretože podľa jeho názoru boli finančné prostriedky použité na rôzne účely. Vo svojom odvolaní sťažovateľ uviedol, že bol kontrolórom a že má vynikajúce vedomosti o uvedenej problematike. Pravdivosť jeho námietok by mohla byť potvrdená súdnym znalcom. Sťažovateľ sa na odvolacom súde tiež sťažoval, že okresný súd nezobral do úvahy jeho argumenty, nepreukázal relevantné skutočnosti a rozhodol v jeho neprítomnosti. Nakoniec, sťažovateľ uviedol, že odvolací súd má pojednávať v jeho prítomnosti a že chce doplniť svoju pôvodnú výpoveď a položiť otázky svedkom a právnym zástupcom žalovaného za účelom objasnenia relevantných skutočností. Pojednávania nariadené Krajským súdom v Košiciach na 20. september 1995 a 26. január 1996 boli odročené, pretože sa na ne nedostavili účastníci konania. Sťažovateľ ospravedlnil svoju neúčasť na oboch pojednávaniach. Pred posledným pojednávaním sťažovateľ informoval súd, že má značné ťažkosti, vrátane zdravotných a požiadal, aby bol jeho prípad prejednávaný v jeho prítomnosti. Ďalšie pojednávanie bolo nariadené

na 6. marca 1996. Krajský súd vyzval sťažovateľa, aby predložil lekárske potvrdenie o tom, že sa nemôže zúčastniť pojednávania a upozornil ho, že inak bude pojednávať v jeho neprítomnosti. Dňa 2. marca 1996 sťažovateľ zaslal doporučený list v obálke s adresou „Štátny krajský súd“ v Košiciach. V liste informoval krajský súd, že je chorý a pripojil k nemu lekárske potvrdenie. Sťažovateľ ďalej žiadal súd, aby nepojednával v jeho neprítomnosti. V liste bolo uvedené číslo spisu, meno predsedajúceho sudcu a aj dátum pojednávania. List bol opečiatkovaný podateľňou krajského súdu. Na pečiatke bolo uvedené, že list bol doručený 5. marca 1996. Na liste bola rukou napísaná poznámka od predsedu krajského súdu, datovaná 4. marca 1996, podľa ktorej mal byť spis postúpený predsedajúcemu sudcovi. Na liste bola ďalšia rukou písaná poznámka predsedu senátu, že senát, ktorý prípad prejednával, ho dostal 6. marca 1996 o 10.30 hod. Vláda uviedla, že list bol považovaný za sťažnosť a že neotvorená obálka bola predložená na sekretariát predsedu krajského súdu 5. marca 1996. Predseda krajského súdu omylom datoval svoju inštrukciu 4. marca 1996. Podľa vlády bol list sťažovateľa doručený predsedovi senátu päť minút po vyhlásení rozsudku. Dňa 6. marca 1996 Krajský súd v Košiciach prejednal prípad v sťažovateľovej neprítomnosti a potvrdil rozsudok súdu prvého stupňa. V rozsudku bolo uvedené, že sťažovateľov list, odoslaný 2. marca 1996, bol sudcom doručený o 10.30 hod., teda po skončení pojednávania. V rozsudku je ďalej uvedené, že list bol adresovaný predsedovi krajského súdu a nie priamo predsedovi senátu. Vo svojom rozsudku krajský súd zdôraznil, že doplnil dokazovanie tak, že požiadal ministerstvo vnútra, aby predložilo správu týkajúcu sa delegovania kompetencií okresným úradom. S odkazom na všetky dôkazy, ktoré vykonal, dospel k záveru, že sťažovateľovo odvolanie bolo nepodložené. Krajský súd najmä zistil, že výpoveď, ktorú dal sťažovateľovi Okresný národný výbor Bardejov bola vyhlásená za neplatnú rozhodnutím, ktoré nadobudlo právoplatnosť 2. augusta 1991. Medzičasom národné výbory prestali existovať *ex lege* a ich likvidácia sa formálne skončila. V súlade s pokynmi ministerstva vnútra a ministerstva financií boli novovytvorené okresné úrady poverené vysporiadaním tých pracovnoprávných vzťahov bývalých národných výborov, ktoré neboli vysporiadané k 31. júlu 1991. Krajský súd potvrdil názor súdu prvého stupňa, v zmysle ktorého Okresný úrad Bardejov konal v súlade s § 251 Zákonníka práce. Krajský súd bral tiež do úvahy doplnenie dokazovania uskutočnené okresným súdom 4. novembra 1994, z ktorého vyplynulo, že finančné prostriedky, ktoré boli vyplatené sťažovateľovi, boli hradené z rozpočtu ministerstva vnútra. Krajský súd dospel k záveru, že sťažovateľ sa nestal zamestnancom okresného úradu. Predmetná výpoveď bola v súlade s § 46

ods. 1 písm. b) Zákonníka práce. Dňa 23. apríla 1996 sťažovateľ podal dovolanie. Okrem iného namietal, že mu bola v zmysle § 237 písm. f) Občianskeho súdneho poriadku odňatá možnosť konať pred odvolacím súdom. Dňa 26. novembra 1997 najvyšší súd odmietol dovolanie ako neprípustné na neverejnom pojednávaní. Vo svojom rozhodnutí najvyšší súd uviedol, že v konaní nedošlo k vadám uvedeným v 237 písm. f) Občianskeho súdneho poriadku, ktoré namietal sťažovateľ. Najvyšší súd neposudzoval meritum veci.

Rozhodnutie Súdu

Sťažovateľ namietal, že bolo porušené jeho právo na spravodlivé a verejné prejednanie záležitosti v konaní o neplatnosti skončenia jeho pracovného pomeru. Podľa vlády si sťažovateľ svojím nenáležitým správaním sám zapríčinil skutočnosť, že súdy rozhodli v jeho neprítomnosti. Takýto postup bol v súlade s § 101 ods. 2 Občianskeho súdneho poriadku. Vláda tvrdila, že sťažovateľ si bol vedomý toho, že mal adresovať svoju žiadosť o odročenie pojednávania nariadeného na 6. marec 1996 priamo predsedovi senátu a že okrem toho mohol informovať súd o svojej neúčasti telefonicky alebo faxom. Vláda usúdila, že sťažovateľ v podstate netrval na svojom práve zúčastniť sa na pojednávaní, pretože ani predtým sa na pojednávaní nezúčastnil osobne a ani sa neospravedlnil v náležitej forme a čase. Sťažovateľ mal navyše možnosť predložiť súdu všetky svoje argumenty pred vyhlásením rozsudku. Tieto argumenty zostali nezmenené potom, ako krajský súd zrušil prvý rozsudok vyhlásený okresným súdom 16. júla 1993 a súdy sa vo svojich rozhodnutiach náležite vyrovnali s argumentmi sťažovateľa. Vláda tiež pripomenula, že sťažovateľ vo svojom podaní adresovanom krajskému súdu 14. apríla 1994 pripustil, že súd má už dosť dôkazov na vyhlásenie rozsudku a najvyšší súd nezistil vady v konaní na súdoch nižších stupňov. Z týchto dôvodov boli záruky spravodlivého procesu dodržané. Sťažovateľ tvrdil, že článok 6 ods. 1 bol porušený tým, že súdy nesprávne aplikovali právo a rozhodli svojvoľne bez toho, aby ho vypočuli. Vo vzťahu k pojednávaniu na krajskom súde zo 6. marca 1996 sťažovateľ uviedol, že jeho list s relevantnými dokumentmi preukazujúcimi, že nie je schopný zúčastniť sa na pojednávaní, bol doručený včas. Považoval za irelevantné, že kancelária súdu nedoručila list predsedovi senátu pred pojednávaním. Podľa sťažovateľa bolo jeho právo na verejné a spravodlivé súdne konanie porušené najmä v tom, že mu nebolo umožnené preštudovať si spis pred pojednávaním na okresnom súde nariadenom na 10. január 1995 a že nemal možnosť vyjadriť sa k výsluchu svedkov na pojednávaní, ktoré sa

uskutočnilo 4. novembra 1994. Tieto vady konania neboli napravené na vyšších stupňoch konania, pretože aj krajský a najvyšší súd rozhodli v jeho neprítomnosti. Sťažovateľ navyše uviedol, že rozsudok krajského súdu zo 6. marca 1996 bol založený na dodatočných dôkazoch, ktoré predložilo ministerstvo vnútra na žiadosť krajského súdu a o ktorých sťažovateľ nebol upovedomený.

Súd poznamenal, že okresný súd 4. novembra 1994 vypočul svedkov v súlade s inštrukciami odvolacieho súdu na účely preukázania relevantných okolností prípadu. Pojednávanie sa uskutočnilo v neprítomnosti sťažovateľa a medzi stranami je sporné, či bol alebo nebol sťažovateľ riadne predvolaný. Ďalšie pojednávanie pred okresným súdom bolo nariadené na 10. januára 1995 a medzi stranami je sporné, či sa sťažovateľ ospravedlnil v príslušnom čase a náležitej forme. Súd nepovažoval za potrebné zaoberať sa týmito záležitosťami z dôvodu, že namietané vady prvostupňového konania môžu byť napravené v priebehu odvolacieho konania. V skutočnosti vo svojom odvolaní proti rozsudku okresného súdu z 10. januára 1995 sťažovateľ namietal, že okresný súd doplnil dokazovanie a rozhodol v jeho neprítomnosti. Tiež uviedol, že odvolací súd má pojednávať v jeho prítomnosti a že chce doplniť svoju pôvodnú výpoveď a položiť otázky svedkom a právnym zástupcom žalovaného na účely objasnenia relevantných skutočností. Sťažovateľ teda výslovne požiadal, aby mu bola daná možnosť ústne sa vyjadriť k dôkazom predloženým počas odvolacieho konania. Akýkoľvek efekt by dôkazy mohli mať na rozhodnutie súdu poslednej inštancie, bolo na sťažovateľovi, aby posúdil, či si vyžadujú jeho vyjadrenie. Povinnosťou krajského súdu bolo pred vyhlásením rozsudku poskytnúť sťažovateľovi príležitosť, aby predniesol svoje vyjadrenie. Krajský súd mal očividne zámer poskytnúť sťažovateľovi takúto príležitosť, pretože nariadil pojednávania na 20. september 1995 a 26. január 1996. V obidvoch prípadoch boli pojednávania odročené, pretože strany sa na nich nezúčastnili. Sťažovateľ svoju neúčast ospravedlnil. Tretie pojednávanie bolo určené na 6. marec 1996. Sťažovateľ ospravedlnil svoju neprítomnosť doporučeným listom odoslaným 2. marca 1996, ku ktorému bolo pripojené lekárske potvrdenie. List bol do podateľne súdu doručený najneskôr 5. marca 1996, deň pred pojednávaním. V liste bolo uvedené číslo spisu, meno predsedu senátu a tiež termín pojednávania. Z tohto dôvodu Súd nepriznal rozhodujúci význam námietke vlády, že na obálke, v ktorej bol list zaslaný, bolo uvedené všeobecne krajský súd. V súvislosti s tým nemôže ísť na úkor sťažovateľa skutočnosť, že list sa omylom považoval za sťažnosť, že bol predložený na sekretariát krajského súdu a doručený predsedovi senátu až po tom, ako sa skončilo pojednávanie

zo 6. marca 1996. Súd poznamenal, že sťažovateľ včas požiadal o odročenie pojednávania z dôležitých dôvodov v zmysle § 101 ods. 2 Občianskeho súdneho poriadku. V súlade s judikatúrou najvyššieho súdu, pokračovanie súdu v konaní v neprítomnosti účastníka konania za takýchto okolností predstavuje procesnú vadu, výsledkom ktorej je, že účastníkovi bola odňatá možnosť konať pred súdom. Akokoľvek, sťažovateľovo dovolanie v tomto ohľade nebolo nič platné. Súd ďalej uviedol, že pred rozhodnutím vo veci krajský súd vykonal doplňujúci dôkaz, ktorý nebol vzatý do úvahy súdom prvého stupňa, konkrétne správu ministerstva vnútra, týkajúcu sa delegovania kompetencií okresným úradom. Sťažovateľ sa nemohol vyjadriť k tomuto dôkazu na pojednávaní určenom na 6. marec 1996, ktoré predchádzalo vyhláseniu rozsudku z dôvodov, za ktoré, ako to Súd uviedol vyššie, sťažovateľ nenesie zodpovednosť. Za týchto okolností a berúc do úvahy princíp rovnosti zbraní a úlohu zdania pri určovaní, či boli naplnené, Súd dospel k záveru, že predmetné konanie neumožnilo sťažovateľovi, aby sa náležite zúčastňoval na konaní, a teda ho pozbavilo spravodlivého konania v zmysle článku 6 ods. 1 Dohovoru.

H. F. v. SLOVENSKO²¹

Skutkový stav

Vo februári 1996 sa Psychiatrická klinika Fakultnej nemocnice v Bratislave a J. F., bývalý manžel sťažovateľky, obrátili na Okresný súd Bratislava III s návrhom na pozbavenie sťažovateľky spôsobilosti na právne úkony. Tvrdili, že sťažovateľka bola opakovane hospitalizovaná z dôvodu chronickej duševnej choroby, pričom sa zhoršovala jej schopnosť pochopiť a rozpoznať právne dôsledky svojich činov. J. F. tiež tvrdil, že jeho bývalá manželka je nebezpečná pre seba ako aj pre svojich blízkych, predovšetkým pre ich deti. Uznesením z 27. marca 1996 súd začal konanie o pozbavení sťažovateľky spôsobilosti na právne úkony, v ktorom bola sťažovateľka zastúpená právnu zástupkyňou. Dňa 8. júla 1996 bol súdu doručený psychiatrický znalecký posudok vypracovaný 1. júla 1996 L. D., ustanovenou znalkyňou, ktorá v tom čase pracovala pre kliniku, ktorá bola navrhovateľom. Zo zápisnice z ústneho pojednávania uskutočneného 8. apríla 1997, z účasti na ktorom sa sťažovateľkina právna zástupkyňa ospravedlnila, vyplýva, že súd rozhodol predvolať na nasledujúce pojednávanie konané 20. mája 1997 iba

²¹ Rozsudok z 8. novembra 2005.

právnú zástupkyňu, ale nie sťažovateľku. Na tomto poslednom pojednávaní právna zástupkyňa vyhlásila, že jej list adresovaný sťažovateľke jej bol vrátený s tým, že jej klientka bola hospitalizovaná a trvala na vypočutí sťažovateľky. Na ústnom pojednávaní 13. novembra 1997 právna zástupkyňa sťažovateľky uviedla, že nakoľko znalecký posudok je z júla 1996, je potrebné návrh na pozbavenie jej klientky spôsobilosti na právne úkony zamietnuť. Rozsudkom z 13. novembra 1997 súd rozhodol o pozbavení sťažovateľky spôsobilosti na právne úkony. Po vypočutí J. F., dvoch ním navrhnutých svedkov a L. D. a po preskúmaní znaleckého posudku vypracovaného posledne spomínanou v júli 1996, ako aj lekárskeho osvedčenia Psychiatrickej nemocnice v Pezinku z júna 1997, súd zistil, že sťažovateľka trpí paranoidnou schizofréniou trvalého charakteru a že nie je schopná brať na seba zodpovednosť z právnych úkonov a starať sa o svoje záležitosti. Opierajúc sa o ustanovenie § 187 ods. 2 Občianskeho súdneho poriadku, súd upustil od výsluchu sťažovateľky, odvolajúc sa na to, že by tento podľa záverov znalca mohol spôsobiť komplikácie a zhoršenie jej zdravotného stavu. Dňa 13. februára 1998 sťažovateľkina právna zástupkyňa podala odvolanie na Krajský súd v Bratislave. Spochybnila nestrannosť znalkyne zamestnanej klinikou, ktorá bola navrhovateľom a podotkla, že J. F. sa usiloval o pozbavenie sťažovateľky jej spôsobilosti na právne úkony za účelom získania bytu, ku ktorému mali právo spoločného nájmu. Rovnako namietala, že sťažovateľke nebol ustanovený opatrovník na ochranu jej záujmov počas konania. Napokon právna zástupkyňa poprela názor súdu, podľa ktorého bol výsluch sťažovateľky spôsobilý poškodiť jej zdravie, pričom poukázala na to, že jej klientka ju sama poverila zastupovaním a že jej nerobilo žiadne ťažkosti vysvetliť jej prípad. Preto žiadala odvolací súd, aby vypočul sťažovateľku a ustanovil nestranného znalca na vypracovanie kontrolného psychiatrického znaleckého posudku. Na ústnom pojednávaní pred odvolacím súdom, uskutočnenom 25. septembra 1998, nový právny zástupca sťažovateľky namietal, že jeho klientka nebola súdom vypočutá a navrhol prípadne doplniť dokazovanie kontrolným znaleckým posudkom. Dňa 25. septembra 1998 krajský súd potvrdil prvostupňový rozsudok. Zo znenia rozsudku vyplýva, že v tomto konaní bola sťažovateľka zastúpená opatrovníčkou (tajomníčkou Okresného súdu Bratislava III). Odvolací súd mal za to, že okresný súd správne zistil skutkový stav a z vykonaných dôkazov vyvodil správny právny záver. Zdôraznil, že podľa lekárskeho znaleckého posudku sťažovateľka trpela chorobou trvalého charakteru a bola úplne nespôsobilá vykonávať právne úkony a starať sa o svoje záležitosti. Podľa súdu skutočnosť, že autorka tohto znaleckého posudku bola zamestnankyňou jedného z navrhovateľov, nebola sama o sebe dôvodom pre

spochybzenie jeho správnosti, v dôsledku čoho bol kontrolný znalecký posudok zbytočný. Tento rozsudok bol 29. marca 1999 doručený právnenému zástupcovi sťažovateľky a v tento deň nadobudol aj právoplatnosť. V roku 2000 sťažovateľka požiadala o navrátenie spôsobilosti na právne úkony, tvrdiac, že jej zdravotný sa zlepšil, že sa radila so špecialistom a absolvovala liečenie. Okresný súd Bratislava III 12. júla 2001 vyhovel jej návrhu predovšetkým na základe nového psychiatrického znaleckého posudku, podľa ktorého bol stav sťažovateľky už približne dva roky upravený, poruchy sa neprejavovali a všetky psychické funkcie boli normálne.

Rozhodnutie Súdu

(časť týkajúca sa namietaného porušenia práva zaručeného článkom 6 ods. 1 Dohovoru)

Sťažovateľka namietala nespravodlivosť konania vedúceho k pozbaveniu jej spôsobilosti na právne úkony. Tvrdila, že súdy nezistili náležité skutkový stav a neodôvodnili dostatočne svoje rozhodnutia, a to najmä preto, lebo upustili od jej výsluchu, opreli sa o starý znalecký posudok vypracovaný zamestnankyňou psychiatrickej kliniky, ktorá iniciovala konanie a odmietli nariadiť vypracovanie kontrolného znaleckého posudku. Sťažovateľka argumentovala, že osobitný charakter konania o spôsobilosti na právne úkony spočíva v tom, že súd môže takéto konanie začať *ex offico* a musí konať za účelom ochrany záujmov účastníka konania, ktorý sa nemôže sám primeraným spôsobom obhajovať. Preto mal súd venovať konaniu osobitnú pozornosť a sám mal nariadiť kontrolné znalecké dokazovanie, bez ohľadu na postoj sťažovateľky a jej právnej zástupkyne v tomto smere. Okrem toho, nakoľko právna zástupkyňa sťažovateľky mohla na prvom stupni počítať s iniciatívou súdu, ktorý mal konať v súlade s § 120 ods. 2 Občianskeho súdneho poriadku a s požiadavkami stanovenými rozhodovacou činnosťou, žiadala o vypracovanie kontrolného znaleckého posudku až pri podávaní odvolania, pričom príslušnému súdu nič nebránilo vyhovieť takémuto návrhu. Sťažovateľka sa tiež sťažovala na zlyhanie opatrovníčky ustanovenej súdom na jej zastupovanie. Vláda vo vzťahu k znaleckému dokazovaniu poukázala na to, že sťažovateľka ani jej právna zástupkyňa nenavrhli vypracovanie kontrolného znaleckého posudku pred prvostupňovým súdom, že sťažovateľka nenamietala zaujatosť znalkyne ustanovenej súdom a že nevyužila možnosť predložiť svoj vlastný znalecký posudok vypracovaný znalcom, ktorého by si sama určila. Okrem toho, z rozsudku z 13. novembra 1997 vyplýva, že závery ustanovenej znalkyne boli konfrontované s ďalšími dôkazmi, a to v súlade s vnútroštátnou judikatúrou citovanou advokátom sťažovateľky.

Vláda sa v tomto smere odvolala na rozhodnutie Súdu v prípade *Káňová v. Slovensko*, týkajúcom sa nespravodlivosti konania o priznaní invalidného dôchodku, v ktorom Súd skonštatoval, že princíp rovnosti zbraní bol rešpektovaný, pretože sťažovateľka, ktorá mohla požiadať o ustanovenie znalca alebo predložiť znalecký posudok vypracovaný lekárom, ktorého by si ona sama zvolila, mala možnosť predkladať súdom svoje argumenty a navrhovať dôkazy. Ďalej vláda uviedla, že podľa § 120 ods. 2 Občianskeho súdneho poriadku sa konanie týkajúce sa spôsobilosti na právne úkony riadi vyšetrovacou zásadou a zásadou materiálnej pravdy, podľa ktorých je súd povinný zabezpečovať dôkazy a náležite zisťovať skutkový stav z vlastnej iniciatívy. Preto aj za predpokladu, že by si opatrovníčka neplnila svoju úlohu, súd bol v tomto prípade povinný vykonať všetky potrebné dôkazy, aj keby ich účastníci konania nenavrhli. Napokon vláda zdôraznila, že § 187 ods. 2 Občianskeho súdneho poriadku umožňuje za určitých podmienok, ktoré boli v tomto prípade splnené, upustiť od výsluchu osoby, ktorej spôsobilosť na právne úkony je predmetom konania. Odvolávajúc sa na príslušné zápisnice z ústnych pojednávanií vláda uviedla, že sťažovateľka sa nezúčastnila ani na jednom z ústnych pojednávanií pred okresným súdom a nepredložila žiaden návrh, pričom aj jej právna zástupkyňa mala problém sa s ňou skontaktovať. Za týchto okolností bola podľa nej namieste otázka, či sťažovateľka vôbec chcela byť vypočutá.

Súd poukázal na to, že v konaní sa uplatňovala vyšetrovacia zásada (na rozdiel od prípadu *Káňová v. Slovensko*), podľa ktorej je úlohou súdu z úradnej moci zisťovať skutkový stav veci, pretože ustanovenie § 120 ods. 2 Občianskeho súdneho poriadku ukladá súdu, aby pri rozhodovaní o spôsobilosti na právne úkony určitej osoby vykonal všetky potrebné dôkazy, bez ohľadu na to, či ich účastníci konania navrhli alebo nie. Okrem toho, Občiansky súdny poriadok ukladá súdu povinnosť, aby ustanovil opatrovníka osobe, o ktorej spôsobilosť na právne úkony ide, čo platí aj vtedy, ak táto osoba využíva pomoc advokáta. V prejednávanom prípade sťažovateľka podľa všetkého nebola pred súdom prvého stupňa zastúpená opatrovníkom, keďže nič také nevyplýva zo znenia rozsudku a pred odvolacím súdom bola opatrovníkom zastúpená iba formálne. Súd ďalej poukázal na to, že priamo z vnútroštátnej judikatúry vyplýva, že psychiatrický znalecký posudok nenahrádza nedostatok skutkových zistení, že závery znaleckého posudku musia byť hodnotené v kontexte ďalších dôkazov a podrobené kritickému pohľadu. Ďalej podľa tejto judikatúry nie je vhodné ustanoviť znalca a žiadať vyhotovenie znaleckého posudku na samom začiatku konania. V konaní sa však vnútroštátne súdy v skutočnosti opreli predovšetkým o dôkazy poskytnuté navrhovateľmi, a to

svedecké výpovede bývalého manžela sťažovateľky a ním navrhnutých svedkov, rovnako ako znalecký posudok vypracovaný zamestnankyňou kliniky, ktorá bola navrhovateľom. Okrem toho, tento znalecký posudok bol vypracovaný v júli 1996, teda tri mesiace po začatí konania, no rok a viac ako štyri mesiace pred prijatím prvostupňového rozsudku a dva roky a tri mesiace pred rozsudkom odvolacieho súdu. Súd preto vyslovil názor, že „...nebolo iba v záujme sťažovateľky, ktorej psychický stav sa mohol zmeniť v závislosti od absolvovaného liečenia, ale tiež v záujme skutkového stavu veci, aby sa súd sám z úradnej moci postaral o to, aby bol neskôr ustanovený ďalší znalec z odboru psychiatrie za účelom vypracovania kontrolného znaleckého posudku, tak ako to bolo navrhované v odvolaní podanom právnu zástupkyňou sťažovateľky a rovnako počas ústneho pojednávania pred odvolacím súdom. Na základe takéhoto posudku by mohol súd tiež lepšie zhodnotiť, či odporúčanie znalca z roku 1996 nevypočúvať sťažovateľku je stále platné aj v čase prijímania rozhodnutia. (...) Pokiaľ vláda zdôrazňovala, že sťažovateľka nepredložila súdu svoj vlastný znalecký posudok vypracovaný lekárom, ktorého by si určila, Súd uvádza, že podľa judikatúry vnútroštátnych súdov je posudok, ktorého vypracovanie nenariadil súd, považovaný iba za púhy listinný dôkaz, čo má dopad na jeho hodnotenie. Na rozdiel od znalca ustanoveného súdom by totiž autor posudku vypracovaného na žiadosť účastníka konania nemohol byť predvolaný a vypočutý, z čoho je zřejmý záujem sťažovateľky na tom, aby súd nariadil kontrolné znalecké dokazovanie. Navyše je Súd toho názoru, že situácia sťažovateľky jej nedovoľovala znášať náklady na takýto posudok.“ Na základe uvedeného Súd vyhlásil, že „...sa domnieva, že konanie v prejednávacom prípade, ktoré malo pre sťažovateľku veľmi veľký význam, malo byť sprevádzané primeranými procesnými zárukami, ktoré by umožnili chrániť sťažovateľkine práva a brať do úvahy jej záujmy. Podľa názoru Súdu však vnútroštátne súdy nekonali s potrebnou starostlivosťou a nezistovali dostatočne skutkové okolnosti potrebné pre posúdenie schopností sťažovateľky a pre zabránenie prípadným krivdám.“ Preto došlo k porušeniu článku 6 ods. 1 Dohovoru.

MÚČKOVÁ V. SLOVENSKO²²

Skutkový stav

V roku 1989 sa sťažovateľkina dcéra vážne zranila pri dopravnej nehode. Vodička, ktorá bola pôvodne obžalovaná a odsúdená za nedbanlivostný trestný čin ublíženia na zdraví, bola rozsudkom z 20. februára 1992 oslobodená spod obžaloby. Vodič autobusu, ktorý bol zamestnancom ministerstva vnútra, bol následne v súvislosti s touto dopravnou nehodou obžalovaný zo spáchania trestného činu. Sťažovateľka tvrdí, že v dôsledku nesprávneho úradného postupu štátnych úradníkov trvalo trestné stíhanie neprimerane dlho, a preto skôr, než bolo určené, ktorý zo zúčastnených vodičov je za autonehodu zodpovedný, poisťovňa odmietla vyplatiť náhradu za zranenie jej dcéry. Dňa 18. júna 1992 sťažovateľka podala na ministerstve spravodlivosti žalobu proti ministerstvu vnútra a domáhala sa podľa zákona č. 58/1969 Zb. o zodpovednosti za škodu spôsobenú rozhodnutím orgánu štátu alebo jeho nesprávnym úradným postupom náhrady škody spôsobenej v dôsledku vyššie uvedených skutočností. Namietala tiež ochranu svojich osobnostných práv a žiadala priznať náhradu nemajetkovej ujmy. Dňa 25. júna 1992 minister spravodlivosti sťažovateľku informoval, že jej žaloba bola z dôvodu vecnej príslušnosti postúpená Okresnému súdu Bratislava I. Dňa 29. júna 1995 okresný súd vyhovel návrhu sťažovateľky, aby na strane žalovaného vstúpila do konania generálna prokuratúra. Rozsudkom z 19. septembra 1996 okresný súd zamietol žalobu v časti nároku podľa zákona č. 58/1969 Zb. z dôvodu nedostatku pasívnej legitímácie žalovaných, nakoľko žaloba mala byť podaná proti štátu, a ďalej vylúčil na samostatné konanie žalobu v časti nároku na ochranu osobnosti. Dňa 1. apríla 1997 okresný súd vyzval sťažovateľku na doplnenie dôvodov žaloby na ochranu osobnosti. Dňa 13. apríla 1997 sťažovateľka zaslala súdu svoju odpoveď, podľa ktorej požadovala 700 000 Sk od ministerstva vnútra a 1 milión Sk od generálnej prokuratúry ako náhradu nemajetkovej ujmy z dôvodu, že tieto orgány konali nezákonným spôsobom pri vyšetrovaní nehody z roku 1989. Podľa nej bolo dôsledkom takéhoto konania zníženie jej dôstojnosti, sťaženie jej hmotnej situácie a utrpenie traumy. Dňa 6. júla 1997 okresný súd vyzval sťažovateľku na zaplatenie súdneho poplatku vo výške 72 000 Sk. Táto suma bola vypočítaná na základe sumy, ktorú sťažovateľka požadovala ako náhradu nemajetkovej ujmy. Dňa 17. júla 1997 sťažovateľka požiadala o oslobodenie od súdnych poplatkov, nakoľko sa ocitla v hmotnej

²² Rozsudok zo 4. júna 2002.

núdzi. Na odôvodnenie svojej žiadosti uviedla, že je vdova a že ešte stále spláca dlh, ktorý si musela zobrať na účely zníženia negatívneho dopadu, ktorý mala nehoda na jej život. Sťažovateľka uviedla, že jej jediným príjmom je dôchodok vo výške 4 704 Sk mesačne a že nevlasťní žiaden nehnuteľný majetok. Dňa 24. júla 1997 okresný súd jej žiadosť zamietol. Uznal, že sťažovateľka je v hmotnej núdzi, avšak s odkazom na § 138 ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku uviedol, že v jej prípade ide o zrejme bezúspešné uplatňovanie práva. Sťažovateľka sa odvolala. Dňa 16. júla 1998 Krajský súd v Bratislave potvrdil rozhodnutie okresného súdu. V rozhodnutí sa uvádzalo, že o zrejme bezúspešné uplatňovanie práva ide v tom prípade, ak tvrdenia uvedené v žalobe nepreukazujú existenciu odôvodneného nároku, alebo ak žalobca namieta skutočnosti, o ktorých už bolo záväzne rozhodnuté v inom konaní. Dňa 2. septembra 1998 sťažovateľka podala dovolanie a 4. novembra 1998 požiadala o ustanovenie právneho zástupcu na zastupovanie v dovolacom konaní. Okresný súd jej žiadosť zamietol 20. novembra 1998 s odôvodnením, že nespĺňa zákonné požiadavky. Odkázal pritom na vyššie uvedené rozhodnutia okresného a krajského súdu. Sťažovateľka podala dovolanie. Dňa 16. augusta 1999 najvyšší súd zastavil dovolacie konanie z dôvodu, že sťažovateľka nebola v súlade so zákonom zastúpená právnym zástupcom. Dňa 2. septembra 1999 Okresný súd Bratislava I vyzval sťažovateľku na zaplatenie súdneho poplatku v konaní na ochranu osobnosti. Dňa 20. septembra 1999 sťažovateľka opätovne požiadala oslobodenie od poplatkovej povinnosti. Dňa 27. januára 2000 okresný súd zastavil konanie s poukazom na to, že o žiadosti o oslobodenie od súdnych poplatkov bolo s definitívnou platnosťou rozhodnuté. Sťažovateľka sa odvolala a 8. apríla 2000 Krajský súd v Bratislave rozhodnutie okresného súdu potvrdil. Dňa 14. decembra 2000 Okresný súd Bratislava I zastavil konanie o sťažovateľkinom návrhu na ochranu osobnosti z dôvodu nezaplatenia súdneho poplatku. Sťažovateľka sa odvolala. Dňa 30. marca 2001 odvolací súd potvrdil rozhodnutie okresného súdu.

Rozhodnutie Súdu

(časť týkajúca sa namietaného porušenia práva zaručeného článkom 6 ods. 1 Dohovoru)

Sťažovateľka okrem iného namietala, že bolo porušené jej právo na spravodlivé konanie pred súdom. Vláda tvrdila, že dôvody, pre ktoré vnútroštátne sudy odmietli oslobodiť sťažovateľku od súdnych poplatkov v konaní o žalobe na ochranu osobnosti, boli relevantné a dostatočné. Súd poznamenal, že sťažovateľka bola vyzvaná na zaplatenie 72 000 Sk ako

súdneho poplatku v konaní o jej žalobe na ochranu osobnosti. Vnútroštátne sudy akceptovali, že sťažovateľka je v hmotnej núdzi, avšak odmietli ju oslobodiť od súdnych poplatkov, nakoľko podľa nich šlo o svojvoľné alebo zrejme bezúspešné uplatňovanie alebo bránenie práva. Vo svojom rozhodnutí z 24. júla 1997 však okresný súd presnejšie nešpecifikoval dôvody, ktoré ho viedli k tomuto rozhodnutiu. Rozhodnutie odvolacieho súdu obsahuje všeobecné stanovisko, podľa ktorého ide o zrejme bezúspešné uplatňovanie práva v tom prípade, ak tvrdenia uvedené v žalobe nepreukazujú existenciu odôvodneného nároku, alebo ak žalobca namieta skutočnosti, o ktorých už bolo záväzne rozhodnuté v inom konaní. V rozhodnutí sa neuvádzalo žiadne vysvetlenie, prečo bolo uvedené stanovisko relevantné v sťažovateľkinom prípade. Keďže sťažovateľka nebola schopná zaplatiť súdny poplatok, rozhodnutie o jej žiadosti o oslobodenie od súdnych poplatkov bolo rozhodujúce pre otázku, či sudy rozhodnú aj o podstate jej nároku. Za týchto okolností, a vzhľadom na to, že definícia toho, čo znamená zrejme bezúspešné uplatňovanie alebo bránenie práva vo vnútroštátnom práve, zahŕňa posúdenie skutkových otázok, Súd konštatoval, že okresný a krajský súd boli povinní podrobnejšie odôvodniť svoje rozhodnutia. Článok 6 ods. 1 Dohovoru bol preto v tomto ohľade porušený. Súd ďalej nepovažoval za potrebné osobitne preskúmať, či došlo aj k porušeniu práva sťažovateľky na prístup k súdu.

SLOBODA PREJAVU (ČLÁNOK 10 DOHOVORU)

Znenie článku 10 Dohovoru

1. Každý má právo na slobodu pokojného zhromažďovania a na slobodu združovať sa s inými vrátane práva zakladať na obranu svojich záujmov odbory alebo vstupovať do nich,

2. Na výkon týchto práv sa nemôžu uvaliť žiadne obmedzenia okrem tých, ktoré ustanovuje zákon a sú nevyhnutné v demokracickej spoločnosti v záujme národnej bezpečnosti, verejnej bezpečnosti, predchádzania nepokojom a zločinom, ochrany zdravia alebo morálky alebo ochrany práv a slobôd iných. Tento článok nebráni uvaleniu zákonných obmedzení na výkon týchto práv príslušníkmi ozbrojených síl, polície a štátnej správy.

VŠEOBECNÉ PRINCÍPY

Judikatúra Súdu

Právo na slobodu prejavu predstavuje jeden zo základných pilierov existencie demokratickej spoločnosti a jednu z hlavných podmienok pre rozvoj tejto spoločnosti i rozvoj každého človeka. S výhradou článku 10 ods. 2 sa vzťahuje nielen na „informácie“ alebo „myšlienky“, ktoré sú prijímané priaznivo alebo sú považované za neurážlivé alebo neutrálne, ale aj na tie, ktoré útočia, šokujú, či znepokojujú štát alebo časť obyvateľstva. Také sú požiadavky plurality, tolerance a ducha otvorenosti, bez ktorých niet „demokratickej spoločnosti“. Táto sloboda podlieha obmedzeniam stanoveným článku 10 ods. 2, ktoré ale musia byť chápané striktné a potreba akýchkoľvek obmedzení musí byť presvedčivo zistená.²³ Zásah do práva osoby na slobodu prejavu predstavuje porušenie článku 10, pokiaľ nespadá do jednej z výnimiek stanovených v odseku 2 tohto článku. Súd preto musí skúmať, či zásah bol „ustanovený zákonom“, či „sledoval jeden alebo viacero cieľov, ktoré sú podľa článku 10 ods. 2 legitímne“ a či bol „nevyhnutný v demokratickej spoločnosti“ z pohľadu vyššie uvedených cieľov.²⁴ Prídavné meno „nevyhnutný“ v zmysle článku 10 ods. 2 zahŕňa existenciu „naliehavej spoločenskej potreby“. Zmluvné štáty majú určitú voľnosť v úvahe, či taká potreba existuje, ale táto ide ruka v ruke s európskou kontrolou, ktorá sa týka tak legislatívy, ako aj rozhodnutí vydaných na jej základe, vrátane tých, ktoré boli vydané nezávislým súdom. Súd je preto oprávnený s konečnou platnosťou rozhodnúť, či sú „obmedzenia“ alebo „sankcie“ zlučiteľné so slobodou prejavu, ktorá je chránená článkom 10.²⁵ Pri vykonávaní svojej právomoci v oblasti dohľadu musí Súd skúmať namietaný zásah vo svetle prípadu ako celku, vrátane obsahu komentárov zo strany sťažovateľa a okolností, za ktorých ich urobil. Musí predovšetkým rozhodnúť, či sporný zásah bol „primeraný sledovanému legitímnemu cieľu“ a či dôvody vnútroštátnych orgánov na jeho zdôvodnenie sú „právne relevantné a dostačujúce“.²⁶ V rámci toho sa Súd musí ubezpečiť, že národné orgány uplatnili štandardy, ktoré sú v súlade s princípmi obsiahnutými v článku 10

²³ Pozri napr. rozsudok *Nilsen a Johnsen v. Nórsko* z 25. novembra 1999, ods. 43.

²⁴ Pozri napr. rozsudok *Sunday Times v. Spojené kráľovstvo (č. 1)* z 26. apríla 1979, ods. 45.

²⁵ Pozri napr. rozsudky *Hertel v. Švajčiarsko* z 25. augusta 1998, ods. 46 a *Lingens v. Rakúsko* z 8. júla 1986, ods. 39.

²⁶ Pozri napr. rozsudok *Barfod v. Dánsko* z 22. februára 1989, ods. 28.

a navyše, že vychádzali z prijateľného hodnotenia relevantných skutkových okolností.²⁷

EXISTENCIA ZÁSAHU

Judikatúra Súdu

Pri rozhodovaní o tom, či došlo k porušeniu článku 10 Dohovoru musí byť v prvom rade zistené, či posudzované opatrenie dosiahlo úroveň zásahu do výkonu sťažovateľovho práva na slobodu prejavu – v podobe „formality, podmienky, obmedzenia alebo sankcie“. Pre zodpovedanie tejto otázky je nutné zisťovať rozsah opatrenia s prihliadnutím na skutkové okolnosti prípadu a príslušnú legislatívu.²⁸

HARABIN V. SLOVENSKO²⁹

Skutkový stav

Dňa 11. februára 1998 Národná rada Slovenskej republiky zvolila sťažovateľa za predsedu Najvyššieho súdu Slovenskej republiky na obdobie piatich rokov. Dňa 16. augusta 2000 vláda na základe návrhu ministra spravodlivosti prijala uznesenie, ktorým iniciovala odvolanie sťažovateľa z funkcie. Podľa návrhu ministra spravodlivosti bolo dôvodom pre odvolanie sťažovateľa z funkcie, že sťažovateľ vo svojich prejavoch, stanoviskách a rozhodnutiach učinil viacero krokov, ktoré spochybnili dôveryhodnosť najvyššieho súdu a justície ako celku. V prvom rade, sťažovateľ neinicioval disciplinárne konanie voči sudcovi J. Š. a nežiadal jeho zbavenie funkcie. Sudca J. Š., v tom čase podpredseda najvyššieho súdu, v júni 1999 násilne vstúpil do priestorov patriacich ministerstvu spravodlivosti a použil silu proti vysokopostavenému predstaviteľovi tohto ministerstva. Podľa ministra bol sťažovateľov postup v tomto prípade neprimeraný. Po druhé, v septembri 1999 sťažovateľ inicioval zmeny viacerých zákonov týkajúcich sa súdnictva a tieto návrhy výraznou mierou prekračovali oprávnený záujem najvyššieho súdu na zabezpečenie vlastnej rozpočtovej kapitoly v štátnom rozpočte. V prípade schválenia by predseda najvyššieho súdu získal výlučné právo

²⁷ Pozri napr. rozsudok *Jersild v. Dánsko* z 23. septembra 1994, ods. 31.

²⁸ Pozri napr. rozsudok *Wille v. Lichtenštajnsko* z 28. októbra 1999, ods. 42 a 43.

²⁹ Rozhodnutie o prijateľnosti z 29. júna 2004.

určovať počet sudcov najvyššieho súdu a rozhodovať o pridelení alebo preložení jeho sudcov. Táto iniciatíva bola ostro kritizovaná vo vyhlásení Celorepublikovej rady Združenia sudcov Slovenska z októbra 1999. Podľa vyhlásenia, návrh smeroval proti princípu transparentnosti v personálnych záležitostiach sudcov a vytváral nebezpečenstvo, že rozhodnutia týkajúce kariérneho postupu sudcov budú menej objektívne. V návrhu minister v tomto smere konštatoval, že sťažovateľ sa usiluje o posilnenie vlastných právomocí namiesto snahy o posilnenie sudcovskej samosprávy. Po tretie, sťažovateľ bral na vedomie stanoviská orgánov súdnej samosprávy iba v prípadoch, ak tieto boli v súlade s jeho vlastnými záujmami. Takto napríklad sťažovateľ neakceptoval preloženie sudcu na najvyšší súd napriek tomu, že ho odporučila Rada sudcov Slovenskej republiky. Na druhej strane, sťažovateľ navrhol dočasne prideliť na najvyšší súd sudcu okresného súdu, ktorý zjavne nespĺňal odborné a morálne požiadavky na zastávanie takejto funkcie. Po štvrté, sťažovateľ nepostupoval korektným spôsobom pri predkladaní svojich pripomienok k návrhu novely ústavy. Predovšetkým, v liste adresovanom zástupcovi Európskej komisie sťažovateľ tvrdil, že podľa názoru takmer všetkých sudcov všeobecných súdov je návrh novely ústavy v rozpore s princípom delenia moci a umožňuje zásah do nezávislosti sudcov. Toto tvrdenie bolo v rozpore s názormi prezentovanými Radou sudcov Slovenskej republiky, Združením sudcov Slovenska aj Národnou asociáciou sudkýň Slovenska, organizáciami zastupujúcimi väčšinu sudcov. Okrem toho sťažovateľ nesprávne uvádzal, že pokiaľ by Súdna rada bola ustanovená v súlade s návrhom novely ústavy, tak všetci sudcovia vrátane sudcov najvyššieho súdu budú riadení členom vlády, pričom v zmysle návrhu novely ústavy mala byť Sudcovská rada tvorená deviatimi sudcami volenými samotnými sudcami a ďalšími deviatimi členmi, z ktorých troch mala menovať Národná rada, troch prezident a troch vláda. Sťažovateľove pripomienky k návrhu novely boli „pozoruhodné“ v tom, že dokazovali, že nepochopil účel amnestie v demokratickom štáte. V návrhu sa tiež uvádzalo, že tieto sťažovateľove pripomienky dokazovali, že skutočnou príčinou jeho nesúhlasu s návrhom novely ústavy bolo ukončenie funkčného obdobia predsedu najvyššieho súdu. Po piate, viacero káuz vynesných na povrch médiami poškodili dôveryhodnosť súdnictva. Napríklad, predstaviteľ najvyššieho súdu bol podozrivý z pozmeňovania verejnej listiny týkajúcej sa užívania budovy, v ktorej sídli najvyšší súd. Sťažovateľ nebol schopný vyvrátiť toto podozrenie a opakovane menil svoje vysvetlenia ohľadom týchto skutočností. Ďalej sťažovateľ neinicioval disciplinárne konania proti sudcovi najvyššieho súdu, ktorý bol bezplatne liečený v kúpeľoch. Sťažovateľ vyvíjal neprimeranú angažovanosť ohľadom súdnych konaní, keď z vlastnej iniciatívy informoval

médiá o rozhodnutí najvyššieho súdu a komentoval ho ešte predtým, ako bolo toto doručené účastníkom konania. V návrhu ministra bol vyslovený záver, že sťažovateľove kroky a správanie preukázali, že nespĺňa odborné a morálne požiadavky na zastávanie funkcie predsedu najvyššieho súdu, pretože pri výkone svojich povinností kladie dôraz skôr na materiálnu úroveň a posilnenie svojich kompetencií, ako na odborné a etické problémy súdnictva. Sťažovateľ podal na ústavný súd podnet podľa článku 130 ods. 3 ústavy a s odvolaním sa na návrh vlády namietal porušenie svojho práva na slobodu prejavu, garantovaného článkom 26 ods. 1 ústavy, a tiež porušenie článku 30 ods. 1 a 4 ústavy. Dňa 10. decembra 2000 ústavný súd zamietol sťažovateľov podnet ako zjavne neopodstatnený. V rozhodnutí sa uvádza, že návrh vlády neprerástol do porušenia žiadneho z ústavných práv. Ústavný súd najmä zdôraznil, že podľa ústavy neexistuje žiadne právo na zotrvanie vo funkcii, do ktorej bol sťažovateľ zvolený. Navyiac, neexistujú náznaky toho, že by v dôsledku návrhu na odvolanie z funkcie bolo porušené právo sťažovateľa na slobodu prejavu alebo jeho iné ústavné právo, pretože návrh sa priamo nedotýkal sťažovateľových práv alebo záujmov chránených zákonom. Dňa 19. decembra 2000 poslanci národnej rady 62 hlasmi proti 60 neschválili návrh na odvolanie sťažovateľa z funkcie, 15 sa zdržali hlasovania. Po tom, ako 1. júla 2001 nadobudla účinnosť novela ústavy, mala byť v súlade s článkom 145 ods. 3 ústavy obsadená funkcia predsedu najvyššieho súdu. Sťažovateľ bol úspešným kandidátom na túto funkciu vo voľbe vykonanej Súdnou radou 20. decembra 2001. Následne ústavný súd prehlásil voľbu za neplatnú z dôvodu, že druhý z kandidátov bol vo vzťahu k sťažovateľovi znevýhodnený. Následné voľby skončili bez vymenovania predsedu najvyššieho súdu a sťažovateľ zastával túto funkciu až do februára 2003, keď mu uplynulo funkčné obdobie. Odvtedy zastával funkciu sudcu najvyššieho súdu.

Rozhodnutie Súdu

Sťažovateľ namietal, že jeho právo na slobodu prejavu bolo porušené tým, že vláda sa snažila odvolať ho z funkcie predsedu najvyššieho súdu. Vláda tvrdila, že sťažovateľ nemôže namietat, že sa stal obeťou porušenia svojich práv podľa článku 10, pretože národná rada neakceptovala návrh vlády na jeho odvolanie z funkcie a vo funkcii zotrval až do uplynutia funkčného obdobia, na ktoré bol zvolený. V priebehu tohto obdobia bol sťažovateľ slobodný v prejavovaní svojich názorov a toto právo využil pri mnohých príležitostiach v Slovenskej republike, ako aj v zahraničí. Vláda ďalej, s odvolaním sa na dôvody uvedené v správe ministra, poukazovala na

to, že v pozadí návrhu na odvolanie sťažovateľa z funkcie stálo jeho zlyhanie pri výkone štátnej správy najvyššieho súdu a naplnení morálnych a odborných požiadaviek kladených na funkciu, ktorú zastával. Sťažovateľ namietal, že argumenty predložené vládou boli nepodložené a mali diskreditovať jeho osobu. Poukázal predovšetkým na svoju úspešnú kandidatúru na funkciu predsedu najvyššieho súdu vo voľbách konaných novoustanovenou Súdnou radou 20. decembra 2001. Odmietol tvrdenie, že by pracovník najvyššieho súdu pozmeňoval verejnú listinu a tiež, že by sudca najvyššieho súdu J. Š. konal protizákonne alebo spáchal disciplinárny delikt. Sťažovateľ sa ako predseda najvyššieho súdu považoval za oprávneného zúčastňovať sa na výbere sudcov, ktorí mali byť pridelení na tento súd. Vo vzťahu k svojim pripomienkam k návrhu novely ústavy tvrdil, že zámerom vlády bolo potrestať ho za jeho názory na pozíciu sudcov. Tieto jeho názory boli zlučiteľné s názormi ostatných sudcov a boli potvrdené na medzinárodných stretnutiach a konferenciách, ktorých sa zúčastnil. Nakoniec sťažovateľ poukázal na to, že pokiaľ sa vláda domnievala, že nespĺňa odborné a morálne požiadavky na výkon svojej funkcie, mohla proti nemu začať disciplinárne konanie. Skutočnosť, že tak neurobila, podľa jeho názoru dokazuje, že účelom návrhu vlády bolo potrestať ho za jeho názory.

Súd uviedol: „Vo vzťahu k námietke predloženej sťažovateľom Súd poznamenáva, že postavenie, ktoré mal sťažovateľ ako predseda najvyššieho súdu ho nezabavilo ochrany podľa článku 10. S prihliadnutím na rastúci význam del'by moci (...) a potrebu zabezpečenia nezávislosti súdnictva, akýkoľvek zásah do práva na slobodu prejavu sudcu v postavení, v akom bol sťažovateľ, vyžaduje podrobné samostatné preskúmanie zo strany Súdu. Avšak pri rozhodovaní o tom, či došlo k porušeniu tohto ustanovenia musí byť v prvom rade zistené, či predmetné opatrenie dosiahlo úroveň zásahu do výkonu sťažovateľovho práva na slobodu prejavu – v podobe „formality, podmienky, obmedzenia alebo sankcie“ – alebo patrilo do oblasti práva na prístup alebo zotrvanie vo verejnej službe, práva nezabezpečeného Dohovorom. Pre zodpovedanie tejto otázky je nutné zisťovať rozsah opatrenia s prihliadnutím na skutkové okolnosti prípadu a príslušnú legislatívu (...). Pri skúmaní, či došlo k zásahu do sťažovateľovho práva na slobodu prejavu by v centre pozornosti Súdu mala byť správa predložená ministrom spravodlivosti, pretože obsahuje dôvody pre odvolanie sťažovateľa z funkcie a na jej základe prijala vláda uznesenie, ktorým navrhla národnej rade sťažovateľa odvolať. Podľa tejto správy sťažovateľove činy a správanie preukázali, že nespĺňa odborné a morálne požiadavky pre výkon funkcie predsedu najvyššieho súdu. Na podporu tohto záveru bolo poukázané na:

- i) *sťažovateľovo zlyhanie pri odvolávaní sudcu najvyššieho súdu, ktorý napadol predstaviteľa ministerstva spravodlivosti;*
- ii) *jeho údajné pokusy o získanie výlučného práva určovať počet sudcov najvyššieho súdu a rozhodovať o pridelení alebo preložení sudcov tohto súdu, iniciatívu kritizovanú združením sudcov;*
- iii) *jeho údajné zlyhanie pri správnom posudzovaní odborných a etických kritérií pri návrhoch na obsadenie miest na najvyššom súde;*
- iv) *jeho tvrdenie, že jeho názory na návrh novely ústavy podporujú takmer všetci sudcovia, ktoré bolo v rozpore so stanoviskom viacerých sudcovských združení zastupujúcich väčšinu sudcov;*
- v) *jeho údajne nepravdivé tvrdenie, že v prípade ustanovenia Súdnej rady podľa návrhu novely ústavy bude celé súdnictvo vrátane najvyššieho súdu riadené členom vlády a ním predložené argumenty jasne dokazujúce, že nepochopil účel amnestie v demokratickom štáte; a*
- vi) *jeho nepriame zapletenie alebo neprimerané kroky v niekoľkých kauzách prepieraných médiami, ktoré údajne poškodili dôveryhodnosť súdnictva. S prihliadnutím na vyššie uvedené, Súd dospel k záveru, že predmetné opatrenie sa vo svojej podstate vzťahovalo na sťažovateľovu schopnosť riadne zastávať funkciu predsedu najvyššieho súdu, že hodnotilo jeho odborné a osobné kvality v súvislosti z jeho činnosťou a postojmi týkajúcimi sa štátnej správy najvyššieho súdu. V tomto kontexte je potrebné pripomenúť, že podľa § 8 ods. 1 zákona o štátnej správe súdov, ústredným orgánom štátnej správy súdov je ministerstvo spravodlivosti a podľa § 9 ods. 2 tohto zákona vykonáva ministerstvo spravodlivosti štátnu správu najvyššieho súdu prostredníctvom predsedu najvyššieho súdu. Z uvedeného vyplýva, že namietané opatrenie ako také sa týkalo výkonu verejnej funkcie v oblasti štátnej správy súdov, práva, ktoré Dohovor nezaručuje. Súd preto nie je povinný zaoberať sa tým, či argumenty obsiahnuté v správe ministra boli opodstatnené. Je pravdou, že správa ministra sa dotýkala i názorov vyslovených sťažovateľom vo vzťahu k návrhu novely ústavy, ktoré boli v tejto správe opísané ako „pozoruhodné“ tým, že preukazovali, že sťažovateľ nepochopil účel amnestie v demokratickom štáte. Avšak Súdu predložené dokumenty nenaznačujú, že by návrh na odvolanie sťažovateľa z funkcie výlučne alebo prevažne vychádzal z týchto názorov. Hoci je možné sa domnievať, že iniciatíva vlády „schladila“ výkon práva slobody prejavu sťažovateľa, bola časovo obmedzená, nakoľko 19. decembra 2000 Národná rada*

Slovenskej republiky neschválila návrh vlády na jeho odvolanie z funkcie. Posudzujúc rozsah predmetného opatrenia s prihliadnutím na skutkové okolnosti prípadu a príslušnú legislatívu, Súd dospel k záveru, že nedošlo k zásahu do výkonu sťažovateľovho práva na slobodu prejavu zaručeného článkom 10 ods. 1 Dohovoru. Z uvedeného vyplýva, že táto časť sťažnosti je zjavne nepodložená a musí byť zamietnutá v súlade s článkom 35 ods. 3 a 4 Dohovoru.“

SLOBODA PREJAVU VO VZŤAHU K POLITIKOM

Judikatúra Súdu

Pokiaľ ide o hranice prípustnej kritiky, tieto sú širšie vo vzťahu k politikovi, konajúcemu vo svojej verejnej funkcii, ako vo vzťahu k súkromnej osobe. Politik sám nevyhnutne a vedome otvorene vystavuje podrobnému skúmaniu zo strany novinárov a širokej verejnosti každé svoje slovo a skutok a musí prejaviť väčšiu mieru tolerancie, najmä ak on sám robí verejné vyhlásenia, ktoré pripúšťajú kritiku. Určite má právo na ochranu svojej povesti, dokonca i vtedy, keď nekoná ako súkromná osoba, ale potreba takejto ochrany musí byť v rovnováhe so záujmami otvorenej diskusie o politických problémoch, pretože výnimky zo slobody prejavu musia byť interpretované striktné.³⁰ Vo svojej praxi Súd rozlišuje medzi uvedením faktov a hodnotiacimi úsudkami a tým existencia faktov môže by preukázaná, pravdivosť hodnotiacich úsudkov nepodlieha dokazovaniu. Požiadavku na preukázanie pravdivosti hodnotiaceho úsudku nemožno splniť a takáto požiadavka sama o sebe porušuje slobodu prejavu, ktorá tvorí základnú súčasť práva chráneného článkom 10.³¹ Tam, kde vyhlásenie prerastie do hodnotiaceho úsudku, môže primeranosť zásahu závisieť na tom, či existuje dostatočný skutkový základ pre napadnuté vyhlásenie, pretože dokonca aj hodnotiaci úsudok bez akéhokoľvek skutkového základu na jeho podporu môže byť prehnaný.³²

³⁰ Pozri napr. rozsudok *Oberschlick v. Rakúsko* (č. 2) z 1. júla 1997, ods. 29, alebo rozsudok *Lingens v. Rakúsko* z 8. júla 1986, ods. 46.

³¹ Pozri napr. rozsudok *Oberschlick v. Rakúsko* z 23. mája 1991, ods. 63.

³² Pozri napr. rozsudok *De Haes and Gijssels v. Belgicko* z 24. februára 1997, ods. 47.

FELDEK V. SLOVENSKO³³

Skutkový stav

Pán Dušan Slobodník, výskumný pracovník v oblasti literatúry, uverejnil v roku 1991 autobiografiu nazvanú „*Paragraf: Polárny kruh*“. V nej okrem iného opísal, ako bol v roku 1945 odsúdený sovietskym vojenským tribunálom za to, že na základe rozkazu, ktorý dostal po tom, ako bol v roku 1944 povolaný vo veku 17 rokov na vojenský kurz vedený Nemcami, mal vykonávať špionáž sovietskej armády. V knihe pán Slobodník tiež písal o svojom väznení v sovietskych gulagoch a jeho rehabilitácii Najvyšším súdom ZSSR v roku 1960. V júni 1992 sa pán Slobodník stal ministrom kultúry a školstva Slovenskej republiky. Dňa 20. júla 1992 denník *Telegraf* uverejnil sťažovateľovu báseň zo 17. júla 1992 (deň, kedy bola slávnostne vyhlásená suverenita Slovenskej republiky) s názvom „*Dobrá noc, má milá*“. Jeden z jej veršov znel: „*V Prahe úrad prezidenta väzeň Havel skladá. V Bratislave prokurátor vládne zas a vláda jednej strany je viac ako zákon. Esesák sa objal s eštabákom.*“ Báseň bola neskôr publikovaná v inom denníku. V iných článkoch dvaja novinári tvrdili, že výraz „člen SS“, sa vzťahoval na pána Dušana Slobodníka. Dňa 30. júla 1992 niekoľko denníkov uverejnilo vyhlásenie pod názvom „*Za lepší obraz Slovenska – bez ministra s fašistickou minulosťou*“, ktoré deň pred tým sťažovateľ poskytol Verejnej informačnej službe a ktoré znelo: „*V dejinách Slovenska sa opakovane rieši problém, ako zachovať demokratický charakter národno-emancipačného procesu. Slovensko doteraz vždy najviac stratilo, keď vec slovenského národa vzali do rúk nesprávni ľudia, ktorí nás zviadli z cesty demokratického vývoja. Za návrat na ňu sa potom draho platilo: napríklad životmi bojovníkov SNP. Aby sa nezopakovala táto chyba – to je aj naša súčasná obava. Povedať, že cesta do Európy dnes vedie len cez dôslednú spoluprácu na jej demokratickom vývoji, je málo: je to totiž priamo medzinárodnoprávna podmienka, bez splnenia ktorej nevezme Európa nikoho na vedomie. Túto obavu som vyslovil aj vo svojej vlašnej polemike s pánom Dušanom Slobodníkom a život našu polemiku dopísal a moju obavu potvrdil. Pán Slobodník sa stal tohto roku ministrom kultúry a školstva Slovenskej republiky a vzápätí vyšla najavo jeho fašistická minulosť. Pri vykrúcaní sa z nej postupoval pán Slobodník spôsobom, za ktorý ho musel spisovateľ Ladislav Mňačko usvedčiť ešte aj ako luhára. Z miesta ministra však doteraz neodstúpil, hoci v ktorejkoľvek inej demokratickej krajine by sa to už dávno muselo stať. Domnieva sa azda*

³³ Rozsudok z 12. júla 2001.

pán Slobodník, že Slovensko má nejakú špeciálnu výnimku a ako jediné má právo revidovať filozofiu norimberského procesu, záväznú pre povojnový vývoj všetkých ostatných európskych krajín? Odkaz SNP už neplatí? Námestie SNP sa už tak nevolá? Domnieva sa pán Mečiar, že ak drží takéhoto ministra vo vláde, bude brať niekto v Európe jeho reči o demokratických úmysloch jeho vlády vážne? Stojí zotrvávanie pána Slobodníka vo vláde za tú politickú, ekonomickú a kultúrnu izoláciu Slovenska, ku ktorej to prispeje? Pán Slobodník rád pri každej príležitosti rozpráva o tom, že sa musí vo svete zlepšiť obraz Slovenska. Vrelo s ním v tomto bode súhlasím. Aj on sám má možnosť čosi pre zlepšenie obrazu Slovenska urobiť: odstúpiť.“ Dňa 5. augusta 1992 pán Slobodník verejne vyhlásil, že bude sťažovateľa za toto vyhlásenie žalovať. V rozhovore uverejnenom v českom denníku *Lidové noviny* 12. augusta 1992 sťažovateľ okrem iného vyhlásil: „...keď hovorím o fašistickej minulosti (pána Slobodníka), necharakterizujem ho, len si myslím, že skutočnosť, že bol na teroristickom kurze vedenom SS, spadá pod pojem fašistická minulosť. Myslím si, že takáto osoba nemá čo robiť vo vláde demokratického štátu...“. V súvislosti s nomináciou pána Slobodníka na miesto člena vlády Slovenskej republiky boli otázky týkajúce sa jeho minulosti prevzaté niekoľkými slovenskými a českými denníkmi pred aj po uverejnení sťažovateľovho vyhlásenia. Články týkajúce sa tejto veci boli publikované aj v *The New York Times*, *Tribune de Geneve*, *Izvestija*, ako aj *Austrian Press Agency*. *The New York Times*, *Tribune de Geneve* a *Izvestija* neskôr publikovali reakciu pána Slobodníka na ich články.

Dňa 9. septembra 1992 pán Slobodník zažaloval sťažovateľa za urážku podľa § 11 a nasl. Občianskeho zákonníka na Mestskom súde v Bratislave. Neskôr rozšíril žalobu a tvrdil, že verše „...v Bratislave zase vládne prokurátor... a vláda jednej strany je nad zákonom... a esesák sa objal s eštabákom“ zo sťažovateľovej básne sa vzťahovali na neho. Tiež uviedol, že vyššie spomenuté vyhlásenie publikované v novinách sa nesprávne odvolávalo na jeho fašistickú minulosť. Žiadal, aby súd zaviazal sťažovateľa znášať náklady na publikáciu ospravedlnenia v piatich denníkoch a vyplatiť mu ako odškodnenie 250 000 Sk. Dňa 18. októbra 1993 Mestský súd v Bratislave zamietol žalobu. Zistil, že žalobca bol členom Hlinkovej mládeže, a že vo februári a marci 1945 sa zúčastnil na teroristickom kurze v Sekuliach. Konštatoval, že Hlinkova mládež bola podľa vojenských zásad organizovaný zbor Hlinkovej Slovenskej ľudovej strany, a že podľa vtedy platného práva sa slovenský národ zúčastňoval na výkone štátnej moci prostredníctvom tejto strany. Mestský súd konštatoval, že podľa § 5 prezidentského dekrétu č. 5/1945 z 19. mája 1945 treba z právnických osôb za štátne nespôahlivé

považovať tie, ktorých správa úmyselne a zámerné slúžila nemeckému a maďarskému vedeniu vojny alebo fašistickým alebo nacistickým účelom. Mestský súd v Bratislave ďalej zistil, že v máji 1945 odsúdil vojenský tribunál sovietskej armády pána Slobodníka na 15 rokov väzenia za to, že sa zúčastnil kurzu v Sekuliach a že 22. marca 1945 dostal rozkaz prekročiť frontovú líniu a vykonávať špionáž sovietskych vojsk. Podľa rozsudku vojenského tribunálu pán Slobodník frontovú líniu neprekročil, ale v apríli 1945 sa vrátil domov, kde bol zadržaný. Mestský súd tiež uviedol, že žalobca si odpykával trest v táboroch bývalého Sovietskeho zväzu až do jeho prepustenia v roku 1953. V roku 1960 Najvyšší súd ZSSR trest zrušil a konanie zastavil pre absenciu skutkovej podstaty trestného činu. Pán Slobodník pred mestským súdom vyhlásil, že členom Hlinkovej mládeže bol len krátko, a že do organizácie vstúpil iba preto, lebo to bola podmienka pre jeho účasť na stolno-tenisovom turnaji. Ďalej vysvetlil, že bol povolaný na kurz v Sekuliach a že vyhovel povolaniu zo strachu o seba a svoju rodinu. Pán Slobodník tvrdil, že bol vylúčený z kurzu ako nespoľahlivý po tom, ako sa o kurze negatívne vyjadril. Následne bol eskortovaný do štábu Hlinkovej mládeže v Bratislave, odkiaľ mu bolo dovolené vrátiť sa domov do Banskej Bystrice s podmienkou, že bude podávať správy o Sovietskej armáde. Mestský súd ale nepokladal tieto fakty za preukázané. Za relevantný dôkaz neuznal najmä opis udalostí podľa žalobcovej knihy „Paragraf: Polárny kruh“, ktorá bola predtým publikovaná. Podľa súdu skutočnosť, že v roku 1945 bol trest zrušený, nepreukázala, že žalobca nebol členom Hlinkovej mládeže a že sa nezúčastnil na kurze v Sekuliach. Mestský súd tiež konštatoval, že príslušné obdobie života pána Slobodníka bolo predmetom záujmu médií na Slovensku i v cudzine skôr ako došlo k vyhláseniu sťažovateľa, a že sám pán Slobodník pri viacerých príležitostiach komentoval a poskytol rozhovory o týchto veciach na Slovensku aj v cudzine. Súd dospel k záveru, že sťažovateľ vo svojom vyhlásení vyjadril svoj názor na základe už v tlači publikovaných informácií. Predmetné vyhlásenie sa týkalo verejného činiteľa, ktorý bol nepochybne vystavený pozornému skúmaniu a niekedy aj kritike so strany iných členov spoločnosti. Tým, že urobil vyhlásenie, sťažovateľ uplatnil svoje právo na slobodu prejavu a nezasiahol neoprávnenne do osobnostných práv sťažovateľa. Pán Slobodník sa odvolal a uviedol, že sťažovateľ nepreukázal, že mal „fašistickú minulosť“, a že mestský súd nedefinoval zmysel tohto pojmu. Argumentoval, že bol povolaný na kurz v Sekuliach na základe rozkazu a že pri prvej príležitosti, keď zistil, aký je jeho skutočný účel, ho opustil. Tiež vysvetlil, že v tom čase bolo vyhlásené stanné právo a že ľudia boli protiprávne usmrcovaní alebo väznení. Na základe prezidentského rozkazu boli členovia Hlinkovej mládeže začlenení do armádnych síl a spadali

pod vojenskej súdne a disciplinárne pravidlá. Sťažovateľ tvrdil, že sa nedopustil ničoho zlého proti svojej vlasti alebo proti fašistickým spojencom a dospel k záveru, že vyhlásenie sťažovateľa a báseň boli urážlivé. Sťažovateľ najmä tvrdil, že súdy by mali upustiť od zaužívanej praxe, podľa ktorej v konaní o ochranu osobnosti musí odporca preukázať pravdivosť svojich tvrdení. Uviedol, že dôkazné bremeno má byť prenesené na navrhovateľa alebo rozdelené medzi účastníkov. Sťažovateľ ďalej argumentoval tým, že jeho vyhlásenie je hodnotiaci úsudok založený na nesporných faktoch o tom, že žalobca bol členom Hlinkovej mládeže a že bol účastníkom teroristického kurzu v Sekuliach. Dôležité bolo to, že žalobca dobrovoľne vstúpil do organizácie a po jeho údajnom vylúčení z kurzu v Sekuliach sa zaviazal, ako bolo uvedené v rozsudku sovietskeho vojenského tribunálu z 19. mája 1945, poskytovať štábu Hlinkovej mládeže informácie o pohyboch sovietskych vojsk. Sťažovateľ preto navrhol, aby bolo odvolanie zamietnuté. Dňa 23. marca 1994 najvyšší súd zmenil rozsudok prvostupňového súdu a rozhodol, že žalovaný je povinný strpieť, aby pán Slobodník podľa svojho uváženia dal k dispozícii na uverejnenie Tlačovej agentúre Slovenskej republiky, ako aj piatim novinám, podľa vlastného výberu tuzemským aj zahraničným, na náklady žalovaného vyjadrenie v tomto znení: „1) *Vyhlásenie žalovaného pre (Verejnú informačnú službu) a uverejnené v dennej tlači 30. júla 1992 v znení: „...Pán Slobodník sa stal tohto roku ministrom kultúry a školstva SR a vzápätí vyšla najavo jeho fašistická minulosť ... Domnieva sa pán Slobodník, že Slovensko má nejakú špecifickú výnimku a ako jediné, právo revidovať filozofiu norimberského procesu, záväznú pre vývoj všetkých ostatných európskych krajín?...“ 2) Príležitostná báseňpod titulom „Dobrá noc, má milá v časti:“ ... V Bratislave prokurátor vládne zas a vláda jednej strany je viac ako zákon. Esesák sa objal s eštebákom...“ sú hrubým osočovaním a znevažovaním občianskej cti osoby a života a neoprávneným zásahom do osobnosti navrhovateľa Dušana Slobodníka.“ Ďalej zaviazal sťažovateľa, aby žalobcovi vyplatil z titulu nemajetkovej ujmy 200 000 Sk a nahradil trovy konania. Najvyšší súd konštatoval, že žalobca opísal príslušné udalosti v jeho minulosti, a že v priebehu konania nevyšli najavo žiadne iné relevantné skutočnosti. Podľa názoru odvolacieho súdu sa pojem „fašistická minulosť“ rovná vyhláseniu, že osoba má fašistickú minulosť. Súd vyslovil názor, že reštriktívny výklad tohto pojmu dal vo vzťahu k navrhovateľovi sám sťažovateľ, v podstate právny výklad norimberskej filozofie. Táto filozofia bola odvodená z mnohostrannej dohody z 8. augusta 1945, ktorá zahrňovala aj Štatút medzinárodného vojenského tribunálu, a ktorá sa 2. októbra 1947 stala súčasťou československého právneho poriadku. Najvyšší súd uviedol, že je*

viazaný zásadou individuálnej zodpovednosti, zakotvenej v uvedenej dohode. Najvyšší súd preštudoval všetky dostupné dokumenty a dôkazy použité počas norimberského procesu, vzťahujúce sa na Slovensko. V týchto dokumentoch nenašiel zmienku o Hlinkovej mládeži v súvislosti s fašistickými organizáciami. Zistil, že zo zákona o Hlinkovej mládeži a vykonávacích smerníc vyplýva, že tieto normy neobsahovali nič také, čo by propagovalo teóriu alebo realizáciu fašistických teórií. Ak niektoré osoby porušili kresťanské zásady, na ktorých bola vybudovaná organizácia, bolo to v rozpore s platnými pravidlami. Tieto osoby, a po prípade aj osoby, ktoré by sa nechali zneužiť pre kriminálne ciele, niesli individuálnu zodpovednosť. To však nie je prípad navrhovateľa. Najvyšší súd prijal jeho argumentáciu o tom, že sa dozvedel o povahe kurzu v Sekuliach až po tom, ako ho začal navštevovať. Odvolací súd pokladal za irelevantný odkaz prvostupňového súdu na prezidentský dekrét č. 5/1945 z 19. mája 1945, ktorý sa týkal iba vlastníckych vzťahov, a to tak, že uvažoval pod štátnu správu majetok štátne nespôahlivých osôb. Odvolací súd pripomenul, že otázku trestnej a morálnej zodpovednosti upravovalo v danom čase nariadenie č. 33 o potrestaní fašistických zločincov, okupantov, zradcov a kolaborantov a o zriadení ľudového súdnictva, prijaté Slovenskou národnou radou 15. mája 1945 a tiež dekrét prezidenta č. 16/1945 z 19. júna 1945 o potrestaní nacistických zločincov, zradcov a ich pomáhačov a o mimoriadnych ľudových súdoch. Tieto normy čiastočne vychádzali z princípu kolektívnej zodpovednosti, avšak nezmiňovali sa o Hlinkovej mládeži. Pokiaľ ide o básň sťažovateľa, najvyšší súd konštatoval, že mala dátum 17. júla 1992, čiže deň, kedy bola z balkóna Slovenskej národnej rady, na ktorom sa nachádzal aj D. Slobodník, vyhlásená suverenita Slovenskej republiky. Krátko potom napísal sťažovateľ svoje vyhlásenie týkajúce sa minulosti pána Slobodníka a dvaja novinári interpretovali básň ako opísanie udalostí počas vyhlásenia suverenity Slovenska. Tvrdili, že sťažovateľ mal pod „členom SS“ na mysli pána Slobodníka. Súd preto dospel k záveru, že sťažovateľ básňou, ako aj vyhlásením z 29. júla 1992 porušil navrhovateľove osobnostné práva. Požiadavka sťažovateľa, aby bolo dôkazné bremeno vo veci prenesené na navrhovateľa alebo prinajmenšom rozdelené medzi účastníkov nebola akceptovaná, pretože nemala základ vo vnútroštátnom práve a praxi. Najvyšší súd dospel k záveru, že sťažovateľ nepreukázal, že pán Slobodník bol v minulosti fašistom, prevezmúc názor, že pán Slobodník vstúpil do Hlinkovej mládeže, pretože sa chcel zúčastniť na športovej činnosti a nie súc motivovaný svojimi sympatiami k fašistickým tendenciám. Pokiaľ ide o kurz v Sekuliach, zistil, že pán Slobodník ho neskončil a že bolo irelevantné, či z neho bol vylúčený alebo odišiel z vlastnej iniciatívy. Rozhodujúcou skutočnosťou bolo to, že z tohto dôvodu nebolo možné považovať minulosť

žalobcu za fašistickú. Sťažovateľ podal dovolanie, namietajúc okrem iného porušenie svojich práv podľa článku 10 Dohovoru. Požadoval, aby najvyšší súd rozhodol na základe príslušných ustanovení prezidentského dekrétu č. 5/1945, že Hlinkova mládež mala povahu fašistickej organizácie a že v súlade s príslušnými ustanoveniami nariadení Slovenskej národnej rady č. 1/1944 a č. 4/1944 sa mala účasť na akejkoľvek činnosti v rámci Hlinkovej mládeže posudzovať ako účasť v protiprávnej fašistickej organizácii. Ďalej namietal, že najvyšší súd nezistil s patričnou istotou, či bol navrhovateľ skutočne vylúčený z kurzu v Sekuliach a či sa zaviazal vykonávať teroristické akty alebo nie. Dňa 25. mája 1995 iný senát najvyššieho súdu, zasadajúci ako dovolací súd, potvrdil rozhodnutie o odvolaní, podľa ktorého bol navrhovateľ oprávnený zariadiť publikovanie textu uvedeného v rozsudku z 23. marca 1994. Pokiaľ ide o zvyšok, dovolací súd zrušil rozsudky prvostupňového a odvolacieho súdu a vrátil vec späť Mestskému súdu v Bratislave. Dovolací súd nezdieľal názor sťažovateľa, že žalobca by mal byť vyzvaný, aby preukázal, že sťažovateľove tvrdenia neboli pravdivé. Ďalej potvrdil, že osobu nemožno považovať za osobu s fašistickou minulosťou, okrem prípadu, že by propagovala alebo aktívne uskutočňovala fašistické praktiky. Číre členstvo v organizácii alebo účasť na teroristickom kurze, po ktorom nenasledovali žiadne praktické akty, nemožno charakterizovať ako fašistickú minulosť. Keďže sťažovateľ nepreukázal, že žalobca mal fašistickú minulosť vo vyššie uvedenom zmysle, najvyšší súd zistil, že vyhlásenie bezdôvodne porušilo osobnostné práva žalobcu. V rozsudku dovolací súd pripustil, že slovenské právo charakterizovalo Hlinkovu mládež ako fašistickú organizáciu. Pripomenul však, že relevantné právne normy, vrátane tých, na ktoré sa odvolal sťažovateľ, sa týkali fyzických osôb, len ak boli použiteľné ich osobitným konaním. Použitie uvedených noriem na všetkých členov týchto organizácií bez posúdenia ich skutočných činov by znamenalo priznanie kolektívnej viny. Pripomenul, že do Hlinkovej mládeže boli prijímané deti vo veku nad 6 rokov. Dovolací súd konštatoval, že argument sťažovateľa o tom, že jeho vyhlásenie bolo hodnotiacim úsudkom, by bolo možné akceptovať, ak by sa sťažovateľ vo vyhlásení priamo odvolal na konkrétne okolnosti, na ktorých svoj hodnotiaci úsudok založil. Súd okrem iného vyhlásil: „V označení žalobcu ako osoby s fašistickou minulosťou nejde totiž o hodnotiaci úsudok vychádzajúci z hodnotenia faktov, ale o tvrdenie (vyhlásenie) urobené bez súčasného ozrejmenia skutkových okolností, z ktorých prípadne hodnotiteľ robí určitý úsudok. O hodnotiaci úsudok by išlo iba v prípade, ak by súčasťou vyhlásenia (sťažovateľa) bolo konštatovanie členstva v Hlinkovej mládeži a účasti na kurze, ktorú činnosť považuje hodnotiteľ za fašistickú minulosť. Iba takéto vyhlásenie založené na skutkových okolnostiach,

z ktorých hodnotiteľ vychádzal, je úsudkom hodnotiaceho charakteru, ktorého pravdivosť by nemusel preukazovať. Len takýto výklad zabezpečí vyváženosť práva na slobodu prejavu a práva na ochranu povesti (osoby) v zmysle článku 10 Dohovoru.“ Najvyšší súd potom zistil, že obmedzenie sťažovateľovej slobody prejavu bolo zlučiteľné s požiadavkami článku 10 ods. 2 Dohovoru, pretože bolo nevyhnutné na ochranu povesti navrhovateľa v súlade s § 11 a nasl. Občianskeho zákonníka. Pokiaľ ide o básň, dovolací súd zrušil rozsudky prvostupňového a odvolacieho súdu pre nedostatok dôkazov a potvrdil, že v ďalšom konaní by mal navrhovateľ preukázať, že sťažovateľ sa v básni zmienil o ňom. Zrušil tiež výrok o náhrade nemajetkovej ujmy a trov konania, keďže ich priznanie záviselo od posúdenia obidvoch porušení namietaných žalobcom. Dňa 14. apríla 1996 Mestský súd v Bratislave prijal nové rozhodnutie vo zvyšku veci. Zastavil konanie v časti týkajúcej sa básne, pretože žalobca túto časť žaloby vzal späť. Mestský súd ďalej zamietol nárok na náhradu nemajetkovej ujmy, pretože nemal za preukázané, že by vyhlásenie sťažovateľa závažným spôsobom znížilo dôstojnosť navrhovateľa a jeho postavenie v spoločnosti v zmysle § 13 ods. 2 Občianskeho zákonníka. Podľa súdu navrhovateľ nepreukázal, či bola široká publicita týkajúca sa jeho osoby dôsledkom vyhlásenia sťažovateľa, alebo či bola dôsledkom novinových článkov a navrhovateľovej knižky publikovanej pred sťažovateľovým vyhlásením. Mestský súd nariadil navrhovateľovi vyplatiť 56 780 Sk sťažovateľovi ako náhradu príslušnej časti trov konania. Sťažovateľ a navrhovateľ mali zaplatiť 875 a 2 625 Sk na úhradu trov preddavkovaných súdom. Dňa 25. novembra 1998 najvyšší súd potvrdil rozhodnutie Mestského súdu v Bratislave vo výroku o zastavení konania a zamietnutí nároku na náhradu nemajetkovej ujmy. Najvyšší súd rozhodol, že žiadny z účastníkov nemá právo za náhradu trov konania a nariadil im zaplatiť polovicu výdavkov preddavkovaných štátom, konkrétne 1 750 Sk. Pán Slobodník sa dovolal. V čase rozhodovania Súdu konanie ešte prebiehalo.

Rozhodnutie Súdu

Sťažovateľ tvrdil, že zásah nebol „nevyhnutný v demokratickej spoločnosti“, pretože vnútroštátne súdy nerešpektovali zásadu proporcionality medzi obmedzením slobody prejavu a cieľom zakotveným v článku 10 ods. 2 Dohovoru. Predovšetkým bol potrestaný za kritiku člena vlády, u ktorého by mala byť hranica prijateľnej kritiky širšia ako u súkromnej osoby. Sťažovateľ ďalej argumentoval tým, že slobodná politická diskusia o politických otázkach si zasluhuje väčšiu ochranu ako nepolitická diskusia, a že vzhľadom na to

má štát veľmi úzky priestor na obmedzovanie takéhoto prejavu. Sťažovateľ sa s odvolaním na judikatúru Súdu domnieval, že sloboda tlače zahŕňa aj prípadné utiekanie sa k určitému stupňu zveličovania alebo dokonca provokovania. Jeho vyhlásenie o minulosti pána Slobodníka bolo hodnotiacim úsudkom, ktorý formuloval po tom, ako sa prostredníctvom médií a z knižky napísanej pánom Slobodníkom dozvedel, že tento bol členom Hlinkovej mládeže a účastníkom teroristického kurzu v Sekuliach. Sťažovateľ považoval za potrebné vyjadriť svoj názor pred verejnosťou, ktorá mala právo byť informovaná o minulosti verejného činiteľa. Nekonal v zlej viere, urobiac svoje vyhlásenie na základe široko známych skutočností, ktoré, ako veril, oprávňovali k použitiu pojmu „fašistická minulosť“. Podľa sťažovateľa, názor najvyššieho súdu o tom, že jeho vyhlásenie by mohlo byť považované za hodnotiaci úsudok len vtedy, ak by sa súčasne odvolalo na skutočnosti, z ktorých vychádzalo, bol príliš reštriktívny a chybný. Sťažovateľ uviedol, že dôkazné bremeno, ktoré naňho bolo uvalené v súlade s vnútroštátnou praxou, znamenalo porušenie jeho práva na slobodu prejavu. V tejto súvislosti argumentoval najmä tým, že najvyšší súd mu znemožnil preukázať pravdivosť jeho tvrdení tým, že skreslil význam pojmu „fašistická minulosť“, resp. tým, že mu nepriznal primeraný priestor na omyl pri vyhláseniach o členovi vlády, ktorým nechýbal skutkový základ alebo dobromyseľnosť, a že od neho požadoval, aby preukázal pravdivosť úsudku vyjadreného vo vyhlásení, hoci hodnotiace úsudky nepodliehajú dokazovaniu. Nakoniec sťažovateľ zdôraznil, že jeho vyhlásenie bolo urobené v kontexte voľnej politickej diskusie a že sa týkalo veci verejného záujmu, konkrétne hodnotenia minulosti politika. Vyhlásenie sledovalo legitímny cieľ, a to poukázanie na to, že ak existuje čo len tieň podozrenia, dotknutá osoba by nemala zastávať verejnú funkciu. V širšom kontexte sa tiež dotklo hodnotenia príslušnej časti histórie Slovenska počas druhej svetovej vojny, ktorá je na Slovensku stále dôležitou otázkou. Sťažovateľ dospel k záveru, že bolo porušené právo na jeho slobodu prejavu.

Vláda argumentovala, že zásah bol primeraný legitímnemu cieľu a dôvody uvedené vnútroštátnymi súdmi boli postačujúce a primerané. Podľa vlády mohlo mať označenie politika za osobu s fašistickou minulosťou veľký dopad na jeho povesť, keďže sťažovateľ urobil vyhlásenie krátko po parlamentných voľbách v roku 1992 a po tom, ako sa pán Slobodník stal ministrom kultúry a školstva. Podľa vlády sa sťažovateľ dozvedel všetky skutočnosti o minulosti pána Slobodníka dlho pred voľbami z jeho knihy. Okrem vyhlásenia o údajnej fašistickej minulosti pána Slobodníka sťažovateľ neuviedol žiadne iné relevantné dôvody, napríklad to, že pán Slobodník mal

v roku 1945 17 rokov, dôvody pre jeho účasť na teroristickom kurze, jeho vylúčenie z kurzu, jeho následné odsúdenie a 8-ročné väznenie v sovietskom tábore, alebo rozhodnutie Najvyššieho súdu ZSSR z roku 1960, na základe ktorého bolo odsúdenie zrušené z dôvodu, že nespáchal žiadny trestný čin. Navyše, prirovnanie konania pána Slobodníka k fašistickej minulosti nebolo založené na presných alebo správnych skutočnostiach, ani nezodpovedalo dobromyseľnému hodnoteniu príslušných skutočností. Vláda pripomenula, že vnútroštátne sudy nepožadovali od sťažovateľa, aby zverejnil ospravedlnenie, že umožnili navrhovateľovi publikovanie prehlásenia o urážlivej povahe sťažovateľovho vyhlásenia v piatich denníkoch na náklady sťažovateľa, od ktorého sa preto v tejto súvislosti požadovalo len strpieť výkon práva žalobcu. Nakoniec vláda uviedla, že vec celkove vzbudila pozornosť verejnosti na Slovensku a zdôraznila, že rozhodnutie Súdu o podstate tejto sťažnosti má prejudiciálny význam pre slovenské sudy pri rozhodovaní o podobných veciach.

Pán D. Slobodník, ktorý vystupoval v konaní ako intervenujúca tretia strana, uviedol, že svoju knihu „*Paragraf: Polárny kruh*“ napísal v rokoch 1989 a 1990, t. j. v období, keď bol vedeckým pracovníkom v oblasti literatúry, a že kniha bola publikovaná v roku 1991. Obsahovala podrobné opísanie relevantných udalostí, ktoré podľa neho sťažovateľ pri svojom vyhlásení nechal do úvahy. V tomto kontexte pán Slobodník najmä tvrdil, že vstúpil do Hlinkovej mládeže po tom, ako v máji 1944 vyhral regionálne majstrovstvá v stolnom tenise, pretože členstvo v organizácii bolo podmienkou pre jeho účasť v celoslovenskom turnaji, a že v roku 1944 po potlačení Slovenského národného povstania a vyhlásení stanného práva on a jeho matka pomohli oslobodiť z nemeckej nemocnice štyroch zahraničných partizánov. Pokiaľ ide o kurz v Sekuliach, z obavy pred postihom musel vyhovieť povolávaciemu rozkazu veliteľstva Hlinkovej mládeže. Ďalej vysvetlil, že o skutočnom dôvode kurzu sa dozvedel až po príchode do Sekúl, že tento kurz navštevoval len asi 10 – 12 dní, a že bol vylúčený po vyjadrení svojho negatívneho postoja ku kurzu. Následne prisľúbil predstaviteľom veliteľstva Hlinkovej mládeže, že im bude dodávať informácie týkajúce sa sovietskej armády, pretože sa chcel dostať domov. Avšak nevykonával žiadnu špionáž. Pán Slobodník uviedol, že tieto skutočnosti boli podložené príslušnými dokumentmi, uloženými v archívoch a že sudy druhého a tretieho stupňa ich považovali za preukázané. Podľa pána Slobodníka, sťažovateľ prekrútil príslušné fakty a urobil vyhlásenie o jeho minulosti z dôvodu, že v kontexte parlamentných volieb v roku 1992 začali mať odlišné politické názory. Pán Slobodník tvrdil, že zatiaľ čo

sťažovateľ sa v roku 1991 verejne zmienil o jeho knihe ako o „napísanej milým, odpúšťajúcim perom kresťana“, o rok neskôr sa pre neho stala dôkazom o fašistickej minulosti pána Slobodníka. Z toho vyplýva, že sťažovateľ neurobil svoje vyhlásenie dobromyseľne. Nakoniec pán Slobodník prehlásil, že tým, že sťažovateľ spojil jeho minulosť a norimberské procesy, hrubo zasiahol do jeho súkromia. Navyše kritizoval jeho minulosť a nie jeho konanie ako člena vlády. Pán Slobodník dospel k záveru, že zásah do sťažovateľovho práva na slobodu prejavu bol odôvodnený.

Súd uviedol: „*V tejto veci je Súd vyzvaný, aby preskúmal sťažovateľovu sťažnosť, že rozsudok dovolacieho súdu, na základe ktorého bol povinný strpieť uverejnenie textu prehlasujúceho jeho vyhlásenie za urážlivé, zasiahol do jeho slobody prejavu porušením článku 10 Dohovoru. Pri výkone právomoci dohľadu Súd musí prihliadať na namietaný zásah do sťažovateľovho práva na slobodu prejavu vo svetle veci ako celku, vrátane obsahu dotknutého vyhlásenia, kontextu, v ktorom bolo urobené a tiež konkrétnych okolností, ktorých sa vec týka. Všeobecnou zásadou je, že „nevyhnutosť“ akéhokoľvek obmedzenia slobody prejavu musí byť presvedčivo preukázaná. Nepochybne je v prvom rade na štátnych orgánoch, aby posúdili, či pre obmedzenie existuje „naliehavá spoločenská potreba“. Vo veciach týkajúcich sa tlače je priestor pre úvahu štátu ohraničený záujmom demokratickej spoločnosti na zabezpečení a zachovaní slobody tlače. Tento záujem bude mať veľký vplyv pri posudzovaní toho, či bolo obmedzenie primerané sledovanému legitímnemu cieľu, pretože musí byť vykonané podľa odseku 2 článku 10. (...) Sťažovateľovo vyhlásenie bolo publikované v nasledujúcom kontexte. Bolo krátko po parlamentných voľbách v roku 1992, menovaní novej vlády a po prijatí deklarácie o suverenite Slovenska. Pán Slobodník bol vymenovaný za ministra kultúry a školstva. Vo vyhlásení sťažovateľ vyjadril vážne znepokojenie o udržanie demokratického charakteru slovenského emancipačného procesu. Sťažovateľ bol znepokojený najmä politickými vodcami Slovenska. Kritizoval pána Slobodníka za jeho údajnú fašistickú minulosť, ktorú považoval za nezlučiteľnú s osobnostnými kvalitami člena vlády. Vyzval k rezignácii pána Slobodníka, súdiac, že Slovensko by sa inak mohlo ocitnúť v izolácii pre pochybnosti, ktoré by mohli vzniknúť, pokiaľ ide o to, či boli demokratické prehlásenia vlády úprimné. Súd konštatuje, že sťažovateľovo vyhlásenie bolo urobené a publikované ako súčasť politickej diskusie o veciach všeobecného a verejného znepokojenia, týkajúceho sa histórie Slovenska, ktorá by mohla mať dopad na jeho budúci demokratický vývoj. Navyše, hoci vyhlásenie neuvádzalo pramene, bolo založené na faktoch, ktoré boli pred uverejnením*

sťažovateľovho vyhlásenia publikované samotným pánom Slobodníkom a aj v tlači. Pokiaľ ide o dôvody uvedené dovolacím súdom na odôvodnenie zásahu do sťažovateľovho práva, Súd konštatuje, že tento súd pripustil, že slovenské právo charakterizovalo Hlinkovu mládež ako fašistickú organizáciu. Napriek tomu, tento súd zistil, že sťažovateľov argument, že jeho vyhlásenie bolo hodnotiacim úsudkom, by mohol byť akceptovaný len ak by vyhlásenie sprevádzal odkaz na tie skutočnosti, na základe ktorých sťažovateľ urobil svoj záver, konkrétne členstvo pána Slobodníka v Hlinkovej mládeži a jeho účasť na kurze v Sekuliach. Dovolací súd potvrdil, že v takom prípade by názor vyjadrený sťažovateľom nepotreboval žiadny dôkaz. Tým najvyššia súdna inštitúcia, rozhodujúc o podstate príslušnej časti, v merite veci pripustila, že sťažovateľovmu vyhláseniu nechýbal skutkový základ pre názor, ktorý vyjadril. Avšak dovolací súd tiež potvrdil, že pojem „fašistická minulosť“ zahŕňa to, že osoba aktívne propagovala alebo realizovala fašizmus. Keďže sťažovateľ nepreukázal, že pán Slobodník mal fašistickú minulosť v tomto zmysle, jeho vyhlásenie neoprávnene porušilo práva pána Slobodníka na ochranu osobnosti. Súd je toho názoru, že podpora slobodnej politickej diskusie je veľmi dôležitým znakom demokratickej spoločnosti. Súd prikladá najvyššiu dôležitosť slobode prejavu v kontexte politickej diskusie a je toho názoru, že na to, aby sa ospravedlnilo obmedzenie politického prejavu, sa vyžadujú veľmi silné dôvody. V dotknutom štáte by pripustenie širokých obmedzení pre politický prejav v konkrétnych prípadoch nepochybne všeobecne postihlo rešpektovanie slobody prejavu. Sťažovateľovo vyhlásenie bolo zreteľne urobené v silnom politickom kontexte, a to takom, ktorý bol kľúčový pre demokratický vývoj na Slovensku. Obsahovalo tvrdé slová, avšak nebolo bez skutkového základu. Neexistuje nič, z čoho by sa dalo vyvodiť, že bolo urobené inak ako dobromyseľne, sledujúc legitímny cieľ ochrany demokratického vývoja novoutvoreného štátu, ktorého bol sťažovateľ občanom. Súd zisťuje, že sťažovateľovo vyhlásenie bolo hodnotiacim úsudkom, ktorého pravdivosť nepodlieha dokazovaniu. Bolo urobené v rámci slobodnej diskusie o otázke všeobecného záujmu, konkrétne politického vývoja Slovenska vo svetle historického pozadia krajiny. Vyhlásenie sa týkalo verejnej osobnosti, ministra vlády, vo vzťahu ku ktorému sú hranice prijateľnej kritiky širšie ako u súkromnej osoby. Pokiaľ ide o dôvody uvádzané dovolacím súdom, Súd zásadne nemôže prijať tvrdenie, že hodnotiaci úsudok môže byť za takýto považovaný len ak je sprevádzaný faktami, na ktorých bol založený. Nevyhnutnosť spojenia hodnotiaceho úsudku a faktov na jeho podporu sa môže pohybovať od prípadu k prípadu, v súlade s osobitnými okolnosťami. V tejto veci je Súd uspokojený tým, že hodnotiaci úsudok, ktorý urobil sťažovateľ, bol založený

na informáciách, ktoré už boli známe širšej verejnosti, pretože bol známy politický život pána Slobodníka a informácie o jeho minulosti ním boli odhalené v jeho knihe a v publikáciách v tlači, ktoré predchádzali vyhláseniu sťažovateľa. Súd sa rovnako nemôže podpísať pod reštriktívnu definíciu pojmu „fašistická minulosť“. Pojem je široký, môže v tých, čo ho čítajú vzbudiť rôzne predstavy, pokiaľ ide o jeho obsah a význam. Jednou z nich môže byť tá, že osoba bola vo fašistickej organizácii ako člen, dokonca aj keď to nebolo spojené s osobitnými aktivitami propagujúcimi fašistické ideály. Dovolací súd presvedčivo nepreukázal akúkoľvek naliehavú spoločenskú potrebu pre postavenie ochrany osobných práv verejnej osobnosti nad sťažovateľovo právo na slobodu prejavu a všeobecný záujem na podpore tejto slobody, ak ide o otázky verejného záujmu. Z rozhodnutí vnútroštátnych súdov najmä nevyplýva, že by sa sťažovateľovo vyhlásenie dotklo politickej kariéry pána Slobodníka alebo jeho profesionálneho alebo súkromného života. Súd na záver zisťuje, že dôvody uvádzané dovolacím súdom nemožno považovať za dostačujúce a primerané na zdôvodnenie zásahu do sťažovateľovho práva na slobodu prejavu. Štátne orgány preto zlyhali pri určení spravodlivej rovnováhy medzi príslušnými záujmami. Vzhľadom na uvedené, namietaný zásah nebol „nevyhnutný v demokratickej spoločnosti“ v zmysle článku 10 § 2 Dohovoru. Preto došlo k porušeniu článku 10 Dohovoru.“

RÁDIO TWIST, A.S. V. SLOVENSKO³⁴

Skutkový stav

Sťažujúca sa spoločnosť v danom čase vysielala na piatich frekvenciách v Slovenskej republike a mala dennú počúvanosť viac ako 400 000 poslucháčov. Slovenská poisťovňa, a. s. bola v tom čase významnou poisťovacou spoločnosťou na Slovensku a bola kontrolovaná štátom prostredníctvom Fondu národného majetku. Po parlamentných voľbách v roku 1994 bol jej manažment menovaný na základe politickej dohody koalíčných strán, ktoré boli vtedy pri moci, a Hnutia za demokratické Slovensko a Slovenskej národnej strany. Nominanti HZDS mali v tom čase v orgánoch FNM väčšinu. Dňa 1. júna 1996 dozorná rada Slovenskej poisťovne odvolala osoby nominované SNS z predstavenstva spoločnosti a vymenovala nové vedenie. Odchádzajúce vedenie odvolanie neakceptovalo a 3. júna 1996

³⁴ Rozsudok z 19. decembra 2006.

obsadilo budovu ústredia Slovenskej poisťovne. Pomáhala im súkromná bezpečnostná služba a tím štátnej polície, ktorý bol na túto úlohu určený policajným prezidentom, nominantom SNS. Novovymenované vedenie bolo donútené opustiť priestory budovy, avšak o niekoľko dní za pomoci vlastnej súkromnej bezpečnostnej služby znovu získalo kontrolu nad spoločnosťou a jej prevádzkovými priestormi. V pozadí tohto zápasu stáli záujmy tých, ktorí boli zainteresovaní na privatizácii Slovenskej poisťovne. Odvolanie vedenia nominovaného SNS spôsobilo vo vláde vážnu politickú krízu. Pán K. bol v tom čase podpredsedom vlády a ministrom financií a pán D. bol štátnym tajomníkom ministerstva spravodlivosti. Po udalostiach, ktoré sú predmetom sťažnosti bol pán D. zvolený za sudcu ústavného súdu. Dňa 12. júna 1996 o 18.00 hod. sťažujúca sa spoločnosť odvysielala v relácii „Žurnál“ nahrávku telefonického rozhovoru medzi pánom K. a pánom D. Relácia začala komentárom redaktorky sťažujúcej sa spoločnosti, v ktorom boli spomínané celé mená zainteresovaných osôb a ktorý znel nasledovne:

„Už napoludnie sme hovorili o tom, že sa nám podarilo získať nahrávku telefonického rozhovoru, podľa ktorej bol do diania okolo Slovenskej poisťovne zainteresovaný aj podpredseda vlády a minister financií [pán K.]. Rádio Twist prirodzene nesushlasí s akýmkoľvek odpočúvaním, ktoré nebolo nariadené súdom. Považujeme ho za nezákonné a dištancujeme sa od takýchto spôsobov. Ale pretože ide o vec, ktorá je stredobodom všeobecného záujmu a ktorá sa nedá utajiť, ... sa snažíme plniť si svoju povinnosť informovať verejnosť. Zároveň sa pýtame kompetentných, aká je bezpečnostná situácia v našej krajine, keď je možné odpočúvať aj ústavných činiteľov. Skutočnosť, že sa naši ústavní činitelia zaoberajú činnosťou, akou je spomínaná kauza, nechávame na posúdenie kompetentným. No a teraz už nahrávka, ktorej technická kvalita je na hranici zrozumiteľnosti. Druhým účastníkom rozhovoru je pravdepodobne štátny tajomník ministerstva spravodlivosti [pán D.].“

Hneď nato bola pustená nahrávka rozhovoru pána K. a pána D. Jej prepis, tak ako bola odvysielaná, znie nasledovne:

Pán K: „... polícia, za asistencie polície tam nastúpila iná ochranka, ktorá obsadila budovu, vypratali budovu ...“

Pán D: „Ale to je zaujímavé, že ako policajti, na základe čoho ...“

Pán K: „No veď iste, to je chyba ochranky, že sa proste tej, čo tam bola, no, je to amatérizmus, ale asi... Policajti boli dosť ostrí, podľa všetkého, no. Vieš, asi to išlo cez [pán H.], vieš, SNS-ka. No nič, toto len som ti chcel povedať, že je tam to ...“

Pán D: „Ty vieš tiež zasadnutie?“

Pán K: „No príde aj šéf na dva body.“

Pán D: „Ahá. Ináč som tam ja, on ide do Bystrice.“

Pán K: „Dobre, jasné, len ...“

Pán D: „Do toho mi nebude zasahovať ...“

Pán K: „No dobre.“

Pán D: „Ani nevie zatiaľ, čo robím ...“

Pán K: „[uvedené bolo krstné meno pána D.], takže bolo by to nesmierne dôležité ...“

Pán D: „Pred zasadnutím si to rovno pôjdem ráno skontrolovať ...“

Pán K: „Poprosím ťa, tým je to zdôraznené, že toto urobili ...“

Pán D: „Jasné.“

Pán K: „Pred pol hodinou mi volali odtiaľ ...“

Pán D: „Dobre, tak aby som aj toto vedel povedať.“

Pán K: „Strašne dôležité to bude.“

Pán D: „Dobre, dobre, hneď ráno budem dávať správu, ako pokračuje ...“

Pán K: „Ináč potom ku mne, tej pani, čo som, proste u mňa je to organizované, dobre ...“

Pán D: „Áno, áno.“

Pán K: „I keď ja tam nebudem, ja pôjdem rovno na vládu, ale cez tú [pani M.], oni vedia proste, sú tam zorientovaní ...“

Pán D: „Inštrukcie mám.“

Pán K: „Jasné, tie platia.“

Pán D: „Dobre, ahoj.“

Pán K: „[Krstné meno pána D.], ďakujem pekne, ahoj ... ahoj ...“

Následný komentár novinárky, v ktorom boli opäť spomínané celé mená zainteresovaných osôb, znel nasledovne:

„A podme chvíľu objasňovať. Dianie okolo Slovenskej poisťovne vyšlo na verejnosť v pondelok, 3. júna tohto roku. Zjednodušene môžeme povedať. Dovedajšie vedenie tejto akciovnej spoločnosti, nazvime ho Pán [T.] a spol. – bolo po víkende vytlačené z budovy poisťovne súkromnou ochrannou službou. Na pomoc si ju prizvalo nové vedenie spoločnosti, nazývame ho pani [B.] a spol. Pána [T.] a spol. podporovala polícia a podľa slov z telefonátu je jasné, že policajný prezident [H.] je chránenec SNS. Staré vedenie [T.] a spol. obsadili za pomoci polície budovu, no a ako bolo jasné, samozrejme ide o budovu poisťovne. Bolo to v utorok minulý týždeň a už v ten deň opäť sedeli na svojich miestach. Zo slov účastníkov telefonátu je jasné, že sa spolu rozprávali v pondelok minulý týždeň, teda 3. júna a že štátny tajomník ministerstva spravodlivosti [pán D.] bol pre ministra [K.] ľahší partner ako minister rezortu spravodlivosti [pán L.], ... ktorý bol v ten deň v Banskej Bystrici. Túto skutočnosť sme si aj overili a bolo to skutočne tak. Pre úplnosť ešte dodávame, že minulotýždňové utorkové zasadnutie vlády viedol pán [K.]. Keďže nahrávka rozhovoru [pána K.] a [pána D.] nie je technicky najčistejšia, vypočujme si ju ešte raz. (...) O stanovisko sme žiadali ministerstvo spravodlivosti. Hovorca rezortu [P.Š.] nepoznal obsah nahrávky, keďže ju na Slovensku ešte nikto nezverejnil a preto pochopiteľne nechcel na ňu reagovať. Reakciu ministerstva spravodlivosti očakávame zajtra. Priestor sme poskytli aj ministrom [K.]“

Pán K: „Pozrite, ja nekomentujem veci, ktoré sú v rozpore s demokraciou. Ja myslím, že aj novinári by možno mali trochu kritickejšie postupovať z hľadiska toho, že sú nahrávaní ústavní činitelia. Takže nekomentujem niečo, čo bolo publikované bez môjho vedomia. Nesporne je teda informácia o tom, že došlo k určitému nátlakovému prečinu v Slovenskej poisťovni...“.

Pán D. podal proti sťažujúcej sa spoločnosti na Okresnom súde Bánovce nad Bebravou občianskoprávnu žalobu na ochranu osobnosti. Tvrdil, že spoločnosť odvysielala telefonický rozhovor napriek tomu, že bol získaný nezákonným spôsobom. Odvysielanie zasiahlo do jeho osobnostných práv a poškodilo jeho povesť, dôstojnosť a jeho vážnosť v spoločnosti. Navyše odvysielané výroky obsahovali skreslené a neúplné informácie, spôsobilé diskreditovať ho. Žalobca sa odvolal aj na skutočnosť, že informáciu následne prevzala česká televízna stanica *Nova* a v slovenských denníkoch *SME*, *Práca* a *Slovenská republika* bolo v tejto súvislosti uverejnených niekoľko článkov. V dôsledku toho došlo k podkopaniu vzájomnej dôvery medzi ním a ministrom spravodlivosti. Potvrdil, že v čase, kedy bola zadovážená nahrávka, mal viacero rozhovorov s rôznymi ľuďmi a pripustil, že na predmetnej nahrávke bol jeho hlas. Nahrávka a jej obsah však boli ako také vytrhnuté z kontextu a telefonický rozhovor nebol uverejnený celý. Žalobca poprel, že by predmetom rozhovoru boli skutočnosti, ktoré uviedla redaktorka, nakoľko z titulu svojej funkcie nemal možnosť zasahovať do diania tak, ako bolo naznačené v odvysielanej relácii. Sťažujúca sa spoločnosť vo svojom vyjadrení k žalobe uviedla, že nahrávku hodila do jej poštovej schránky neznáma osoba. V dobe, kedy nahrávka prišla, prebiehali asi týždeň polemiky o kontroverzných otázkach týkajúcich sa toho, že v dôsledku vyššie uvedeného rozhovoru hrozí rozpad koalície vlády. Pred odvysielaním sa zamestnanci sťažujúcej sa spoločnosti v súlade s internými pravidlami spoločnosti pokúsili kontaktovať dotknuté osoby. Hoci bol záznam na hranici zrozumiteľnosti, sťažujúca sa spoločnosť ako informačné médium cítila povinnosť informovať verejnosť a poukázať na to, čím sa politické kruhy v tom čase zaoberali. V komentári v relácii novinárka uviedla, že sťažujúca sa spoločnosť neschvaľuje spôsob, akým bola nahrávka získaná. Okresný súd vypočul účastníkov konania a troch svedkov a preskúmal prepis napadnutej relácie a ďalšie listinné dôkazy. V rozsudku zo 16. marca 1999 okresný súd nariadil sťažujúcej sa spoločnosti poskytnúť žalobcovi do 15 dní písomné ospravedlnenie, ktoré aj odvysielala. Malo znieť nasledovne: *„Ospravedlňujeme sa [pánovi D.], bývalému štátnemu tajomníkovi Ministerstva spravodlivosti SR, teraz sudcovi Ústavného súdu SR, za odvysielanie nezákonne získanej nahrávky telefonického rozhovoru dňa 12. júna 1996 o 18,00 hod.“* Sťažujúcej sa spoločnosti bolo ďalej uložené, aby zaplatila pánovi D. 100 000 Sk ako náhradu nemajetkovej ujmy a aby

mu nahradila trovy konania. Okresný súd vo svojom rozsudku poukázal okrem iného na to, že sťažujúca sa spoločnosť, vzhľadom na to, že má licenciu na rozhlasové vysielanie, mala právo bez predchádzajúceho súhlasu fyzickej osoby použiť zvukové záznamy na vedecké a umelecké účely a rovnako aj na rozhlasové spravodajstvo, avšak podľa poslednej vety § 12 ods. 3 Občianskeho zákonníka nesmie byť takéto použitie v rozpore s oprávnenými záujmami dotknutej fyzickej osoby. Sťažujúcej sa spoločnosti nič nebránilo, aby komentovala situáciu, ktorá vznikla a aby vyjadrila svoje názory, za týmto účelom však nebolo potrebné odvyselať nahrávku získanú nezákonným spôsobom. Okresný súd ďalej uviedol, že dôstojnosť žalobcu ako verejného činiteľa bola v značnej miere znížená v dôsledku toho, že vec bola predmetom komentárov v tlači a v televízii. Považoval preto za primerané nariadiť sťažujúcej sa spoločnosti, aby nahradila žalobcovi nemajetkovú ujmu. Sťažujúca sa spoločnosť sa odvolala. Trvala na tom, že ústava nepodmieňuje použitie zvukových záznamov predchádzajúcim zisťovaním ich zákonnosti a že formálne nebolo preukázané, že nahrávka bola získaná nezákonne. Žalobca bol verejným činiteľom a obsah nahrávky sa týkal výkonu verejnej funkcie. O obsahu nahrávky sa diskutovalo niekoľko dní pred jej zverejnením. Uverejnením telefonického rozhovoru sťažujúca sa spoločnosť splnila svoje poslanie informovať verejnosť o otázkach verejného záujmu. Napokon sťažujúca sa spoločnosť poukázala na to, že žalobca sa medzičasom stal ústavným sudcom a že nebolo preukázané, že by v dôsledku odvysielania nahrávky utrpel akúkoľvek ujmu. Dňa 22. februára 2000 Krajský súd v Žiline potvrdil rozsudok okresného súdu. Krajský súd pripustil, že sprostredkovanie informácií zo strany médií je jedným z významných nástrojov kontroly politickej moci v demokratickej spoločnosti. Záujem na informovaní a kritike vo veciach verejného záujmu patrí teda medzi najdôležitejšie verejné záujmy. Ústavnoprávna ochrana tohto záujmu je zabezpečená zakotvením slobody prejavu a práva na informácie. V posudzovanom prípade však zverejnením telefonického rozhovoru došlo k porušeniu slobody komunikácie medzi užívateľmi telekomunikačných služieb a zásahu do práva na rešpektovanie súkromia. V tom spočívala podstata neoprávnenosti zásahu sťažujúcej sa spoločnosti do osobnostných práv žalobcu, pričom krajský súd mal za to, že ochrana súkromia sa vzťahuje aj na rozhovory verejne činných osôb.

Rozhodnutie Súdu

Sťažujúca sa spoločnosť namietala, že súdnymi rozhodnutiami, ktorými bolo vyhovelé žalobe na ochranu osobnosti, podanej proti nej súkromnou osobou, došlo k porušeniu jej práva na rozširovanie informácií zaručeného článkom 10 Dohovoru. Trvala na tom, že namietaný zásah nezodpovedal žiadnej takej spoločenskej potrebe, ktorú by bolo možné považovať za dostatočne naliehavú na to, aby prevážila verejný záujem na zabezpečení slobody médií a informovaní verejnosti o otázkach všeobecného záujmu. Vláda pripustila, že pán D. bol v tom čase verejne činnou osobou, keďže sa venoval politike. Zaznamenaný telefonický rozhovor mal však súkromnú povahu. Odvolávajúc sa na rozsudok Súdu v prípade *Tammer v. Estónsko*, vláda argumentovala, že obzvlášť široké hranice prípustnej kritiky, inak aplikovateľné na politikov, sa neuplatňujú na ich súkromné záležitosti. Ďalej zdôraznila, že sporný záznam bol vyhotovený nezákonne a jeho vyhotovením došlo k porušeniu ústavnej ochrany listového tajomstva a tajomstva dopravovaných správ a iných písomností. Sťažovateľ si bol vedomý, že záznam má nezákonný pôvod, predsa sa však rozhodol odvysielat' ho z dôvodov, ktoré nie sú obhájiteľné. Na podporu tohto záveru vláda poukázala na to, že nahrávka bola na hranici zrozumiteľnosti, že existovali určité pochybnosti o tom, či zaznamenaný hlas patrí pánovi D. a že z dôvodu, že obsah nahrávky bol nepochopiteľný a nejasný, nebolo z neho možné zistiť žiadne relevantné informácie. Vo svetle vyššie uvedených argumentov sa vláda domnievala, že odvysielanie nahrávky nijakým spôsobom neprispelo do inej verejnej diskusie, ako do tej, či sťažujúca sa spoločnosť porušila zásady novinárskej etiky. Vyvolalo však nepravdivý dojem, poškodiac povest' pána D., že tento bol zapletený do udalostí okolo privatizácie Slovenskej poisťovne. Vláda považovala dôvody, uvedené predovšetkým okresným súdom, za relevantné a dostatočné. Čo sa týka uloženej sankcie, táto bola primeraná sledovanému legitímnemu cieľu. Vláda usudzovala, že zásah bol nevyhnutný v demokratickej spoločnosti, pretože bol uskutočnený z dôvodu naliehavej spoločenskej potreby a bol primeraný sledovanému legitímnemu cieľu. Napokon, odvolávajúc sa na článok 17 Dohovoru, vláda trvala na tom, že sťažujúca sa spoločnosť sa nemôže dovoliavať ochrany článku 10 Dohovoru, pretože svojím postupom zámerne zasiahla do práv pána D., ktoré sú tiež zaručené Dohovorom. Sťažujúcej sa spoločnosti najmä nič nebránilo, aby primeraným spôsobom komentovala vzniknutú situáciu a aby kritizovala správanie zainteresovaných osôb aj bez toho, aby odvysielala nezákonne získanú nahrávku.

Keďže medzi stranami nebolo sporné, že rozsudky okresného súdu a krajského súdu predstavovali zásah do práva sťažujúcej sa spoločnosti na rozširovanie informácií podľa článku 10 Dohovoru, pričom tento zásah bol stanovený zákonom, konkrétne ustanoveniami § 11 a nasl. Občianskeho zákonníka a sledoval legitímny cieľ ochrany povesti a práv iných, jedinou spornou otázkou bolo, či zásah bol „nevyhnutný“ v „demokratickej spoločnosti“. Čo sa týka existencie naliehavej spoločenskej potreby, Súd v tomto prípade konštatoval: „V tejto súvislosti je potrebné podotknúť, tak ako uznali vnútroštátne súdy, že pán D. bol v danom čase verejne činnou osobou. Zastával funkciu štátneho tajomníka na ministerstve spravodlivosti, teda politický post, ktorý nebol súčasťou štátnej služby (...). Vnútroštátne súdy mali za to, že aj verejní činitelia majú právo na ochranu svojho súkromia zo strany zákona a dospeli k záveru, že zaznamenaný a odvysielaný telefonický rozhovor mal súkromnú povahu a preto nemohol byť odvysielaný. Súd nemôže akceptovať tento záver. Je potrebné predovšetkým podotknúť, že predmetný telefonický rozhovor prebehol medzi dvoma vysokopostavenými vládnymi činiteľmi, štátnym tajomníkom ministerstva spravodlivosti na jednej strane a podpredsedom vlády a ministrom financií na strane druhej. Týkal sa mocenského zápasu, ktorý sa odohral v júni 1996 medzi dvomi skupinami s politickým pozadím, z ktorých každá mala určitý záujem na privatizácii SP, významného národného poskytovateľa poisťovacích služieb. Kontext a obsah rozhovoru bol preto jasne politický a Súd nedokáže v namietaných udalostiach objaviť žiaden rozmer týkajúci sa súkromného života. Uplatňujú sa preto osobitné štandardy tolerancie, stanovené judikatúrou podľa Dohovoru (...). Súd je zároveň toho názoru, že otázky týkajúce sa vedenia a privatizácie štátom vlastnenej spoločnosti nepochybne a samozrejme predstavujú otázku všeobecného záujmu. Je tomu tak o to viac v obdobiach ekonomického a politického prechodu. V okolnostiach tohto prípadu nie je relevantné, či nahrávka bola jasne počuteľná alebo nie a či viedla k ďalšej verejnej debate alebo nie.“ Vo vzťahu k odôvodneniam rozsudkov vnútroštátnych súdov Súd konštatoval: „Súd ďalej zisťuje, že vnútroštátne súdy dvoch stupňov prikladali rozhodujúci význam skutočnosti, že odvysielaný zvukový záznam bol získaný nezákonným spôsobom. Dospeli k záveru, že fakt, že takáto nahrávka bola odvysielaná, predstavoval sám osebe porušenie žalobcovho práva na ochranu osobnosti. (...) V súvislosti s týmto argumentom je potrebné poznamenať, že v žiadnom štádiu nebolo tvrdené, že by sťažujúca sa spoločnosť alebo jej zamestnanci boli akýmkoľvek spôsobom zodpovední za nahrávku, alebo že by novinári prekročili hranice trestného práva, keď ju dostali alebo odvysielali. Čo sa týka okolností, za ktorých bola nahrávka zhotovená, je potrebné tiež podotknúť, že na

vnútroštátnej úrovni neprebehlo nikdy žiadne vyšetrovanie tejto záležitosti. To sa môže dokonca javiť prekvapujúcim, berúc do úvahy, že nahrávka sa týkala telefonického rozhovoru medzi dvoma vysokopostavenými vládnymi činiteľmi a že podozrenie, že pri zhotovení nahrávky došlo k zneužitiu úradnej moci nemožno a priori vylúčiť. Ďalej je namieste uviesť, že pred vnútroštátnymi súdmi nebolo zistené, že by nahrávka obsahovala akékoľvek nepravdivé alebo skreslené informácie, alebo že by informácie a myšlienky, vyslovené v súvislosti s ňou zo strany redaktorky sťažujúcej sa spoločnosti ako také spôsobili nejakú osobitnú ujmu na osobnostných právach žalobcu a jeho povesti. Pokiaľ ide oňho, nemožno nespomenúť, že po namietanom odvysielaní nahrávky bol žalobca zvolený za sudcu ústavného súdu (...) a nezdá sa, že by jeho povest' bola nepriaznivo poznačená. Súd ďalej zisťuje, že sťažujúca sa spoločnosť bola potrestaná hlavne za samotný fakt odvysielania informácie, ktorú ktosi iný získal nezákonne. Súd však nie je presvedčený, že púhy fakt, že nahrávka bola získaná treťou osobou v rozpore so zákonom môže zbaviť sťažujúcu sa spoločnosť, ktorá ju odvysielala, ochrany článku 10 Dohovoru. Z uvedeného vyplýva, že dôvody uvádzané pre sporný zásah sú príliš malicherné a preto nedostatočné.“ Napokon Súd podrobil určitej kritike aj samotné výroky rozsudkov vnútroštátnych súdov, keď sa nestotožnil s ich závermi, že sťažujúca sa spoločnosť odvysielaním inkriminovanej nahrávky zasiahla do práv pána D. K tomu uviedol: „Súd napokon zisťuje, že neexistuje žiaden náznak, že novinári sťažujúcej sa spoločnosti nekonali v dobrej viere, alebo že sledovali akýkoľvek iný cieľ, ako informovať o záležitosti, ktorú cítili povinnosť sprístupniť verejnosti (...). Z vyššie uvedených dôvodov nemožno dospieť k záveru, že odvysielaním predmetného telefonického rozhovoru sťažujúca sa spoločnosť zasiahla do povesti a práv pána D. takým spôsobom, ktorý by odôvodňoval sankciu, ktorá jej bola uložená. Zásah do jej práva na rozširovanie informácií preto nezodpovedal naliehavej spoločenskej potrebe, ani nebol primeraný sledovanému legitímnemu cieľu. Nebol teda „nevyhnutný v demokratickej spoločnosti“. Na základe týchto úvah Súd rozhodol, že došlo k porušeniu článku 10 Dohovoru.

SLOBODA PREJAVU VO VZŤAHU K ŠTÁTNYM ZAMESTNANCOM

Judikatúra Súdu

Za určitých okolností môžu byť hranice kritiky voči štátnym zamestnancom pri výkone ich právomoci širšie ako u bežných osôb. Nemožno však povedať, že sa štátni zamestnanci vedome vystavujú podrobnej kontrole každého svojho slova a skutku v takom rozsahu ako politici, a že s nimi má byť zaobchádzané rovnakým spôsobom ako s politikmi, pokiaľ ide o kritiku ich konaní. Štátni zamestnanci musia navyše požívať dôveru verejnosti, čo je možné za podmienok, že sú chránení pred neprimeranými narušovaniami, ak majú byť úspešní pri plnení svojich úloh, a preto sa môže javiť ako nevyhnutné, aby boli chránení pred agresívnymi a urážlivými slovnými útokmi počas výkonu ich právomoci. Prokurátori sú verejnými činiteľmi, ktorých úlohou je prispieť k riadnemu fungovaniu súdneho systému. V tomto ohľade tvoria súčasť súdneho aparátu v širšom význame tohto pojmu. Je vo všeobecnom záujme, aby tak ako sudcovia požívali dôveru verejnosti. Pre štát preto môže byť nevyhnutné, aby ich ochraňoval pred nepodloženými obvineniami. Niet pochyb o tom, že v demokratickej spoločnosti sú jednotlivci oprávnení komentovať a kritizovať výkon súdneho systému a jeho predstaviteľov. Takáto kritika však nemôže presiahnuť určité hranice. Podľa Súdu sú národné orgány v podstate v lepšej pozícii na to, aby v rámci priestoru pre voľnú úvahu, ktorý im bol zverený, zaistili spravodlivú rovnováhu medzi rôznymi záujmami, ktoré sú v takýchto prípadoch relevantné.³⁵

LEŠNÍK V. SLOVENSKO³⁶

Skutkový stav

Dňa 2. decembra 1991 sťažovateľ podal podnet na Mestskú prokuratúru v Košiciach na trestné stíhanie proti podnikateľovi H. z Českej republiky pre podozrenie z trestného činu podvodu. Podnet preskúmali rôzne orgány, ale trestné stíhanie sa nezačalo. Dňa 4. decembra 1992 sa sťažovateľ sťažoval na políciu, že dvaja neznámi muži mu pred vchodom do bytu

³⁵ Pozri napr. rozsudok *Lešník v. Slovensko* z 11. marca 2003, ods. 53 – 55.

³⁶ Rozsudok z 11. marca 2003.

nechali výhražný list, že ak „neprestane vypisovať“, zlámu mu ruky. Dňa 13. apríla 1993 sa sťažovateľ sťažoval na políciu, že mu niekto prestrelil v byte okno. Považoval to za prenasledovanie za napísanie niekoľkých článkov o bývalých členoch komunistickej strany. Polícia mu neskôr oznámila, že páchatel'ov týchto činov neodhalila. Dňa 5. apríla 1993 sa sťažovateľ sťažoval vedúcemu správy spojov v Košiciach, že po zmenách v centrále sa v jeho agentúre často stávalo, že sa prerušilo telefonické spojenie. Sťažovateľ poukázal na to, že pred prerušením hovoru v telefóne počuť zvuky ako v časoch, keď telefonické rozhovory odpočúvali orgány bývalej štátnej bezpečnosti a dožadoval sa nápravy nefungujúceho telefónneho spojenia. Dňa 10. júna 1993 vyšetrovateľ Policajného zboru začal proti sťažovateľovi trestné stíhanie pre podozrenie, že mal u seba tovar ukradnutý podnikateľovi H. Toto rozhodnutie bolo založené na písomnej komunikácii s okresným prokurátorom zo Semí v Českej republike. Dňa 1. novembra 1993 sťažovateľ požiadal krajského prokurátora v Košiciach, aby zastavil trestné stíhanie. Vo svojom liste sťažovateľ uviedol, bez toho, aby uviedol ďalšie podrobnosti, že vyšetrovateľ Policajného zboru, ktorý sa zaoberal jeho vecou, získal o ňom informácie nezákonným odpočúvaním telefónu. Sťažovateľ požiadal, aby sa začalo trestné stíhanie neznámeho páchatel'a za nezákonné odpočúvanie telefónu. Dňa 6. decembra 1993 sťažovateľ napísal list P., prokurátorovi Obvodnej prokuratúry Košice I. List medziiným obsahoval nasledovné výroky:

„Z príčin, že sa Vám nepodarila, súdruh prokurátor, podľa Vašich predstáv jedna vec, tak v rámci Štb-áckej praxe pracujete vehementne na vykonštruovaní ďalšej veci tak, ako ste sa to učili v osnovách tzv. neomylného socialistického práva. Pri tejto príležitosti Vás ubezpečujem že som neskláňal hlavu ani pred exponentmi predošlého politického systému a to predovšetkým pred Štb-kni, ktorí mi venovali aspoň takú pozornosť, ako Vy teraz mne. Nemám v úmysle sa nechať zavražďovať ani teraz a to vôbec nie osobami takého typu ako ste Vy, človekom pofidérnej minulosti, nehovoriac už o ostatných Vašich kvalitách. ... Pretože ťažko hovoriť o vašej objektivite, odbornosti a vôbec dodržiavaní zákonnosti o čom svedčia nielen moje predošlé skúsenosti aj ako riaditel'a detektívnych služieb, chcem Vám pri tejto príležitosti pripomenúť, že i napriek tomu, že si možno myslíte, že ... ste neobmedzený pán Tatier a Váhu a tým aj nedotknuteľný, najmä keď zatiaľ drží nad Vami ochrannú ruku súdruh (M.), že zákony platia aj pre Vás. Ich zneužitie môže mať pre Vás veľmi nepríjemné dôsledky. Zatiaľ Vám pripomeniem len niektoré z nich, ktoré nepotrebujú žiadny komentár ...“

Sťažovateľ v liste ďalej uviedol, že adresát nesie zodpovednosť za to, že jeho podnet na začatie trestného stíhania proti H. bol zamietnutý, ďalej za to, že v roku 1993 bolo proti nemu začaté trestné stíhanie, ako aj za nezákonné odpočúvanie jeho telefónu. P. predložil list svojmu nadriadenému, krajskému prokurátorovi v Košiciach. Tento 17. marca 1994 písomne informoval sťažovateľ'a, že nebolo preukázané, že P. nariadil odpočúvanie sťažovateľ'ovho telefónu, alebo že by sa dopustil iného nezákonného postupu. Medzitým,

7. marca 1994, sťažovateľ oznámil generálnemu prokurátorovi, že P. sa zneužitím právomoci dopustil trestnej činnosti. V liste bolo okrem iného uvedené:

„Vyhovel žiadosti (advokáta H.) ..., aby sa proti H. nezačalo trestné stíhanie v Slovenskej republike, hoci na to existovali dostatočné dôkazy ... Samozrejme, že v tejto veci zohrali svoju úlohu aj peniaze, lebo H. zaplatil, aby zakryl svoje podvody. Domnievam sa preto, že je potrebné preskúmať, či nebol v tejto súvislosti spáchaný trestný čin podplácania ... Po ... vyhrážke ... vyšetrovateľa PZ z Úradu vyšetrovania PZ Košice I v súvislosti s prípadom H. ... som sa dňa 10. júna 1993 dostavil do uvedeného úradu. Po odmietnutí „dohovoru“, ktorý mi navrhol (vyšetrovateľ), bývalý agent Štátnej bezpečnosti, vzniesol proti mne obvinenie za krádež majetku H. v roku 1991. Preto nechcel od roku 1991 vzniesť obvinenie proti H., a prostredníctvom vyšetrovateľa, ktorý bol ľahko vydierateľný, zariadil, aby bolo vznesené obvinenie proti mne s cieľom odplatiť sa mi za oprávnené sťažnosti, ktoré som podal proti nemu. Takto postupoval v rozpore (s relevantnými ustanoveniami Trestného poriadku), pretože (príslušné orgány) ... doteraz nemajú žiadne dôkazy, na základe ktorých by mohli s dostatočnou istotou dospieť k záveru, že som H. niečo ukradol. Neskôr som si uvedomil, že môj telefón, ktorý bol rovnako používaný mojou súkromnou detektívnou agentúrou je v rozpore s ustanoveniami § 88 Trestného poriadku odpočúvaný.“

Na základe podnetu P. dala generálna prokuratúra súhlas na trestné stíhanie sťažovateľa z dôvodu urážky prokurátora. Prípad bol postúpený prokuratúre v Liptovskom Mikuláši. Dňa 2. júna 1994 bolo voči sťažovateľovi vznesené obvinenie pre trestný čin útoku na verejného činiteľa, spáchaný jeho vyššie spomínanými podaniami zo 6. decembra 1993 a 7. marca 1994. V liste z 5. septembra 1994, adresovanom krajskému prokurátorovi v Košiciach, sťažovateľ vyjadril názor, že prenasledovanie, ktorému bol vystavený v rokoch 1992 a 1993 malo viesť k tomu, aby vzal späť svoj podnet na začatie trestného stíhania proti H. a žiadal o prešetrenie veci. V septembri 1994 noviny *Necenzurované noviny* uverejnili článok tretej osoby, ktorý do detailov opisoval prípad sťažovateľa. Článok mal názov *„Ako ordinuje červená pliaga na východnom Slovensku“* a obsahoval citáty z vyššie uvedených listov sťažovateľa. Príslušné časti znejú:

„... Na tomto základe začala Okresná prokuratúra v Liptovskom Mikuláši 2. júna 1994 stíhať pána A. L. [sťažovateľa] ako obvineného. Aby si čitateľ urobil úsudok, čo všetko je možné na [Slovensku], odcitujem, čo je podľa prokurátora (L.) trestný čin. V písomnom podaní zo 7. marca 1994, adresovanom generálnemu prokurátorovi SR [sťažovateľ] uviedol na [prokurátora P.] že v trestnej veci nepostupoval správne, aby vyhovel svojmu priateľovi M. z Košíc, bývalému predsedovi Mestského súdu v Košiciach, nomenklatúre MV KSS, toho času už advokátovi H., aj z dôvodov, aby sa proti H. nezačalo na Slovensku trestné stíhanie, k čomu existovalo dostatok dôkazov. Samozrejme vo veci urobili svoje aj peniaze, ktoré H. na zahľadanie svojho podvodného konania vyplatil. Preto by nebolo od veci v súvislosti s uvedeným prešetriť i to, či nedošlo k naplneniu §161 a 162 Trestného zákona [ktorý sa vzťahuje na trestný čin podplácania]. (...) V tom istom podaní [sťažovateľ] uviedol: „následne som zistil, že moja účastnícka telefónna stanica, ktorá je zároveň i stanicou súkromných detektívnych služieb, ktorých som majiteľ je v rozpore s § 88 Trestného poriadku odpočúvaná.“ V písomnom podaní

zo 6. decembra 1993 adresovanom P. okrem iného uviedol: „z príčin, že sa Vám nepodarila súdruh prokurátor podľa Vašich predstáv jedna vec, tak v rámci ŠtB-áckej praxe pracujete vehementne na vykonštruovaní ďalšej veci, tak ako ste sa to učili v osnovách tzv. Neomylného socialistického práva. Pri tejto príležitosti Vás však ubezpečujem, že som neskláňal hlavu ani pred exponenmi predošlého politického systému a to predovšetkým pred ŠtB-ákmi, ktorí mi venovali aspoň takú pozornosť, ako teraz vy mne. Nemám v úmysle sa nechať zastráňovať ani teraz a to vôbec nie osobami takého typu, ako ste Vy, človekom pofidérnej minulosti, nehovoriac už o ostatných jeho kvalitách.“ V tom istom podaní pokračoval: „Pretože ťažko hovoriť o Vašej objektivite, odbornosti a vôbec dodržiavaní zákonnosti o čom svedčia nielen moje predošlé skúsenosti aj ako riaditeľa detektívnych služieb, chcem Vám pri tejto príležitosti pripomenúť, že i napriek tomu, že si možno myslíte, že ... ste neobmedzený pán Tatier a Váhu a tým aj nedotknuteľný najmä, keď zatiaľ drží nad Vami ochrannú ruku súdruh [M] ..., že zákony platia aj pre Vás. Ich zneužitie môže mať pre Vás veľmi nepríjemné dôsledky. Zatiaľ Vám pripomeniem len niektoré z nich, ktoré nepotrebujú žiadny komentár.“ Takže za toto prokurátor [L.], na príkaz [generálnej prokuratúry], začal trestné stíhanie proti pánovi A. L. Každému slušnému človeku sa musí nad týmto baranizmom pozastaviť rozum.“

Dňa 7. novembra 1994 sťažovateľ uviedol na prokuratúre v Liptovskom Mikuláši, že jeho zámerom bolo kritizovať P. za nesprávny úradný postup a že nemal v úmysle uraziť ho. Sťažovateľ ďalej informoval prokurátora, ktorý bol poverený vyšetrovaním prípadu, že nenapísal v tomto ohľade žiaden novinový článok, ale iba poskytol autorovi relevantné dokumenty. Dňa 8. novembra 1994 Krajská prokuratúra v Košiciach predložila Obvodnej prokuratúre Liptovský Mikuláš vyjadrenie, v ktorom bolo s odkazom na príslušný register uvedené, že v rokoch 1992 a 1994 nenariadila Obvodná prokuratúra Košice 1 odpočúvanie telefónnej stanice sťažovateľa. Dňa 23. novembra 1994 Obvodná prokuratúra Liptovský Mikuláš podala na Okresnom súde Liptovský Mikuláš na sťažovateľa obžalobu za trestný čin útoku na verejného činiteľa. Dňa 25. novembra 1994 tento súd postúpil vec z dôvodu príslušnosti Obvodnému súdu Košice I. Dňa 9. marca 1995 Krajský súd v Košiciach prikázal vec Okresnému súdu Trebišov z dôvodu, že prokurátor poškodený vyjadreniami sťažovateľa zodpovedal za ten istý obvod. Dňa 25. apríla 1995 vydal Okresný súd Trebišov trestný rozkaz, ktorým uznal sťažovateľa vinným z útoku na verejného činiteľa na základe toho, že sa v listoch zo 6. decembra 1993 a 7. marca 1994 dopustil urážky prokurátora. Súd uložil sťažovateľovi trest odňatia slobody v trvaní štyroch mesiacov, výkon ktorého podmienične odložil na skúšobnú dobu v trvaní jedného roka. Sťažovateľ sa proti trestnému rozkazu odvolal. Dňa 25. júna 1996 Okresný súd Trebišov uznal sťažovateľa vinným z útoku na verejného činiteľa podľa § 156 ods. 3 Trestného zákona a odsúdil ho na trest odňatia slobody v trvaní štyroch mesiacov, ktorého výkon podmienične odložil na skúšobnú dobu jedného roka. V rozsudku bolo uvedené, že sťažovateľ v listoch namietal, že vo veci začatia trestného stíhania proti H. z roku 1991

prokurátor úmyselne nekonal, a to na podnet advokáta zastupujúceho H., ktorý mu za to zaplatil finančnú čiastku. Okresný súd ďalej uviedol, že sťažovateľ obvinil P. z toho, že nebol ochotný prijať trestné oznámenie sťažovateľa, že nariadil trestné stížanie voči sťažovateľovi a v rozpore so zákonom mu odpočúval telefón. V rozsudku bolo uvedené, že sťažovateľ nepreukázal, že dotýčny prokurátor konal v rozpore so zákonom. Preto súd dospel k záveru, že sťažovateľove podania boli ohovárajúce a hrubo urážlivé. Okresný súd neakceptoval obhajobu sťažovateľa, podľa ktorej mali jeho listy jediný cieľ, a to, aby bol jeho podnet na začatie trestného stížania proti H. náležite prešetrený. Okresný súd poznamenal, že okrem dvoch spomenutých listov sťažovateľ podal aj rad ďalších sťažností týkajúcich sa tej istej veci, avšak tie neobsahovali ohováranie ani urážky. Krajský prokurátor v Košiciach aj generálna prokuratúra sťažovateľove podania prešetrili a zamietli ich ako neopodstatnené. Sťažovateľ sa odvolal. Tvrdil, že cieľom jeho podaní bolo zabrániť ďalším prietahom v konaní, súvisiacim s jeho trestným oznámením z roku 1991, a nie uraziť P. Sťažovateľ ďalej uvádzal, že jeho tvrdenia neboli urážlivé a že nezakladajú skutkovú podstatu trestného činu. Dňa 24. septembra 1996 Krajský súd v Košiciach zamietol odvolanie sťažovateľa. Zistil, že sťažovateľ sa vyjadreniami v listoch zo 6. decembra 1993 a 7. marca 1994 neodôvodnene dopustil hrubej urážky prokurátora. V rozsudku predovšetkým uviedol, že sťažovateľ nepodložil svoje tvrdenia, že H. zaplatil finančnú čiastku s cieľom zabrániť začatiu trestného stížania proti svojej osobe a pripomenul, že generálna prokuratúra nezistila, že by v tomto alebo v inom ohľade P. konal v rozpore so zákonom. Krajský súd ďalej považoval za hrubé urážky a ohováranie vyhlásenia sťažovateľa, že prokurátor postupoval v zmysle praktík bývalej štátnej bezpečnosti, že má pofidérnu minulosť, o jeho ďalších vlastnostiach nehovoriac, že sa považuje za všemohúceho pána Váhu a Tatier, na ktorého „nemohol nikto siahnuť“. Podľa názoru Krajského súdu, sťažovateľ nepreukázal, že mal oprávnené dôvody na takéto vyhlásenia. Krajský súd neakceptoval sťažovateľove argumenty o jeho pochybnostiach týkajúcich sa minulosti a charakteru prokurátora, ktorý študoval socialistické právo, ani jeho argumenty o tom, že prokurátor nepodnikol primerané kroky na začatie trestného stížania iniciovaného sťažovateľom v roku 1991 a začal trestné stížanie proti sťažovateľovi. V rozsudku krajský súd zdôraznil, že sťažovateľovi nič nebránilo, aby dosiahol nápravu pred príslušnými orgánmi, pokiaľ ide o konanie P., ktoré sťažovateľ považoval za nenáležité a nezákonné. Dňa 28. októbra 1996 Okresný úrad Košice IV zrušil sťažovateľovi živnostenské oprávnenie, ktoré ho okrem iného oprávňovalo na poskytovanie detektívnych služieb, a to na základe toho, že bol uznaný

vinným z trestného činu. Dňa 12. decembra 1996 Krajský úrad v Košiciach zamietol odvolanie sťažovateľa proti tomuto rozhodnutiu. Dňa 4. júna 1997 Krajský súd v Košiciach zrušil administratívne rozhodnutie o zrušení živnostenského oprávnenia sťažovateľovi a vec vrátil krajskému úradu. Vo svojom rozsudku krajský súd uviedol, že správne orgány nepodložili svoje rozhodnutia žiadnymi relevantnými právnymi argumentmi. Dňa 18. novembra 1997 Okresný súd Trebišov rozhodol, že sťažovateľ sa počas skúšobnej doby osvedčil a že sa na neho hľadí, akoby nebol odsúdený. Od prvého januára 1998 došlo k zmene príslušnej právnej úpravy a osoby, ktoré chceli prevádzkovať súkromnú bezpečnostnú službu, museli mať súhlasné stanovisko prezídia Policajného zboru. Sťažovateľ si takéto súhlasné stanovisko nevyžiadal a 3. júna 1998 vrátil svoju koncesnú listinu, ktorá ho oprávňovala na poskytovanie detektívnych služieb, Krajskému úradu Košice IV. Medzitým sa 18. februára 1998 na príslušnom orgáne ohlásil na vykonávanie voľných živností. Predložil negatívny výpis z registra trestov a 6. apríla 1998 mu bol vydaný živnostenský list.

Rozhodnutie Súdu

Sťažovateľ namietal porušenie článku 10 Dohovoru v dôsledku toho, že bol odsúdený za kritiku postupu prokurátora, ktorý považoval za nezákonný.

K zákonnosti zásahu

Sťažovateľ tvrdil, že Trestný zákon a Trestný poriadok boli prijaté v roku 1961 a že napriek viacerým novelám bolo cieľom príslušných ustanovení prenasledovať občanov. Z týchto dôvodov nemôže byť jeho odsúdenie považované za zákonné. Vláda trvala na tom, že zásah bol v súlade s § 156 ods. 3 Trestného poriadku, účinného v predmetnom čase. Pri určovaní toho, či zásah bol alebo nebol v súlade so zákonom vláda nepovažovala za relevantné okolnosti a dátum prijatia týchto ustanovení.

Súd poznamenal, že sporný zásah mal zákonný základ, konkrétne § 156 ods. 3 Trestného poriadku, a že je presvedčený, že aplikácia príslušných zákonných ustanovení na prípad sťažovateľa nešla nad rámec toho, čo mohlo byť za daných okolností primerane predvídateľné. Zásah bol teda v súlade so zákonom v zmysle ods. 2 článku 10 Dohovoru. Podľa Súdu sa sťažovateľovo tvrdenie o povahe trestného práva na Slovensku v podstate týkalo otázky, či bol zásah spočívajúci v aplikácii príslušného zákona v predmetnom prípade „nevyhnutný v demokratickej spoločnosti“.

K legitímnosti cieľa

Sťažovateľ trval na tom, že sporný zásah nesledoval žiadny z legitímnych cieľov, pretože jeho hlavným účelom bolo ospravedlniť skutočnosť, že dotýčny prokurátor nezačal trestné stíhanie voči inej osobe na základe sťažovateľovho trestného oznámenia. Podľa názoru vlády, vlády sledoval legitímny cieľ ochrany práv a povesti dotýčného prokurátora a tiež ochrany zachovania autority a nestrannosti súdnej moci.

Súd poznamenal, že trestné konanie začaté proti sťažovateľovi z dôvodu jeho kritických vyjadrení o P. sledovalo legitímny cieľ ochrany povesti a práv prokurátora s cieľom zabezpečiť mu výkon jeho právomoci bez nenáležitého narušovania.

K nevyhnutnosti zásahu v demokratickej spoločnosti

Sťažovateľ namietal že zásah nebol nevyhnutný v demokratickej spoločnosti. Zdôraznil, že jeho vyjadrenia boli hodnotiacimi úsudkami, ktoré nepodliehajú dokazovaniu, že ich cieľom nebolo uraziť verejného činiteľa, ale kritizovať jeho postup, ktorý považoval za nezákonný, a že svoje listy ani nepublikoval, ani ich nerozširoval širšej verejnosti. Ďalej uviedol, že zásah do jeho slobody prejavu bol neprimeraný, pretože mu bol uložený trest odňatia slobody a v dôsledku odsúdenia mu bolo odňaté živnostenské oprávnenie. Vláda tvrdila, že vo vyššie uvedených listoch sťažovateľ namietal, že verejný činiteľ zneužil svoju právomoc a postupoval nezákonne. Navyše sa tieto tvrdenia, ktoré neboli uskutočnené v kontexte diskusie o otázkach verejného záujmu, ukázali ako nepodložené. Zásah bol podľa vlády odôvodnený naliehavou spoločenskou potrebou, konkrétne ochranou verejného činiteľa proti urážkam spôsobilým zasiahnuť do jeho práv a povesti. Nakoniec vláda tvrdila, že dôvody uvedené vnútroštátnymi súdmi boli relevantné a dostatočné, a že zásah bol primeraný sledovanému legitímnemu cieľu.

Súd uviedol: „*V predmetnom prípade zásah do slobody prejavu sťažovateľa spočíval v závere vnútroštátnych súdov, že jeho vyjadrenia v listoch zo 6. decembra 1993 a 7. marca 1994 bezdôvodne hrubo urazili prokurátora. Úlohou Súdu je posúdiť, či bola zachovaná spravodlivá rovnováha medzi protichodnými právami a záujmami: sťažovateľovým právom na slobodu prejavu na jednej strane a právom prokurátora na ochranu jeho osobných práv na strane druhej. Pri posúdení nevyhnutnosti napadnutého opatrenia musí Súd najmä určiť, či odsúdením sťažovateľa vnútroštátne súdy prekročili svoj priestor pre voľnú úvahu alebo nie. Zatiaľ*

čo sťažovateľove vyjadrenia vo vzťahu k profesionálnym a osobným kvalitám dotyčného prokurátora by mohli byť považované za hodnotiace úsudky, ktoré nepodliehajú dokazovaniu, Súd poznamenáva, že vyššie uvedené listy obsahovali aj obvinenia, že prokurátor zneužíval svoju právomoc a postupoval nezákonne. Sťažovateľ teda najmä namietal, že prokurátor v rozpore so zákonom nekonal vo veci jeho trestného oznámenia, zneužil svoju právomoc a že bol v tomto ohľade zapletený v podplácaní a nezákonnom odpočúvaní sťažovateľovho telefónu. Podľa názoru Súdu sú tieto tvrdenia uvedením faktov, vo vzťahu ku ktorým vnútroštátne súdy správne vyzvali sťažovateľa na to, aby ich podložil relevantnými dôkazmi. Navyše, vnútroštátne súdy po vykonaní všetkých dostupných dôkazov dospeli k záveru, že vyššie uvedené tvrdenia sťažovateľa boli nepodložené. Súd nedisponuje informáciou, ktorá by naznačovala, že tento záver bol v rozpore so skutkovými okolnosťami prípadu, alebo že by bol svojvoľný v inom ohľade. Súdy zaoberajúce sa prípadom náležite posúdili okolnosti, za ktorých boli urážlivé vyjadrenia uskutočnené a to, či mohli byť odôvodnené napríklad správaním dotknutého prokurátora. Súd je presvedčený, že dôvody uvedené vnútroštátnymi súdmi vo vzťahu k vyššie uvedeným vyjadreniam obviňujúcim P. zo zneužitia právomoci a porušenia zákona boli relevantné a dostatočné. Predmetné obvinenia boli závažné a boli uskutočnené opakovane. Boli spôsobilé uraziť prokurátora alebo zasiahnuť ho pri výkone právomoci a zároveň, v prípade listu zaslaného generálnej prokuratúre, poškodiť jeho povesť. Sťažovateľove vyjadrenia mali nepochybne za cieľ dosiahnuť pred príslušnými orgánmi nápravu za konanie P., ktoré považoval za nesprávne a nezákonné. V tomto ohľade Súd poznamenáva, že sťažovateľovi nebolo bránené v tom, aby použitím vhodných prostriedkov dosiahol takúto nápravu. Pretože relevantné časti listov boli publikované aj v novinách, je predstaviteľné, že otvorili možnosť verejnej diskusie. V tomto kontexte musí Súd zobrať do úvahy, že predmetný novinový článok bol napísaný treťou osobou a že vnútroštátne súdy pri odsúdení sťažovateľa nevychádzali z tohto článku. Jednako ale, škoda ktorá bola spôsobená dotyčnému prokurátorovi uvedením faktov, ktorých pravdivosť sťažovateľ nebol schopný preukázať, musela byť v určitom rozsahu zvýšená publikáciou listov, o ktorú sa sťažovateľ v konečnom dôsledku pričínil tým, že poskytol autorovi relevantné dokumenty. Vo vzťahu k tvrdeniu sťažovateľa, že sporný zásah bol neprimeraný najmä v tom, že v dôsledku odsúdenia mu bolo odňaté živnostenské oprávnenie, Súd uvádza, že 4. júna 1997 Krajský súd v Košiciach zrušil príslušné správne rozhodnutia ako nemajúce právny základ. Navyše vo svojom rozhodnutí o prijateľnosti predmetnej sťažnosti z 8. januára 2002 Súd zamietol sťažovateľovu sťažnosť na porušenie článku

8 Dohovoru v tomto ohľade, poznamenajúc, že sťažovateľ nepreukázal, že v dôsledku predmetných rozhodnutí utrpel nejakú škodu, a v každom prípade mal v tomto ohľade možnosť požadovať náhradu škody podľa zákona o zodpovednosti za škodu z roku 1969. Napriek tomu, že trest uložený sťažovateľovi – trest odňatia slobody v trvaní štyroch mesiacov, výkon ktorého bol podmienene odložený na skúšobnú dobu v trvaní jedného roka – nie je sám osebe rozhodujúci, Súd poznamenáva, že bol uložený na dolnej hranici príslušnej trestnej sadzby. S ohľadom na vyššie uvedené úvahy a majúc na pamäti, že národným orgánom je v takýchto záležitostiach ponechaný určitý priestor pre voľnú úvahu, Súd dospel k záveru, že namietaný zásah nebol neprimeraný sledovanému legitímnemu cieľu a musí byť považovaný za „nevyhnutný“ v zmysle článku 10 ods. 2 Dohovoru.“

HRICO V. SLOVENSKO³⁷

Skutkový stav

V relevantnom čase bol sťažovateľ vydavateľom a šéfredaktorom týždenníka *Domino efekt*. V rokoch 1994 a 1995 týždenník uverejnil tri články, ktoré sa týkali konania na ochranu osobnosti pred slovenskými súdmi. Konanie sa viedlo medzi pánom Slobodníkom, ministrom, ktorý sa neskôr stal poslancom parlamentu, a pánom Feldekom, básnikom a publicistom, ktorý uverejnil tvrdenie, že pán Slobodník má fašistickú minulosť. Relevantné časti článku z 1. apríla 1994, pod názvom „*Quo vadis, slovenská justícia? (Hanebný rozsudok Najvyššieho súdu)*“, ktoré nenapísal sťažovateľ, znejú:

„Keď sa skončilo prvé kolo súdneho sporu Slobodník versus Feldek na Mestskom súde v Bratislave zamietnutím exministrovej žaloby na ochranu osobnosti, už vtedy sa ozývali hlasy, že jeho odvolanie na Najvyššom súde SR sa skončí iným výsledkom. Dôvodili tým, že tam sú „iní“ sudcovia. Stalo sa a Slovensko má na krku ďalšiu medzinárodnú blamáž. Senát Najvyššieho súdu SR vedený sudcom Š. [v článku bolo uvedené plné meno sudcu] nesklamal.

Tragikomická fraška

Slovenský básnik a spisovateľ Lubomír Feldek (medzičasom sa rozhodol stať občanom ČR) v lete 1992 na adresu novopečeného ministra kultúry SR Dušana Slobodníka vyhlásil, že ako človek s fašistickou minulosťou... Vychádzal pritom zo všeobecne známych faktov: v období II. svetovej vojny bol Slobodník členom Hlinkovej mládeže a v jej „službách“ sa zúčastnil teroristického kurzu v Sekuliach. Niektorí frekventanti tohto kurzu (treba povedať, že Dušan Slobodník medzi nimi nebol) sa potom zúčastnili vyvražďovania obyvateľov obce...

³⁷ Rozsudok z 19. apríla 2001.

Feldek, ktorý nikdy nikde nevyhlásil, že Slobodník je vrah alebo zločinec ... vyjadril názor občana slobodnej spoločnosti, ktorému sa nezdalo, že človek ktorý bol členom Hlinkovej mládeže a dokonca sa pohyboval v blízkosti ľudí, ktorí neskôr vraždili civilov, by mal byť ministrom demokratického štátu. Nič viac a nič menej...

[Namiesto odstúpenia z funkcie] Slobodník podal žalobu na ochranu osobnosti a odštartoval svojím spôsobom tragikomickú kauzu... [a v priebehu ktorej pán Slobodník] nedokázal, že nebol členom Hlinkovej mládeže a nezúčastnil sa kurzu v Sekuliach. [Pán Slobodník] teda nevyvrátil fakty, na základe ktorých Feldek vyhlásil, že má fašistickú minulosť. Iba pripomíname, že Hlinkova mládež bola dekrétom prezidenta Beneša a zákonom SNR z roku 1945 zadenifikovaná ako fašistická organizácia.

Podivuhodná argumentácia

Všetky horeuvedené fakty zozbieral Mestský súd v Bratislave do úvahy a ... Slobodníkovu žalobu v plnom rozsahu zamietol. [Samosudkyňa mestského súdu] ... vytvorila pre rodiacu sa slovenskú demokraciu ten najlepší precedens a upozornila každého politika, že jeho minulosť môže a dokonca musí byť v demokracii predmetom zvýšeného záujmu verejnosti.

22. marca 1994 na odvolacom konaní [pred najvyšším súdom] sa však sudca Š. postavil k veci úplne opačne a Feldekovi „naparil“ pokutu 20 000 Sk plus povinnosť ospravedlniť sa Slobodníkovi prostredníctvom tlače ... Teda [sudca Š.] upozornil všetkých občanov SR že, ak náhodou dospieť v prípade toho ktorého politika k presvedčeniu, že jeho morálny profil nie je zlučiteľný s funkciou, ktorú zastáva, majú radšej držať hubu a krok.

[Sudca Š.] však neupozornil na seba iba samotným rozsudkom. Jeho duch zaperlil aj pri odôvodnení rozsudku: 1. Hlinkova mládež ... bola v podstate veľmi dobrá organizácia, zneužili ju iba politici, 2. Feldek nepoškodil iba Slobodníka, ale aj celé Slovensko, premiéra, HZDS, vládu a parlament ... 4. československé povojnové retribučné zákony boli benešovsko-komunistickým komplotom.

[Sudca Š.] reviduje históriu

...

[Pripomíname že] československé retribučné právne normy, medzi ktoré patria aj Benešove dekréty, boli prijaté v súlade so zásadami Komisie Spojených národov pre vyšetrovanie vojnových zločincov zriadenej v Londýne 20. 10. 1943. Ďalším prameňom bola ... dohoda o zriadení Medzinárodného vojenského tribunálu z 8. 8. 1945 a Správa o berlínskej konferencii konanej v Postupime ... Takéto retribučné právne normy neprijalo iba Československo, ale prakticky všetky európske štáty, ktoré boli cez vojnu okupované nacistickým Nemeckom a museli sa vysporiadať s kolaborantmi a zradcami.

Slová [sudcu Š.] ktorými odôvodnil rozsudok, sú priamym spochybnením postoja, ktorý demokratické štáty Európy po II. svetovej vojne zaujali k fašizmu a jeho prisluhovačom.

Treba však povedať, že [sudca Š.] nemal na výber. Ak chcel rozhodnúť tak ako rozhodol, iné zdôvodnenie ani neprichádzalo do úvahy – neexistuje ... Ak chcem povedať A – teda že človek, ktorý bol členom Hlinkovej mládeže a zúčastnil sa kurzu v Sekuliach, nemá fašistickú minulosť, musím povedať aj B, t.j., že zákon ktorý definuje Hlinkovu mládež ako fašistickú organizáciu, neuznávam. Prípadne dodám, že Hlinkova mládež bola veľmi dobrou organizáciou a vec je vybavená.

Takže: Quo vadis slovenská justícia? Slobodník sa vraj veľmi teší na medzinárodný Súd v Štrasburgu. Slovenský občan, s vidinou takých a podobne „objektívnych“ rozhodnutí „nezávislého“ a „nestranného“ Najvyššieho súdu, však veľa dôvodov na potešenie nemá. Darmo totiž dovedie svoje spory k úspešnému koncu na prvostupňovej inštancii, po prípadnom odvolaní sa na Najvyššom súde, ako ukázala causa Feldek – Slobodník, práva a spravodlivosti sa už asi sotva dovolá.“

Dňa 12. augusta 1994 týždenník Domino efekt uverejnil rozhovor s bývalým predsedom ústavného súdu, ktorý bol advokátom pána Feldeka v konaní na ochranu osobnosti, ktoré proti nemu inicioval pán Slobodník. Mal názov „Na Slovensku vládne absolútny právny chaos“ a relevantné časti zneli:

- „Tlačou prebehla informácia, že [sudca Š.], ktorý rozhodol kauzu Slobodník versus Feldek tak ako rozhodol, a v ktorej vy ste obhajovali básnika, kandiduje v [parlamentných] voľbách za KSÚ. Čo si o tom myslíte?

- ... Je to ... úplne nezvyklé, aby sudca, ktorý je v demokracii zárukou objektivity a nestrannosti, verejne prejavoval svoje politické názory. Účasť na kandidátke tej-ktorej strany takýmto prejavom bezpochyby je.

- Hovorme však o konkrétnej kandidatúre konkrétneho [sudcu Š.] za konkrétnu politickú stranu, v tomto prípade KSÚ...

- Treba vedieť, že táto strana má jasne vyhranené postoj k obdobiu rokov 1939-1945. Veľmi jemne povedané – neodsudzuje toto obdobie. No a tu je jadro veci - [sudca Š.], ktorý súdil spor Slobodník – Feldek, teda spor, kde bolo kľúčovým problémom správanie jedného účastníka sporu práve v období Slovenského štátu, kandiduje za stranu, ktorá Slovenský štát, respektíve režim, ktorý v ňom panoval, neodsudzuje, skôr naopak...

... V zákone o súdnictve a sudcoch je totiž v § 54 jasne napísané, že medzi základné povinnosti sudcov okrem iného patrí, že „sudca sa má zdržať všetkého, čo by mohlo narušiť dôstojnosť sudcovskej funkcie alebo ohroziť dôveru v nezávislé, nestranné a spravodlivé rozhodovanie súdov“...

- Máte teda pocit, že [sudca Š.] bol v „prípade Feldek“ už dávno pred vynesení rozsudku vnútorne rozhodnutý a všetky tie cirkusy v súdnej sieni boli vlastne zbytočné?

- Nič iné mi ani nezostáva. Veď to, čo tento sudca dnes predvádza, nemá žiadne iné vysvetlenie. Konkrétne môžem povedať, že po vynesení rozsudku som sa dozvedel, že sudcovia Najvyššieho súdu SR očakávali také rozhodnutie. [Sudca Š.] bol známy svojimi názormi na spomínaný prípad, respektíve na obdobie existencie vojnového Slovenského štátu...

Odvolať proti rozsudku Mestského súdu v Bratislave, kde pán Feldek vyhral, prišlo na Najvyšší súd SR 22. februára 1994... 23. marca bolo rozhodnuté ... to je doslova raketová rýchlosť a na NS SR sotva niekto nájde prípad, ktorý by bol tak rýchlo zúradovaný.“

Článok uverejnený 16. júna 1995 znel:

„Do skorého videnia v Štrasburgu (pár Slobodník – Feldek ani smrť nerozdvojí)

Tri roky sa vlečúci spor Slobodník versus Feldek neskončil ani po rozhodnutí dovolávacích senátu Najvyššieho súdu SR. Ani ten sa totiž neodhodlal v plnom rozsahu zrušiť právny paškvil [Krátky slovník slovenského jazyka (SAV Bratislava, 1989, str. 282) definuje

„paškvil“ ako (i) satirické a urážlivé dielo alebo ako (ii) neúspešnú imitáciu niečoho], ktorý 23. marca 1994 vyprodukoval [sudca Š.]. Ten vtedy zrušil rozhodnutie Mestského súdu v Bratislave a uznal oprávnenosť Slobodníkovej žaloby v plnom rozsahu.

Z jedného fóru sa tak narodili dva... [To, čo dovolávací senát priznal Slobodníkovi], poženie Feldek v podobe kauzy ... pred Európsky súd o ľudských právach v Štrasburgu.

Blamáž slovenskej justície je teda na svete. Aby bolo jasné – v Štrasburgu nemá SR žiadne šance. Existuje dostatok precedensov z praxe tohto tribunálu [Európskeho súdu pre ľudské práva], ktorý v podobných prípadoch použil formulu chrániacu slobodu prejavu ako takú, ktorú by si mal každý politik demokratického štátu dobre zapísať za uši: „Hranice prípustnej kritiky sú širšie pokiaľ ide o politika a užšie v prípade súkromnej osoby“. Je to jednoduché a jasné zároveň a dovolávací senát Najvyššieho súdu to (podobne ako Slobodník) bohužiaľ nepochopil...

Podstatné je totiž iné: Feldek sa má ospravedlňovať práve za občiansky „hodnotiaci súd“, pričom práve to je pre slobodný svet neprijateľné. Verejné vyslovovanie „hodnotiaceho súdu“ totiž podľa zažitej európskej praxe a nakoniec i podľa textu Európskeho dohovoru o ľudských právach, nemôže podliehať dokazovaniu o jeho pravdivosti, resp. správnosti...

Keby sme to pripustili (akože sme to pripustili) vznikla by situácia, ktorá nemá s demokraciou a princípmi občianskej spoločnosti nič spoločné. Jednoducho občania sa aj pod hrozbou sankcie začnú báť vyslovovať „hodnotiace súdy“, následkom čoho vyschne životodarná miazga demokracie – otvorená diskusia o veciach verejných.

Tieto v zásade jednoduché a zrozumiteľné princípy, ktoré sa v demokratickom štáte rešpektujú ako „dané“, teda NS SR nepochopil. Respektívne pochopiť nechcel.

P.S. Napriek svojmu postaveniu, do ktorého sa týmto precedensom „hodnotiace súdy“ v tejto krajine dostávajú, si jeden dovoľm. Podľa mňa Najvyšší súd SR európske princípy ochrany slobody prejavu rešpektovať NECHCEL. Stačilo totiž, že sa sudcovia začítali do Ústavy SR. Konkrétne do článku 11, kde to majú čierne na bielom.“

Dňa 20. septembra 1995 sudca Š. podal proti sťažovateľovi žalobu na ochranu osobnosti. Tvrdil, že vyššie uvedené články značne poškodili jeho občiansku a profesionálnu česť a taktiež jeho autoritu ako sudcu najvyššieho súdu. Žalobca žiadal, aby sťažovateľ uverejnil ospravedlnenie a aby mu zaplatil 150 000 Sk ako náhradu nemajetkovej ujmy. Vo svojom vyjadrení sťažovateľ tvrdil, že autor vyššie uvedených článkov informoval verejnosť o súdnom konaní v prípade, ktorý vzbudzoval záujem verejnosti. Napadnuté vyhlásenia boli hodnotiacimi úsudkami a článok obsahoval prípustnú kritiku verejne činnej osoby. Dňa 3. júla 1996 Okresný súd Košice I vyhlásil rozsudok, v ktorom nariadil sťažovateľovi uverejniť v týždenníku *Domino efekt* nasledujúce vyhlásenie: „a) ... *týždenník Domino Efekt uverejnením ... článku autora Karola Wolfa pod titulom „Hanebný rozsudok Najvyššieho súdu, Quo vadis, slovenská justícia?“*, kde do negatívneho svetla bol postavený predseda senátu Najvyššieho súdu SR [sudca Š.] a ním vedené pojednávanie do zosmiešňujúcej polohy, b) ... v čísle ... z 12. augusta 1994,

pod titulom: „Ernest Valko, bývalý predseda Ústavného súdu ČSFR – Na Slovensku vládne absolútny právny chaos“, kde sa uvádza, že uvedený predseda senátu už dávno pred vynesení rozsudku bol rozhodnutý o jeho výsledku, c) ... v čísle ... zo 16. 6. 1995, pod titulom: „Pár Slobodník – Feldek ani smrť nerozdelí – Do skorého videnia v Štrasburgu“, v úvode veta... „Ani ten sa totiž neodhodlal v plnom rozsahu zrušiť právny paškvil, ktorý 23. marca 1994 vyprodukoval [sudca Š.]“, sú hrubým a neoprávneným zásahom do občianskej a profesionálnej cti [sudcu Š.], za čo sa mu vydavateľ novín *Domino efekt*, verejne ospravedlňuje...“ Sťažovateľ bol ďalej zaviazaný zaplatiť žalobcovi 50 000 Sk ako náhradu nemajetkovej ujmy, a taktiež trovy konania. Okresný súd skonštatoval, že použitím slovných spojení „tragikomická fraška“, „hanebný rozsudok“, „podivuhodná argumentácia“, ale aj „právny paškvil“, žalovaný prekročil hranicu objektívnej a primeranej kritiky. Prvý a tretí článok boli objektívne spôsobilé vyvolať v čitateľovi dojem, že žalobca rozhodoval vo veci neobjektívne a zaujato. Okresný súd ďalej podotkol, že kritizovaný rozsudok bol vyhlásený trojčlenným odvolacím senátom, žalovaný však vo svojich článkoch spomínal iba žalobcu ako jediného tvorcu rozsudku. Okresný súd pripomenul, že odvolací senát rozhoduje po porade za prítomnosti zapisovateľa, nikto iný nesmie byť na porade prítomný. Na rozhodnutie je potrebná väčšina hlasov, pričom hlasovať sú povinní všetci členovia senátu. Hlasovanie vedie predseda senátu, prísediaci hlasujú pred sudcami, mladší sudcovia pred staršími a predseda senátu hlasuje posledný. Okresný súd taktiež zdôraznil, že sudcovia sú vo svojom rozhodovaní nezávislí a ich rozhodnutie môže v medziach zákona preskúmať iba súd vyššieho stupňa, čo sa stalo aj v tomto prípade. Dovolací súd nezistil žiadne procesné vady konania odvolacieho senátu, ktorému predsedal žalobca. Pri rozhodovaní o náhrade nemajetkovej ujmy pre žalobcu okresný súd poznamenal, že vyššie uvedené články opakovane kritizovali sudcu najvyššieho súdu takým spôsobom, ktorý v značnej miere znížil jeho dôstojnosť a vážnosť v spoločnosti. Sťažovateľ aj žalobca sa odvolali. Sťažovateľ tvrdil, že okresný súd nesprávne aplikoval právo a že rozhodol svojvoľne. Ďalej tvrdil, že sporné vyhlásenia boli hodnotiacimi úsudkami, založenými na skutočnostiach explicitne uvedených v článku. Žalobca nepredložil žiadne dôvody odvolania a neskôr vyhlásil, že nemal v úmysle sa odvolať. Dňa 24. júna 1997 Krajský súd v Košiciach zrušil rozsudok prvostupňového súdu a zamietol žalobu. V rozsudku krajského súdu sa uvádzalo, že sťažovateľ prestal vydávať týždenník *Domino efekt* vo februári 1997. Nakoľko nebol autorom sporných článkov, nebol ani pasívne legitimovaný vo veci. Nový vydavateľ taktiež nebol pasívne legitimovaný, pretože nebol právnym

nástupcom žalovaného. Nároku žalobcu na uverejnenie ospravedlnenia v týždenníku preto nebolo možné vyhovieť. Krajský súd taktiež preskúmal vec a skonštatoval, že slovné spojenie „ani ten sa totiž neodhodlal v plnom rozsahu zrušiť právny paškvil, ktorý 23. marca 1994 vyprodukoval [sudca Š.]“, predstavovalo útok proti autorite súdov ako takých, a že nebolo primerané sledovanému cieľu, t. j. vysloviť kritický postoj autora článku k dôvodom rozhodnutia najvyššieho súdu ústne predneseným žalobcom. Primerané zadostučinenie za tento zásah však nebolo možné poskytnúť v dôsledku zániku pasívnej legitímácie žalovaného. Dňa 9. septembra 1997 žalobca podal dovolanie. Dňa 29. mája 1998 dovolací senát najvyššieho súdu zrušil rozsudok krajského súdu z 24. júna 1997 a vec mu vrátil na ďalšie konanie. Najvyšší súd predovšetkým skonštatoval, že sťažovateľove výrazy boli vďaka svojmu expresívnemu charakteru v značnom nepomere k sledovanému cieľu kritiky súdneho rozhodnutia, či verejnej činnosti sudcu Š. Podľa názoru najvyššieho súdu, z tejto kritiky zjavne vyplýval úmysel uraziť, ponížiť či znevážiť osobu sudcu Š., čím boli prekročené hranice prijateľnej kritiky. Dňa 11. marca 1999 Krajský súd v Košiciach potvrdil rozsudok Okresného súdu Košice I z 3. júla 1996 vo výroku o povinnosti žalovaného zaplatiť z titulu nemajetkovej ujmy 50 000 Sk spolu s úrokmi z omeškania. Zvyšok žaloby zamietol. V rozsudku bolo uvedené, že žalobca svoje odvolanie neodôvodnil a preto krajský súd preskúmal iba tú časť prvostupňového rozsudku, ktorá bola napadnutá sťažovateľovým odvolaním. Krajský súd zamietol nárok na uverejnenie ospravedlnenia v *Domino efekte* nakoľko vydávacie práva prešli na tretiu osobu a názov týždenníka sa zmenil, a žalobca nezmenil svoj návrh tak, aby mohol byť v tomto ohľade vyhlásený rozsudok. Krajský súd poznamenal, že žalobca nešpecifikoval, ktoré časti článku z 1. apríla 1994 zasiahli do jeho osobnostných práv. Príslušná časť žaloby bola preto taktiež zamietnutá. Čo sa týka zvyšku veci, krajský súd poznamenal, s odkazom na článok 10 Dohovoru a relevantné ustanovenia ústavy, že sudcovia požívajú osobitnú ochranu, pokiaľ ide o kritiku spôsobu, akým vykonávajú svoju funkciu. Túto môže sudca objektívne vykonávať len za predpokladu, že je nestranný. Táto nestrannosť by bola ohrozená, ak by spoločnosť tolerovala neprimeranú kritiku sudcu za jeho rozhodnutie. V rozsudku sa ďalej uvádzalo, že zvýšená ochrana povesti sudcu, súvisiaca so snahou o ovplyvňovanie autority a nestrannosti súdnej moci, sa oslabuje v prípadoch, keď sudca zverejní svoj úmysel vstúpiť do politického života, pričom jeho následné rozhodnutie ako sudcu súvisí s prezentovanými politickými názormi. Ak sudca napriek tomu rozhodovanie v takejto veci neodmietne, vystaví sa vedome nebezpečenstvu kritického postoja verejnosti, aj keď je jeho rozhodnutie vo veci samej inak zákonné.

Krajský súd preto skonštatoval, že pri prezentácii postoja verejnosti k sudcovi, ktorý sa stal svojou politickou angažovanosťou tzv. osobou verejného záujmu, pre jeho rozhodnutie v takejto veci, už nepožíva sudca zvýšenú ochranu ako predstaviteľ súdnej moci, ba ani ochranu radovej fyzickej osoby, ale len ochranu na úrovni tzv. osoby verejného záujmu. Krajský súd zopakoval, že je viazaný právne záväznými závermi dovolacieho senátu najvyššieho súdu. Preto vyslovil záver, že napadnuté vyhlásenia v článkoch uverejnených 12. augusta 1994 a 16. júna 1995 zasiahli do osobnostných práv žalobcu, pričom intenzita zásahu bola taká, že v značnej miere bola znížená jeho dôstojnosť a vážnosť v spoločnosti. Miera expresivity použitých výrazov bola v značnom nepomere k cieľu kritiky súdneho rozhodnutia či verejnej činnosti žalobcu. Z týchto výrazov zjavne vyplýva úmysel kritizovanú osobu uraziť, ponížiť a znevážiť a žalobca bol preto oprávnený na náhradu nemajetkovej ujmy, ktorú takto utrpel. Dňa 19. apríla 1999 sudca Š. podal dovolanie, ktoré najvyšší súd 28. septembra 2000 zamietol.

Rozhodnutie Súdu

Sťažovateľ namietal, že jeho právo na slobodu prejavu bolo porušené. Tvrdil, že zásah do jeho práva na slobodu prejavu nemôže byť považovaný za „nevyhnutný v demokratickej spoločnosti“, pretože dotknuté vyhlásenia boli hodnotiacimi úsudkami založenými na faktoch. V relevantnom čase bol dotknutý sudca zahrnutý na volebnej kandidátke politickej strany. Ako taký bol tiež verejne činnou osobou a musel s ohľadom na jeho konanie prijať širší rámec kritiky. Cieľom zmienených článkov bolo kritizovať skutočnosť, že sudca Š. rozhodoval o veci spojenej s minulosťou Slovenska, na ktorú mala politická strana, ktorá ho zahrnula na svoju kandidátku do parlamentných volieb, špecifické názory. Sťažovateľ tvrdil, že v relevantnom čase bola osoba dotknutého sudcu dobre známa verejnosti. Odmietol tvrdenia, že účelom článkov bolo uraziť alebo ponížiť sudcu. Vláda tvrdila, že namietaný zásah bol v súlade s ustanoveniami § 11 a nasl. Občianskeho zákonníka a sledoval legitímny cieľ zachovania autority a neustrannosti súdnej moci a tiež ochrany povesti a práv dotknutého sudcu. Zásah zodpovedal naliehavej spoločenskej potrebe, konkrétne ochrane súdnictva pred neoprávnenými vyhláseniami a prehnanými hodnotiacimi úsudkami, spôsobilými podkopať jej autoritu. S odkazom na odôvodnenia rozhodnutí vnútroštátnych súdov vláda tvrdila, že hlavným cieľom sporným vyhlásení bolo napadnúť a uraziť predstaviteľa súdnej moci. Tieto vyhlásenia neprispeli k všeobecnej diskusii o otázke verejného záujmu. Najmä v prvom a treťom článku nebol žiaden

náznak toho, že by autor kritizoval sudcu Š. za jeho kandidatúru na volebnej kandidátke politickej strany. Takáto kandidatúra podľa vlády nutne nevedla k záveru, že sudca sa stal verejne známym politikom, vo vzťahu ku ktorému by boli hranice prijateľnej kritiky širšie. Zmienené články obsahovali aj fakty, ktoré nemali žiaden skutkový základ a z týchto faktov odvodené hodnotiace úsudky, ktoré boli tým pádom prehnané. Vzhľadom na to, že v čase ich uverejnenia ešte neexistovalo v spore, ktorého sa články týkali, konečné rozhodnutie, vyhlásenia boli spôsobilé zasiahnuť do plynulého a nestranného výkonu súdnictva. Články nevytvárali rovnováhu, nakoľko autor nedal žiadnu možnosť kritizovanému sudcovi, aby sa vyjadril k tvrdeniam týkajúcim sa jeho osoby. Vzhľadom na dosah článkov na profesionálnu česť sudcu Š., ale taktiež na súdnictvo ako celok, sťažovateľ prekročil hranice prijateľnej kritiky, keď súhlasil s ich uverejnením. Suma, ktorú bol sťažovateľ povinný zaplatiť ako náhradu, nebola neprimeraná a bola nižšia ako suma, ktorú pôvodne sudca požadoval. Vláda preto usudzovala, že namietaný zásah nebol neprimeraný sledovanému legitímnemu cieľu a mala za to, že nedošlo k porušeniu článku 10 Dohovoru.

Súd uviedol: *„Súd konštatuje, a toto nebolo medzi stranami sporné, že namietaný zásah bol v súlade so zákonom, konkrétne § 11 a nasl. Občianskeho zákonníka a sledoval legitímny cieľ zachovania autority súdnictva a ochrany povesti a práv dotknutého sudcu. Jediným sporným bodom teda bolo, či bol zásah nevyhnutný v demokratickej spoločnosti. Právoplatné súdne rozhodnutie, na ktoré sa sťažovateľ sťažuje, má svoj základ v článkoch uverejnených 12. augusta 1994 a 16. júna 1995, ale nie v prvom článku uverejnenom 1. apríla 1994. V rozhovore uverejnenom 12. augusta 1994 advokát vyjadril názor, že sudca Š. si vytvoril o spomínanom prípade názor dlho pred vyhlásením rozhodnutia vo veci. Podľa jeho názoru to bolo v dôsledku skutočnosti, že sudca bol zahrnutý na volebnej kandidátke politickej strany, ktorá mala špecifické názory, čo sa týka obdobia, ktorej sa predmet sporu týkal. V článku uverejnenom 16. júna 1995 sa uvádzalo, že druhostupňový rozsudok „vyprodukovaný sudcom Š.“ 23. marca 1994 bol „právnym paškvilom“ a kritizovala sa skutočnosť, že dovolací súd ho nezrušil v plnom rozsahu. V hlavnej časti článku sa analyzoval úspech prípadu pred Európskym súdom pre ľudské práva, na ktorý sa neúspešný žalovaný mal možnosť obrátiť. Vo svojich rozsudkoch z 29. mája 1998 a 11. marca 1999 dovolací senát najvyššieho súdu a Krajského súdu v Košiciach skonštatovali, že napadnuté vyhlásenia zasiahli do osobnostných práv žalobcu, pričom bola v značnej miere znížená jeho dôstojnosť a vážnosť v spoločnosti. Charakter použitých výrazov bol neprimeraný. Z týchto výrazov zjavne*

vyplýval úmysel kritizovanú osobu uraziť, ponížiť a znevážiť. V konečnom rozhodnutí krajský súd preto vyslovil záver, že žalobca bol oprávnený na náhradu za nemajetkovú ujmu, ktorú týmto utrpel. Základom rozhovoru, ako aj napadnutého článku bola nesporná skutočnosť, že sudca Š. bol kandidátom do volieb na kandidátke KSÚ, strany, ktorá bola široko známa svojimi postojmi k pozícii, ktorú zaujali slovenské vnútroštátne orgány v období medzi rokmi 1939 a 1945. Názor, ktorý bol vyjadrený alebo naznačený tak v rozhovore, ako aj v článku, bol, že sudca, ktorý oznámil verejnosti svoj úmysel vstúpiť do politiky a podporovať spomínanú politickú stranu, mal odstúpiť od sporu na ochranu osobnosti, ktorý sa priamo týkal namietaných aktivít a fašistickej minulosti žalobcu, bývalého ministra, počas II. svetovej vojny. Toto výslovne uznal Krajský súd v Košiciach vo svojom rozsudku z 11. marca 1999, v ktorom poznamenal, že ak sudca rozhodovanie v takejto veci neodmietne, vystaví sa vedome nebezpečenstvu kritiky verejnosti. Vyjadrenie takéhoto názoru je z pohľadu Súdu hodnotiacim úsudkom vo veci verejného záujmu, o ktorom nemôže byť povedané, že nemá akýkoľvek skutkový základ. Nepochybne, výrazy použité v napadnutom článku – najmä označenie rozsudku, ktorého účastníkom bol sudca Š. za „právny pašvil“ – boli silné. Článok ďalej naznačil, že sudca Š. bol zodpovedný za rozsudok, hoci tento bol vyhlásený v senáte troch sudcov. Avšak, ako to priznal aj krajský súd, hranice prijateľnej kritiky sú širšie s ohľadom na sudcu, ktorý vstupuje do politického života. (...) ...sudca Š. bol predsedom senátu odvolacieho súdu a bol zodpovedný za vynesenie rozsudku. Súd navyše podotýka, že toto bol jediný expresívny odkaz na sudcu Š. v spomínanom článku, ktorý neobsahoval ďalšie výrazy podobnej povahy. Posudzujúc relevantný text ako celok, Súd konštatuje, že účelom sporných vyhlásení nebolo uraziť, ponížiť či znevážiť kritizovanú osobu. Súd taktiež poznamenáva, že súdne konanie, ktorého sa zúčastnil kritizovaný sudca a ktoré bolo komentované v posudzovaných článkoch, sa týkalo otázky verejného záujmu, o ktorej existovala politická diskusia... Za týchto okolností zásady, ktoré aplikovali slovenské súdy, neboli zlučiteľné s princípmi, ktoré sú obsiahnuté v článku 10 a dôvody, ktoré uvádzali na ospravedlnenie zásahu, nemôžu byť považované za „dostatočné“. Relatívne malá suma, ktorú bol sťažovateľ povinný zaplatiť žalobcovi nemôže ovplyvniť toto stanovisko. Preto bol článok 10 Dohovoru porušený.“

SLOBODA PREJAVU A OTÁZKY VEREJNÉHO ZÁUJMU

MARÔNEK V. SLOVENSKO³⁸

Skutkový stav

Dňa 27. júna 1991 primátor hlavného mesta pridelil sťažovateľovi jednoizbový byt, ku ktorému mal dispozičné právo Tesla š. p., v ktorom bol sťažovateľ v tom čase zamestnaný. Rozhodnutím magistrátu bol sťažovateľ oprávnený uzavrieť s vlastníkom domu dohodu o odovzdaní a prevzatí bytu. Sťažovateľ však nemohol dohodu uzavrieť a nastáňovať sa do bytu, pretože tento obsadil A. Listom zo 4. marca 1991 Miestny úrad Bratislava – Staré mesto informovalo A. v odpovedi na žiadosť o prevod užívacieho práva k bytu na jeho osobu, že dispozičné právo k bytu má Tesla š. p. a že A. nie je povinný byt vyprázdniť, kým mu nie je zabezpečené náhradné ubytovanie. Dňa 18. marca 1991 Bytový podnik Bratislava I informoval bytový odbor Miestneho úradu Bratislava – Staré mesto, že po smrti pôvodnej užívateľky bol byt obsadený A. bez právneho dôvodu a že A. bol prihlásený na trvalý pobyt v byte svojich rodičov, ktorý sa nachádzal v tom istom dome. V ten istý deň zástupca Bytového podniku Bratislava I spísal záznam, že zosnulá užívateľka bola jedinou osobou užívajúcou byt. V liste z 5. júna 1991 úrad sociálneho zabezpečenia informoval bytový odbor Miestneho úradu Bratislava I, že v čase od 1. júna 1984 do 11. júna 1990 bol A. opatrovníkom užívateľky bytu za odmenu vyplácanú z dávok sociálneho zabezpečenia a že 26. júna 1990 bola užívateľka bytu umiestnená v ústave sociálnej starostlivosti. V liste sa uvádzalo, že sociálni pracovníci, ktorí navštívili užívateľku v jej byte pred jej premiestnením do ústavu sociálnej starostlivosti, nevideli v byte žiadne osobné veci A. Dňa 19. júna 1991 Tesla š. p. podala na Obvodnom súde Bratislava I proti sťažovateľovi žalobu o vypratanie bytu. V žalobe sa uvádzalo, že počas náhodnej prehliadky bytu 14. marca 1991 bolo zistené, že A. protiprávne vnikol do bytu, vymenil zámok a zabránil zástupcom Tesly š. p. a Bytového podniku Bratislava I vstúpiť doň. Žalobca ďalej tvrdil, že A. býval so svojimi rodičmi, ktorých byt sa nachádza oproti spornému bytu a keďže oba byty majú rovnakú adresu, A. uviedol Miestny úrad Bratislava – Staré mesto do omylu pri žiadosti o prevod užívacieho práva k spornému bytu. Podľa predložených listinných dôkazov A. uvádzal ako adresu svojho trvalého pobytu byt svojich rodičov a nebyval v spornom

³⁸ Rozsudok z 19. apríla 2001.

byte. Podľa žalobcu A. nemal právo na náhradné ubytovanie. Sťažovateľ neskôr vstúpil do konania a tvrdil, že má právo užívať byt. A. si uplatnil protinárok a tvrdil, že má právo na prevod užívacieho práva k bytu na svoju osobu. Dňa 1. januára 1992 bola prijatá nová právna úprava, ktorou sa odštartoval proces privatizácie bytov vo vlastníctve štátu. V dôsledku toho Tesla š. p. stratila dispozičné právo k bytu a postavenie účastníka konania. Dňa 22. januára 1992 Západoslovenské energetické závody informovali sťažovateľa, že od roku 1991 nezaznamenali v byte spotrebu elektrickej energie. Dňa 29. septembra 1993 sťažovateľ neúspešne požiadal Miestny úrad Bratislava – Staré mesto o uzavretie zmluvy o užívaní bytu. Dňa 7. decembra 1994 Okresný súd Bratislava I zastavil konanie o vypratanie nehnuteľnosti a prevod užívacieho práva. Uviedol, že počas konania došlo *ex lege* k prevodu vlastníckych práv k bytu na mestskú časť Bratislava – Staré mesto a obaja žalobcovia stiahli svoje žaloby. Dňa 26 marca 1996 podal A. na Okresný súd Bratislava I žalobu o určenie užívacieho práva k bytu. Okresný súd rozhodol, že A. býval s predchádzajúcou užívateľkou bytu v spoločnej domácnosti až do jej smrti 2. júla 1990, v dôsledku čoho získal v súlade s § 706 odsek 1 Občianskeho zákonníka užívacie právo k bytu. Dňa 8. novembra 1991 denník *Smena* zverejnil celostránkový článok týkajúci sa prípadu sťažovateľa. Jeho nadpis znel „*Absurdné? Absurdné!*“. Článok obsahoval okrem iného opis sťažovateľovho neúspešného pokusu o vstup do bytu 29. októbra 1991 a verbálnych výmen názorov medzi sťažovateľom a A. a jeho manželkou H., prokurátkou. V článku sa ďalej uvádzalo, že byt pridelený sťažovateľovi bol protiprávne obsadený A. a bol kritizovaný fakt, že sťažovateľ nemal možnosť ho užívať. Na základe tohto článku 17. decembra 1991 krajský prokurátor v Bratislave inicioval proti H. disciplinárne konanie za to, že sa počas pokusu sťažovateľa o vniknutie do bytu 29. októbra 1991 správala neprístojne. H. sa neskôr vzdala funkcie prokurátorky. Dňa 5. februára 1992 sťažovateľ adresoval predsedovi vlády otvorený list. Jeho nadpis znel „*Ako dlho ešte?*“ a jeho podstatné časti zneli:

„Mám byt a predsa ho nemám. Nemám strechu nad hlavou (prespávam rôzne po známych), pretože môj byt – jednoizbový štátny byt s dispozičným právom š. p. Tesla protiprávne obsadil (A.). Pripomínam, že všetky údaje, ktoré tu uvádzam, môžem dokázať. Okolnosti prípadu boli podrobnejšie popísané v denníku Smena dňa 8. novembra 1991, avšak odvtedy sa zmenilo veľmi málo.

Byt sa nachádza...oproti bytu (otca A.), u ktorého je syn toho času trvale prihlásený. Byt mi bol riadne pridelený Magistrátom Bratislavy dňa 27. júna 1991. (A.) ziskuchtivo využíva zhody adresy v trvalom bydlisku (celý jeden vchod má rovnakú adresu) a bráni mi v tom, aby som sa mohol do bytu nasťahovať. V tejto činnosti ho výdatne podporuje i jeho manželka (H.), ktorá je hlavnou užívateľkou iného štátneho bytu... !A.) si nárokuje na byt na základe papiera vedúceho bytového oddelenia Miestneho úradu Bratislava Staré mesto zo dňa 4. 3. 1991...v ktorom sa

píše, že (A.) nemusí opustiť byt až do pridelenia náhradného ubytovania. (A.) však náhradné ubytovanie už dávno má a to v byte svojej manželky, na ktorý má automaticky odvodené užívacie právo. Prečo teda ešte doteraz byt (pridelený sťažovateľovi) neuvoľnil?

(A.) a jeho manželka pri osobnom kontakte so mnou svorne klamali, že sa nemajú kam odsťahovať a preto mi byt v žiadnom prípade neuvoľnia. Poznnamenávam, že (H.) je prokurátorka (!). Ak má mať naša rodiaca sa demokracia takýchto zástupcov zákona, tak sa nedožije ani svojho detstva a môžeme ju rovno pochovať. Justícia by v prvom rade mala dozeráť na spravodlivosť a právo v štáte. Ale aká je naša justícia?

Žalobu podal š. p. Tesla na (A.) dňa 19. júna 1991. Prvý termín procesu bol stanovený na 27. januára 1992 (!!!). Prečo? (A.) – odporca sa navyše na proces nedostavil.

Dokedy si isté skupinky ľudí budú myslieť (a podľa toho aj konať), že im patrí všetka moc v štáte?...

Je najvyšší čas ukázať svetu, že naša vláda a spoločnosť zastáva spravodlivosť. Apelujem na Vás. Dňa 24.2. 1992 o 11.00 hod. v Justičnom paláci – č. dveri 37 pokračuje proces Tesla v. (A.) Nedopustite, aby spravodlivosť dostala ďalšiu facku a aby sa ideály budovania právneho štátu zmenili na bohapustú frázu. P. S. Vyzývam všetkých s podobným osudom, aby mi napísali. Verím, že spoločnými silami dokážeme viac. Kiež by to však nebolo potreba.“

List bol podpísaný sťažovateľom a bol v ňom uvedená aj jeho adresa. Takisto obsahoval plné meno a povolanie A. i H. Jeho kópia bola rozvešaná na niekoľkých električkových a autobusových zastávkach v Bratislave. Dňa 21. februára 1992 denník *Smena* publikoval názor sťažovateľa na celý prípad, pričom jeho obsah bol takmer identický s otvoreným listom. Dňa 28. februára 1992 A. a jeho manželka podali na Mestskom súde v Bratislave proti sťažovateľovi žalobu na ochranu osobnosti, ktorú neskôr rozšírili aj o denník *Smena*. Dňa 9. apríla 1993 svedok na pojednávaní uviedol, že v relevantnom období žil A. so svojím otcom. Dňa 23. júna 1993 Mestský súd v Bratislave vyhlásil rozsudok v prospech A. a H. Nariadil sťažovateľovi písomne sa ospravedlniť za poškodenie cti žalobcov, zaplatiť každému zo žalobcov náhradu nemajetkovej ujmy vo výške 100 000 Sk a uhradiť im trovy právneho zastúpenia. Denníku *Smena* bolo nariadené zverejniť ospravedlnenie a zaplatiť každému zo žalobcov ďalších 100 000 Sk a náhradu trov konania. Mestský súd poznamenal, že konanie o nároku Tesly š. p. na vypratanie sporného bytu a protinároku A. ešte prebieha. Uviedol, že sťažovateľ dosiaľ nezískal užívacie právo k bytu a podľa listu bytového odboru Miestneho úradu Bratislava – Staré mesto zo 4. marca 1991 nebol A. povinný vypratať byt, kým mu nebolo zabezpečené náhradné ubytovanie. Podľa názoru mestského súdu nebola preukázaná pravdivosť názorov sťažovateľa a novinára, ktoré boli publikované v denníku *Smena* 8. novembra 1991 a 21. februára 1992. Mestský súd dospel k názoru, že sťažovateľ zasiahol do práva žalobcov na ochranu osobnosti vystavením listu na verejných priestranstvách a umožnením jeho publikácie. Mestský súd vyjadril presvedčenie, že list

obsahoval tendenčné, skreslené a nepodložené informácie, ktoré zasiahli do osobnej integrity žalobcov. Mestský súd si okrem toho osvojil záver, že tento zásah ovplyvnil zdravotný stav H., že v dôsledku tohto zásahu bolo voči nej v období po zverejnení článku začaté disciplinárne konanie a z toho istého dôvodu nebol A., ktorý bol podnikateľom, poskytnutý úver. Takisto utrpel rodinný život žalobcov a detí H. Sťažovateľ aj denník *Smena* sa odvolali. Sťažovateľ tvrdil, že informácie uvedené v jeho otvorenom liste z 5. februára 1992 sú pravdivé. Najmä argumentoval, že podľa platného práva A. nemá užívacie právo k spornému bytu. Takisto uviedol dôkaz, že v tom čase mal A. trvalé bydlisko u svojich rodičov a jeho manželka mala užívacie právo k inému bytu. Poukázal na to, že nemohol uzavrieť zmluvu o užívaní bytu, keďže byt bol protiprávne obsadený A. Z toho dôvodu trval na tom, že jeho tvrdenie, podľa ktorého mu A. bránil v nasťahovaní sa do bytu, bolo pravdivé. Nakoniec vyjadril názor, že sporný zásah nemal defamačný charakter. Dňa 16. novembra 1995 najvyšší súd odvolanie zamietol. Dospel k záveru, že vykonané dôkazy preukazujú, že informácie uvedené v článkoch z 8. novembra 1991 a 21. februára 1992 a v otvorenom liste sťažovateľa, rozmiestnenom na verejných priestranstvách, nezodpovedali skutočnosti a boli objektívne spôsobilé zasiahnuť do osobnostných práv žalobcov. Najvyšší súd uviedol, že po tom, ako bol sťažovateľovi pridelený byt, príslušné úrady s ním neuzavreli zmluvu o užívaní tak, ako to predpokladala platná právna úprava a sťažovateľ nežiadal o uzavretie takejto zmluvy. Najvyšší súd dospel k záveru, že sťažovateľovo tvrdenie, podľa ktorého A. obsadil byt protiprávne a využil skutočnosť, že adresa jeho trvalého pobytu sa zhoduje s adresou sporného bytu, bolo tendenčné a zavádzajúce, keďže konanie týkajúce sa užívacieho práva k bytu ešte stále na prebiehalo na Okresnom súde Bratislava I. Podľa názoru najvyššieho súdu, zverejnenie mena H. a skutočnosti, že je prokurátorkou hrubo zasiahlo do jej práva na ochranu osobnosti. Najvyšší súd dospel k záveru, že spôsob, akým sa sťažovateľ snažil riešiť svoj bytový problém, nebol adekvátny, keďže mal k dispozícii iné, zákonné spôsoby domáhania sa svojho práva. V rozhodnutí sa najvyšší súd zmienil aj o povolaní žalobcov a uviedol, že odškodnenie pre bolo primerané nemajetkovej ujme, ktorá bola spôsobená A. a H. Dňa 14. februára 1996 sťažovateľ podal podnet na ústavný súd a tvrdil, že v konaní, ktoré viedlo k rozhodnutiu najvyššieho súdu zo 16. novembra 1995, došlo k porušeniu jeho ústavných práv vrátane práva na slobodu prejavu. Dňa 27. februára 1996 ústavný súd odmietol prijať podnet na konanie so zdôvodnením, že nemá právomoc preskúmavať alebo rušiť rozhodnutia všeobecných súdov a priznať odškodnenie sťažovateľovi. Následne súdny exekútor pristúpil k vymáhaniu priznaných súm od sťažovateľa.

Rozhodnutie Súdu

Sťažovateľ namietal, že v konaní, ktoré skončilo rozsudkom najvyššieho súdu zo 16. novembra 1995 bolo porušené jeho právo na slobodu prejavu. Uviedol, že jeho výroky boli pravdivé a neobsahovali žiadne dôverné informácie. Súdy ho podľa jeho názoru nesprávne zaťažili dôkazným bremenom, nebrali do úvahy listinné dôkazy, ktoré predložil a nepreukázali žiadnu súvislosť medzi jeho tvrdeniami a údajným zásahom do osobnostných práv A. a H., vrátane nemajetkovej ujmy, ktorú utrpeli. Sťažovateľ ďalej namietal, že odškodnenie, ktoré bol povinný zaplatiť, bolo neprimerane vysoké, pretože sa rovnalo 25 priemerným mesačným platom na Slovensku v predmetnom období. Vláda tvrdila, že sťažovateľov verejný list obsahoval nepravdivé a zavádzajúce výroky týkajúce sa A. a H. a že sťažovateľ v ňom zverejnil plné meno a adresu A., ako aj meno a adresu H. Sťažovateľ nedokázal poskytnúť dôkazy preukazujúce jeho obvinenia, že A. zabrať bol nezákonne, že sa prihlásil na trvalý pobyt na adrese svojho otca, že zneužil skutočnosť, že adresa jeho otca bola totožná s adresou sporného bytu a že H. aktívne podporovala svojho manžela v jeho aktivitách. Podľa názoru vlády bola výška odškodnenia ospravedlniteľná konkrétnymi okolnosťami prípadu. Vláda dospela k záveru, že zásah do sťažovateľovho práva na slobodu prejavu bol nevyhnutný v demokratickej spoločnosti.

Súd uviedol: *„Na jednej strane Súd považuje argument vnútroštátnych súdov, že sťažovateľ mal k dispozícii iné a vhodnejšie prostriedky dosiahnutia nápravy vo veci svojho problému s bývaním, za relevantný. Na druhej strane Súd poznamenáva, že účelom sťažovateľovho otvoreného listu nebolo výlučne len vyriešiť svoj individuálny problém. Sťažovateľ fakticky na konci svojho listu vyzval ďalšie osoby s podobným problémom na spoločnú iniciatívu. Vyjadril presvedčenie, očividne v dobrej viere, že riešenie tohto sporu je dôležité pre upevnenie právneho štátu v novorodiacej sa demokracii. Tento list sa teda nepochybne dotýkal otázok ovplyvňujúcich otázky všeobecného záujmu, totiž otázku bývania v období, keď byty vo vlastníctve štátu mali byť privatizované. Posudzujúc sťažovateľov list ako celok sa výroky v ňom uvedené nezdajú byť prehnané. Väčšina udalostí, o ktoré sa sťažovateľ opiera, boli zverejnené už predtým v denníku Smena 8. novembra 1991. Navyše a čo je najdôležitejšie, Súd pociťuje nepomer medzi namietanými opatreniami a správaním, ktoré mali napraviť. Najmä dôvody poskytnuté vnútroštátnymi súdmi sa nezdajú byť dostatočne presvedčivými na zdôvodnenie relatívne vysokej sumy odškodnenia priznanej žalobcom. Napríklad disciplinárne konanie proti H. bolo začaté 17. decembra 1991, t. j. pred zverejnením sťažovateľovho otvoreného listu. Akákoľvek škoda, ktorú H. v tejto súvislosti*

mohla utrpieť, by nemala byť pripísaná sťažovateľovi. Zohľadňujúc vyššie uvedené úvahy dospel Súd k záveru, že medzi opatreniami prijatými vnútroštátnymi súdmi a sledovaným legitímnym cieľom neexistuje zdôvodniteľná proporionalita. Z toho vyplýva, že došlo k porušeniu článku 10 Dohovoru.“

SLOBODA PREJAVU V KONTEXTE NÁBOŽENSKÝCH VYZNANÍ

Judikatúra Súdu

Hoci sa záruky článku 10 Dohovoru vzťahujú aj na myšlienky alebo informácie, ktoré urážajú, šokujú alebo znepokojujú štát alebo akúkoľvek časť obyvateľstva, tí, ktorí vykonávajú svoju slobodu prejavu, preberajú na seba povinnosti a zodpovednosť. K nim môže zákonite patriť – v kontexte náboženských názorov a vyznaní – i záväzok zabezpečiť pokojné užívanie práv zaručených článkom 9 stúpencom týchto vyznaní, vrátane povinnosti vyvarovať sa v čo najväčšej možnej miere prejavov, ktoré sú, vzhľadom na predmety uctievania, neodôvodnene urážlivé voči druhým a znevažujúce.³⁹ Štát môže oprávnenne považovať za nevyhnutné prijať opatrenia smerujúce k potlačeniu istých foriem správania, vrátane potlačenia šírenia informácií a myšlienok považovaných za nezlučiteľné s rešpektovaním slobody myslenia, svedomia a náboženstva iných.⁴⁰

KLEIN V. SLOVENSKO⁴¹

Skutkový stav

Vo februári 1997 bol na Slovensku uvedený do kín film Miloša Formana „*Lud verzus Larry Flynn*“, ktorému predchádzala reklamná kampaň v podobe umiestnenia plagátu propagujúceho tento film na uliciach. Na plagáte mal hlavný predstaviteľ okolo bedier previazanú zástavu U.S.A. a bol vyobrazený ako ukrižovaný na ženskom lone odetom v bikinách. Dňa 26. februára 1997 bolo vydané „*Spoločné vyhlásenie Ekumenickej rady cirkví a Konferencie biskupov Slovenska*“, obsahujúce protest proti plagátu, ktorý údajne znesväcoval Boha. K vyhláseniu sa následne pripojilo aj Hnutie kresťanských

³⁹ Pozri napr. rozsudok *Klein v. Slovensko* z 31. októbra 2006, ods. 47.

⁴⁰ Pozri rozsudok *Otto-Preminger-Institut v. Rakúsko* z 20. septembra 1994, ods. 47.

⁴¹ Rozsudok z 31. októbra 2006.

spoločenstiev detí. Dňa 11. marca 1997 arcibiskup Mons. Ján Sokol vystúpil v Slovenskej televízii s nasledovným vyhlásením:

„V týchto dňoch sme svedkami „potupenia kríža“. Napriek všetkým protestom KBS a Ekumenickej rady cirkví, aby plagát propagujúci film Míloša Formana: „Lud verzus Larry Flynt“ nebol vydaný a rozširovaný, stala sa skutočnosť, že sa tento plagát nachádza na uliciach nášho hl. mesta Bratislavy. Je to zhanobenie symbolu kresťanstva. Túto blasfémii Americká filmová asociácia nepovolila. Nepovolili to ani vo Francúzsku a Belgicku. Ako je možné, že sa to stalo u nás na Slovensku, ktoré sa hlási aj v Ústave k Cyrilo-metodskej tradícii, - teda ku kresťanstvu. ... Žiadame preto vládu i parlament, našich verejných činiteľov v zákonodarstve i v súdnictve, aby preskúmali celú otázku a urobili dôsledné opatrenia na stiahnutie plagátov a filmu a vziať na zodpovednosť tých, ktorí porušili zákony. ... Dúfame, že tento náš ohlas sa stretne s porozumením u zodpovedných činiteľov a príde k náprave. Všetkým, ktorí sa o to pričinia vyslovujem už vopred úprimnú vďaku.“

Dňa 28. marca 1997 bol v týždenníku *Domino Efekt* uverejnený sťažovateľov článok. Týždenník bol vtedy vydávaný v náklade 8 000 kusov, zameriaval sa hlavne na politické komentáre a odborné články z oblasti ekonómie, filozofie, prírodných vied a kultúry a bol určený intelektuálne zameraným čitateľom. Článok bol nazvaný „Sedí sokol na javori; Larry Flynt a sedem faciek pokrytcovi“. Sťažovateľ v ňom kritizoval arcibiskupa J. Sokola, ale neuvádzalo sa v ňom, že bol napísaný ako reakcia na vyššie uvedené televízne vystúpenie arcibiskupa. Článok znel nasledovne:

„I. Ako je všeobecne známe, Zem je plochá doska. Ak aj nie je plochá doska, otáča sa okolo nej Slnko. Ak sa aj okolo nej neotáča, cirkevný hodnostár trtkal svoju matku.

II. Text nemôže pokračovať slovami: „Ak aj netrkal...“. Trtkal. Dôkazy: a, Larry Flynt vyhral na túto tému pojednávanie pred Najvyšším súdom v USA. b, Cirkevný hodnostár je trtko. Uzná každý, kto ho videl aspoň na obrazovke.

III. Používanie slova „trtkal“ sa mi z duše protiví. Nutné výnimky možno spočítat' na prstoch Jelčinovej ľavej ruky:

1. „Trtkaj“ je prezývka bývalého normalizátorského profesora na katedre žurnalistiky FFUK.

2. „Trt“ je zriedkavé zvolanie typu „figu borovú“ (alebo ekvivalent hanáčkeho záporu „hovno“).

3. „Trtko“ je – od istého veku – to isté, čo (zvukomalebnejší, možno eufemický) „trotkoš“. Taký človek sa nemiluje, ani ne... Nanajvýš – ach – trtká; chůda matka.

IV. Slovensko nie je kresťanský štát! (Keď sa francúzski cirkevní hodnostári dožadovali zakázania Flyntovho plagátu, ani na um im neprišlo, bojkom, že by mohli žiadať aj zákaz filmu – tvrdili tiež, že Francúzsko je kresťanský štát. Ale beda – pohľad na prvé články ústavy dokazuje, že Francúzi žijú v slobode, v demokracii a ich viera alebo nevier a je ich súkromnou záležitosťou. O kresťanskom štáte ani slovo.)

Kresťanský štát by bol rovnako neznesiteľný ako islamský štát, napr. Irán. Z toho nepriamo vyplýva, že žiadny západný štát nie je kresťanský. Dávnu odluku cirkvi od štátu treba považovať

za veľké víťazstvo ducha nad hmotou. (Odhlíadam teraz od faktu, že v rakúskej alebo bavorskej dedine vám susedia riadne strpčia život, ak vystúpíte z cirkvi.)

Pretrvávajúce niektorých rituálov nie je nijaký dôkaz „kresťanskosti“ štátu. Napr. americký prezident končí svoju prísahu rituálnymi slovami: „So help me God“. Larry Flynt však odmietol prisahať na bibliu s odôvodnením, že neverí v boha. Sudca sa, pochopiteľne, uspokojil so sľubom, že bude hovoriť pravdu. Americký prezident by mohol postupovať podobne, lenže by si skomplikoval politický život. Počet politických zápasov, ktoré vládeme v živote vybojovať, je obmedzený. Je teda napr. dôležitejšie, aby Bill Clinton poslal do Bosny vojakov, ako to, že tam nakoniec neposlal aj otvorene homosexuálnych vojakov.

V. Vzhľadom na zjavný nedostatok sex-appealu arcibiskupa je úplne jedno, či je v hĺbke tela homosexuál alebo bisexuál (ako Courtney Love vo filme) alebo čo. Nie je však jedno jeho pozitívny lustračný nálež. Tento prínas prvej kresťanskej cirkvi nemá v sebe ani tolko cti ako primáš poslednej cigánskej kapely v sláku!

Vôbec nechápem, prečo slušní katolíci nevystúpia z organizácie, na čele ktorej je taká obluda. Čakajú, kým umrie? To je slabé. Nijaký člen KSČ netvrdí na svoju obhajobu: „Ja som čakal, kým Husák a Jakeš zomrú. Potom by som sa bol býval pričínal o nápravu“. To by sme ešte dnes žili na stromoch!

VI. Akože aj – v prenesenom slova zmysle – žijeme. Úspech „Kolju“ (v tom filme nie je – hádam – ani štipka pedofílie, ani jediné felatio!) prežrádza, aký mdlý sa stal svet. Salman Rushdie je v ňom štvancom. Prijal ho síce francúzsky prezident, ale je nemysliteľné, že by ho prijal slovenský. Ten sa radšej pripojil k arcibiskupovým výlevom. Ktorý –ko mu to poradil: Štefko, Zemko?

VII. Skutočný Larry Flynt publikoval a publikuje oplzlosti. Miera ich nehanebnosti prekonala dovtedy rešpektované hranice. No a čo. Skutočný Larry Flynt hral vo filme sudcu a hovoril o svojej role neprijateľné veci. To mu však predpisoval scenár! Slovenský arcibiskup hovorí neprijateľné veci a nikto mu ich nepredpisuje. No a nič?! Márnosť nad márnosť.

Vyslovenie súdu o stupni oplzlosti slovenského arcibiskupa nechávam – akceptujúce žiadost! redakcie – na láskavého čitateľa a láskavú čitateľku.“

Na základe trestného oznámenia dvoch spoločností bolo proti sťažovateľovi začaté trestné konanie. Arcibiskup J. Sokol sa na začiatku pripojil ku konaniu v procesnom postavení poškodeného, ale neskôr od tohto postavenia upustil. V priebehu konania sťažovateľ tvrdil, že jeho článok bol reakciou na vyhlásenie arcibiskupa Sokola odvysielané v hlavnom večernom spravodajstve Slovenskej televízie v marci 1997. Návrh arcibiskupa zakázať distribúciu plagátu aj filmu považoval za odporujúci princípom demokratickej spoločnosti a predovšetkým slobode prejavu. Považoval za vhodné vyjadriť svoj názor verejne, nakoľko v televíznom vysielaní nebola nikomu daná možnosť vyjadriť odlišný názor ako mal arcibiskup. Nepovažoval arcibiskupa za mravne bezúhonného, keďže mal vedomosť o tom, že arcibiskup bol evidovaný vo zväzkoch bývalej komunistickej tajnej služby. Sťažovateľ zdôrazňoval, že nesledoval zámer dotknúť sa ctenia členov katolíckej obce. Tvrdil, že jeho článok nebol komentárom, ale literárnou hrou s myšlienkami

a asociáciami, ktorú pochopí možno iba zopár intelektuálov. Sťažovateľ zdôrazňoval, že jeho úmyslom nebolo obviniť arcibiskupa z incestu, nakoľko príslušná pasáž sa vzťahovala na dotknutý film, v ktorom sa kazateľ mal dopustiť incestu so svojou matkou. Jeho vyjadrenie týkajúce sa údajnej oplzlosti slovenského arcibiskupa nemalo erotický podtón, sťažovateľ mal na mysli iba mravnú neprijateľnosť kritizovanej osoby. Sťažovateľ tiež uvádzal, že po vydaní uvedeného článku nemohol počas troch rokov publikovať žiaden článok a Rádio Slobodná Európa s ním ukončilo spoluprácu. Arcibiskup v priebehu trestného konania uviedol, že nechápe dôvod sťažovateľovho útoku proti jeho osobe, jeho matke a cirkvi, ktorú reprezentuje, ale že sťažovateľovi odpustil. Súd vypočul zástupcov dvoch spoločností, ktoré podali trestné oznámenie na sťažovateľa. Títo uviedli, že sťažovateľ urazil a pobúril rímskokatolíckych veriacich, keď ich, okrem iného, žiadal, aby vystúpili z cirkvi, pokiaľ sa považujú za slušných, a keď tvrdil, že predstaviteľom cirkvi je obluda. Rozsudkom z 15. júna 2000 Okresný súd Košice I odsúdil sťažovateľa za trestný čin hanobenia národa, rasy a presvedčenia podľa § 198 ods. 1 písm. b) Trestného zákona, ktorý spáchal tým, že ako autor sporného článku okrem iného uviedol: „*Tento primas prvej kresťanskej cirkvi nemá v sebe ani tolko cti ako primáš poslednej cigánskej kapely v sláku! Vôbec nechápem, prečo slušní katolíci nevystúpia z organizácie, na čele ktorej je taká obluda...*“, čím verejne hanobil skupinu obyvateľov pre ich presvedčenie. Na základe vykonaného dokazovania okresný súd dospel k záveru, že sťažovateľ spáchal uvedený trestný čin tým, že svojím článkom ako celkom a najmä jednotlivými vetami uvedenými vo výrokovej časti rozsudku hanobil najvyššieho predstaviteľa rímskokatolíckej cirkvi na Slovensku a tým urážal aj členov tejto cirkvi. Predovšetkým sťažovateľovo vyjadrenie, ktorým vyjadroval údiv, prečo slušní katolíci nevystúpia z cirkvi, hrubo znevážilo a potupilo skupinu obyvateľov pre ich katolícke vyznanie. Sťažovateľ týmto katolícku cirkev postavil na úroveň organizácie, v ktorej by slušní katolíci nemali čo robiť a mali by z nej vystúpiť. Sťažovateľ musel vedieť, že takýto článok môže byť v rozpore so záujmami chránenými zákonom. Vzhľadom na vysoký podiel príslušnosti obyvateľov Slovenska ku katolíckemu vierovyznaniu sa sťažovateľ svojím článkom dotkol náboženského cítienia značného množstva ľudí. Sťažovateľovi bol uložený peňažný trest vo výške 15 000 Sk a alternatívny trest odňatia slobody v trvaní jedného mesiaca. Sťažovateľ aj spoločnosti, ktoré naňho podali trestné oznámenie sa odvolali. Sťažovateľ argumentoval, že nespáchal žiaden trestný čin a že jeho odsúdenie porušilo jeho právo na slobodu prejavu. Odvolával sa na ustanovenia ústavy, medzinárodné dokumenty a judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva

podľa článku 10 Dohovoru. Zástupcovia spoločností, ktoré podali trestné oznámenie, vyjadrili názor, že trest uložený sťažovateľovi je príliš mierny. Dňa 10. januára 2001 Krajský súd v Košiciach zamietol obe odvolania. Mal za to, že prvostupňový súd s dostatočnou určitosťou objasnil relevantné skutkové okolnosti a že správne aplikoval príslušnú právnu úpravu. Pokiaľ ide o sťažovateľove argumenty týkajúce sa jeho práva na slobodu prejavu, krajský súd uviedol:

„Zodpovedá skutočnosti, že podľa článku 26 ods. 1, 2 Ústavy SR a v nadväznosti na ňu aj podľa článku 10 ods. 1 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ako aj článku 19 Všeobecnej deklarácie práv človeka, sloboda prejavu a právo na informácie sa zaručujú. Je teda nesporné, že podľa Ústavy SR každý občan má právo prijímať, vyhľadávať a rozširovať všetky informácie, avšak len do takej miery, pokiaľ tým neporušuje ústavou zaručené práva a slobody iných. Na tento záver možno napokon nepriamo usudzovať aj z rozhodnutia Ústavného súdu SR zverejneného pod PL ÚS 7/96, v ktorom Ústavný súd SR vyslovil právny záver, podľa ktorého: „Všetky základné práva a slobody sa chránia len v takej miere a rozsahu, dokiaľ uplatnením jedného práva alebo slobody nedôjde k neprimeranému obmedzeniu, či dokonca popretiu iného práva alebo slobody.“ Článok „Sedí sokol na javori; Larry Flynt a sedem faciek pokrytí“ nepredstavuje bežný novinársky štandard, čo pripúšťa vo svojej výpovedi na hlavnom pojednávaní aj obžalovaný a podľa názoru krajského súdu vymyká sa aj z princípov novinárskej etiky. (...) Vedomý si je [Krajský súd] aj toho, že článok 10 Dohovoru poskytuje ochranu slobode prejavu nielen v prípade „informácií a myšlienok, ktoré sú prijímané priaznivo, alebo ktoré sú považované za neškodné, alebo indiferentné“, ale aj v prípade „informácií a myšlienok, ktoré môžu uraziť, ktoré šokujú, alebo znepokojujú štát, či akúkoľvek časť obyvateľstva“. Podľa presvedčenia odvolacieho senátu však aj tu platia isté hranice, ktoré nemožno prekročiť. Konkrétny článok je vulgárny, zosmiešňujúci, urážajúci, a preto podľa názoru krajského súdu nepožíva ochranu. V opačnom prípade by sa totiž potom médiá ľahko mohli stať nositeľmi šírenia, okrem iného, aj rôznych nenávisťných, ľudskú dôstojnosť ponižujúcich prejavov. A to určite nezodpovedá duchu, ani princípom demokracie. Zverejneným obsahom spomínaného článku obžalovaný porušil práva iných, zaručené Ústavou SR – skupiny obyvateľov kresťanského vierovyznania. Obsahom článku dotkol sa ich náboženského čítania.“

Pokiaľ ide o kvalifikáciu sťažovateľovho konania podľa slovenského trestného práva a uložený trest, krajský súd potvrdil odôvodnenie prvostupňového súdu. Napokon krajský súd zdôraznil, že dotknuté spoločnosti nemajú procesnú legitimáciu napadnúť odvolaním výrok o treste uloženom sťažovateľovi. Dňa 2. apríla 2001 sťažovateľ zaplatil okresnému súdu trovy konania vo výške 800 Sk. Dňa 10. decembra 2002 spoločnosť VMV, a. s. zaplatila v mene sťažovateľa Okresnému súdu Košice I sumu 15 000 Sk, predstavujúcu peňažný trest.

Rozhodnutie Súdu

Sťažovateľ namietal porušenie článku 10 Dohovoru a tvrdil, že jeho odsúdenie bolo v rozpore s príslušnými ustanoveniami vnútroštátneho práva,

že nesledovalo legitímny cieľ a že zásah do jeho práva na slobodu prejavu nemožno považovať za nevyhnutný v demokratickej spoločnosti. Tvrdil, že neprekročil hranice stanovené trestným právom v Slovenskej republike, nakoľko konanie, za ktoré bol odsúdený, nenapĺňalo znaky skutkovej podstaty uvedenej v § 198 ods. 1 písm. b) Trestného zákona. Jeho kritika neobsahovala nič, čo by mohlo byť považované za útok proti stúpencom katolíckeho vierovyznania a nijako sa netýkala katolíckej viery ako takej. Pokiaľ ide o osobu arcibiskupa J. Sokola, sťažovateľ chcel pritiahnúť pozornosť čitateľov na otázku morálnej bezúhonnosti tohto verejného predstaviteľa a predovšetkým zdôrazniť neprijateľnosť jeho aktivít, napr. výzvy na zakázanie filmu a odstránenie plagátov a jeho spolupráce s tajnou službou komunistického režimu. Jeho hodnotiaci úsudok týkajúci sa osoby arcibiskupa bol založený na údajoch obsiahnutých v spise zo zväzkov tajnej služby a tento hodnotiaci úsudok sa neukázal byť nepravdivým. Sťažovateľ vo svojom článku použil symboliku, ktorá nie je v spoločnosti všeobecne prijímaná, predovšetkým keď sa odvolával na incest medzi cirkevným hodnostárom v dotknutom filme a jeho vlastnou matkou. Táto symbolika však nepredstavovala výroky týkajúce sa slovenského arcibiskupa. Sťažovateľ ju použil na zdôraznenie hraníc slobody prejavu, ktorá bola rovnako predmetom polemiky vyvolanej arcibiskupom, keď žiadal o zákaz premietania filmu. Napriek tomu, že článok mohol šokovať a dotknúť sa veriacich, u ktorých arcibiskup požíval veľkú úctu, nezasahoval do práva veriacich na prejavovanie ich vierovyznania a vykonávania náboženských obradov, ani nehanobil obsah ich náboženského presvedčenia. Berúc do úvahy názov článku a tiež atmosféru a politické nálady v spoločnosti, tento podľa sťažovateľa neprekročil hranice stanovené vo vnútroštátnom právnom poriadku a v Dohovore. Forma článku odzrkadľovala stupeň sťažovateľovho zhnusenia nad arcibiskupom. Podľa názoru sťažovateľa, zásah do jeho slobody prejavu, založený výlučne na tom, že určité osoby sa mohli cítiť dotknuté útokom na arcibiskupa, nemožno považovať za legitímny v demokratickej spoločnosti. Článok bol uverejnený v týždenníku čítanom náročnejšou a intelektuálne orientovanou čitateľskou obcou. Obsahoval určité intelektuálne asociácie a narážky, ktoré zohľadňovali túto skutočnosť. Týždenník bol navyše vydávaný v náklade 8 000 kusov, kým vyhlásenie arcibiskupa bolo odvysielané počas hlavného spravodajstva vo verejnoprávnej televízii, ktorá mala v tom čase sledovanosť asi 80 %. Sťažovateľ uviedol, že vyšetrovanie a jeho odsúdenie výrazným spôsobom znížili jeho možnosti nájsť si zamestnanie v oblasti žurnalistiky. Zahľadanie jeho odsúdenia by neodstránilo ujmu spôsobenú na jeho povesti v očiach verejnosti a v novinárskej obci. Navyše, v niektorých situáciách sa nevyžaduje výpis, ale odpis z registra

restov, ktorý obsahuje všetky odsúdenia, vrátane tých, ktoré boli zahladené a vo výpise sa neuvádzajú. Sťažovateľ usudzoval, že zásah bol v hrubom nepomere k sledovanému cieľu a ako taký nemôže byť považovaný za „nevyhnutný v demokratickej spoločnosti“.

Vláda pripustila, že v dôsledku odsúdenia sťažovateľa došlo k zásahu do jeho práva na slobodu prejavu. Tento zásah mal právny základ, konkrétne ustanovenie § 198 ods. 1 Trestného zákona a sledoval legitímny cieľ ochrany práv a slobôd iných, konkrétne arcibiskupa Mons. J. Sokola a ďalších osôb katolíckeho vierovyznania. Pokiaľ ide o otázku, či bol zásah „nevyhnutný v demokratickej spoločnosti“, vláda zdôraznila, že článok bol uverejnený pred Veľkou nocou, teda v čase, kedy si katolícki veriaci pripomínajú ukrižovanie a zmŕtvychvstanie Ježiša Krista. Arcibiskup bol poverený urobiť vyhlásenie v mene Konferencie biskupov Slovenska a Ekumenickej rady cirkví v Slovenskej republike. Vyhlásenie, na ktoré článok reagoval, teda vyjadrovalo postoj viacerých cirkevných organizácií v Slovenskej republike. Sťažovateľ vo svojom článku nenapadol iba najvyššieho predstaviteľa rímsko-katolíckej cirkvi na Slovensku, ale tiež náboženské cítenie veriacich. Katolíci tvoria približne 69 % obyvateľov Slovenskej republiky a približne 4 % patria ku grécko-katolíckej cirkvi. Existovala teda naliehavá spoločenská potreba chrániť cítenie dotknutých osôb. Mimoriadne urážlivé výroky na adresu arcibiskupa J. Sokola boli zjavne prehnanou reakciou na arcibiskupovo vystúpenie a ako také neboli prípustné. V článku nebol vysvetlený kontext, v ktorom mal byť tento chápaný a pre čitateľa bolo nemožné rozpoznať, ktoré výroky sa vzťahovali na hrdinu filmu M. Formana a ktoré sa týkali osoby arcibiskupa J. Sokola. Článok navyše neobsahoval prakticky žiadne argumenty a jeho forma zjavne presiahla hranice prijateľnej kritiky a ducha tolerancie. V súlade s tým, záujem na ochrane práv iných osôb, ktorých náboženského cítenia sa sťažovateľ hrubým spôsobom dotkol, prevážil nad jeho právom na slobodu prejavu. Uložený peňažný trest bol pomerne nízky a sťažovateľ mal právo žiadať o zahalenie odsúdenia. Prísnosť trestu uloženého sťažovateľovi teda nepresiahla závažnosť trestného činu, ktorý spáchal a trest nebol natoľko prísny, aby odradil tlač od účasti na diskusii o veciach verejných. Vláda usudzovala, že namietaný zásah bol primeraný sledovanému legitímnemu cieľu a že sťažovateľovo právo podľa článku 10 nebolo porušené. Súd uviedol: *„Odsúdenie sťažovateľa za uverejnenie vyššie uvedeného článku predstavovalo zásah do jeho práva na slobodu prejavu, zaručenú článkom 10 ods. 1 Dohovoru. Mal právny základ, a to ustanovenie § 198 Trestného zákona a sledoval legitímny cieľ ochrany práv iných, ktorých náboženské cítenie bolo sťažovateľovým článkom dotknuté, tak ako*

usúdili slovenské orgány. Nie je na Súde, aby hodnotil, či súdy konajúce v trestnej veci správne aplikovali príslušný zákon. Jeho úlohou v kontexte tejto sťažnosti je určiť, či bol sporný zásah za špecifických okolností tohto prípadu odôvodnený, t.j. či bol „nevyhnutný v demokratickej spoločnosti“ v zmysle druhého odseku článku 10. Súd zdôrazňuje význam, ktorý má sloboda prejavu v demokratickej spoločnosti v rozličných situáciách. Hoci sa záruky článku 10 vzťahujú aj na myšlienky alebo informácie, ktoré urážajú, šokujú alebo znepokojujú štát alebo akúkoľvek časť obyvateľstva, tí, ktorí vykonávajú svoju slobodu prejavu, preberajú na seba povinnosti a zodpovednosť. K nim môže zákonite patriť – v kontexte náboženských názorov a vyznaní – i záväzok zabezpečiť pokojné užívanie práv zaručených článkom 9 stúpencom týchto vyznaní, vrátane povinnosti vyvarovať sa v čo najväčšej možnej miere prejavov, ktoré sú, vzhľadom na predmety uctievania, neodôvodnene urážlivé voči druhým a znevažujúce. Pre zistenie, či bol namietaný zásah „nevyhnutný v demokratickej spoločnosti“ musí Súd určiť, či tento zodpovedal „naliehavej spoločenskej potrebe“, či bol primeraný sledovanému legitímnemu cieľu (pri posudzovaní proporcionality zásahu je dôležitým faktorom potenciálny dosah prostriedku použitého pri inkriminovanom prejave), a či sú dôvody uvádzané vnútroštátnymi orgánmi na jeho ospravedlnenie relevantné a dostatočné. Pri hodnotení, či existuje takáto „potreba“ a hodnotení opatrení, ktoré majú byť z dôvodu jej existencie prijaté je vnútroštátnym orgánom ponechaná určitá miera voľnej úvahy. Táto voľnosť pri úvahe však nie je neobmedzená a ide ruka v ruku s európskou kontrolou vykonávanou Súdom, ktorý je oprávnený s konečnou platnosťou rozhodnúť, či sú obmedzenia alebo sankcie zlučiteľné so slobodou prejavu, ktorá je chránená článkom 10 (...). Súd poukazuje na sťažovateľov argument, že jeho článok bol reakciou na arcibiskupovo vystúpenie, odvysielané v hlavnom večernom spravodajstve verejnoprávnej televíznej stanice, ktoré považoval za odporujúce princípom demokratickej spoločnosti a osobitne slobode prejavu. Skutočnosť, že bol uverejnený v týždenníku zameranom na intelektuálne orientovaných čitateľov zodpovedá jeho vysvetleniu, že článok mal byť literárnou hračkou s motívmi a asociáciami z filmu „Lud verze Larry Flynt“, v súvislosti s ktorými ani nečakal, že ich pochopí a ocení každý. Noviny boli vtedy vydávané v náklade približne 8 000 kusov. Súd nie je povolaný, aby hodnotil žurnalistickú úroveň článku, hoci podotýka, že článok obsahuje slangové výrazy a narážky so skrytým vulgárnym a sexuálnym podtextom. Rovnako ani rozhodnutie o spornej otázke nevyžaduje posúdenie toho, či existoval dostatočný skutkový základ pre spochybňované výroky, namierené proti osobe arcibiskupa (...). Sťažovateľ bol odsúdený za trestný čin „hanobenia národa, rasy a presvedčenia“.

Prvostupňový súd mal za to, *inter alia*, že hanobil najvyššieho predstaviteľa rímsko-katolíckej cirkvi na Slovensku a tým urazil aj členov tejto cirkvi. Sťažovateľov výrok, že nechápe, prečo z nej slušní katolíci nevystúpia sa hrubo znevážil a potupil skupinu obyvateľov pre ich katolícke vierovyznanie. Tento názor bol potvrdený aj zo strany odvolacieho súdu, ktorý dospel k záveru, že sťažovateľ obsahom uverejneného článku porušil ústavou zaručené práva skupiny obyvateľov katolíckeho vierovyznania. Súd nesúhlasí s týmto záverom. Predovšetkým, sťažovateľ vo svojom článku ostro kritizoval osobu arcibiskupa J. Sokola, a to na základe jeho výzvy v televíznom vysielaní na stiahnutie filmu „Lud verzus Larry Flynt“ a plagátu propagujúceho tento film a na prijatie opatrení proti osobám, ktoré v tomto smere konali v rozpore so zákonom. Sťažovateľov tvrdo vyjadrený negatívny názor sa týkal výlučne osoby vysokého predstaviteľa katolíckej cirkvi na Slovensku. Na rozdiel od zistení vnútroštátnych súdov, Súd nie je presvedčený, že sťažovateľ svojimi výrokmi znevážil a zneuctil časť obyvateľstva pre ich katolícke vierovyznanie. Skutočnosť, že sa niektorí členovia katolíckej cirkvi mohli cítiť dotknutí sťažovateľovou kritikou arcibiskupa a jeho výrokom, že nechápe, prečo slušní katolíci nevystúpia z tejto cirkvi práve z dôvodu, že na jej čele stojí arcibiskup J. Sokol, nemá na situáciu vplyv. Súd akceptuje argument sťažovateľa, že článok nezasiahol v neprimeranej miere do práva veriacich na vyjadrovanie a vykonávanie ich viery, ani nehanobil obsah ich náboženského presvedčenia (...). Dôvody uvádzané na ospravedlnenie sporného zásahu sú preto príliš úzkoprse a nie sú dostatočné. Sťažovateľ bol odsúdený na základe trestných oznámení podaných dvoma spoločnosťami a arcibiskup ako poškodený, voči ktorému bol článok namierený, vystúpil z trestného konania a verejne sťažovateľovi odpustil. Keďže sťažovateľ vo svojom článku kritizoval výlučne osobu arcibiskupa a bez ohľadu na povahu uloženého trestu, jeho odsúdenie za trestný čin hanobenia presvedčenia iných bolo za špecifických okolností prípadu neprimerané (...). Z vyššie uvedených dôvodov a aj napriek štýlu článku uvedeného vyššie, nemožno dospieť k záveru, že sťažovateľ jeho uverejnením zasiahol do práva iných osôb na slobodu náboženského vyznania v takej miere, ktorá by odôvodňovala sankciu, ktorá mu bola uložená. Zásah do jeho práva na slobodu prejavu preto nezodpovedal naliehavej spoločenskej potrebe a nebol ani primeraný sledovanému legitímnemu cieľu. Nebol preto „nevyhnutný v demokratickej spoločnosti“. Z uvedeného vyplýva, že došlo k porušeniu článku 10 Dohovoru.“

OCHRANA MAJETKU

(ČLÁNOK 1 PROTOKOLU Č. 1)

Znenie článku 1 Protokolu č. 1

Každá fyzická osoba alebo právnická osoba má právo pokojne užívať svoj majetok. Nikoho nemožno zbaviť jeho majetku s výnimkou verejného záujmu a za podmienok, ktoré ustanovuje zákon a všeobecné zásady medzinárodného práva.

Predchádzajúce ustanovenie nebráni právu štátov prijímať zákony, ktoré považujú za nevyhnutné, aby upravili užívanie majetku v súlade so všeobecným záujmom a zabezpečili platenie daní a iných poplatkov alebo pokút.

POJEM „LEGITÍMNA NÁDEJ NA ZÍSKANIE MAJETKU“

Judikatúra Súdu

Sťažovateľ môže namietať porušenie článku 1 Protokolu č. 1, iba ak sa napadnuté rozhodnutia týkajú jeho „majetku“ v zmysle tohto ustanovenia. „Majetkom“ v zmysle článku 1 Protokolu č. 1 môžu byť „majetky existujúce“ alebo majetkové hodnoty vrátane pohľadávok, o ktorých sťažovateľ môže tvrdiť, že má aspoň „legitímnu nádej“ na ich zhmotnenie. Naopak, za „majetok“ sa v zmysle článku 1 Protokolu č. 1 nepovažuje nádej na uznanie bývalého vlastníckeho práva, ktorého výkon už dlho nie je efektívny, ani podmienená pohľadávka, ktorá je premlčaná pre nerealizovanie podmienky.⁴² Článok 1 Protokolu č. 1 nemôže byť interpretovaný ako ukladajúci zmluvným štátom povinnosť vydať majetok, ktorý nadobudli pred ratifikáciou Dohovoru. Článok 1 Protokolu č. 1 ani neukladá žiadne obmedzenia slobode zmluvných štátov určiť podmienky na vydanie majetku, ktorý bol skonfiškovaný pred dátumom ratifikovania Dohovoru.⁴³ Zmluvným štátom sa ponecháva široký priestor pre voľnú úvahu, pokiaľ ide o nepriznanie tohto oprávnenia určitým kategóriám bývalých vlastníkov. V prípadoch, v ktorých boli skupiny vlastníkov vylúčené takýmto spôsobom, ich žiadosti o vydanie veci neposkytujú základ pre „legitímnu nádej“ požívajúcu ochranu článku 1 Protokolu č. 1.⁴⁴ Na druhej strane, ak raz zmluvný štát, ktorý ratifikoval Dohovor vrátane Protokolu č. 1, schválil

⁴² Pozri rozsudok *Prince Hans-Adam II of Liechtenstein v. Nemecko* z 12. júla 2001, ods. 82 a 83, a rozhodnutie o prijateľnosti *Gratzinger a Gratzingerová v. Česká republika* z 10. júla 2007, ods. 69.

⁴³ Pozri rozsudok *Jantner v. Slovensko* zo 4. marca 2003, ods. 34.

⁴⁴ Pozri vyššie uvedený rozsudok *Gratzinger a Gratzingerová*, ods. 70 – 74.

právnú úpravu, ktorá oprávňuje na úplné alebo čiastočné vydanie majetku, ktorý bol skonfiškovaný za bývalého režimu, takáto právnú úpravu možno považovať za vytvárajúcu nový majetok chránený článkom 1 Protokolu č. 1 pre osoby spĺňajúce podmienky vydania. To isté platí, pokiaľ ide o právnú úpravu vydania alebo odškodnenia, ktorá bola účinná pred ratifikáciou Dohovoru, ak takáto právná úprava zostane účinná po ratifikácii Protokolu č. 1 zmluvným štátom.⁴⁵

ROSIVAL A ĎALŠÍ V. SLOVENSKO⁴⁶

Skutkový stav

Rodina sťažovateľov vlastnila pozemky vo výmere približne 1 500 hektárov. Tieto pozemky boli po druhej svetovej vojne skonfiškované štátom a neskôr ich užívali Severoslovenské lesy, š. p. V roku 1991 bol prijatý zákon č. 229/1991 Zb. o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku, ktorý umožnil navrátenie určitého nehnuteľného majetku pôvodným vlastníkom alebo ich právnym nástupcom. Čo sa týka pôdy, ktorá bola skonfiškovaná štátom na základe zákonov o pozemkovej reforme z rokov 1947 a 1948, celková výmera, ktorá mohla byť navrátená jednej oprávnenej osobe alebo spoločne niekoľkým oprávneným osobám bola obmedzená na 150 hektárov poľnohospodárskej pôdy a 250 hektárov všetkej pôdy. V roku 1992 nadobudla účinnosť novela tohto zákona, ktorá okrem ďalších zmien vypustila stanovený limit. Podľa dôvodovej správy bolo limitovanie výmery vydávaných pozemkov obmedzovaním ľudských práv. Po nadobudnutí účinnosti tejto novely matka a manželka sťažovateľov požiadala, aby jej lesný podnik vydal všetok nehnuteľný majetok patriaci jej rodine. Zároveň si uplatnila nárok na Okresnom úrade Martin, odbore pozemkovom, poľnohospodárstva a lesného hospodárstva. Lesný podnik oznámil okresnému úradu, odboru pozemkovému, poľnohospodárstva a lesného hospodárstva, že považuje nárok za neopodstatnený. Podľa tohto ustanovenia bolo v dôsledku toho na pozemkovom úrade, aby o nároku rozhodol v správnom konaní. V roku 1993 nadobudla účinnosť ďalšia novela zákona. Táto okrem iných zmien znovu zaviedla všeobecný limit výmery pôdy, ktorá mohla byť vydaná jednej osobe, na 250 hektárov. Podľa nového ustanovenia, nároky na vydanie pôdy, o ktorých ešte nebolo právoplatne

⁴⁵ Pozri rozsudok *Broniowski v. Poľsko* z 22. júna 2004, od. 125.

⁴⁶ Rozhodnutie o prijateľnosti z 13. februára 2007.

rozhodnuté a ktoré presahovali uvedený limit, mohli byť uspokojené len do výšky tohto limitu. Vo februári 1995 matka a manželka sťažovateľov zomrela. Sťažovatelia vstúpili do jej práv a ďalej vystupovali vo vzťahu k jej reštitučnému nároku ako jej dedičia. V februári 1999 pozemkový úrad rozhodol, že sťažovatelia spĺňajú všetky podmienky pre reštitúciu majetku podľa zákona a nariadil lesnému úradu, aby im vydal pôdu do výmery 250 hektárov. Krajský súd toto rozhodnutie potvrdil, čím nadobudlo právoplatnosť. V auguste 1999 sťažovatelia požiadali pozemkový úrad, aby formou úradného rozhodnutia rozhodol aj o zvyšku ich reštitučného nároku, prevyšujúcom zákonný limit. Pozemkový úrad rozhodol, že sťažovatelia spĺňajú podmienky zákona na reštitúciu ich majetku, ale vzhľadom na rozhodnutie z februára 1999 a limit stanovený zákonom im nemôže byť ďalšia pôda vydaná. Sťažovatelia sa obrátili so žiadosťou o prieskum uvedeného rozhodnutia na krajský súd. V januári 2000 generálny prokurátor na základe podnetu sťažovateľov napadol sporné ustanovenia zákona na ústavnom súde. Argumentoval predovšetkým tým, že majú neprípustný retroaktívny účinok. Dostávajú žiadateľov, o nárokoch ktorých nebolo v čase nadobudnutia účinnosti novely z roku 1993 právoplatne rozhodnuté, do nespravodlivej nevýhody v porovnaní so žiadateľmi, o nárokoch ktorých bolo do tohto okamihu už rozhodnuté ešte bez obmedzenia. Napokon generálny prokurátor tvrdil, že obmedzenie predstavuje neprípustný zásah do majetku žiadateľov, pretože znemožnilo úplné uspokojenie ich zákonných nárokov. V apríli 2001 ústavný súd, zasadajúc v pléne, nevyhovel podnetu generálneho prokurátora. Konštatoval, že právny poriadok neobsahuje žiadne všeobecné ustanovenia pre reštitúciu majetku. Zákon je osobitným právnym predpisom, ktorý bol prijatý v záujme napravenia niektorých, avšak nie všetkých majetkových krívd, ku ktorým v minulosti došlo. Pri jeho príprave prevládala rýchlosť nad jeho právnou dokonalosťou. Bolo iba prirodzené, že po počiatkových skúsenostiach s uplatňovaním zákona bolo potrebné ním vytvorený systém upraviť. Novela z roku 1993 neovplyvnila podstatu reštitučných nárokov, o ktorých ešte nebolo rozhodnuté, len jednoducho nanovo vymedzila ich rozsah v súlade s pôvodným duchom zákona. Hoci žiadatelia o reštitúciu nemali dôvod očakávať takúto novú právnu úpravu, za daných okolností a so zreteľom na predmet a účel zákona, ktorého cieľom bola náprava len niektorých krívd, nemožno ju objektívne nepripustiť. Žiadne práva, o ktorých už bolo rozhodnuté, neboli dotknuté. Nároky, ktorým nebolo vyhovené konečným rozhodnutím, nemožno považovať za „majetok“, a preto tu nedošlo k žiadnemu zásahu do majetku sťažovateľov. Traja sudcovia ústavného súdu však nezdieľali názor väčšiny a pripojili k rozhodnutiu odlišné stanovisko.

Podľa nich, nároky na reštitúciu, ktoré spĺňali zákonné predpoklady, predstavujú majetkové záujmy, ktoré si zasluhujú ústavnú ochranu. Novela z roku 1993 predstavovala retroaktívny zásah do týchto záujmov a do neskončených konaní o nich. To bolo nezlučiteľné s princípom právneho štátu. Samozrejme, že štát mal právo určovať podmienky pre reštitúciu majetku. Avšak raz stanovené podmienky by už nemali byť svojvoľne menené na úkor jednotlivých žiadateľov. Preto novela z roku 1993, tým, že opätovne zaviedla obmedzenie, predtým odstránené novelou z roku 1992, podlomila dôveru žiadateľov o reštitúciu v právny systém. Navyše, založila nespravodlivú situáciu na jednej strane medzi žiadateľmi, ktorým boli nároky prevyšujúce 250 hektárov v plnom rozsahu priznané pred tým, ako novela z roku 1993 nadobudla účinnosť a na strane druhej žiadateľmi, o nárokoch ktorých v tom čase ešte nebolo rozhodnuté. Sťažovatelia informovali krajský súd o rozhodnutí ústavného súdu a trvali na tom, že im má byť ich reštitučný nárok priznaný v celom rozsahu. Krajský súd potvrdil rozhodnutie pozemkového úradu ako zákonné. Sťažovatelia sa následne neúspešne obrátili na pozemkový úrad a Slovenský pozemkový fond so žiadosťou o odškodnenie za pôdu, ktorá im nebola vydaná z dôvodu, že prevyšovala stanovený limit. V apríli 2002 sťažovatelia napadli rozhodnutie z decembra 2001 a konanie, ktoré mu predchádzalo, prostredníctvom sťažnosti podľa článku 127 ústavy na ústavnom súde. Predovšetkým sa sťažovali, že novela z roku 1993 porušila princíp rovnosti zbraní v konaní, týkajúcim sa ich reštitučného nároku, pretože poskytla odporcovi nespravodlivú výhodu. Tvrdili, že majú nárok, ktorý predstavuje „majetok“ pre účely Dohovoru. Novela z roku 1993 zasiahla do tohto majetku bez prijateľného odôvodnenia a bez akejkoľvek náhrady. V októbri 2002 ústavný súd odmietol sťažnosť ako zjavne neopodstatnenú. Okrem iného uviedol, že napadnuté rozhodnutie sa týka nároku sťažovateľov z 19. augusta 1999 na vydanie pôdy vo výmere, ktorá prevyšovala zákonom stanovený limit. Takýto nárok nemal žiaden právny základ a v skutočnosti bol v rozpore s právnym poriadkom. Preto nemohol vyvolať u sťažovateľov žiadnu legitímnu nádej, že bude uspokojený. V súlade s tým sťažovatelia nemali „majetok“ v zmysle článku 1 Protokolu č. 1 a nedošlo k žiadnemu zásahu do ich majetku.

Rozhodnutie Súdu

(časť týkajúca sa namietaného porušenia práva zaručeného článkom 1 Protokolu č. 1)

V konaní pred Súdom sťažovatelia namietali, že konanie o ich reštitučnom nároku a jeho výsledok, ktorý bol predurčený nadobudnutím účinnosti novely z roku 1993, ako aj konanie o ich ústavnej sťažnosti a jeho výsledok, predstavovali porušenie ich práv podľa článku 1 Protokolu č. 1. Čo sa týka nároku na vydanie pôdy vo výmere nad stanovených 250 hektárov, vláda, opierajúc sa o závery ústavného súdu, uvedené v jeho rozhodnutí z 9. októbra 2002, dospela k záveru, že sťažovatelia nemajú „legitímnu nádej“, že ich nárok bude uspokojený. Takúto nádej nebolo možné vyvodit' ani z prípadného očakávania sťažovateľov, že príslušné právne normy budú zmenené na základe podnetu generálneho prokurátora na ústavný súd.

Súd najskôr poukázal na to, že celý reštitučný nárok sťažovateľov, to znamená vrátane nároku na pôdu vo výmere presahujúcej napadnutý limit, bol uplatnený v roku 1992. Ako konštatovali vnútroštátne sudy, jediným dôvodom nepriznania časti nároku nad 250 hektárov bola novela z roku 1993. Následne Súd zisťoval, či nárok sťažovateľov na vydanie pôdy nad stanovený limit predstavoval „majetok“ v zmysle článku 1 Protokolu č. 1. Súd uviedol: *„V prejednávanej príhode bol reštitučný nárok sťažovateľov založený na ustanoveniach zákona v znení účinnom v čase, kedy bol uplatnený. Bol konkrétny a mal dostatočný základ vo vnútroštátnom práve ..., keďže spĺňal všetky zákonné podmienky a táto skutočnosť nebola nikdy spochybnená. Naopak, pozemkový úrad aj krajský súd pri viacerých príležitostiach pripustili splnenie všetkých príslušných podmienok a nárok bol napokon priznaný. Jediným dôvodom jeho priznania iba do výšky limitu stanoveného novelou z roku 1993 a nie v celom rozsahu bola samotná novela. Nárok preto možno považovať za dostatočne preukázaný. Za týchto okolností má Súd za to, že sťažovateľov je potrebné považovať za majúcich prinajmenšom „legitímnu nádej“, že ich reštitučný nárok bude uspokojený. Nárok preto predstavuje „majetok“ a požíva ochranu článku 1 Protokolu č. 1. Námiетка nezlučiteľnosti ratione materiae, vznesená vládou, musí byť v dôsledku toho zamietnutá. Súd sa domnieva, vo svetle vyjadrení strán, že námiетка vyvoláva závažné skutkové a právne otázky z hľadiska Dohovoru, rozhodnutie o ktorých si vyžaduje preskúmanie podstaty. Súd preto usudzuje, že táto námiетка nie je zjavne nepodložená v zmysle článku 35 ods. 3 Dohovoru. Nebol zistený ani iný dôvod na jej vyhlásenie za neprijateľnú.“*

A. J. V. SLOVENSKO⁴⁷

Skutkový stav

Sťažovateľ opustil Československo v roku 1968 a usadil sa v Nemecku. Po súdnej rehabilitácii v roku 1990 začal žiť sčasti v Nemecku a sčasti v Československu. Sťažovateľ uviedol, že väčšiu časť roka 1992 strávil v Československu. Dňa 25. septembra 1992 sa na príslušných úradoch prihlásil na trvalý pobyt na adrese svojho priateľa v Krompachoch. Na tejto adrese bol prihlásený do 22. júna 1994. Dňa 28. septembra 1992 si sťažovateľ uplatnil reštitučný nárok na majetok svojho otca a strýka podľa zákona o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku z roku 1991. Dňa 15. mája 1996 Pozemkový úrad Spišská Nová Ves zamietol jeho reštitučný nárok z dôvodu, že v relevantnom čase nespĺňal podmienku trvalého pobytu na území vtedajšej Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky, ako to vyžadoval § 4 ods. 1 zákona o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku. Pozemkový úrad preukázal, že doporučený list, ktorý poslal odporca 8. apríla 1993 nemohol byť doručený, pretože v tom čase na adrese sťažovateľa v Krompachoch nikto nebýval. Pozemkový úrad mal k dispozícii aj potvrdenie, v ktorom príslušné nemecké orgány uviedli, že sťažovateľ mal od roku 1973 nahlásené svoje hlavné bydlisko (*Hauptwohnung*) vo Wendelsteine. Sprievodný list slovenského vicekonzula v Mníchove objasnil, že v Nemecku sa na rozdiel od Slovenskej republiky nerozlišuje medzi trvalým a prechodným pobytom. V liste bolo ďalej uvedené, že podľa nemeckého práva je hlavné bydlisko miesto, na ktorom sa daná osoba prevažne zdržuje počas svojho pobytu v Nemecku, a že podľa nemeckého práva sa nevyžaduje, aby sa osoba odhlasovala z pobytu v prípade, že stráví väčšiu časť roka v zahraničí. Vicekonzul vyjadril názor, že ak sa sťažovateľ zdržuje na Slovensku viac ako 183 dní v roku, je teoreticky možné považovať jeho pobyt za trvalý v zmysle zákona o hlásení a evidovaní pobytu občanov z roku 1982. Vo svojom rozhodnutí sa pozemkový úrad odvolával aj na policajné hlásenie, podľa ktorého sťažovateľ dostatočne nepreukázal svoj trvalý pobyt v Krompachoch. Pozemkový úrad dospel k záveru, že v zmysle § 3 ods. 2 a §§ 5 a 4 ods. 1 zákona o hlásení a evidovaní pobytu občanov z roku 1982 a príslušnej rozhodovacej praxe všeobecných súdov a správnych orgánov, sťažovateľ nespĺnil podmienku trvalého pobytu. Dňa 19. júna 1996 sťažovateľ požiadal Krajský súd v Košiciach o preskúmanie rozhodnutia pozemkového úradu. Uviedol, že od

⁴⁷ Rozsudok zo 4. marca 2003.

roku 1992 sa zdržiaval na rôznych miestach na Slovensku a svoje tvrdenia doložil aj svedeckými výpoveďami. Sťažovateľ ďalej vysvetlil, že niekoľkokrát za rok vycestoval do Nemecka, kde sa podroboval liečbe rakoviny. Dňa 29. novembra 1996 Krajský súd v Košiciach potvrdil rozhodnutie správneho orgánu, ktoré sťažovateľ napadol. Uviedol, že do uplynutia lehoty na uplatnenie reštitučných nárokov, t. j. do 31. decembra 1992 sťažovateľ nemal trvalý pobyt na území bývalej Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky, ako to vyžadoval § 4 ods. 1 zákona o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku. Krajský súd najmä pripomenul, že podľa § 4 ods. 1 zákona o hlásení a evidovaní pobytu občanov z roku 1982 môžu mať občania trvalý pobyt v tom istom čase iba na jednom mieste. Pretože sťažovateľ neukončil svoj hlavný pobyt v Nemecku, pred tým ako sa prihlásil na trvalý pobyt v Krompachoch, jeho pobyt v bývalom Československu bol považovaný za prechodný. Súd urobil odkaz na príslušnú judikatúru a prax ministerstva vnútra. Krajský súd ďalej konštatoval, že sťažovateľ nepredložil žiadny dôkaz, z ktorého by bolo možné dospieť k záveru, že jeho pobyt v Krompachoch spĺňa podmienku trvalého pobytu v zmysle § 3 ods. 2 zákona o hlásení a evidovaní pobytu občanov. Okrem toho policajná správa, ktorú mal súd k dispozícii naznačila, že prihlásenie sťažovateľa na pobyt v Krompachoch bolo len formálne. Dňa 30. júla 1999 najvyšší súd odmietol znovu preskúmať prípad, pretože proti rozsudku krajského súdu z 29. novembra 1996 nebol prípustný žiadny opravný prostriedok.

Rozhodnutie Súdu

Sťažovateľ namietal, že požiadavka trvalého pobytu uvedená v § 4 ods. 1 zákona o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku a zamietnutie jeho reštitučnej žaloby z dôvodu údajného nesplnenia tejto požiadavky porušila jeho majetkové práva. Trval najmä na tom, že v momente, keď podával žalobu na vydanie majetku, bol prihlásený na Slovensku na trvalý pobyt, ako to vyžadoval zákon. Sťažovateľ vysvetlil, že v predmetnom čase žil spoločne so svojím priateľom v jeho dome v Krompachoch a že následne sa odsťahoval do jeho bytu v Košiciach, pretože dom nebol vhodný na bývanie v zime. Sťažovateľ odhlásil svoj trvalý pobyt v Krompachoch 22. júna 1994. Od roku 1993 žil v Piešťanoch v dome v rekonštrukcii a platil príspevok na zdravotné poistenie podľa slovenského systému, ako sa to vyžaduje v prípadoch, keď má osoba trvalý pobyt na Slovensku. Vysvetlil, že tieto platby neboli požadované zákonom z roku 1992. Vláda tvrdila, že sťažovateľ nesplnil požiadavku trvalého pobytu, uvedenú v zákone o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému

poľnohospodárskemu majetku z roku 1991 a že jeho nárok z tohto dôvodu nemôže byť považovaný za „majetok“ v zmysle článku 1 Protokolu č. 1. Najmä, sťažovateľ neukončil svoj hlavný pobyt v Nemecku pred tým, ako sa prihlásil na trvalý pobyt na Slovensku, čo bolo nevyhnutným predpokladom toho, aby sa jeho pobyt na Slovensku považoval za trvalý. Podľa vlády dostupné informácie naznačujú, že sťažovateľ sa na Slovensku neprihlásil na trvalý pobyt so skutočným úmyslom trvale sa tu zdržiavať, ako to vyžadovala prax vnútroštátnych orgánov.

Súd uviedol: „V predmetnom prípade sa sťažovateľov nárok netýkal jeho „existujúceho majetku“ a sťažovateľ nemal status vlastníka ale len žiadateľa... Preto zostáva zistiť, či mal sťažovateľ „legitímnu nádej“, že bude vyhovené jeho terajšiemu, vymáhateľnému nároku. V tomto ohľade Súd pripomína, že § 4 ods. 1 zákona o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku oprávňoval sťažovateľa na vydanie majetku jeho príbuzných pod podmienkou, že, inter alia, splnil požiadavku trvalého pobytu v bývalej Českej a Slovenskej Federatívnej Republike. Vo vzťahu k tvrdeniu sťažovateľa, že vnútroštátne súdy rozhodli o jeho nároku nesprávne, Súd uvádza, že vo svojom rozsudku z 29. novembra 1996 Krajský súd v Košiciach pripomenul, že podľa § 4 ods. 1 zákona o hlásení a evidovaní pobytu občanov môže mať občan trvalý pobyt v tom istom čase iba na jednom mieste. Pretože sťažovateľ neukončil svoj trvalý pobyt v Nemecku pred tým, ako sa prihlásil na trvalý pobyt v Krompachoch, jeho pobyt v bývalom Československu musí byť považovaný za prechodný. Odkaz bol urobený na príslušnú judikatúru všeobecných súdov a prax ministerstva vnútra. Navyše, dostupné dôkazy naznačujú, že sťažovateľov pobyt na adrese u priateľa v Krompachoch nemal atribúty trvalého pobytu v zmysle § 3 ods. 2 zákona o hlásení a evidovaní pobytu občanov, a že jeho nahlásenie na tejto adrese bolo len formálne. Krajský súd dospel k záveru, že do uplynutia lehoty na podanie žaloby, t. j. do 31. decembra 1992 sťažovateľ nespĺnil požiadavku trvalého pobytu v bývalej Českej a Slovenskej Federatívnej republike, ako to vyžadoval § 4 ods. 1 zákona o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku. Berúc do úvahy všetky informácie, ktoré má k dispozícii, a uvažujúc, že má len obmedzenú právomoc zaoberať sa namietanými skutkovými alebo právnymi omylmi vnútroštátnych súdov..., Súd dospel k záveru, že nemôže nahradiť svojím názorom názor Krajského súdu v Košiciach o splnení požiadavky trvalého pobytu, uvedenej v § 4 ods. 1 zákona o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku. Teda, podľa príslušného práva, tak ako bolo aplikované a interpretované vnútroštátnymi orgánmi, sťažovateľ nemal ani

nárok, ktorý by bol v zmysle judikatúry Súdu legitímnou nádejou na vydanie predmetného majetku, a teda ani „majetok“ v zmysle článku 1 Protokolu č. 1. Súd ďalej pripomína, že článok 1 Protokolu č. 1 nezaručuje právo na získanie majetku... Článok 1 tiež nemôže byť interpretovaný ako ukladajúci akékoľvek obmedzenia slobode zmluvných štátov určiť podmienky na vydanie majetku, ktorý bol skonfiškovaný pred dátumom ratifikovania Dohovoru. Preto ani rozhodnutia namietané sťažovateľom, ani aplikácia zákona o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku z roku 1991 v jeho prípade neboli zásahom do jeho práv na pokojné užívanie majetku. Vzhľadom na uvedené nedošlo k porušeniu článku 1 Protokolu č. 1.“

KOPECKÝ V. SLOVENSKO⁴⁸

Skutkový stav

Dňa 12. februára 1959 bol otec sťažovateľa uznaný vinným z trestného činu za to, že v rozpore s vtedy platnými predpismi, prechovával 131 zlatých mincí a 2 151 strieborných mincí numizmatickej hodnoty. Bol odsúdený na trest odňatia slobody v trvaní jedného roka, na peňažný trest a mince boli skonfiškované. Dňa 1. apríla 1992 najvyšší súd v zmysle zákona o súdnej rehabilitácii z roku 1990 zrušil rozsudok z 12. februára 1959 vrátane všetkých následných rozhodnutí a nebohého otca rehabilitoval. Dňa 30. septembra 1992 si sťažovateľ uplatnil nárok na otcove mince na základe zákona o mimosúdnych rehabilitáciách. Dňa 19. septembra 1995 Okresný súd Senica vyhovel návrhu a nariadil ministerstvu vnútra, aby vrátilo mince sťažovateľovi. S odkazom na príslušné záznamy súd zistil, že mince boli skonfiškované 21. novembra 1958 a 12. decembra 1958 odovzdané krajskej správe ministerstva vnútra v Bratislave. Dňa 19. decembra 1958 mince ohliadol znalec a zaregistroval do inventára Krajskej správy Bratislava. Príslušná časť rozsudku okresného súdu znela: *„Je pravdou, že zákon ukladá žalobcovi pri žiadosti o vydanie hnutelných vecí uviesť, kde sa veci nachádzajú a preukázať to. V danom prípade však žalobca rozhodne nemá možnosti prezerat' priestory bývalej Krajskej správy VB Bratislava, príp. trezory v budove bývalej KS VB Bratislava, pretože do týchto priestorov jednoducho nemá prístup a pokiaľ by súd trval na tom, že práve žalobca má preukázať, či sa mince nachádzajú na poslednom známom mieste, uložil by žalobcovi dôkaznú povinnosť prakticky nemožnú. Naopak, ... ministerstvo*

⁴⁸ Rozsudok z 28. septembra 2004.

vnútra ani nepreukázalo, že bývalá Krajská správa VB Bratislava odovzdala mince inému orgánu, ani nenavrholo v tomto smere vykonanie žiadneho dôkazu... Súd mal za preukázané, že naposledy sa mince ... nachádzali na Krajskej správe VB Bratislava, ktorej nástupcom je ministerstvo vnútra, pričom nebolo preukázané, že by sa tam nenachádzali ku dňu účinnosti zákona o mimosúdnych rehabilitáciách, t. j. k 1. aprílu 1991.” Dňa 1. decembra 1995 sa ministerstvo vnútra odvolalo. Zástupca ministerstva tvrdil, že všetky relevantné doklady boli zničené a že dôkazné bremeno pokiaľ ide o úschovu mincí spočíva na sťažovateľovi. Dňa 29. januára 1997 Krajský súd v Bratislave zamietol žalobu sťažovateľa. S odvolaním sa na § 4 ods. 1, 5 ods. 1 a 20 ods. 1 zákona o mimosúdnych rehabilitáciách zistil, že sťažovateľ nepreukázal, kde sa mince nachádzali v čase, keď tento zákon nadobudol 1. apríla 1991 účinnosť. V rozsudku krajský súd pripustil, že sťažovateľ mal obmedzené možnosti lokalizovať otcov majetok. Preto vykonal z vlastnej iniciatívy ďalšie dôkazy. Krajský súd najmä poznamenal, že v súlade s príslušnou praxou by mal byť skonfiškovaný majetok odovzdaný prokurátorovi a po nadobudnutí právoplatnosti rozsudku finančnému odboru príslušného okresného národného výboru. Z tohto dôvodu krajský súd posudzoval trestný spis, týkajúci sa prípadu sťažovateľovho otca. Ďalej zistil, že archívy Okresného úradu Senica, ministerstva vnútra, Národnej banky Slovenska a Štátny oblastný archív v Bratislave neobsahovali dokumenty týkajúce sa predmetných mincí. Krajský súd tiež vypočul svedka, ktorý pracoval na okresnom oddelení ministerstva vnútra v roku 1958. Tento sa k prípadu nevedel vyjadriť. Súd nepovažoval za nevyhnutné vypočuť ďalšie dve osoby, z ktorých bola jedna prítomná pri inventarizácii a odňatí mincí krajskou správou, pretože boli prepustení zo služieb v roku 1958 a následne v roku 1960. Ich svedectvá preto nemohli prispieť k zisteniu skutkového stavu veci. Dňa 27. januára 1998 najvyšší súd zamietol sťažovateľovo dovolanie. Súhlasil s názorom krajského súdu, podľa ktorého sťažovateľ nepodal dôkaz, že mince sa nachádzajú na žalovanom ministerstve, ako to vyžaduje § 5 ods. 1 zákona o mimosúdnych rehabilitáciách. V rozsudku najvyššieho súdu bolo ďalej uvedené: *„Nepostačujúce je tvrdenie, že predmetné hnutelné veci prevzal dňa 12. decembra 1958 pracovník Krajskej správy MV Bratislava a že ... u tohto orgánu ich dňa 19. decembra 1958 ohliadol znalec. Od tejto doby uplynulo značné časové obdobie, v ktorom mohlo dôjsť k scudzeniu, zničeniu alebo strate predmetných zlatých a strieborných mincí. Pritom zákonodarca v ustanovení § 5 ods. 1 zákona o mimosúdnych rehabilitáciách, výslovne stanovil u hnutelných vecí aj povinnosť preukázania, kde sa tieto nachádzajú v čase nadobudnutia účinnosti zákona.... vyplýva z logického a systematického výkladu ustanovenia § 5*

ods. 1 zákona o mimosúdnych rehabilitáciách, že musí ísť o vec pôvodnú, ktorá bola prevzatá štátom a nie o inú vec toho istého druhu. Predmetom vydania môžu byť len také hnutelné veci, ktoré sú určené znakmi, ktoré ich individualizujú a robia ich tak nezameniteľnými...”

Rozhodnutie Súdu

Sťažovateľ tvrdil, že splnil všetky zákonné požiadavky pre vydanie majetku po svojom otcovi. Vo vzťahu k požiadavke preukázania, kde sa majetok nachádza, uvedenej v § 5 ods. 1 zákona o mimosúdnych rehabilitáciách, predložil listinné dôkazy, z ktorých vyplýva, že mince boli odňaté jeho otcovi a 12. decembra 1958 uložené na krajskej správe ministerstva vnútra. V relevantnom čase neexistovalo zákonné ustanovenie, z ktorého by ministerstvu vnútra vyplývala povinnosť postúpiť mince inému orgánu a nebolo tvrdené, ani preukázané, že ministerstvo vnútra ich postúpilo zákonným spôsobom inej osobe. Argumentácia, že ministerstvo vnútra mince už nemá v držbe, je bez právneho významu. Za neexistencie žiadneho spoľahlivého dôkazu, ako boli mince premiestnené z priestorov ministerstva, nie je toto tvrdenie spôsobilé vyvrátiť dôkaz predložený sťažovateľom. Stotožnenie sa s tvrdením, že ministerstvo vnútra viac nemá v držbe mince, alebo vyžadovanie od sťažovateľa, aby preukázal, ak by to bol ten prípad, ako boli mince odcudzené z priestorov ministerstva nezákonným spôsobom, by za daných okolností pre neho predstavovali neprímerané dôkazné bremeno, v rozpore s jeho právom zaručeným článkom 1 Protokolu č. 1. Sťažovateľ zdôraznil, že v zákone o mimosúdnych rehabilitáciách nie je výslovne uvedené, že sa vzťahuje na individuálne určené hnutelné veci, ani nevylučuje vydanie hnutelných vecí rovnakého druhu v prípadoch, keď bola vec dostatočne identifikovaná. V tomto ohľade uviedol, že 19. decembra 1958 mince prezrel znalec, ktorý zostavil ich podrobný zoznam, v ktorom boli predmetné veci dostatočne identifikované. Sťažovateľ dospel k záveru, že mohol legitímne očakávať, že získa majetok, o ktorý žiadal. Z tohto dôvodu mal „majetok“ v zmysle článku 1 Protokolu č. 1. Zamietnutie nároku sťažovateľa bolo zásahom do jeho práv zaručených článkom 1 Protokolu č. 1, pri ktorom nebola dodržaná spravodlivá rovnováha medzi verejným záujmom a ochranou jeho individuálnych práv. Vláda uviedla, že účelom zákona o mimosúdnych rehabilitáciách bolo zmierniť následky niektorých majetkových krívd, ku ktorým došlo medzi 25. februárom 1948 a 1. januárom 1990. Toto obdobie skončilo pred 18. marcom 1992, kedy nadobudol Dohovor účinnosť vo vzťahu k bývalej Českej a Slovenskej Federatívnej Republike, jedným z nástupníckych štátov

ktorej je Slovenská republika. Pokiaľ ide o hnutelné veci, zákon o mimosúdnych rehabilitáciách pripúšťa za podmienok uvedených v tomto zákone iba naturálnu reštitúciu. Možnosť vydať iné veci toho istého druhu alebo priznať náhradu za hnutelné veci zákon nepripúšťa. Sťažovateľov nárok bol zamietnutý, pretože nespĺnil požiadavky uvedené v zákone o mimosúdnych rehabilitáciách. Sťažovateľ najmä nepreukázal, kde sa veci odňaté jeho otcovi nachádzali v čase, keď zákon v roku 1991 nadobudol účinnosť, tak ako to vyžadoval § 5 ods. 1 v spojení s § 4 ods. 1. Tento nedostatok nebol odstránený, napriek skutočnosti, že odvolací súd vykonal za účelom zistenia, kde sa mince nachádzajú, ďalšie dôkazy. Žalovaná vláda nemôže byť zodpovedná za akékoľvek odcudzenie mincí, ku ktorému došlo pred tým, ako Dohovor nadobudol účinnosť vo vzťahu k Slovensku. Vzhľadom na to, že sťažovateľov nárok nespĺňal podmienky stanovené zákonom a že článok 1 Protokolu č. 1 nezaručuje právo na získanie majetku, sťažovateľ nemal „majetok“ v zmysle článku 1 Protokolu č. 1. Vzhľadom na uvedené nedošlo k zásahu do jeho práv v zmysle tohto ustanovenia. Vláda nepovažovala za významné, že Okresný súd Senica vyhovel na prvom stupni žalobe sťažovateľa, pretože tento rozsudok bol následne zmenený súdmi vyššieho stupňa bez toho, aby nadobudol právoplatnosť.

Súd poznamenal, že základná otázka, ktorú musí vyriešiť, znie, či existoval vo vnútroštátnom práve, tak, ako ho interpretujú vnútroštátne súdy, dostatočný základ na to, aby bol sťažovateľov nárok vyhodnotený ako „majetková hodnota“ v zmysle článku 1 Protokolu č. 1. Ďalej uviedol: *„V tomto ohľade je jediným sporným bodom, či o sťažovateľovi možno povedať, že splnil požiadavku preukázať „kde sa nachádzal majetok“, ako je to uvedené v § 5 ods. 1 zákona o mimosúdnych rehabilitáciách. Konkrétne, sťažovateľ dospel v rozpore s rozhodnutiami Krajského súdu v Bratislave a najvyššieho súdu k záveru, že splnil túto požiadavku tým, že preukázal, kedy a ako majetok nadobudol štát, pretože príslušné orgány neboli schopné vysvetliť, čo sa následne s mincami stalo. V príslušných rozhodnutiach Krajský súd v Bratislave a najvyšší súd rozhodli, že § 5 ods. 1 zákona o mimosúdnych rehabilitáciách z roku 1991 vyžaduje, aby bolo preukázané, kde sa hnutelné veci nachádzali 1. apríla 1991, keď zákon nadobudol účinnosť. Najvyšší súd ďalej dospel k záveru, že nárok na vydanie hnutelného majetku podľa § 5 ods. 1 zákona o mimosúdnych rehabilitáciách sa môže týkať iba toho istého majetku, ktorý štát nadobudol a nie iných vecí toho istého druhu. Toto rozhodnutie bolo v súlade s jeho skorším záverom v podobnom prípade. Krajský súd a najvyšší súd rozhodli, že dôkazmi, ktoré predložil sťažovateľ a ďalším dokazovaním, ktoré vykonal krajský súd,*

nebolo dostatočne preukázané, že mince, ktoré boli odňaté jeho nebohému otcovi v roku 1958, sa v roku 1991 stále nachádzali na ministerstve vnútra. Berúc do úvahy informácie, ktoré má Súd k dispozícii a skutočnosť, že má iba obmedzenú právomoc zaoberať sa namietanými pochybeniami vnútroštátnych súdov, pokiaľ ide o zistenie skutkového stavu alebo aplikáciu práva, ktorým prináleží na prvom mieste interpretovať a aplikovať vnútroštátne právo, Súd nezistil svojvoľnosť v spôsobe, akým Krajský súd v Bratislave a najvyšší súd rozhodli o nároku sťažovateľa. Vzhľadom na uvedené neexistuje základ pre odlišný záver Súdu, pokiaľ ide o to, či sťažovateľ vyhovel predmetnej požiadavke. Súd sa stotožňuje s tým, že vzhľadom na text príslušného ustanovenia zákona o mimosúdnych rehabilitáciách z roku 1991 a okolnosti prípadu, sťažovateľ nemohol s určitosťou vedieť, či splnil vyššie uvedenú podmienku pre vydanie veci. V tomto ohľade možno dospieť k záveru, že jeho pozícia bola odlišná od pozície sťažovateľov v prípade Gratzinger a Gratzingerová, ktorých nároky zjavne nevyhovovali požiadavkám vnútroštátneho práva v tom, že neboli štátnymi občanmi príslušného štátu. Tento rozdiel však nie je rozhodujúci pre vyriešenie stanoveného problému. Súd najmä poznamenáva, že nárok sťažovateľa na vydanie veci bol od začiatku podmienený a otázka, či vyhovoval zákonným požiadavkám mala byť vyriešená v následnom súdnom konaní. Súdny právoplatne rozhodli, že nespĺnil požiadavky uvedené v zákone. Súd preto nie je presvedčený, že v momente, keď podal žalobu o vydanie bolo dostatočne preukázané, že jeho nárok je „majetkovou hodnotou“, ktorá požíva ochranu článku 1 Protokolu č. 1. Je pravda, že Okresný súd Senica, ktorý rozhodoval v prípade v prvom stupni, dospel k záveru, že pre sťažovateľa je prakticky nemožné splniť podmienku týkajúcu sa presnej lokalizácie majetku a nariadil, aby mu mince boli vydané. Rozsudok súdu prvého stupňa bol následne v priebehu toho istého konania zmenený súdmi vyššieho stupňa na dvoch úrovniach bez toho, aby nadobudol právoplatnosť a vykonateľnosť. Rozsudkom, ktorý vyhlásil Okresný súd Senica, sťažovateľ teda nezískal vymáhateľné právo na vydanie mincí. Tento rozsudok preto nebol dostatočný na to, aby vytvoril majetkový záujem, ktorý by bol „majetkovou hodnotou“. Za daných okolností Súd dospel k záveru, že uvedený reštitučný nárok sťažovateľa nepredstavoval „majetok“ v zmysle prvej vety článku 1 Protokolu č. 1. Záruky tohto ustanovenia sa preto na predmetný prípad nevzťahujú. V súlade s tým nedošlo k porušeniu článku 1 Protokolu č. 1.“

BZDÚŠEK V. SLOVENSKO⁴⁹

Skutkový stav

Rozsudkami vyhlásenými Okresným súdom Senica 20. januára 1959 a Krajským súdom v Bratislave 13. februára 1959 bol otec Tomáša Bzdúška uznaný vinným za dva trestné činy a odsúdený na trest odňatia slobody na päť rokov, ako aj trest prepadnutia hnuiteľného majetku, ktorý okrem iného zahŕňal 310 kusov zlatých mincí, 162 kusov strieborných mincí numizmatickej hodnoty, 466 USD v bankovkách, 10 000 Kčs a tri vkladné knižky. Dňa 3. októbra 1991 najvyšší súd v zmysle zákona o súdnych rehabilitáciách z roku 1990 zrušil predmetné rozsudky z 20. januára 1959 a 13. februára 1959 vrátane všetkých s nimi súvisiacich rozhodnutí z dôvodu, že odsúdenie bolo nezákonné. Najvyšší súd najmä uviedol, že súdy nezistili všetky relevantné skutkové okolnosti, nesprávne aplikovali príslušné právo a odsúdenie bolo motivované politicky. Najvyšší súd okrem toho na základe amnestie prezidenta z 1. januára 1990 zastavil trestné stíhanie. Na žiadosť obhajcu právneho predchodcu sťažovateľov Okresný súd Prievidza pokračoval v konaní. Dňa 30. marca 1992 vyhlásil rozsudok, v ktorom obžalovaného oslobodil spod obžaloby z dôvodu, že súdy, ktoré ho odsúdili, sa dopustili skutkových a právnych omylov. Dňa 30. apríla 1993 sťažovatelia podali žalobu proti ministerstvu vnútra, Národnej banke Slovenska a Okresnému úradu Myjava. Požadovali vydanie zlatých a strieborných mincí, troch vkladných knižiek, ako aj bankoviek, ktoré boli zabavené ich príbuznému. Odvolávali sa na zákon o mimosúdnych rehabilitáciách a protokol z 13. novembra 1958, v ktorom bol predmetný hnuiteľný majetok spísaný tromi policajtmi za prítomnosti svedkov. Sťažovatelia ďalej uviedli, že veci boli následne odovzdané do úschovy krajskej správy ministerstva vnútra v Bratislave, a že ministerstvo ich 14. septembra 1992 informovalo, že nemá k dispozícii relevantné dokumenty. Dňa 19. januára 1994 Obvodný súd Bratislava I, na ktorom sťažovatelia podali žalobu, dospel k záveru, že nie je príslušný vo veci konať. Dňa 17. mája 1994 Mestský súd v Bratislave toto rozhodnutie zrušil ako nesprávne. Dňa 6. februára 1995 Obvodný súd Bratislava I zastavil konanie. Dňa 31. mája 1995 Mestský súd v Bratislave toto rozhodnutie zrušil a nariadil obvodnému súdu, aby pokračoval v konaní. Dňa 7. októbra 1997 Okresný súd Bratislava I, po tom, ako vykonal z vlastnej iniciatívy rozsiahle dokazovanie, žalobu zamietol. Zistil, že v súlade s protokolom

⁴⁹ Rozhodnutie o prijateľnosti zo 16. novembra 2004.

z 15. a 16. decembra 1958 boli mince, bankovky a vkladné knižky uschované na krajskej správe ministerstva vnútra v Bratislave. Puncový úrad v Prahe sa vyjadril, že uskutočňoval realizáciu cenností, ktoré prepadli v prospech štátu v rokoch 1955 až 1979. Najmä robil ich súpis a oceňoval ich. Mince z drahých kovov boli následne prevedené do Štátnej banky Československej. Zástupcovia puncového úradu oznámili súdu, že 1. júna 1959 bola puncovému úradu doručená od ONV Senica zásielka vážiaca 4 508 g, ktorá bola 29. augusta 1959 spracovaná. Pretože relevantné dokumenty boli zničené, nebolo možné ani identifikovať predmety, ktoré tvorili obsah zásielky, ani preukázať, kam boli prevedené. Podobne zástupcovia Českej národnej banky (právny nástupca bývalej Štátnej banky Československa) informovali 13. septembra 1996 a 13. marca 1997 okresný súd, že banka nemá žiadne dokumenty týkajúce sa predmetného majetku. Dňa 2. júla 1997 Slovenská sporiteľňa a.s. Bratislava, právny nástupca banky, v ktorej mal príbuzný sťažovateľov vklad na vkladných knižkách, informovala súd, že vkladné knižky nevedie ako živé a že relevantné dokumenty boli po dvadsiatich troch rokoch zničené. Okresný súd zobral tiež do úvahy informáciu predloženú ministerstvom vnútra, podľa ktorej bol majetok právneho predchodcu sťažovateľov po nadobudnutí právoplatnosti odsudzujúceho rozsudku odovzdaný ONV Senica. Národný výbor bol zodpovedný za realizáciu trestu zhabania veci. Okresný súd uskutočnil dopyt na Obecnom úrade Senica, samosprávnom orgáne vytvorenom po tom, ako prestali existovať bývalé národné výbory. Bolo mu oznámené, že obecný úrad nevlastní predmetný majetok. Nakoniec bolo okresnému súdu oznámené, že v slovenských archívoch nie sú dokumenty týkajúce sa činnosti finančných odborov bývalých národných výborov v čase od roku 1957 do roku 1959. Okresný súd s poukazom na ods. 1 § 4, ods. 1 § 5 a ods. 1 § 20 zákona o mimosúdnych rehabilitáciách, dospel k záveru, že neexistuje dôkaz o tom, že žalovaní mali v čase podania žaloby sťažovateľov predmetné veci v držbe. Okresný súd ďalej pripomenul, že ods. 1 § 5 ustanovuje výlučne vydanie hnutelnej veci *in natura* a vyjadril názor, že nie je možné individualizovať bankovky a mince, ktoré boli odňaté príbuznému sťažovateľov. Sťažovatelia sa odvolali a namietali, že okresný súd rozhodol nesprávne, keď sa stotožnil s písomnými vyjadreniami žalovaných o tom, že nevlastnia predmetný majetok. Sťažovatelia najmä zdôraznili, že z písomných dôkazov jednoznačne vyplýva, že majetok bol v decembri 1958 uschovaný na krajskej správe ministerstva vnútra a že ministerstvo nepreukázalo, že bol prevedený z jeho priestorov na iné miesto. Spochybňovali aj záver okresného súdu, že mince nemôžu byť individualizované. Dňa 13. mája 1958 Krajský súd v Bratislave potvrdil rozsudok súdu prvého stupňa.

Krajský súd poznamenal, že podľa ods. 1 § 4 zákona o mimosúdnych rehabilitáciách boli sťažovatelia povinní preukázať, kde sa veci nachádzali v čase, keď zákon z 1. apríla 1991 nadobudol účinnosť. Preto nepovažoval za dostatočné tvrdenia sťažovateľov, že v súlade s listinnými dôkazmi bol majetok v decembri 1958 uschovaný na krajskej správe ministerstva vnútra. Krajský súd ďalej poznamenal, že napriek skutočnosti, že prvostupňový súd z vlastnej iniciatívy vykonal rozsiahle dokazovanie, nebolo možné zistiť, kde sa veci 1. apríla 1991 nachádzali. Dospel k záveru, že nedostatok listinných a iných dôkazov spôsobil, že nemohol vyhovieť žalobe sťažovateľov, ktorú inak považoval za oprávnenú. Následne urobil odkaz na ods. 2 § 20 zákona o mimosúdnych rehabilitáciách.

Rozhodnutie Súdu

Sťažovatelia namietali, že ich vlastnícke práva boli porušené v dôsledku zamietnutia ich žaloby. Vláda trvala na tom, že žaloba sťažovateľov bola zamietnutá, pretože nespĺnili podmienky uvedené v zákone o mimosúdnych rehabilitáciách. Ich nárok preto nie je „majetkom“, na ktorý sa vzťahujú záruky článku 1 Protokolu č. 1. Sťažovatelia tvrdili, že ich postavenie je odlišné od postavenia reštitučných žiadateľov v iných prípadoch, o ktorých rozhodoval Súd, ktorí zjavne nespĺnili formálne podmienky na vydanie majetku, ako štátne občianstvo k žalovanému štátu alebo trvalý pobyt na jeho území. Sťažovatelia tvrdili, že mali legitímnu nádej, že ich nárok bude uspokojený, pretože uviedli, kedy a akým spôsobom bol majetok odňatý ich príbuznému a pretože slovenské orgány hodnoverne nepreukázali, čo sa následne s majetkom stalo. Neprimerané dôkazné bremeno vyplývajúce z povinnosti preukázať, kde sa majetok nachádzal v čase nadobudnutia účinnosti zákona o mimosúdnych rehabilitáciách, bolo nezlučiteľné s ich právami zaručenými článkom 1 Protokolu č. 1.

Súd uviedol, že táto sťažnosť vyvoláva také isté otázky ako mu boli adresované v prípade *Kopecký v. Slovensko*, v ktorom dospel k záveru, že pokiaľ ide o reštitučný nárok, sťažovateľ, ktorý nepreukázal, kde sa majetok, ktorý mal byť vydaný, nachádzal v čase nadobudnutia účinnosti zákona o mimosúdnych rehabilitáciách, nemal „majetok“ v zmysle prvej vety článku 1 Protokolu č. 1. Súď následne dospel k záveru, že neexistujú odlišné znaky, ktoré by odôvodnili v predmetnom prípade iný záver o sťažnosti sťažovateľov podľa článku 1 Protokolu č. 1. a sťažnosť vyhlásil za nezlučiteľnú s ustanoveniami Dohovoru *ratione materiae*.

PALISKO A PALISOVÁ V. SLOVENSKO⁵⁰**Skutkový stav**

V roku 1989 bol s'ťažovateľom do osobného užívania (tzv. právo osobného užívania) pridelený pozemok. Po zmenách v inštitúte vlastníctva bolo toto právo neskôr transformované na vlastnícke právo. Pozemok sa nachádza v obci Drienov a je zapísaný pod parcelným číslom 871/2. Najbližšou ulicou je Mlynská ulica a ďalšou ulicou v blízkosti je Okružná ulica. Obec je napojená na elektrickú rozvodnú sieť a plynovodnú sieť, ale nemá verejný vodovod a kanalizáciu ani čističku odpadových vôd. Lokalita, v ktorej sa pozemok nachádza, bola uvedená v zozname pozemkov na výstavbu rodinných domov, ktorý bol vydaný v roku 1985 podľa vyhlášky č. 84/1976 Zb. o územno-plánovacej dokumentácii z roku 1976. Tento zoznam sa neskôr zmenil na územný plán v súlade so stavebným zákonom (zákon č. 50/1976 Zb., v znení zmien a doplnkov). Podľa neho bola daná lokalita určená na systematickú individuálnu výstavbu obytných domov. Predpokladala sa výstavba verejnej komunikácie, ktorá by prepojila Mlynskú ulicu a Okružnú ulicu, a tiež pripojenie k verejným sieťam, a to na pozemkoch, ktoré boli predtým na tieto účely vyvlastnené a vykúpené. Ak by bola výstavba realizovaná, prístupová komunikácia by zabezpečovala prístup k domu s'ťažovateľov a elektrická rozvodná sieť a plynovodná sieť by sa nachádzali iba 6 metrov od domu. Neskôr v roku 1989 bolo s'ťažovateľom vydané stavebné povolenie na výstavbu rodinného domu na určenej parcele a začali sa stavebné práce. Dňa 13. februára 1992 sa na Obecnom úrade Drienov konalo verejné zhromaždenie, na ktorom sa prerokovávala otázka výstavby novej cestnej komunikácie. Pozvaní boli všetci vlastníci dotknutých pozemkov a väčšina z nich sa vyjadrila, že nemá záujem na výstavbe novej miestnej komunikácie. S'ťažovateľom bolo odporučené, aby sa pokúsili prístupovú cestu k svojmu domu vyriešiť formou práva prechodu cez susediaci pozemok, ktorý patril rodine prvého s'ťažovateľa a ktorý s'ťažovatelia *de facto* užívali počas realizovania stavebných prác. Dňa 2. apríla 1992 obecné zastupiteľstvo obce Drienov prijalo uznesenie, ktorým vzhľadom na nové podmienky uložilo starostovi prehodnotiť existujúci územný plán a schválilo odpredaj pozemkov, susediacich s parcelou s'ťažovateľov, niekoľkým fyzickým osobám. Medzi pozemkami bola aj parcela, na ktorej sa pôvodne mala nachádzať verejná sieť. Predaj znemožnil priamy prístup k pozemku s'ťažovateľov z Mlynskej ulice. Prístupová komunikácia a prípojky na siete, s ktorými pôvodný plán

⁵⁰ Rozhodnutie o prijateľnosti z 19. júna 2007.

počítal, neboli nikdy vybudované. Sťažovatelia požiadali o vydanie správneho rozhodnutia, ktorým by sa zriadilo vecné bremeno za účelom prístupu na ich pozemok cez pozemky oddeľujúce ich dom od Mlynskej ulice. Listom z 1. júna 1992 Obvodný úrad životného prostredia Prešov sťažovateľom oznámil, že za daných okolností nie je možné zriadiť vecné bremeno v správnom konaní a že sa musia obrátiť na všeobecné súdy. Nezdá sa, že by tak sťažovatelia boli urobili, hoci podobnú odpoveď dostali aj od Okresného úradu Prešov v liste zo 17. decembra 2002. Medzičasom sťažovatelia dokončili stavbu domu a požiadali o vydanie kolaudačného rozhodnutia. Listom z 23. októbra 1992 Obvodný úrad životného prostredia Prešov „vrátil“ návrh sťažovateľom a oznámil im, že rozhodnutie o kolaudácii nie je možné vydať, nakoľko k domu nebola vybudovaná prístupová komunikácia a nebol napojený na sieť technickej infraštruktúry, čo je v rozpore s §§ 6 a 7 vyhlášky č. 83/1976 Zb. o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu. Nezdá sa, že by sťažovatelia boli formálne trvali na svojom návrhu aj po tom, čo dostali tento list. Odvtedy sťažovatelia nemôžu dom užívať. Aby čo najviac zabránili jeho schátraniu, musia vykonávať udržiavacie práce. Musia ďalej bývať v byte, ktorý možno budú musieť predať, aby mohli zaplatiť náklady na údržbu domu. Sťažovatelia sú zároveň povinní platiť daň z nehnuteľností za pozemok, za dom však nie. V období od mája 1992 do apríla 2002 sťažovatelia pri mnohých príležitostiach nastolili otázku výstavby prístupovej komunikácie a pripojenia na verejnú sieť na ministerstve kontroly, na obvodnom úrade životného prostredia, na Okresnom úrade životného prostredia Prešov, na Okresnom úrade Prešov a na ministerstve životného prostredia. Bolo im oznámené, že vec spadá primárne do právomoci samosprávnych orgánov obce Drienov a že si môžu svoje nároky uplatniť pred súdom. Dňa 16. júla 1992 komisia zvolaná pod záštitou Pozemkového úradu Prešov konštatovala, že vybudovať prístupovú komunikáciu k pozemku sťažovateľov bolo povinnosťou samosprávnych orgánov obce Drienov a vyzvala mestské zastupiteľstvo, aby prehodnotilo svoje uznesenie z 2. apríla 1992. Dňa 23. septembra 1993 okresný prokurátor v Prešove na podnet sťažovateľov podal protest proti uzneseniu z 2. apríla 1992. Mal za to, že obec bola povinná vybudovať prístupovú komunikáciu k pozemku sťažovateľov a zabezpečiť im pripojenie na verejnú sieť. Predaj v roku 1992 bol svojvoľný a znemožnil kolaudáciu domu, ktorý si sťažovatelia postavili. Na základe sťažnosti Okresný úrad Prešov 6. decembra 1993 zrušil uznesenie z 2. apríla 1992, avšak jeho rozhodnutie bolo neskôr na základe odvolania zrušené ministerstvom vnútra. Dňa 16. decembra 1993 sťažovatelia podali občianskoprávnu žalobu, ktorou napadli predaj pozemkov susediacich s pozemkom sťažovateľa tretím osobám v roku 1992. V dňoch 23. mája

1994 a 18. decembra 1995 Okresný súd Prešov a na základe odvolania Krajský súd v Košiciach žalobu zamietli. Dospeli k záveru, že sťažovatelia nemali „naliehavý právny záujem“ v súlade s § 80 písm. c) Občianskeho súdneho poriadku na určenie, či tu právny vzťah alebo právo je alebo nie je, pretože sa sporná otázka netýkala priamo ich právneho postavenia. Dňa 8. novembra 1994 obecné zastupiteľstvo prijalo uznesenie, ktorým schválilo nový územný plán na obdobie do roku 2010. Ten neráta s výstavbou miestnych komunikácií, ani pripojenia na verejné siete v danej lokalite a je stále v platnosti. Dňa 14. októbra 1996 sťažovatelia podali samosprávnym orgánom žiadosť o výstavbu prístupovej komunikácie a pripojenie na verejné siete. Obecné zastupiteľstvo žiadosť vzalo na vedomie a sťažovateľom odporučilo, aby si prístup k svojmu pozemku riešilo prostredníctvom dohody s vlastníkmi dotknutých pozemkov. V reakcii na to sa sťažovatelia obrátili na ústavný súd, kde napadli spôsob, akým samosprávne orgány vybavili ich žiadosť a namietali porušenie svojich majetkových práv chránených ústavou. Dňa 8. októbra 1997 ústavný súd sťažnosť odmietol. Konštatoval, že reakcia obecného zastupiteľstva na žiadosť sťažovateľov nie je z hľadiska jej formy rozhodnutím a ako taká nemôže predstavovať porušenie individuálnych práv. Ústavný súd mal ale napriek tomu za to, že „nie je dotknutá povinnosť obce Drienov zabezpečiť výstavbu prístupovej komunikácie k domu sťažovateľov“. Okrem toho sťažovatelia 5. mája 1993 podali žalobu proti obci, domáhajúc sa súdneho rozhodnutia, ukladajúceho samosprávnym orgánom naplánovať a vybudovať prístupovú komunikáciu k ich pozemkom. Opierali sa o § 417 ods. 2 Občianskeho zákonníka, § 4 ods. 1 a 3 písm. e) zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení a §§ 2 ods. 3, 3 ods. 6, 3d a 4b zákona č. 135/1961 Zb. o pozemných komunikáciách. Sťažovatelia sa proti vlastníkom susediacich pozemkov domáhali aj rozhodnutia o zriadení práva prechodu v ich prospech. Tento návrh však neskôr vzali späť. Okresný súd Prešov rozhodol o žalobe prvýkrát 29. mája 1996, ale rozsudok bol na základe odvolania zrušený. Dňa 12. decembra 1996 okresný súd žalobe vyhovel a uložil samosprávnym orgánom, aby do 60 dní odo dňa právoplatnosti rozsudku naplánovali a vybudovali pre sťažovateľov prístupovú komunikáciu. Zistil, že sťažovatelia si postavili dom v súlade so zákonom. Samosprávne orgány mali povinnosť zabezpečiť prístupovú komunikáciu. Nesplnenie tejto povinnosti z ich strany poškodilo práva sťažovateľov a vystavilo ich bezprostredne hroziacemu nebezpečenstvu závažnej škody. Za týchto okolností mali sťažovatelia právo na ochranu ich záujmov podľa § 417 ods. 2 Občianskeho zákonníka. Samosprávne orgány si mohli zvoliť spôsob splnenia rozhodnutia, napríklad vykúpením alebo vyvlastnením dotknutých pozemkov, alebo zriadením práva prechodu v prospech sťažovateľov.

Samosprávne orgány sa odvolali. Dňa 26. januára 2000 Krajský súd v Prešove zmenil rozsudok z 12. decembra 1996 a žalobu zamietol. Krajský súd konštatoval, že neexistuje žiaden všeobecne záväzný právny predpis, ktorý by zakladal súkromnoprávny záväzok vybudovať cestu. Výstavba ciest spadá do oblasti stavebného práva a ako taká nemôže byť nariadená na základe všeobecného občianskeho právneho predpisu. Sťažovatelia napadli rozsudok z 26. januára 2000 dovolaním. Argumentovali, že obec je jediným subjektom zodpovedným za výstavbu miestnych komunikácií na svojom území. Sťažovatelia sa odvolávali na § 108 stavebného zákona a trvali na tom, že samosprávne orgány mali právomoc iniciovať vyvlastňovacie konanie vo vzťahu k pozemkom na účely prístupovej komunikácie a konanie o zriadenie práva prechodu v ich prospech. Sťažovatelia sa odvolávali aj na ochranu svojich majetkových práv uvedených v ústave. Dňa 27. marca 2002 najvyšší súd dovolanie odmietol. Mal za to, že všeobecné súdy nemajú právomoc vydať vykonateľné rozhodnutia vo veci, ktorá spadá do oblasti stavebného práva. Ustanovenie § 417 ods. 2 Občianskeho zákonníka nie je podkladom pre žiadosť sťažovateľov o vydanie rozhodnutia o nariadení výstavby, ktoré môže byť vydané iba v súlade so stavebným zákonom. Sťažovatelia napokon nadobudli do vlastníctva majetok rodiny prvého sťažovateľa a získali súhlas vlastníka ďalšieho susediaceho pozemku, čo im umožnilo napojiť svoj pozemok na plynovodnú sieť a elektrickú rozvodnú sieť na inej ulici, ktorá sa nachádza vo vzdialenosti viac ako 100 metrov. Na vlastné náklady si zriadili plynovú a elektrickú prípojku, pričom náklady boli podstatne vyššie, ako by boli podľa pôvodného územného plánu.

Rozhodnutie Súdu

(časť týkajúca sa namietaného porušenia práva zaručeného článkom 1 Protokolu č. 1)

Sťažovatelia namietali porušenie svojich majetkových práv z dôvodu nemožnosti vybudovať si prístupovú komunikáciu a prípojku na verejné siete v súlade s pôvodným územným plánom a súvisiacich skutočností. Tvrdili, že samosprávne orgány mali zákonnú povinnosť vybudovať cestu a pripojenie na verejné siete v súlade s pôvodným územným plánom a túto povinnosť si nespĺnili. Z praktických dôvodov pre nich nebolo možné získať dostatočný prístup k ich domu z Mlynskej ulice prostredníctvom dohody s vlastníkmi dotknutých pozemkov a riešenia, ktoré napokon dosiahli, prišli neskoro alebo boli nedostatočné, pretože prístup k domu existuje v súčasnosti iba zozadu a nie je vyhovujúci pre všetky druhy motorových vozidiel. Sťažovatelia ďalej

zdôraznili, že v dôsledku celej situácie im vznikla značná škoda. Vláda naopak argumentovala, že územné plány upravujú všeobecné podmienky priestorového a funkčného rozvoja územia, ale nezakladajú žiadne súdne vymáhateľné individuálne práva. Pôvodný územný plán predpokladal výstavbu verejne prístupnej ulice (miestnej komunikácie), ale nemohol existovať žiaden legitímny záujem na tom, aby došlo k vybudovaniu takejto ulice iba za účelom zabezpečenia individuálneho prístupu k súkromnému domu. Prístup k obydlIU predstavoval samostatnú kategóriu a mohol byť dosiahnutý prostredníctvom účelovej komunikácie. Na rozdiel od miestnych komunikácií, ktorých výstavba bola vecou obce, výstavba účelových komunikácií bola vecou vlastníkov. Sťažovatelia v skutočnosti získali prístup k svojmu domu a pripojenie na elektrickú rozvodnú sieť a plynovodnú sieť. Pokiaľ žiadali viac než to, ich nároky nemali žiaden právny základ vo vnútroštátnom práve.

Súd podotkol, že splnenie všeobecnej podmienky pre kolaudáciu stavby, ktorou je napojenie stavby na pozemné komunikácie, vodu, energetické siete a kanalizačný systém, je individuálnou povinnosťou vlastníka a spočíva vo vybudovaní pozemných komunikácií v podobe účelových komunikácií. Ak nie je možné iným spôsobom vyriešiť tento problém, vlastník sa môže domáhať zriadenia vecného bremena na nehnuteľnostiach patriacich iným osobám. O takomto návrhu sa rozhoduje vo vyvlastňovacom konaní podľa §§ 108 a nasl. stavebného zákona, ktoré je osobitne určené na tieto účely a ktoré, ak zákon neustanovuje inak, sa riadi všeobecnými ustanoveniami upravujúcimi správne konanie. Čo je najdôležitejšie, rozhodnutia vydané vo vyvlastňovacom konaní sú preskúmateľné súdmi a napokon aj ústavným súdom. Aj napriek rozličným názorom vyjadreným stavebnými orgánmi v listoch z 1. júna 1992 a 17. decembra 2002, ktorými reagovali na žiadosti sťažovateľov o vyvlastnenie, faktom je, že sťažovatelia už ďalej netrvali na svojich žiadostiach o vyvlastnenie prostriedkami dostupnými v správnom konaní tak, aby o ich žiadostiach bolo rozhodnuté formálnymi rozhodnutiami. Rovnako netrvali na tom, aby sa do štádia vydania formálneho správneho rozhodnutia dostala ich žiadosť o kolaudáciu domu. Takéto správne rozhodnutia by mohli byť predmetom súdneho prieskumu. Okrem toho je faktom, že sťažovatelia nevzniesli svoje nároky na vyvlastnenie pred súdmi tak, ako im odporučili stavebné orgány vo vyššie spomenutých listoch. Podľa názoru Súdu, vyššie uvedené skutočnosti možno interpretovať tak, že hlavným problémom pri tejto sťažnosti nebol samotný prístup k pozemným komunikáciám a verejným sieťam, ktorý sťažovatelia nakoniec v skutočnosti dosiahli inými prostriedkami, ale výstavba prístupovej komunikácie

a pripojenia na verejné siete v súlade so zoznamom pozemkov na výstavbu z roku 1985. V tomto smere Súd uviedol, že z Dohovoru a/alebo jeho protokolov nemožno vyvodiť žiadne právo na výstavbu konkrétnej cesty alebo pripojenia na verejné siete ako také. Podľa zoznamu pozemkov na výstavbu z roku 1985 a pôvodného územného plánu sa v dotknutej oblasti predpokladal územný rozvoj. V rozsahu, v akom im možno pripísať určitú právnu záväznosť, z nich možno vyvodzovať, že stavebná činnosť by mala byť s nimi v súlade a nie v rozpore. Avšak tieto dokumenty patria do oblasti stavebného práva a majú verejnoprávny charakter. Podľa Súdu tieto dokumenty sťažovateľom nepriznávali žiadne vymáhateľné právo súkromnoprávnej povahy na výstavbu nejakej cesty a účelovej komunikácie, a to napriek znepokojujúco rozdielnym informáciám, ktoré boli vo veci oficiálne poskytované na vnútroštátnej úrovni, ktoré ale neboli nikdy potvrdené konečným rozhodnutím súdov. Zmena v územno-plánovacej dokumentácii v prejednávacom prípade nemala bezprostredný vplyv na vlastné stavebné plány sťažovateľov, ale iba na stavebné plány obce. Sťažovatelia mohli a v skutočnosti aj splnili bezprostredný plán prepojiť svoj dom s pozemnými komunikáciami a napojiť ho na verejné siete vlastným pričinením, prostredníctvom iných možností. Sťažovatelia právo na výstavbu nejakej cesty a účelovej komunikácie nenadobudli ani na základe zmluvy alebo iným spôsobom. Preto nemali z hľadiska zoznamu pozemkov na výstavbu z roku 1985 a pôvodného územného plánu nejaký „majetok“ spadajúci pod článok 1 Protokolu č. 1. Príslušnú časť sťažnosti preto Súd zamietol ako zjavne nepodloženú.

SÚLAD ZÁSAHU SO ZÁKONOM

VALOVÁ, SLEZÁK A SLEZÁK V. SLOVENSKO⁵¹

Skutkový stav

(uvedený v časti - Verejnost' konania)

Rozhodnutie Súdu

(časť týkajúca sa namietaného porušenia práva zaručeného článkom 1 Protokolu č. 1)

Sťažovatelia v konaní pred Súdom uviedli, že rozhodnutím o obnove konania, v ktorom došlo k súhlasu o vydaní nehnuteľnosti, boli pozbavení majetku. Záseh bol v rozpore s príslušným právom, konkrétne s § 62 ods. 3 zákona o správnom konaní.⁵² Tvrdili, že uvedené ustanovenie bránilo správnomu orgánu obnoviť konanie, pretože predmetné rozhodnutie ich oprávňovalo na občianskoprávny úkon. Navyše nebolo preukázané, že majetok nadobudli nedobromyseľne. Podľa ich názoru mali správne orgány z vlastnej iniciatívy zistiť, či došlo k splneniu podmienok uvedených v § 62 ods. 3 zákona o správnom konaní. Podľa sťažovateľov zásah do ich vlastníckych práv nebol vo všeobecnom záujme a bol neprimeraný. Vláda pripustila, že rozhodnutím pozemkového úradu z júla 1995 boli sťažovatelia pozbavení majetku, ktorý predtým získali na základe rozhodnutia toho istého orgánu z novembra 1992. Uviedla, že rozhodnutie z júla 1995 a rozhodnutie obnoviť konanie bolo v súlade s príslušnými ustanoveniami zákona o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku a zákona o správnom konaní. Záseh bol vo verejnom záujme pretože viedol k zosúladeniu skoršieho rozhodnutia týkajúceho sa reštitučného nároku sťažovateľov s následným záverom súdu, ktorý bol relevantný pre posúdenie tohto nároku. Namietaný zásah nebol za daných okolností prípadu neprimeraný. Pokiaľ ide o zákonnosť rozhodnutia obnoviť konanie, vláda najmä tvrdila, že sťažovatelia ani vo svojom odvolaní proti rozhodnutiu

⁵¹ Rozsudok z 1. júna 2004.

⁵² Podľa uvedeného ustanovenia, obnova konania nebola prípustná, ak bol rozhodnutím účastníkovi konania udelený *inter alia* súhlas na občianskoprávne konanie a účastník konania nadobudol práva dobromyseľne.

pozemkového úradu, ani v ich podaní na krajský súd výslovne neuviedli svoje tvrdenie, že § 62 ods. 3 zákona o správnom konaní vylučuje možnosť obnovy konania v ich prípade. Vláda pripomenula, že v zmysle judikatúry sú vnútroštátne správne súdy viazané návrhom strán. Podľa vlády, namietaný nedostatok spočívajúci v tom, že správny orgán nepostupoval v súlade s § 62 ods. 3 zákona o správnom konaní, nie je vadou spôsobujúcou nulitu predmetného rozhodnutia. Vláda dospela k záveru, že od súdu, ktorý sa zaoberal prípadom, sa preto nevyžadovalo, aby *ex officio* posudzoval, či konanie malo nedostatky v dôsledku toho, že správny orgán nebral do úvahy § 62 ods. 3 zákona o správnom poriadku. Vláda dospela k záveru, že práva sťažovateľov zaručené článkom 1 Protokolu č. 1 neboli porušené.

Súd uviedol, že v novembri 1992 Pozemkový úrad Topoľčany dal súhlas na vydanie predmetnej nehnuteľnosti sťažovateľom. Rozhodnutie pozemkového úradu nadobudlo právoplatnosť. Sťažovatelia sa stali vlastníckmi nehnuteľnosti. Následne príslušný správny orgán rozhodol o obnove konania, ktoré vyústilo do rozhodnutia z novembra 1992 a nedal súhlas na vydanie nehnuteľnosti. V dôsledku toho stratili sťažovatelia vlastnícky titul. Súd preto dospel k záveru, že namietaný zásah sa rovnal pozbaveniu majetku v zmysle druhej vety prvého odseku článku 1 Protokolu č. 1. Pozbavenie majetku v zmysle tohto „druhého pravidla“ môže byť odôvodnené, iba ak je preukázané, *inter alia*, že k nemu došlo „vo verejnom záujme“ a „za podmienok ustanovených zákonom“. Súd sa stotožnil s názorom vlády, že v predmetnom prípade bolo pozbavenie majetku vo verejnom záujme, pretože viedlo k zosúladeniu skoršieho rozhodnutia týkajúceho sa nároku sťažovateľov na vydanie nehnuteľnosti s následným záverom súdu, ktorý bol relevantný pre posúdenie nároku. Ďalej uviedol: *„Pokiaľ ide o vyhovie „podmienkam ustanoveným zákonom“, jediným sporným bodom je, či obnova pôvodného konania, ktoré viedla k rozhodnutiu o nesúlase s dohodou o vydaní, bola za daných okolností prípustná. Z dostupných informácií vyplýva, že v tomto ohľade bol relevantný § 62 ods. 3 zákona o správnom konaní z roku 1967. V súlade s týmto ustanovením, obnova konania nie je prípustná, ak bol rozhodnutím účastníkovi konania udelený inter alia súhlas na občianskoprávne konanie a účastník konania nadobudol práva dobromyseľne. Súd považuje za irelevantný argument vlády, že sťažovatelia výslovne nevzniesli svoju námietku týkajúcu sa namietanej nezákonnosti rozhodnutia o obnove konania pred správnym súdom a že od súdu rozhodujúceho vo veci sa nevyžadovalo, aby ex officio posúdil, či konanie trpelo v tomto ohľade vadami. V skutočnosti sťažovatelia napadli rozhodnutie o obnove konania aj na najvyššom súde, aj na Krajskom*

súde v Nitre, ktoré uviedli, že v zmysle § 248 ods. 2 písm. e) Občianskeho súdneho poriadku nie je takéto rozhodnutie súdne preskúmateľné. Je pravda, že sťažovatelia vo svojom odvolaní proti rozhodnutiu Pozemkového úradu Topoľčany zo 17. júna 1994 spochybňovali rozhodnutie obnoviť správne konanie všeobecne iba v tom, že tvrdili, že neexistuje právny titul na obnovu konania. Akokoľvek, z informácií, ktoré má Súd vyplýva, že na rozdiel od konania pred správnymi súdmi upraveného piatou časťou Občianskeho súdneho poriadku, správne orgány konajúce v zmysle príslušných ustanovení zákona o správnom konaní z roku 1967 nie sú viazané pri rozhodovaní prípadu návrhmi účastníkov. Súd najmä poznamenáva, že v súlade so zákonom o správnom konaní z roku 1967 sa od správnych orgánov vyžaduje, aby konali v súlade so zákonom, svedomito sa zaoberali každou vecou a použili najvhodnejšie prostriedky, ktoré vedú k správne vybaveniu veci. Skutočnosť, na ktorých je rozhodnutie založené, musia byť presné a úplné; správne orgány pri ich zisťovaní nie sú viazané návrhmi účastníkov konania. Odvolacie orgány majú preskúmať napadnuté rozhodnutie v celom rozsahu; ak je to nevyhnutné, doterajšie konanie doplniť, prípadne zistené vady odstrániť. Podľa názoru Súdu, vyššie uvedený prístup zákona o správnom konaní z roku 1967, podporený dostupnými informáciami najviac vyhovuje požiadavkám Dohovoru. Vzhľadom na to, že obnova konania je výnimočné opatrenie, ktoré má vplyv na záväznosť už právoplatného rozhodnutia, Súd považuje z pohľadu právnej istoty za prirodzené, aby dotknuté orgány zistili existenciu okolností odôvodňujúcich takýto výnimočný krok. Od obidvoch orgánov, tak od Pozemkového úradu Topoľčany, ktorý rozhodoval prípad v prvom stupni, ako aj od ministerstva pôdohospodárstva, ktoré konalo ako odvolací orgán, sa vyžadovalo, aby zabezpečili, že rozhodnutie o obnove konania bude v súlade s príslušným právom. Vzhľadom na to, že pôvodným rozhodnutím bol daný súhlas na dohodu o vydaní nehnuteľnosti, t. j. na občianskoprávne konanie v zmysle 62 ods. 3 zákona o správnom konaní z roku 1967, mali tieto orgány zistiť, či sťažovatelia nenadobudli práva dobromyseľne, čo bolo nevyhnutným predpokladom obnovy konania v ich prípade. Z príslušných rozhodnutí Pozemkového úradu Topoľčany a ministerstva pôdohospodárstva nevyplýva, že by sa zaoberali týmto problémom. Súd nemá k dispozícii informácie, z ktorých by prima facie vyplynulo, že sťažovatelia pri nadobúdaní predmetného majetku konali nedobromyseľne. Za daných okolností, a bez ohľadu na skutočnosť, že má iba obmedzenú právomoc dohliadať nad interpretáciou a aplikáciou vnútroštátneho práva orgánmi zmluvných strán, Súd dospieva k záveru, že rozhodnutie obnoviť pôvodné reštitučné konanie nemôže byť považované „vyhovujúce požiadavkám

ustanoveným zákonom“. V súlade s tým, došlo k porušeniu článku 1 Protokolu č. 1.“

SPRAVODLIVÁ ROVNOVÁHA MEDZI VEREJNÝM ZÁUJMOM A POŽIADAVKOU OCHRANY INDIVIDUÁLNYCH PRÁV

Judikatúra Súdu

Článok 1 Protokolu č. 1 pozostáva z troch pravidiel. Prvé pravidlo všeobecnej povahy, vyjadrené v prvej vete prvého odseku, predstavuje princíp pokojného užívania majetku. Druhé pravidlo nachádzajúce sa v druhej vete toho istého odseku vyjadruje možnosť zbavenia majetku pri splnení určitých podmienok. Tretie pravidlo obsiahnuté v druhom odseku priznáva štátu okrem iného možnosti upraviť užívanie majetku v súlade so všeobecným záujmom na základe zákonov, ktorých prijatie považuje pre tieto účely za potrebné. Tieto tri pravidlá navzájom súvisia. Druhé a tretie pravidlo sa týkajú osobitných prípadov zásahu do pokojného užívania majetku a je potrebné ich interpretovať vo svetle všeobecného princípu vyjadreného v prvom pravidle. Z praktického hľadiska to najmä znamená, že pri posudzovaní ktoréhokoľvek pravidla Súd sleduje, či namietaný zásah bol v súlade so spravodlivou rovnováhou medzi verejným záujmom a požiadavkou ochrany individuálnych práv.⁵³

KANALA V. SLOVENSKO⁵⁴

Skutkový stav

Sťažovateľ bol spoluvlastníkom nehnuteľnosti v Rožňave, ktorú získal v roku 1991 na dražbe v rámci privatizácie štátneho majetku. Celá nehnuteľnosť bola predaná za 560 000 Kčs. Sťažovateľ si vzal úver, ktorý nesplácal, preto voči nemu banka iniciovala súdne konanie a v roku 1998 aj exekučné konanie, v priebehu ktorého sa so svojimi súdom priznanými pohľadávkami voči nemu prihlásili ďalší veritelia. Súdny exekútor sa rozhodol vykonať exekúciu predajom sťažovateľovho spoluvlastníckeho podielu na vyššie uvedenej nehnuteľnosti. Úradná cena nehnuteľnosti bola znaleckým posudkom stanovená na 439 280 Sk (trhová cena sa v súlade s Exekučným

⁵³ Pozri napr. rozsudok *Agosi v. Spojené kráľovstvo* z 24. októbra 1986, ods. 48.

⁵⁴ Rozsudok z 10. júla 2007.

poriadkom začala pre účely dražieb určovať až od novembra 1999). Vytváracia cena na dražbe bola stanovená na 219 640 Sk, t. j. polovicu úradnej ceny celej nehnuteľnosti. Spoluvlastník nehnuteľnosti v decembri 1998 uplatnil svoje predkupné právo a získal sťažovateľov podiel za vyvolávaciu cenu. Sťažovateľ podal námietky voči exekúcii a namietal tiež zaujatosť súdneho exekútora a sudcov. Vnútroštátne súdy nezistili dôvody na vylúčenie súdneho exekútora, ani sudcu konajúceho vo veci a nakoniec nebolo vyhovené ani námietkam voči exekúcii. V septembri 1999 okresný súd potvrdil nadobudnutie sťažovateľovho podielu spoluvlastníkom nehnuteľnosti.

Rozhodnutie Súdu

Sťažovateľ sa s odvolaním na článok 1 Protokolu č. 1 sťažoval, že jeho nehnuteľný majetok bol v rámci exekučného konania bez dostatočných dôvodov predaný za cenu podstatne nižšiu, ako bola jeho trhovú hodnotu. Vláda argumentovala, že výkon súdnych rozhodnutí sledoval legitímny cieľ, a to zabezpečenie splnenia sťažovateľových zmluvných záväzkov, bol teda uskutočnený vo verejnom záujme. Exekúcia bola vykonávaná v súlade s vtedy platnými právnymi predpismi a za okolností tohto prípadu zásah nebol neprímeraný sledovanému legitímnemu cieľu. Čo sa týka skutočnosti, že majetok nebol predaný za cenu zodpovedajúcu jeho trhovej hodnote, vláda argumentovala, že rozdiel medzi trhovou hodnotou sťažovateľovho podielu na nehnuteľnosti a zaplatenou cenou bol zanedbateľný. Akokoľvek, sťažovateľ mohol predvídať, že neplnenie si záväzkov voči veriteľovi vyústí do násilného predaja jeho majetku. Nič nezaručovalo, že v prípade, ak by spoluvlastník nevyužil svoje predkupné právo, by bol majetok predaný za cenu rovnajúcu sa alebo približnú jeho trhovej hodnote, pretože najmä skutočnosť, že majetok bol v spoluvlastníctve dvoch osôb mohla odrádzať potenciálnych kupcov.

Súd vo svojom rozsudku uznal, že namietaný zásah v podobe predaja sťažovateľovho spoluvlastníckeho podielu na nehnuteľnosti bol uskutočnený v súlade so zákonom, a to Exekučným poriadkom a vyhláškou č. 465/1991 Zb., a sledoval legitímny cieľ zabezpečenia právnej istoty prostredníctvom výkonu súdnych rozhodnutí, čo je bezpochyby vo verejnom záujme. Ďalej sa zaoberal tým, či bol tento zásah primeraný, t. j. či na sťažovateľa nebolo v rozpore s požiadavkami článku 1 Protokolu č. 1 uvalené neprímerané bremeno. Tu Súd vychádzal z predpokladu, že sťažovateľ aj banka, ktorá bola veriteľom, mali prirodzený záujem na tom, aby bol majetok predaný za čo najvyššiu cenu. Ďalej uviedol: „Vyvolávaciu cenu na dražbe, na ktorej sťažovateľ v roku 1991 získal nehnuteľnosť, bola v súlade a príslušnými cenovými predpismi stanovená na

245 000 Kčs. Sťažovateľ nehnuteľnosť kúpil za 560 000 Kčs. Vzal si ďalší úver za účelom dodatočných investícií do nehnuteľnosti. Súd nemôže prehliadnúť fakt, že od prechodu krajiny na trhovo orientovanú ekonomiku všeobecná hodnota nehnuteľností v *Slovenskej republike podstatne narástla*. Vyššie uvedené skutočnosti naznačujú, že *trhová hodnota majetku v čase jeho predaja spoluvlastníkovi v roku 1998 bola vyššia ako cena určená podľa vyhlášky č. 465/1991 Zb. Tento fakt nebol predmetom sporu medzi stranami, ktoré predložili dva znalecké posudky, vypracované na ich žiadosť v roku 2006. V týchto posudkoch bola trhová hodnota nehnuteľnosti k decembru 1998 určená znalcom vlády na 518 047 Sk a sťažovateľovým znalcom na 1 758 727 Sk. Súd prirodzene nemôže špekulovať nad tým, za akú cenu by bol majetok na dražbe predaný, ak by spoluvlastník nevyužil svoje predkupné právo. Vnútroštátne orgány však tým, že umožnili spoluvlastníkovi nadobudnúť sťažovateľov podiel na nehnuteľnosti za cenu, ktorá bola nižšia ako jej trhová hodnota, zbavili sťažovateľa primeranej šance, aby bol majetok predaný za jeho skutočnú cenu a aby došlo k vyrovnaniu jeho dlhov vo väčšom rozsahu. Fakt, že spoluvlastník majetku mal možnosť nadobudnúť sťažovateľov podiel uplatnením predkupného práva nie je ako taký predmetom kritiky. Nie je však zjavný verejný záujem, ktorý by odôvodňoval takú finančne výhodnú transakciu, akú v tom čase bez ohľadu na skutočnú hodnotu majetku a bez zohľadnenia legitímnych záujmov sťažovateľa a veriteľa dovoľovalo vnútroštátne právo. Podľa názoru Súdu, dosiahnutie spravodlivej rovnováhy medzi protichodnými záujmami vyžadovalo, aby sťažovateľovi bola bývala daná možnosť predat' majetok za cenu zodpovedajúcu jeho trhovej hodnote. To mohlo byť dosiahnuté napríklad aj tým, že by sa spoluvlastníkovi priznala možnosť uplatniť svoje predkupné právo až po uskutočnení dražby. Je namieste tiež podotknúť, že Najvyšší súd Slovenskej republiky v inom kontexte, konkrétne v súvislosti s vyporiadaním podielového spoluvlastníctva v rámci občianskoprávneho konania, vyjadril názor, že súdy by mali brať do úvahy všeobecnú hodnotu majetku, čo je hodnota, za ktorú by mohol byť v skutočnosti predaný. Táto všeobecná hodnota majetku nemohla byť určená na základe vtedy platných cenových predpisov. Ústavný princíp rovnosti v právach vyžadoval uplatnenie všeobecnej hodnoty majetku aj v prípadoch, keď jeden zo spoluvlastníkov uplatňoval predkupné právo (...). Odôvodnenie najvyššieho súdu je v súlade s názorom Súdu vyjadreným vyššie... Navyše, príslušná právna úprava bola neskôr zmenená tak, že najnižšie podanie na dražbe nehnuteľného majetku sa rovná trhovej cene nehnuteľnosti (...). To však nemôže ovplyvniť situáciu v prejednávanom prípade.“ Za týchto okolností Súd nebol presvedčený, že vo vyššie uvedenom exekučnom konaní bola dosiahnutá „spravodlivá*

rovnováha“ medzi požiadavkami verejného záujmu a požiadavkami ochrany práv sťažovateľa. Rozhodol, že došlo k porušeniu článku 1 Protokolu č. 1.

URBÁRSKA OBEC TRENČIANSKE BISKUPICE V. SLOVENSKO⁵⁵

Skutkový stav

Prípado sa týka pozemkových úprav podľa zákona č. 64/1997 Z. z. o užívaní pozemkov v zriadených záhradkových osadách a vysporiadaní vlastníctva k nim, ktorý bol prijatý za účelom úpravy vzťahov k pôde, na ktorej boli zriadené záhradkové osady. Takéto vzťahy k pôde sú v podstate pozostatkom vývoja poznačeného komunistickým režimom a jeho prístupom k súkromnému majetku. Počas komunistického režimu v Československu boli majitelia pôdy vo väčšine prípadov prinútení dať túto pôdu k dispozícii štátnym alebo poľnohospodárskym družstvám, pričom formálne zostali vlastníckmi pôdy (tzv. *nuda proprietas*). Niektoré z dotknutých pozemkov však neboli z rôznych dôvodov obrábané družstvami a boli dané do užívania členom Slovenského záhradkárskoho zväzu, ktorí mohli obrábať pozemky pre svoje individuálne potreby. V súvislosti s prechodom Československa na trhové ekonomiku po páde komunistického režimu bol prijatý zákon č. 229/1991 Zb. o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku, účelom ktorého bolo zmierniť niektoré krivdy a zlepšiť starostlivosť o poľnohospodárske a lesné pozemky. V prípadoch, kedy boli pôvodným vlastníkom zachované ich vlastnícke práva, tento zákon založil nájom pozemku súčasným užívateľom s výpovednou lehotou, ktorá končila dňom, kedy malo skončiť právo dočasného užívania pozemku. Nájomcovia však mali právo na predĺženie nájmu o ďalších desať rokov, ak sa účastníci nedohodli inak. Vlastníci dotknutých pozemkov mali na druhej strane právo žiadať, v lehote troch rokov od účinnosti zákona, o výmenu svojich pozemkov za iné pozemky vo vlastníctve štátu. Tento systém, umožňujúci vlastníkom obnoviť plné dispozičné právo k svojmu majetku po uplynutí desiatich rokov, počas ktorých mali nájomcovia právo na predĺženie nájmu, bol vo vzťahu k pozemkom v záhradkových osadách zmenený prijatím zákona č. 64/1997 Z. z. Ten riešil okrem iného vzťahu medzi tými vlastníckmi dotknutej pôdy a záhradkármi, ktorí si po páde komunistického režimu svoje vzťahy neupravili sami napr. nájomnými zmluvami. Umožnil záhradkárom, pri splnení podmienok stanovených zákonom, nadobudnúť vlastnícke právo

⁵⁵ Rozsudok z 27. novembra 2007.

k dotknutej pôde. Pôvodným vlastníkom priznáva zákon v takom prípade právo žiadať buď iné pozemky porovnateľnej výmery a kvality, alebo peňažnú náhradu. V tomto prípade išlo o pôdu, ktorú v roku 1982 vyššie uvedeným spôsobom získali do užívania členovia záhradkárskej organizácie v Trenčíne. Na dotknutých pozemkoch bola zriadená záhradková osada „Váh“ a vytvorené parcely boli dané do užívania jej jednotlivým členom do 31. decembra 1999, pričom záhradkári získali povolenie na výstavbu záhradných chatiek. V roku 1998 záhradkári podali návrh na začatie konania podľa zákona č. 64/1997 Z. z. s cieľom prevodu vlastníctva k pozemkom na jednotlivých záhradkárov. Príslušné orgány návrhu vyhovelí a v roku 2001 Okresný úrad Trenčín zverejnil návrh projektu pozemkových úprav. V roku 2002 bolo vydané rozhodnutie o vykonaní projektu pozemkových úprav. Záhradkári zaplatili Slovenskému pozemkovému fondu kúpnu cenu za 2,5711 ha sťažovateľovej pôdy a sťažovateľ dostal 1. októbra 2002 ako náhradu 1,4097 ha inej pôdy. V konaní o pozemkových úpravách sa pri určovaní ceny sťažovateľových pozemkov, ako aj ceny náhradných pozemkov, v súlade so zákonom vychádzalo z ceny pozemkov v čase vzniku záhradkovej osady. Okresný úrad Trenčín následne schválil vykonanie projektu pozemkových úprav, pričom zároveň došlo k prevodu vlastníckeho práva k dotknutým pozemkom na záhradkárov. Jeho rozhodnutie nadobudlo právoplatnosť 14. februára 2003.

Rozhodnutie Súdu

Sťažujúce sa spoločenstvo sa sťažovalo, že v dôsledku zákonom zriadeného nájmu pozemkov patriacich jeho členom a následného prevodu týchto pozemkov na užívateľov došlo k porušeniu jeho majetkových práv podľa článku 1 Protokolu č. 1. Tvrdilo, že nájomné, ktoré mu záhradkári platili v súlade s ustanoveniami zákona č. 64/1997 Z. z., bolo nižšie ako daň z nehnuteľností, ktorú bolo nutné za tieto pozemky platiť, čím naňho zákon uvalil neprímerané bremeno. Vláda v tomto ohľade argumentovala, že účelom nájmu bolo zabezpečiť rešpektovanie záujmov vlastníkov a záhradkárov dovtedy, kým nedôjde k definitívnemu vyporiadaniu právnych vzťahov k pozemkom v záhradkových osadách v rámci konania podľa zákona č. 64/1997 Z. z. Nájom bol časovo obmedzený a uplatňoval sa iba v prípadoch, kedy sa vlastníci a nájomcovia nedohodli na inom usporiadaní vzťahov. Vláda ďalej tvrdila, že podľa zákona o dani z nehnuteľností z roku 1992 mali daň z nehnuteľností platiť nájomcovia. Vo vzťahu k prevodu vlastníctva podľa zákona č. 64/1997 Z. z. sťažujúce sa spoločenstvo argumentovalo, že tento zásah do majetku nebol nevyhnutne uskutočnený vo verejnom záujme

a predstavoval neprimerané individuálne bremeno. Význam individuálneho záhradkárčenia nebol podľa jeho názoru z hľadiska obhospodarovania pôdy a produkcie ovocia a zeleniny podstatný, navyše záhradkári neboli osobami v núdzi a na to, aby si zaistili svoju obživu, neboli závislí od obrábania pôdy v záhradkových osadách. Náhrada poskytnutá jeho členom pri prevode vlastníctva bola neprimerane nízka, keďže vychádzala z ceny pozemkov v čase, kedy bola v roku 1982 zriadená záhradková osada. Sťažujúce sa spoločenstvo uviedlo, že pozemky v záhradkovej osade sa stali vďaka svojej polohe v aglomerácii mesta Trenčín a výstavbe priemyselného parku v ich blízkosti investičnou majetkovou hodnotou s výrazným rozvojovým potenciálom. Ich cena bude pravdepodobne stúpať a nie je vylúčené, že pozemky budú možno vykupované za účelom rozšírenia priemyselného parku. Čo sa týka pozemkov, ktoré sťažujúce sa spoločenstvo dostalo ako náhradu, išlo o poľnohospodársku pôdu nachádzajúcu sa v blízkosti diaľnice. Ich užívanie podlieha viacerým obmedzeniam a nemajú rozvojový potenciál porovnateľný s tým, ktorý majú pozemky v záhradkovej osade. Vláda naopak argumentovala, že prevod vlastníckeho práva k pozemkom sťažovateľa bol uskutočnený v rámci pozemkových úprav, ktorých všeobecným účelom je racionálne priestorové usporiadanie pozemkového vlastníctva v súlade s požiadavkami ochrany životného prostredia a tvorby územného systému ekologickej stability a ktoré sa vykonávajú, ak je to potrebné na usporiadanie vlastníckych a užívateľských pomerov a odstránenie prekážok ich výkonu vyvolaných historickým vývojom. Účelom zákona č. 64/1997 Z. z. bolo zosúladenie vlastníctva k pozemkom v záhradkových osadách s vlastníctvom k majetku, ktorý bol na nich postavený alebo na nich rástol. Sporný prevod bol vo verejnom záujme, keďže podporoval právnu istotu dotknutých osôb a zabezpečoval optimálne využitie pozemkov. Vláda ďalej uviedla, že v konaní podľa zákona č. 64/1997 Z. z. práva jednotlivých záhradkárov prevážili nad právami vlastníkov, pretože záhradkári obrábali pôdu, ktorá bola pôvodne devastovaná. Konkrétne v prejednávanom prípade pozemky pôvodne slúžili pre potreby mestského smetiska a záhradkári ich rekultivovali na vlastné náklady. Záhradkári si vytvorili vzťah k pôde, kým vlastníci ju po mnoho rokov *de facto* nemohli užívať. Cena pôdy na účely konania podľa zákona č. 64/1997 Z. z. bola určená vzhľadom na deň, kedy bola táto daná do dispozície jednotlivým záhradkárom, a to z dôvodu, že záhradkári kultiváciou pôdy, vysadením trvalých porastov a vybudovaním chatiek a rôzneho súvisiaceho vybavenia zvýšili kvalitu pozemkov. Pokiaľ ide o náhradu poskytnutú sťažujúcemu sa spoločenstvu, vláda tvrdila, že súčasná trhovú cenu pozemkov je pre jej určenie irelevantná, pretože vlastníci stratili možnosť užívať pozemky pred mnohými rokmi, keď bola ich cena podstatne

nižšia a tento zásah nemožno pripísať na ťarchu záhradkárom, od ktorých by bolo neprimerané žiadať, aby v tomto ohľade odškodnili vlastníkov. Aj keď je pravdou, že umiestnenie náhradných pozemkov v ochrannom pásme a fakt, že sa v danej oblasti neuvažuje nad výstavbou má negatívny dopad na ich trhovú cenu, tento aspekt by nemal byť braný do úvahy, pretože ide o faktory, na ktoré dotknuté osoby nemali vplyv. Vo vzťahu k primeranosti zásahu vláda tiež argumentovala, že trhovú cenu sťažovateľových pozemkov v čase ich prevodu do vlastníctva záhradkárov bola okolo 290 – 300 Sk za m², pričom investície záhradkárov, ako sú chatky, studne, trvalé porasty a iné vybavenie boli ocenené na 241 Sk na m², čo bola takmer rovnaká suma, ako bola trhovú cenu samotných pozemkov. Ak by mali vlastníci opäť nadobudnúť dispozičné právo k pozemkom a poskytnúť záhradkárom náhradu za ich majetok vo výške jeho trhovej ceny, ich čistý zisk by predstavoval rozdiel medzi trhovou cenou pozemkov a náhradou zaplatenou záhradkárom, čo je približne 49 – 58 Sk na m². Trhovú cenu pozemkov, ktoré sťažujúce sa spoločenstvo dostalo ako náhradu bola stanovená na 110 a 95 Sk za m². Skutočná cena pozemkov, ktoré sťažovateľ dostal ako náhradu teda predstavovala dvojnásobok čistého zisku, ktorý by bolo sťažujúce sa spoločenstvo pravdepodobne utížilo, ak by bolo svoje pôvodné pozemky predalo za ich trhovú cenu po tom, čo by bolo nahradil záhradkárom ich investície. Poskytnutá náhrada nebola za týchto okolností neprimerane nízka.

Súd v súvislosti s prevodom pozemkov na záhradkárov, ku ktorému došlo v rámci konania o pozemkových úpravách podľa zákona č. 64/1997 Z. z. konštatoval, že tento zásah do majetkových práv pôvodných vlastníkov bol uskutočnený „za podmienok, ktoré ustanovuje zákon“ a „vo verejnom záujme“. Čo sa však týka splnenia podmienky existencie vzťahu primeranosti medzi použitými prostriedkami a cieľom, ktorý sa mal dosiahnuť, uviedol: *„Cena sťažovateľovho majetku v roku 1982, ako aj cena pozemkov, ktoré získal ako náhradu v roku 2002, bola zistená podľa vyhlášky, ktorá nebrala do úvahy skutočnú hodnotu pozemkov, ktorú v tom čase mali. V tomto ohľade Súd prikladá význam skutočnosti, že hodnota nehnuteľností v Slovenskej republike od začiatku 90-tych rokov, kedy došlo k pádu komunistického režimu a zavedeniu trhu orientovanej ekonomiky, podstatne stúpla. Dostupné dokumenty naznačujú, že trhovú cenu sťažovateľových pozemkov, ktoré boli prevedené do vlastníctva záhradkárov, sa v čase prevodu pohybovala medzi 295 a 300 Sk za m² (...). Na účely konania podľa zákona č. 64/1997 Z. z. boli tie isté pozemky ocenené na 6,10 až 6,90 Sk, a to k momentu, kedy v roku 1982 záhradkári nadobudli právo užívania (...). Táto suma predstavuje menej ako tri percentá trhovej ceny majetku v roku 2002. Uvedené ocenenie*

slúžilo ako základ pri výbere pozemkov, ktoré malo sťažujúce sa spoločenstvo získať ako náhradu podľa § 10 ods. 1 zákona č. 64/1997 Z. z. V roku 2006 znalec určil cenu sťažovateľových pozemkov v roku 1982 na 10 Sk za m² (...). Všeobecná cena pozemkov, ktoré boli poskytnuté sťažujúcemu sa spoločenstvu, je podľa všetkého vyššia ako cena určená podľa príslušnej vyhlášky. Dvoma znaleckými posudkami z roku 2005 a z roku 2006 bola všeobecná cena týchto pozemkov stanovená na 110 a 95 Sk za m² (...). Tieto sumy predstavujú približne jednu tretinu všeobecnej ceny pozemkov, ktoré boli prevedené do vlastníctva záhradkárov. Navyše, sťažovateľ dostal za 2,5711 ha jeho pôdy ako náhradu iba 1,4097 ha pôdy. Odhliadnuc od rozdielu vo výmere a vo všeobecnej cene majetku, Súd tiež podotýka, že pozemky, ktoré boli prevedené do vlastníctva nájomcov, mali výrazný rozvojový potenciál, ktorý pozemky poskytnuté sťažovateľovi nemajú. Za týchto okolností vyvstáva otázka, či bola dosiahnutá spravodlivá rovnováha medzi rôznymi záujmami, ktoré boli v hre. (...) Čo sa týka argumentu, že hodnota pozemkov v záhradkových osadách stúpla vďaka práci a investíciám zo strany nájomcov, Súd sa domnieva, že toto bolo v určitej miere vyvážené skutočnosťou, že nájomcovia mohli počas značne dlhého obdobia získavať úžitky z pozemkov, ktoré nevlastnili. Tiež je relevantné, že na začiatku boli pozemky dané do dispozície záhradkárom dočasne a bezodplatne. (...) Až v 90-tych rokoch, po prechode krajiny k trhovu orientovanej ekonomike, sa legislatíva zmenila a zaviazala záhradkárov platiť vlastníkovi nájomné a vlastníkov poskytnúť záhradkárom v prípade ukončenia nájmu náhradu za ich majetok nachádzajúci sa na pozemkoch. (...) Čo sa týka argumentu, že usporiadanie vlastníckych vzťahov malo posilniť právnu istotu, tento cieľ by sa bol nepochybne dosiahol vo väčšej miere, ak by sa pri určovaní náhrady, ktorá mala byť poskytnutá, do úvahy brala trhová cena pozemkov v záhradkových osadách. Vzhľadom na vyššie uvedené úvahy Súd nie je presvedčený, že deklarovany verejný záujem, ktorý mal byť dosiahnutý prostredníctvom konania podľa zákona č. 64/1997 Z. z., bol dostatočne všeobecný a presvedčivý na to, aby ospravedlnil podstatný rozdiel medzi skutočnou cenou pozemkov sťažovateľa a pozemkov, ktoré tento dostal ako náhradu. Účinkami vyvolanými aplikáciou zákona č. 64/1997 Z. z. v tomto prípade sa tak nedosiahla spravodlivá rovnováha medzi záujmami, ktoré boli v hre. V dôsledku toho muselo sťažujúce sa spoločenstvo v rozpore s právom na pokojné užívanie majetku znášať neprimerané bremeno. Došlo preto k porušeniu článku 1 Protokolu č. 1...“

V súvislosti so zákonom zriadeným nájmom pôdy Súd akceptoval vysvetlenie vlády a konštatoval, že toto opatrenie predstavujúce kontrolu

užívania majetku bolo uskutočnené vo „všeobecnom záujme“ a sledovalo „legitímny cieľ“. Čo sa však týka podmienky dosiahnutia spravodlivej rovnováhy medzi požiadavkami všeobecného záujmu a záujmami sťažovateľa, Súd konštatoval: „Podľa § 4 ods. 1 zákona č. 64/1997 Z. z., výška ročného nájomného za užívanie pozemkov v záhradkových osadách bola 10 % z ceny pozemkov zistenej podľa § 15 ods. 5 až 7 vyhlášky ministerstva financií č. 465/91 Zb. v platnom znení, najmenej však 0,30 Sk za m². Predložené dokumenty naznačujú, že nájomné, ktoré záhradkári v záhradkovej osade Váh platili sťažujúcemu sa spoločenstvu, bolo vypočítané na základe tejto minimálnej výšky, konkrétne 0,30 Sk za m². Za pozemky užívané záhradkármi mesto Trenčín v danom období vyrubilo daň z nehnuteľností vo výške 0,44 Sk za m² ročne. Táto skutočnosť sama osebe svedčí o tom, že sťažujúce sa spoločenstvo získalo za prenechanie jeho pozemkov do užívania záhradkárom osobitne nízku náhradu. (...) Súd nevidí žiadne požiadavky všeobecného záujmu, ktoré by boli dostatočne silné na to, aby ospravedlnili takú nízku výšku nájomného, nijako nezohľadňujúcu skutočnú cenu pôdy. Súd preto dospel k záveru, že zákonom zriadený nájom pozemkov sťažujúceho sa spoločenstva za podmienok stanovených v príslušných zákonných ustanoveniach (...) bol nezlučiteľný s právom sťažovateľa na pokojné užívanie majetku. Z uvedeného dôvodu ... došlo k porušeniu článku 1 Protokolu č. 1.“

Súd ďalej konštatoval, že uvedené porušenia Dohovoru majú pôvod v aplikácii právnej úpravy na určitú kategóriu obyvateľov. Keďže pred ním prebieha konanie o viacerých ďalších sťažnostiach týkajúcich sa rovnakého problému, bol toho názoru, že tento problém má systémový charakter, z čoho vyplýva, že v rámci výkonu tohto rozsudku bude potrebné uskutočniť na vnútroštátnej úrovni všeobecné opatrenia. Tieto by podľa neho mali spočívať v tom, že štát odstráni všetky prekážky toho, aby sa nájom pôdy v záhradkových osadách realizoval za podmienok, ktoré berú do úvahy skutočnú cenu pôdy a súčasné trhové podmienky v dotknutej lokalite a ďalej odstráni všetky prekážky toho, aby sa za prevod vlastníckeho práva k takýmto pozemkom poskytovala náhrada, ktorej výška bude v primeranom vzťahu k trhovej cene majetku ku dňu prevodu.

PRÁVO ŠTÁTU VYBERAŤ DANE A INÉ POPLATKY

Judikatúra Súdu

Druhý odsek článku 1 Protokolu č. 1 ustanovuje, že štáty môžu vyberať dane a iné poplatky. Finančná zodpovednosť vyplývajúca z vyberania daní alebo iných poplatkov môže nepriaznivo ovplyvniť záruky zakotvené v článku 1 Protokolu č. 1, ak predstavuje pre fyzickú osobu alebo právnickú osobu neprimeranú záťaž alebo zásadne zasahuje do ich finančnej situácie. Prináleží predovšetkým vnútroštátnym orgánom, aby rozhodli, aký druh daní alebo poplatkov vyrubia. Navyše, rozhodnutia v tejto oblasti obvykle v sebe zahŕňajú posúdenie politických, ekonomických a sociálnych otázok, ktoré Dohovor ponecháva v právomoci zmluvných štátov. Priestor štátu pre voľnú úvahu je preto široký.⁵⁶

BALÁŽ V. SLOVENSKO⁵⁷

Skutkový stav

Sťažovateľ a jeho manželka sú na dôchodku a v danom čase dostávali starobný dôchodok vo výške 5 800 Sk mesačne, ktorý tvorí ich hlavný príjem. Dňa 30. januára 1997 sťažovateľ získal živnostenské oprávnenie na vykonávanie ohlasovacej živnosti – prevádzkovanie kolotoča pre deti, pričom ako deň začatia živnosti bol určený 1. apríl 1997. Odvtedy sťažovateľ prevádzkoval kolotoč v letnej sezóne, t. j. medzi májom a októbrom a podľa vlastných slov zarobil približne 500 Sk za mesiac. Držiteľ živnostenského oprávnenia je na účely zákona č. 274/1994 Zb. o Sociálnej poisťovni považovaný za samostatne zárobkovo činnú osobu a je povinný prihlásiť sa na nemocenské poistenie a dôchodkové zabezpečenie a platiť mesačné príspevky. Podľa § 14 ods. 7 písm. e) zákona č. 274/1994 Zb. v znení účinnom k 1. januáru 2000, samostatne zárobkovo činné osoby poberajúce starobný dôchodok boli oslobodené od povinnosti platiť príspevky na dôchodkové zabezpečenie. Keďže sťažovateľ poberal starobný dôchodok,

⁵⁶ Pozri napr. rozsudok *James a ďalší v. Spojené kráľovstvo* z 21. januára 1986, ods. 46, rozhodnutie o prijateľnosti *Union Nationale (Tourism and Sea Resorts) Ltd a ďalší v. Cyprus* zo 4. mája 2000, alebo rozhodnutie o prijateľnosti *WASA Ömsesidigt, Försäkringsbolaget Valands Pensionsstiftelse a skupina približne 15 000 osôb v. Švédsko* zo 14. decembra 1988.

⁵⁷ Rozhodnutie o prijateľnosti zo 16. septembra 2003.

bol oslobodený od povinnosti platiť poisťné na dôchodkové zabezpečenie, bol však povinný prihlásiť sa na nemocenské poistenie a platiť mesačné príspevky, ktoré v skutočnosti neplatil. Sťažovateľ preukazoval svoj príjem z prevádzky kolotoča daňovým orgánom a podľa jeho daňového priznania bol jeho zdaniteľný príjem v roku 1997 0 Sk, v roku 1998 31 Sk a v roku 1999 3 179 Sk. Dňa 1. januára 2000 nadobudol účinnosť zákon č. 345/1999 Z. z., ktorým sa zmenil zákon č. 274/1994 Z. z. Novela zrušila výnimku zakotvenú v § 14 ods. 7 písm. e) zákona č. 274/1994 Z. z., v dôsledku čoho sťažovateľovi vznikla povinnosť prispievať aj na dôchodkové zabezpečenie. Vo februári 2000 sa sťažovateľ prihlásil z titulu nemocenského poistenia a dôchodkového zabezpečenia do Sociálnej poisťovne. Považoval 1. január 2000 za deň vzniku svojej účasti v systéme sociálneho poistenia na základe jeho živnostenského oprávnenia. Dňa 22. februára 2000 sťažovateľ podal na ústavný súd sťažnosť, v ktorej namietal, že jeho mesačný príjem z prevádzkovania kolotoča nepredstavoval viac ako 529 Sk, zatiaľ čo jeho povinné príspevky do Sociálnej poisťovne boli vypočítané z minimálneho vymeriavacieho základu 4 000 Sk, čo bolo 1 292 Sk (t. j. 4,8 % na nemocenské poistenie a 27,5 % na dôchodkové zabezpečenie) za mesiac. Sťažovateľ namietal, že príslušné ustanovenia zákona o Sociálnej poisťovni porušili jeho majetkové práva. Dňa 4. mája 2000 ústavný súd odmietol sťažnosť z dôvodu, že sťažovateľ nebol oprávnený podať návrh na začatie konania, ktorého predmetom je nesúlad zákona s ústavou. Sťažovateľ niekoľkokrát namietal pred rôznymi orgánmi Sociálnej poisťovne, že výška príspevkov, ktorú bol povinný platiť, bola neprimeraná vo vzťahu k jeho skutočnému príjmu, a že bol povinný platiť príspevky aj za mesiace, počas ktorých nevykonával živnosť. Sociálna poisťovňa viackrát informovala sťažovateľa o ustanoveniach právnych predpisov, ktoré sa vzťahovali na jeho samostatne zárobkovú činnosť, najmä ho informovala, že od 1. apríla 1997, kedy začal prevádzkovať kolotoč, bol povinný prispievať na nemocenské poistenie 4,8 % z vyššie uvedeného minimálneho vymeriavacieho základu a od 1. januára 2000 mu vznikla povinnosť prispievať na dôchodkové zabezpečenie 27,5 % zo základu. Sociálna poisťovňa požiadala sťažovateľa, aby zaplatil splatné príspevky, vrátane nedoplatkov. Dňa 8. januára 2001 sa sťažovateľ a Sociálna poisťovňa dohodli na splátkovom kalendári ohľadom nezaplatených príspevkov.

Rozhodnutie Súdu

(časť týkajúca sa namietaného porušenia práva zaručeného článkom 1 Protokolu č. 1)

Sťažovateľ namietal, že poistné, ktoré bol povinný platiť, bolo podstatne vyššie ako jeho skutočný príjem z prevádzkovania kolotoča, t. j. približne 500 Sk za mesiac. Ďalej namietal, že bol povinný platiť príspevky aj za dobu, kedy nevykonával svoju živnosť a teda z nej nemal ani príjem. Vláda uznala, že povinné príspevky do systému sociálneho poistenia nevyhnutne zasahujú do pokojného užívania v zmysle článku 1 Protokolu č. 1, ale tvrdila, že právo ukladať povinnosť prispievať do fondov sociálneho poistenia vyplýva z práva štátov prijímať zákony na zabezpečenie platenia daní alebo iných poplatkov alebo pokút, garantovaného druhým odsekom článku 1 Protokolu č. 1. Vláda mala za to, že v tomto ohľade disponuje širokým priestorom pre voľnú úvahu. Vláda uviedla, že dôchodkový systém v Slovenskej republike je založený na princípe všeobecnej solidarity a priebežného financovania a povinnosť prispievať doň sa vzťahuje na každú zárobkovo činnú osobu. Nadobudnuté prostriedky sú potom použité na okamžitú výplatu dôchodkov oprávnených osôb. V súlade s predpismi účinnými do 31. decembra 1999 boli samostatne zárobkovo činné osoby poberajúce starobný dôchodok oslobodené od povinnosti prispievať na dôchodkové zabezpečenie. Avšak trvalý nárast počtu osôb poberajúcich dôchodkové zabezpečenie a nepriaznivá situácia na trhu práce, ktorá vyústila do deficitu v dôchodkovom zabezpečení, si vynútila rozhodnutie zrušiť výnimku samostatne zárobkovo činných osôb v dôchodkovom veku z povinnosti prispievať na dôchodkové zabezpečenie. Ďalším dôvodom pre zrušenie tejto výnimky bolo zrovnoprávnenie samostatne zárobkovo činných osôb, ktoré nepoberali starobný dôchodok a tých, ktoré ho poberali. Vláda ďalej poukázala na to, že minimálny vymeriavací základ nikdy neprekročil zákonom stanovenú minimálnu mzdu. K sťažovateľovmu argumentu, že bol povinný platiť poistné aj za obdobie, kedy nepracoval, vláda uviedla, že vymeriavací základ bol určený na základe mesačného priemerného príjmu za daňový rok a berúc do úvahy možné kolísanie tohto príjmu. Vláda sa odvolala na svoje právo určiť podmienky pre výkon podnikateľskej činnosti, vrátane povinnosti platiť dane a ďalšie príspevky v súvislosti s výkonom podnikateľskej činnosti. Ďalej sa odvolala na svoje právo zmeniť tieto podmienky v reakcii na ekonomické zmeny. Vláda argumentovala, že má právo vyžadovať od samostatne zárobkovo činných osôb, aby vyhovel podmienkam ustanoveným pre výkon podnikateľskej činnosti a svoje právo neumožniť podnikateľ tým, ktorí nespĺnili tieto podmienky. Vláda bola

presvedčená, že mala v zmysle článku 1 Protokolu č. 1, v rámci širokej voľnej úvahy, právo nútiť sťažovateľa, aby platil sporné príspevky a že táto povinnosť na neho neuvlila neprímerané bremeno.

Pokiaľ ide o zákonnosť a účel zásahu, Súdu poznamenal, že povinnosť prispievať do dvoch sociálnych fondov, ktoré sú predmetom sporu, je určená zákonom č. 274/1994 Z. z., ktorého cieľom je plniť úlohy štátu v sociálnej oblasti. Súd konštatoval, že zákonnosť zásahu podľa vnútroštátneho práva medzi stranami nebola sporná a bol toho názoru, že vláda sledovala legitímny cieľ „v súlade so všeobecným záujmom“. Čo sa týka proporcionality zásahu, Súd uviedol, že príspevky sú vypočítané percentuálnou sadzbou z vymeriavacieho základu, v tomto prípade 4,8 % a od 1. januára 2000 27,5 %. Vymeriavací základ je stanovený na 50 % priemerného mesačného zdaniteľného príjmu dosiahnutého v predchádzajúcom finančnom roku a zohľadňuje akékoľvek zmeny príjmu počas tohto roku. V sťažovateľovom prípade bol použitý minimálny vymeriavací základ, ktorý neprekročil zákonom stanovenú minimálnu mzdu. Súd dospel k záveru, že vo svetle vyššie uvedeného nemôže konštatovať, že by príspevky, ktoré bol sťažovateľ povinný platiť na nemocenské poistenie a dôchodkové zabezpečenie, mohli byť považované za zasahujúce do sťažovateľových majetkových práv do takej miery, aby mohli byť považované za neprímerané alebo zneužívajúce právo štátu podľa článku 1 Protokolu č. 1 vymáhať dane. Súd preto sťažnosť zamietol ako zjavne nepodloženú.

FRÁTRIK V. SLOVENSKO⁵⁸

Skutkový stav

V novembri 1992 bol sťažovateľovi vydaný živnostenský list, ktorý ho okrem iného oprávňoval na sprostredkovanie obchodu s hudobnými nástrojmi. Stal sa teda samostatne zárobkovo činnou osobou. V januári 1993 sa sťažovateľ prihlásil na platenie nemocenského poistenia a dôchodkového zabezpečenia. V roku 1993 sťažovateľ v daňovom priznaní uviedol, že ako samostatne zárobkovo činná osoba dosiahol ročný príjem 9 550 Sk. V roku 1994 uviedol ako svoj ročný príjem 7 595 Sk, v roku 1995 11 050 Sk, v roku 1996 18 225 Sk a v roku 1997 2 850 Sk. V januári 1995 nadobudol účinnosť zákon č. 274/1994 Z. z. o Sociálnej poisťovni. Zákon *inter alia* upravil povinnosť platiť poistné na nemocenské poistenie a dôchodkové zabezpečenie, výpočet

⁵⁸ Rozhodnutie o prijateľnosti z 25. mája 2004.

poistného a spôsob jeho platenia. Samostatne zárobkovo činné osoby, ako sťažovateľ, boli povinné platiť poistné do obidvoch fondov. Jeho výška sa počítala z pomernej časti mesačného príjmu podliehajúceho dani, dosiahnutého za predchádzajúce zdaňovacie obdobie. Zákon tiež definoval minimálnu a maximálnu výšku poistného. V septembri 1997 Sociálna poisťovňa – pobočka Trnava predpísala sťažovateľovi za obdobie medzi 1. januárom 1995 a 30. júnom 1997 poistné na nemocenské poistenie a dôchodkové zabezpečenie vo výške 24 978 Sk, ktoré mal uhradiť do 15 dní. Táto suma sa skladala z 9 504 Sk splatných za rok 1995 (792 Sk mesačne), 10 236 Sk za rok 1996 (793 Sk mesačne do apríla 1996 a 873 Sk mesačne po apríli 1996) a z 5 238 Sk za rok 1997 (873 Sk mesačne). Sťažovateľ bol zároveň upovedomený, že v prípade nezaplatenia alebo omeškania sa so zaplatením bude povinný platiť penále. Sťažovateľ sa proti tomuto rozhodnutiu odvolal na Ústredie Sociálnej poisťovne. Ako dôvod uviedol, že vzhľadom na svoje nízke príjmy, si toto poistné nemôže dovoliť uhradiť. V októbri 1997 Ústredie Sociálnej poisťovne potvrdilo rozhodnutie svojej pobočky v Trnave. Sťažovateľ podal proti rozhodnutiu Ústredia Sociálnej poisťovne návrh na preskúmanie zákonnosti na krajský súd. Sťažovateľ uviedol, že jeho príjem bol nižší ako zákonom definované životné minimum a tvrdil, že za takýchto okolností by mal byť oslobodený od povinnosti platiť poistné podľa zákona č. 274/1994 Z. z. Podľa jeho názoru bola aplikácia tohto zákona v jeho prípade neetická a protiústavná. Krajský súd vo svojom rozsudku predmetné rozhodnutie potvrdil. Proti tomuto rozhodnutiu nebolo prípustné odvolanie. Rozhodnutie nadobudlo právoplatnosť v októbri 1998, kedy bolo doručené sťažovateľovi. V roku 1998 a 1999 sťažovateľ v daňovom priznaní uviedol ako ročný príjem za svoju samostatne zárobkovú činnosť 8 737 Sk a 675 Sk. V máji 1999 Sociálna poisťovňa – pobočka Trnava predpísala sťažovateľovi za obdobie medzi 1. júlom 1997 a 30. aprílom 1999 poistné na nemocenské poistenie a na dôchodkové zabezpečenie vo výške 20 742 Sk, ktoré mal uhradiť do 15 dní. Táto suma sa skladala z 5 238 Sk splatných za rok 1997 (873 Sk mesačne od júla do decembra 1997), 11 628 Sk za rok 1998 (969 Sk mesačne) a 3 876 Sk za rok 1999 (969 mesačne do apríla 1999). V máji 1999 Sociálna poisťovňa – pobočka Trnava nariadila sťažovateľovi zaplatiť penále vo výške 2 065 Sk za oneskorené zaplatenie poistného na nemocenské poistenie a dôchodkové zabezpečenie za roky 1995 a 1996. Na sťažovateľovu žiadosť bolo v máji 1999 zrušené jeho živnostenské oprávnenie. Sťažovateľ je odvtedy nezamestnaný. V júni 1999 bol sťažovateľ upovedomený súdnym exekútorom o začatí exekúcie, ktorej účelom malo byť získanie poistného, ako aj penále za oneskorené platby. Sťažovateľ uviedol, že kvôli zaplateniu nedoplatkov sa musel zadĺžiť. V novembri 1999, po preverení sťažovateľovej

situácie, Sociálna poisťovňa – pobočka Trnava zistila, že sťažovateľ stále dlhuje penále vo výške 138 221 Sk za oneskorené platenie poistného do sociálnych fondov za roky 1993 až 1999.

Rozhodnutie Súdu

(časť týkajúca sa namietaného porušenia práva zaručeného článkom 1 Protokolu č. 1)

V konaní pred Súdom sťažovateľ namietal, že povinnosť platiť poistné do fondov sociálneho zabezpečenia bola v rozpore s článkom 1 Protokolu č. 1, pretože predstavovala neprimeranú finančnú záťaž. Vláda tvrdila, že povinné príspevky do fondov sociálneho poistenia nevyhnutne zasahujú do pokojného užívania majetku v zmysle článku 1 Protokolu č. 1, ale právo ukladať povinnosť prispievať do fondov sociálneho zabezpečenia vyplýva z práva štátov, zaručeného druhým odsekom článku 1 Protokolu č. 1, prijímať zákony na zabezpečenie platenia daní a iných poplatkov. Pokiaľ ide o otázku zákonnosti, vláda zdôraznila, že sťažovateľova povinnosť prispievať do fondov sociálneho zabezpečenia bola založená zákonom č. 274/1994 Z. z. a vysvetlila spôsob výpočtu poistného, ktorý bol aplikovateľný na sťažovateľov prípad. Pokiaľ ide o nevyhnutnosť tejto právnej úpravy a jej aplikácie na prípad sťažovateľa, vláda uviedla, že povinné poistné do fondov sociálneho zabezpečenia tvorí integrálnu súčasť financovania sociálneho systému, prostredníctvom ktorého si štát plní svoje povinnosti v sociálnej oblasti a že štát požíva široký priestor pre voľnú úvahu, pokiaľ ide o vytváranie systému sociálneho zabezpečenia a jeho foriem. Vláda sa ďalej odvolávala na svoje oprávnenie určiť – v závislosti od ekonomických zmien – aj meniť podmienky pre výkon podnikateľskej činnosti, vrátane povinnosti platiť dane a ďalšie odvody. Podľa vlády, štát nie je povinný umožniť, aby pokračoval v podnikateľskej činnosti ten, kto tieto podmienky nerespektuje a tiež má právo neumožniť takejto osobe výkon podnikateľskej činnosti. Pokiaľ ide o primeranosť povinnosti sťažovateľa platiť poistné, vláda zdôraznila, že výška sťažovateľovho poistného bola určená z „minimálneho vymeriavacieho základu“ napriek tomu, že jeho príjmy priznané v predmetnom čase nedosiahli dvojnásobok „minimálnej mzdy“. Výška sociálnych dávok, na ktoré bol sťažovateľ v tomto čase oprávnený, však podľa názoru vlády tiež zodpovedala tomuto „minimálnemu vymeriavaciemu základu“, napriek tomu, že sťažovateľ nezarobil sumu rovnajúcu sa dvojnásobku „minimálnej mzdy“. Vláda zdôraznila, že „minimálny vymeriavací základ“, ktorý bol použitý v prípade sťažovateľa, nikdy neprekročil zákonom ustanovenú

„minimálnu mzdu“. Ďalej, že v predmetnom čase bola stanovená aj maximálna „hranica vymeriavacieho základu“, konkrétne ňou bol osemnásobok „minimálnej mzdy“. Vláda ďalej tvrdila, že sumy, ktoré sťažovateľ uviedol v predmetnom čase ako svoje jediné príjmy za samostatne zárobkovú činnosť, boli také nízke, že sťažovateľa bolo možné v zmysle slovenského sociálneho systému považovať za osobu v hmotnej núdzi. Vyslovila pochybnosť nad tým, či samostatne zárobková činnosť s takýmito slabými výsledkami môže byť v skutočnosti považovaná za živnosť, ktorá je zákonom definovaná ako činnosť vykonávaná za účelom dosiahnutia zisku. Trvala na tom, že za takýchto okolností mal sťažovateľ možnosť živnosť ukončiť a poberať podporu v nezamestnanosti, prípadne dávky sociálnej pomoci, ktoré by pravdepodobne prekročovali výšku jeho priznaného príjmu. Vláda dospela k záveru, že v zmysle článku 1 Protokolu č. 1 bola oprávnená uložiť sťažovateľovi povinnosť platiť poistné a táto povinnosť pre neho nepredstavovala neprímeranú záťaž. Sťažovateľ nespochybňoval právny základ svojej povinnosti prispievať do sociálnych fondov ako taký. Nespochybňoval ani legitímnosť cieľa obsiahnutého v povinnosti prispievať do týchto fondov. Zdôrazňujúc, že jeho účasť v systéme sociálneho zabezpečenia bola v zmysle zákona č. 274/1994 Z. z. povinná, sťažovateľ namietal hlavne stanovenie „minimálneho vymeriavacieho základu“ pre výpočet výšky poistného pre samostatne zárobkovo činné osoby s nižším príjmom ako dvojnásobok „minimálnej mzdy“. Tvrdil, že týmto právnym mechanizmom bol nútený platiť poistné z príjmu, ktorý nedosahoval. Sťažovateľ dospel k záveru, že výška poistného, ktoré mal zaplatiť do sociálnych fondov v súvislosti s jeho samostatne zárobkovou činnosťou, bola neprímeraná, najmä s ohľadom na príjem, ktorý touto činnosťou skutočne dosiahol.

Súd dospel k záveru, že povinnosť platiť poistné do systému sociálneho zabezpečenia v zmysle zákona č. 274/1994 Z. z. je zásahom do sťažovateľovho práva na pokojné užívanie majetku a že vzhľadom na to, je článok 1 Protokolu č. 1 aplikovateľný na predmetný prípad. Preto musí byť posúdené, či bol zásah odôvodnený. Súd uviedol, že sťažovateľova povinnosť prispievať do systému sociálneho zabezpečenia je ustanovená zákonom č. 274/1994 Z. z. a že medzi stranami nie je sporná zákonnosť tejto povinnosti. Súd dospel k záveru, že týmto je vo vnútroštátnom práve vytvorený právny základ, ktorý je dostatočne jasný, aby umožnil sťažovateľovi predvídať, že v prípade vykonávania samostatne zárobkovej činnosti bude povinný platiť príslušné poistné. V odôvodnení Súdu bolo následne uvedené: „*Súd konštatuje, že cieľom zákona č. 274/1994 Z. z. je zabezpečiť funkcie štátu v sociálnej*

oblasti a medzi stranami nie je sporná zákonnosť tohto cieľa. Súd preto akceptuje, že zásah do vlastníckych práv sťažovateľa sleduje legitímny cieľ „v súlade s verejným záujmom“. Pokiaľ ide o primeranosť zásahu, Súd uvádza, že okrem definovania spôsobu výpočtu bežného poistného, ktoré majú samostatne zárobkovo činné osoby platiť na nemocenské poistenie a dôchodkové zabezpečenie, zákon č. 274/94 Z. z. tiež stanovuje minimálnu a maximálnu výšku tohto poistného. V prípade sťažovateľa bola aplikovaná minimálna výška tohto poistného. Bolo vypočítané ako percento z „minimálneho výpočtového základu“, ktorý nikdy neprekročil zákonom definovanú „minimálnu mzdu“. „Najnižší vymeriavací základ“ tvorí základ nielen pre výpočet minimálnej výšky poistného do fondov sociálneho zabezpečenia pre samostatne zárobkovo činné osoby, ale tiež pre výpočet minimálnej výšky dávok sociálneho zabezpečenia pre samostatne zárobkovo činné osoby. Súd ďalej uvádza sumy, ktoré sťažovateľ uviedol v daňovom priznaní ako svoje príjmy v príslušnom období, t. j. 9 550 Sk za rok 1993, 7 595 za rok 1994, 11 050 Sk za rok 1995, 18 225 Sk za rok 1996, 2 850 Sk za rok 1997, 8 737 Sk za rok 1998 a 675 Sk za rok 1999. V období od 30. októbra 1993 do 31. marca 1996 bola „minimálna mzda“ zákonom stanovená na 2 450 Sk mesačne (t. j. 29 400 Sk ročne) a od 1. apríla 1996 2 700 Sk mesačne (t. j. 32 400 Sk ročne). Za takýchto okolností nemohlo byť dlhšie v záujme sťažovateľa pokračovať v samostatne zárobkovej činnosti. Napriek tomu, že sťažovateľ mohol poberať podporu v nezamestnanosti, prípadne dávky sociálnej pomoci, ktoré mohli prekročiť výšku jeho priznaného príjmu, dobrovoľne sa rozhodol pokračovať v samostatne zárobkovej činnosti. Vzhľadom na vyššie uvedené nemôže Súd dospieť k záveru, že výška poistného na sociálne zabezpečenie, ktoré mal sťažovateľ platiť, predstavovala pre neho takú neprimeranú individuálnu záťaž, ktorá by mohla byť považovaná za rozpornú s článkom 1 Protokolu č. 1. Z uvedeného vyplýva, že táto časť sťažnosti je zjavne nepodložená a musí byť zamietnutá v súlade s článkom 35 ods. 3 a 4 Dohovoru.“

ALLIANZ – SLOVENSKÁ POISŤOVŇA, A. S. A ĎALŠÍ V. SLOVENSKO⁵⁹

Skutkový stav

Dňa 1. marca 2002 nadobudol účinnosť zákon č. 95/2002 Z. z. o poisťovníctve (ďalej len „zákon“). Zákon stanovil pre poisťovne

⁵⁹ Rozhodnutie o prijateľnosti z 25. mája 2004.

vykonávajúce činnosť v oblasti povinného zmluvného poistenia zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorových vozidiel povinnosť odvádzať ministerstvu vnútra (ďalej len „ministerstvo“) každoročne 8 % z poistného prijatého za predchádzajúci kalendárny rok. Ministerstvo potom malo rozdeliť tieto prostriedky medzi orgány zodpovedné za záchranu a ochranu ľudských životov a majetku pri dopravných nehodách, také ako hasičské jednotky, zložky záchranej zdravotnej služby a operačné strediská tiesňového volania.

Dňa 2. decembra 2002 sťažujúce sa spoločnosti, ktoré vykonávali činnosť vo vyššie uvedenej oblasti, podali na Okresnom súde Bratislava I žalobu proti ministerstvu. Žiadali, aby okresný súd určil, že nie sú povinní odvieť 8 % z prijatého poistného tak, ako to stanovuje zákon. Zákon podľa nich porušoval ich majetkové práva a zákaz diskriminácie, garantované ústavou a Dohovorom.

Dňa 15. októbra 2003 okresný súd zastavil konanie a konštatoval, že neexistuje iný štátny orgán, ktorému by bolo možné vec postúpiť. Uviedol, že vzťah medzi účastníkmi má verejnoprávny charakter a nemôže byť považovaný za občianskoprávny alebo obchodnoprávny, a ako taký spadajúci do oblasti súkromného práva, o ktorom by mali na základe Občianskeho súdneho poriadku právomoc rozhodovať všeobecné sudy. Nebola preukázaná existencia žiadneho sporu súkromnoprávneho charakteru.

Dňa 30. apríla 2004 Krajský súd v Bratislave na základe odvolania podaného sťažujúcimi sa spoločnosťami potvrdil uznesenie okresného súdu. Vyjadril názor, že sťažovateľom bola osobitná povinnosť uložená zákonom, a že žiadne ustanovenie právneho poriadku neumožňuje všeobecným súdom rozhodovať o namietanom nesúlade zákona s ústavou. Uvedené spadá výlučne do pôsobnosti ústavného súdu, ktorý posudzuje návrhy podané podľa článku 125 ústavy jedným z viacerých určených štátnych orgánov.

Sťažovatelia sa potom ústavnou sťažnosťou podľa článku 127 ústavy sťažovali na ústavnom súde, že nie sú povinní odvádzať vyššie uvedené príspevky, keďže povinnosť im bola uložená protiústavne. Ďalej sa sťažovali na to, že sudy odmietli rozhodnúť o ich návrhu.

Dňa 15. decembra 2004 ústavný súd sťažnosť neprijal z dôvodu, že sťažovatelia nevyčerпали dostupné prostriedky nápravy a vzhľadom na to nemal ústavný súd právomoc rozhodnúť o sťažnosti. Ústavný súd najmä dospel k záveru, že sťažovatelia nepodali proti rozhodnutiu z 30. apríla 2004 dovolanie podľa § 237 písm. f) Občianskeho súdneho poriadku dostupné ktorémukoľvek účastníkovi, ktorému bola „postupom súdu odňatá možnosť konať pred súdom“.

Dňa 30. apríla 2003 vláda svojim uznesením navrhla, aby sa zo zákona vypustil § 30, uvádzajúc v dôvodovej správe, že toto ustanovenie diskriminačným spôsobom zasahuje do majetku poisťovní. Návrh novely zákona však parlament neprijal.

V roku 2008 bol prijatý nový zákon o poisťovníctve, ktorý zachoval povinnosť sťažovateľov odvádzať 8 % z prijatého poistného.

Rozhodnutie Súdu

(časť týkajúca sa namietaného porušenia práva zaručeného článkom 1 Protokolu č. 1)

Sťažujúce sa spoločnosti sa sťažovali, že boli v rozpore s článkom 1 Protokolu č. 1 pozbavení majetku. Podľa tohto ustanovenia zároveň namietali, že štát si nesplnil svoju pozitívnu povinnosť zabezpečiť súlad zákonov, ktoré mali zaručovať účinný výkon majetkových práv sťažujúcich sa spoločností. Pokiaľ ide o obsah sťažnosti, vláda akceptovala, že poistné vybrané sťažujúcimi sa spoločnosťami predstavuje majetok v zmysle článku 1 Protokolu č. 1, a že povinnosť platiť sporný príspevok predstavuje zásah do pokojného užívania tohto majetku. Akokoľvek, podľa vlády bol takýto zásah prípustný podľa druhého odseku článku 1 Protokolu č. 1, ktoré oprávňuje štáty prijímať zákony, ktoré považujú za nevyhnutné, aby upravili užívanie majetku v súlade so všeobecným záujmom a zabezpečili platenie daní a iných poplatkov alebo pokút. V tomto ohľade vláda odkázala na široký priestor štátov na voľnú úvahu a uznala, že bola obmedzená nutnosťou dosiahnutia spravodlivej rovnováhy medzi všeobecným a individuálnym záujmom a neuložením neprimeranej záťaže na zúčastnených.

Pokiaľ ide o skutkový základ, vláda uviedla, že trh v oblasti poistenia zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla bol na Slovensku demonopolizovaný v tom, že takéto poistenie viac nebolo v pôsobnosti štátu ale podnikaním komerčných poisťovní, takých ako sťažujúce sa spoločnosti. Akokoľvek, takéto poistenie má sociálny rozmer v tom, že jeho cieľom je zabezpečenie právnej ochrany a odškodnenia obetí dopravných nehôd, ktoré je verejnou službou. Vláda zdôraznila, že štát vytvoril systém zmlúv, pričom existovala zákonná povinnosť vlastníkov a držiteľov motorových vozidiel poistiť si vozidlá. Takýto systém zabezpečil sťažujúcim sa spoločnostiam ako poskytovateľom poistenia istú klientelu. Vláda upriamila pozornosť na skutočnosť, že dopravné nehody sú smutnou

realitou a niekto musí znášať výdavky s nimi spojené. Je iba spravodlivé, aby takéto náklady znášali vlastníci a držiteľia motorových vozidiel. Podľa vytvoreného systému vlastníci a držiteľia motorových vozidiel mali povinnosť poistiť svoje motorové vozidlá a časť odvedeného poistného bola postúpená strediskám zodpovedným za záchranu a ďalším životne dôležitým službám. Poskytovatelia poistenia mali možnosť, ktorú aj v skutočnosti využívali, zahrnúť príspevok platený ministerstvu do vzorca na výpočet poistného. V skutočnosti sú to poistení, ktorí v konečnom dôsledku uskutočňujú sporné príspevky. Záverom vláda dospela k tomu, že bolo spravodlivé uložiť sťažujúcim sa spoločnostiam určité zákonné povinnosti za to, že im poskytl zaručený odbyť, a záťaž vyplývajúca z týchto povinností nebola neprimeraná. Sťažujúce sa spoločnosti nesúhlasili vo všetkých bodoch. Pokiaľ ide o podstatu uviedli, že nie je jasné akú právnu kvalitu majú sporné príspevky a právny charakter ich vzťahu k ministerstvu je taký, že podľa vnútroštátneho práva príspevky nepatrili do kategórie daní ani poplatkov a neboli zapojené do žiadnej zmluvnej zodpovednosti alebo zodpovednosti za škodu. Navyše nebolo jednoznačné, či ministerstvo bolo len správcom príspevkov alebo či malo k nim inú právnu pozíciu. Vyzerá, že príspevky majú nesystematický a neusporiadaný *sui generis* základ. Nakoniec sťažujúce sa spoločnosti zdôraznili, že právna povinnosť platiť príspevky bola priamo uložená im, a že v trhovej ekonomike boli možnosti prenosu tohto bremena na poistených obmedzené.

Súd uviedol: „Súd dospieva k záveru, že povinnosť platiť príspevky podľa zákona je zásahom do práva sťažujúcich sa spoločností na pokojné užívanie majetku, a že v dôsledku toho je článok 1 Protokolu č. 1 aplikovateľný na predmetný prípad. Preto musí posúdiť, či bol zásah odôvodnený. Súd uvádza, že druhý odsek článku 1 Protokolu č. 1 ustanovuje, že štát môže vyberať dane a iné poplatky. Finančná zodpovednosť vyplývajúca z daní alebo poplatkov môže nepriaznivo ovplyvniť záruky obsiahnuté v článku 1 Protokolu č. 1, ak uloží neprimeranú záťaž dotknutým jednotlivcom alebo právnickým osobám alebo podstatne zasiahne do ich finančnej situácie. Akokoľvek, prináleží v prvom rade vnútroštátnym orgánom aké druhy daní alebo poplatkov sa budú vyberať. Navyše, rozhodnutia v tejto oblasti budú spravidla zahŕňať zhodnotenie politických, hospodárskych a sociálnych otázok, ktoré Dohovor ponecháva v kompetencii zmluvných štátov. Miera voľnej úvahy zmluvných štátov je tu preto široká (pozri, *mutatis mutandis*, James a ďalší proti Spojenému kráľovstvu, 21. január 1986, ods. 46, Séria A č. 98; Baláž proti Slovensku (rozh.), č. 60243/00, 16. september 2003; a Frátrik proti Slovensku (rozh.), č.

51224/99, 25. máj 2004). Podľa Súdu nebol sporný právny základ uloženej povinnosti a jeho zákonný cieľ. Prvý vychádza zo zákona, zatiaľ čo druhý je spojený s úlohou štátu zabezpečiť bezpečnosť a ochranu životov a majetku v cestnej premávke. Súd preto akceptuje, že zásah do majetkových práv sťažujúcich sa spoločností bol zákonný a sledoval zákonný cieľ „v súlade s verejným záujmom“. Zostáva posúdiť, či bol zásah primeraný. V tomto ohľade Súd uvádza, že podľa zákona o povinnom zmluvnom poistení zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla z roku 2001 majú všetci vlastníci a držiteľia motorových vozidiel povinnosť poistiť svoje motorové vozidlá proti riziku vlastnému cestnej premávke. Súd ďalej uvádza, že podľa zákona 8 % vybraného poistného má byť postúpené – prostredníctvom ministerstva – jednotkám poskytujúcim pohotovostné, záchranné a ďalšie životne dôležité služby spojené s cestnou premávkou. Súd tiež berie do úvahy skutočnosť, že povinnosť odviest' 8 % vybraného poistného je uložená nielen sťažujúcim sa spoločnostiam, ale všetkým poskytovateľom poistenia zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla, a iba vo vzťahu k poistnému vybranému za poskytnutie tohto špecifického druhu poistenia. Súd tiež uvádza, že mu neboli predložené žiadne skutočnosti alebo tvrdenia umožňujúce mu prostredníctvom výpočtov alebo iného overiteľného posúdenia zistiť, že rozsah povinnosti podľa zákona je zničujúci, nespravodlivý alebo inak neprimeraný. S ohľadom na uvedené a v rozsahu, v akom bolo sťažnosť odôvodnená, Súd dospel k záveru, že neexistuje prvok podporujúci záver, že zákonná príspevková povinnosť by bola v rozpore s právom sťažujúcich sa spoločností podľa článku 1 Protokolu č. 1. Z uvedeného vyplýva, že sťažnosť podľa článku 1 Protokolu č. 1 je zjavne nepodložená a musí byť zamietnutá v súlade s článkom 35 ods. 3 a 4 Dohovoru.“

